EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Orlando e adolescent în epoca elizabetană, iubeşte în frenetica şi licenţioasa epocă a Stuarţilor, devine din bărbat femeie, în timpul unei ambuscade la Constantinopol, străbate vitalul veac al XVIII-lea, se căsătoreşte în puritana eră victoriană, are treizeci şi şase de ani în 1928. Epocile istorice străbătute de acest erou-eroină sînt tot atîtea ipostaze, reprezintă tot atîtea disponibilităţi ale propriei sale conştiinţe, a cărei flexibilitate îi acordă pasiune în veacul Elizabetei, frivolitate sub Jacob Stuart, însuşiri matrimoniale în era victoriană.

Lei 5,75

63

1968

VIRGINIA WOOLF • ORLANDO

CM

VIRGINIA WOOLF

ORLANDO

COLECŢIA MERIDIANE

CM

Desenul copertei de *Ion Bănulescu*

Virginia Woolf
ORLANDO
Penguin Books

Virginia Woolf

Orlando

O biografie

În româneşte de *Vera Călin*

Editura pentru Literatură Universală

Bucureşti — 1968

CAPITOLUL I

Băiatul — fiindcă în ceea ce privea sexul lui nu putea să încapă nici o îndoială, măcar că moda timpului se străduia să-l mascheze — spinteca aerul cu sabia țintind capul unui arab care se bălăbănea agățat de grinzi. Capul avea culoarea unei mingi vechi și, mai mult sau mai puțin, chiar și forma unei mingi, de care-l deosebeau doar obrajii scofîlciți și unul sau două smocuri aspre și uscate asemănătoare cu părul de pe o nucă de cocos. Tatăl — sau poate bunicul lui Orlando — retezase capul de pe umerii vreunui păgîn uriaș care-i răsărise în cale sub razele lunii, pe întinsele cîmpii sălbatice ale Africei ; și acum capul se legăna fără oprire, încetișor, în briza ce nu contenea să adie prin podurile uriașei case stăpînite de seniorul care-l tăiase.

Străbunii lui Orlando străbătuseră călări cîmpii de aișor, cîmpii pietroase, cîmpii udate de rîuri stranii și doborîseră multe capete de culori felurite de pe mulți umeri, aducîndu-le apoi acasă ca să le atîrne de grinzi. Așa va face și el, se jura Orlando. Dar, cum n-avea

decît şaisprezece ani şi era prea tînăr ca să călărească în tovărăşia celorlalţi prin Africa sau Franţa, pleca pe furiş de lîngă maică-sa şi de lîngă păunii din parc şi se urca în podul lui, unde lovea, străpungea şi despica aerul cu tăişul sabiei. Cîteodată tăia frînghia şi căpăţîna cădea săltînd pe podea iar el trebuia s-o prindă la loc ; o lega cavalereşte aproape prea departe ca s-o mai poată ajunge cu sabia, aşa încît duşmanul îi rînjea triumfător cu buzele lui uscate şi negre. Scăfîrlia se legăna, fiindcă în casa atît de mare, în podurile căreia se refugia Orlando, pînă şi vîntul părea prins în capcană şi sufla încoace şi încolo, iarna ca şi vara. Tapiseria verde cu vînători pe ea fremăta tot timpul. Cei din neamul lui fuseseră nobili de cînd lumea. Răsăriseră din ceţurile nordului cu coroanele pe cap. Oare dungile de întuneric din încăpere şi petele galbene care prefăceau duşumeaua într-o tablă de şah nu se datorau trecerii razelor de soare prin geamul colorat al enormului blazon din fereastră ? Acum Orlando stătea în mijlocul trupului galben al unui leopard heraldic. Cînd atinse pervazul ferestrei şi împinse ca s-o deschidă, mîna i se coloră în roşu, albastru şi galben, ca o aripă de fluture. Cei care îndrăgesc simbolurile şi au pasiunea descifrării lor ar fi putut acum să observe că, deşi picioarele fine, trupul frumos şi umerii bine clădiţi îi erau împodobiţi cu nuanţe felurite de lumină heraldică, faţa lui Orlando era luminată, din clipa în care băiatul deschisese larg fereastra, doar de soare. Ar fi fost cu ne-

putință să găsești un chip mai candid și mai întunecat deopotrivă! Fericită mama care zămislește asemenea ființă, mai fericit încă biograful care-i istorisește viața! Ea nu va cunoaște nicicînd mîhnirea, el nu va avea niciodată nevoie de ajutorul vreunui romancier sau poet. Personajul va înainta din faptă în faptă, din izbîndă în izbîndă, dintr-o demnitate într-alta, iar scribul îi va merge pe urme, pînă cînd amîndoi vor atinge ținta, fie ea cît de înaltă, ce reprezintă suprema împlinire a dorinței lor. Cînd te uitai la el, Orlando părea croit anume pentru un asemenea drum prin viață. Obrajii îmbujorați îi erau acoperiți cu un puf de piersică; puful de deasupra buzelor era doar un pic mai des decît acela de pe obraji. Buzele le avea scurte și ușor ridicate deasupra dinților de o albeață delicată, ca de migdală. Nimic nu întrerupea curba nasului în mișcarea ei scurtă și încordată de săgeată; părul îl avea închis, urechile mici și lipite de cap. Dar, vai, asemenea pomelnice ale frumuseții tinerești nu se pot încheia fără amintirea frunții și a ochilor. Și, vai, oamenii se nasc rareori lipsiți de aceste atribute. Într-adevăr, de îndată ce aruncăm o privire asupra lui Orlando, care stă la fereastră, trebuie să recunoaștem că ochii îi erau asemenea unor violete ude de rouă, ochi mari, plini parcă de apă, care-i lărgea și mai mult; și că fruntea îi era ca o cupolă de marmoră strînsă între cele două medalioane goale ale tîmplelor. Iată în ce ton rapsodic ne avîntăm, de cum îi privim ochii și fruntea. De cum îi privim ochii

și fruntea, trebuie să încuviințăm o mie de lucruri neplăcute, pe care orice bun biograf trebuie să se silească a le trece cu vederea. Anumite priveliști îl tulburau, ca, de pildă, aceea a mamei lui, o prea frumoasă doamnă îmbrăcată în verde, care ieșise să hrănească păunii cu Twichett, slujnica, după ea ; anumite priveliști îl încîntau — păsările și copacii ; altele îl făceau să îndrăgească moartea — cerul de seară, întoarcerea ciorilor ; și tot așa urcînd scara în spirală pînă în creierul lui, care era foarte spațios — ne dăm seama că toate aceste priveliști, împreună cu sunetele ce veneau din grădină, bătăile ciocanului, loviturile securii în lemn, începeau să stîrnească acel vîrtej și vălmășag de patimi și emoții, pe care orice bun biograf le urăște. Dar să mergem mai departe. Orlando își retrase încet capul, se așeză la masă și cu aerul doar pe jumătate conștient al omului ce se apucă de o treabă pe care o face în fiecare zi a vieții lui la aceeași oră, scoase un caiet cu o etichetă pe care scria *Ethelbert : Tragedie în cinci acte* și muie o pană veche și pătată de cerneală.

Curînd înnegri cu versuri zece pagini și mai bine. Scria, firește, curgător, dar într-un stil abstract. Viciul, Crima, Mizeria erau personajele dramei sale ; mai erau regi și regine ale unor tărîmuri de neînchipuit, striviți de comploturi înspăimîntătoare ; năpădiți de simțiri înălțătoare. Nu găseai în toate astea o singură vorbă rostită cum ar fi rostit-o el, dar totul era adus din condei cu o ușurință și o suavitate

care, ţinînd seama de vîrsta autorului — nici şaptesprezece ani nu împlinise — şi de faptul că secolul al şaisprezecelea mai avea cîţiva ani pînă să-şi încheie drumul, era destul de neobişnuit. Totuşi, într-un tîrziu, se opri. Descria, aşa cum descriu de cînd lumea tinerii poeţi, natura şi, ca să găsească tocmai cuvîntul potrivit pentru o nuanţă de verde, se uita (şi aici îi întrecuse în îndrăzneală pe cei mai mulţi) la lucrul descris, care se nimeri să fie o tufă de dafin ce creştea sub fereastră. Bineînţeles că după asta nu mai putu să scrie. Verdele în natură e una, verdele în literatură alta. Natura şi literatura par să fie în firească vrăjmăşie una cu alta ; dacă le pui faţă-n faţă, se sfîşie în bucăţi. Nuanţa de verde zărită acum de Orlando îi strică rima şi-i rupse măsura versului. În afară de asta, natura are vicleşugurile ei. N-ai decît să te uiţi pe fereastră la albinele care zboară printre flori, la un cîine care cască, la soarele care apune, şi să te gîndeşti : „de cîte ori voi mai vedea eu soarele asfinţind", etc. etc. (e un gînd prea bine cunoscut ca să merite să-l scriu pînă la capăt) şi îndată laşi pana să cadă, îţi iei mantaua, părăseşti odaia, şi, în drum, te poticneşti de un sipet pictat. Fiindcă Orlando era şi un pic stîngaci.

Avu grijă să se ferească de orice întîlnire. Stubbs, grădinarul, tocmai cobora aleea. Băiatul se ascunse după un copac, ca să-l lase să treacă. Se strecură apoi afară printr-o portiţă din zidul grădinii. Merse de-a lungul tuturor grajdurilor,

cotețelor de cîini, pivnițelor cu bere, de-a lungul atelierelor de tîmplărie, a spălătoriilor, a locurilor unde se făceau lumînări de seu, unde se tăiau vitele, se lucrau potcoave, se coseau tunici, fiindcă de fapt conacul era un oraș întreg care vuia de gălăgia oamenilor prinși de feluritele lor îndeletniciri — și ajunse nevăzut pe cărarea cu ferigi, care urca prin parc spre creasta dealului. Poate că există afinități între însușirile omului ; una o atrage pe cealaltă după sine ; și aici biograful s-ar cuveni să stăruie asupra faptului că stîngăcia se însoțește adesea cu dragostea de singurătate. Dat fiind că se poticnea de sipete, Orlando îndrăgea în chip firesc locurile singuratice, priveliștile largi și-i plăcea să se simtă de-a pururi, de-a pururi singur.

Așa încît, după o lungă tăcere, șopti într-un tîrziu, întredeschizîndu-și pentru prima oară, în această cronică, buzele : „Sînt singur". Urcase foarte repede dealul înaintînd printre ferigi și mărăcinișuri, speriind cerbii și păsările sălbatice, spre un loc încoronat de un stejar singuratic. Era o culme foarte înaltă, atît de înaltă, încît de sus, puteai cuprinde cu privirile nouăsprezece comitate engleze ; și, în zilele senine, treizeci, iar cînd vremea era foarte frumoasă poate chiar patruzeci. Uneori puteai să vezi Canalul Mînecii și valurile alungîndu-se unele pe altele. Puteai să vezi rîuri și bărci de petrecere alunecînd pe apele lor ; sau vase de război care se îndreptau spre larg și armade cu trîmbe de fum din care ieșeau detunături în-

fundate ; și întărituri pe coastă ; și castele înconjurate de pajiști ; aici un turn de pază ; dincolo o fortăreață ; și iarăși cîte un conac foarte întins ca acela al tatălui lui Orlando, adunat ca un oraș într-o vale și înconjurat de ziduri. Către răsărit se înălțau clopotnițele ascuțite ale Londrei și se vedeau negurile orașului ; și, poate că atunci cînd vîntul sufla din direcția potrivită, se zăreau chiar la linia orizontului pînă și piscul stîncos și marginile dințate ale Snowdon-ului, care-și arăta contururile muntoase printre nori. Timp de o clipă, Orlando zăbovi socotind, privind, recunoscînd. Acolo era casa tatălui său ; dincolo a unchiului. Mătușa lui stăpînea cele trei turnuri mari dintre copacii de-acolo. Landa era a lor, pădurea de asemenea ; la fel și fazanul, cerbul, vulpea, viezurele și fluturii.

Suspină adînc și se aruncă — cuvîntul e îndreptățit de pasiunea vădită în mișcările lui — pe pămînt, la picioarele stejarului. Îi plăcea, în toiul acestei veri trecătoare, să simtă sub el vertebrele pămîntului ; căci asta socotea el că sînt rădăcinile tari ale stejarului ; sau, fiindcă imaginile se cheamă una pe alta, spinarea unui cal mare, pe care el l-ar fi încălecat ; sau puntea unei corăbii lăsată într-o rînă — de fapt putea fi orice lucru tare, fiindcă Orlando simțea nevoie să-și ancoreze de ceva inima nehotărîtă care-i zvîcnea sub coastă, inima care-i părea în fiecare seară, cam la ceasul acesta, cînd el își făcea plimbarea, bîntuită de adieri înmiresmate și de daruri. Și-o ancoră de stejar și, în timp ce el stătea lungit pe jos, zvîcnetul

dinăuntrul și din jurul lui se potoli treptat ; frunzele mici rămaseră aninate, cerbii se opriră, norii palizi de vară încremeniră ; pe pămînt mădularele lui Orlando se îngreuiară ; zăcu atît de nemișcat, încît încetul cu încetul, cerbii se apropiară de el, corbii începură să se rotească în juru-i, rîndunelele coborau săgetînd și se învîrteau, iar libelulele îi treceau ca un fulger prin față, ca și cum toată rodnicia și activitatea erotică a acestei seri de vară s-ar fi țesut asemenea unei pînze în jurul trupului său.

Să fi trecut un ceas — soarele cobora cu iuțeală, norii albi deveniră roșii, dealurile violete, pădurile purpurii și văile negre — cînd răsună o trompetă. Orlando sări în picioare. Sunetul ascuțit venea din vale. Venea dinspre o pată întunecată de acolo, de jos ; o pată compactă cu contururi de hartă ; un labirint ; un oraș înconjurat însă de ziduri ; venea chiar din vale, din inima măreței lui case, care, mai înainte cufundată în întuneric, acum, în timp ce el privea, iar sunetul unicei trompete se dublase, se îmbogățise cu alte sunete ascuțite, se desprinse din beznă, smălțuită de lumini. Unele erau mici și palide purtate parcă de slugi care goneau prin coridoare ca să răspundă unor chemări ; altele erau puternice și strălucitoare, ca și cum ar fi ars în săli goale de banchet pregătite să primească oaspeți ce nu sosiseră încă, altele se scufundau, unduiau. coborau și se înălțau, parcă o dată cu mîinile unor trupe de slujitori, care s-ar fi aplecat,

ar fi îngenuncheat, s-ar fi ridicat iarăşi, întîmpinînd, păzind, escortînd cu cinstirea cuvenită pînă în casă o mare doamnă — care coborîse din caretă. Caleştile întorceau şi înaintau prin curte. Caii îşi clătinau penajele. Sosise regina.

Orlando n-a mai zăbovit privind. A coborît în goană dealul. S-a strecurat în curte printr-o portiţă ascunsă. Sui ca o vijelie scara în spirală. Ajunse în odaia lui. Își azvîrli ciorapii într-un colţ al încăperii, tunica într-altul. Își muie capul în apă. Își frecă mîinile. Își tăie unghiile. Cu ajutorul a nu mai mult decît șase inci de oglindă și a două sfeșnice vechi, trase pe el o pereche de pantaloni purpurii, își puse un guler de dantelă, o vestă de tafta, şi-şi încălţă niște pantofi împodobiţi cu funde mai mari decît daliile învoalte, totul în mai puţin de zece minute după ceasornicul de la grajd. Era gata. Era îmbujorat. Era emoționat. Dar era în mare întîrziere.

Scurtînd drumul prin locuri cunoscute de el, se îndrepta acum prin mulţimea de încăperi și scări spre sala de banchete așezată tocmai la cinci acri depărtare, în cealaltă parte a casei. Dar, la mijlocul drumului, în locuinţele dosnice unde trăiau slugile, se opri. Uşa salonașului doamnei Stewkley stătea deschisă — femeia plecase fără îndoială, cu toate cheile la dînsa ca să primească poruncile stăpînei. Dar acolo, așezat la masa servitorilor cu o halbă alături şi o bucată de hîrtie în faţă, şedea un om destul de gras, destul de jerpelit, care

purta un guler încrețit cam jegos și haine de aba cafenie. Ținea o pană în mînă, dar de scris nu scria. Parcă tocmai sucea și răsucea o idee în minte, așteptînd-o să capete formă și greutate, ca să-i fie lui pe plac. Ochii săi, bulbucați și cețoși ca niște pietre verzi cu ape ciudate, priveau țintă. Nu-l văzu pe Orlando. Măcar că era grăbit, Orlando se opri brusc. Să fi fost un poet? Scria oare poezie? „Spune-mi", se simți îmboldit să întrebe, „spune-mi totul despre lumea largă" — fiindcă Orlando avea cele mai nebune, nesăbuite, stranii idei despre poeți și poezie — dar cum să vorbești cuiva care nu te vede? Care în schimb vede căpcăuni, satiri sau adîncul mării. Așa încît Orlando rămase cu ochii ațintiți la omul care răsucea mai departe pana între degete; se uita, cugeta; pe urmă, dintr-o dată, scrise foarte repede vreo șase rînduri, după care ridică privirile. Văzînd aceasta, Orlando, copleșit de sfiiciune, o zbughi din loc și ajunse în sala de banchet tocmai la timp ca să poată cădea în genunchi și, cu capul plecat de rușine, să întindă un castron cu apă de trandafiri chiar marii regine.

Atît era de mare sfiala băiatului, încît nu văzu mai mult din făptura reginei decît mîna cu inele muiată în apă; dar atîta i-a fost de ajuns. Era o mînă de neuitat; o mînă subțire, cu degete lungi mereu îndoite parcă în jurul unui glob sau al unui sceptru; o mînă nervoasă de femeie arțăgoasă și șubredă; dar și o mînă care era de ajuns să se ridice pentru ca un cap să cadă. O mînă, ghici el, legată de un trup

bătrîn, care mirosea ca un dulap cu blănuri păstrate în camfor ; trup încă împopoţonat cu tot felul de brocarturi şi nestemate ; care se ţinea încă foare drept, deşi era, poate, chinuit de durerile sciaticei ; un trup care nu se dădea niciodată bătut, deşi era crispat de mii de spaime ; şi ochii reginei erau de un galben deschis. Toate acestea le ghici el, în timp ce inelele mari aruncau fulgere prin apă ; pe urmă, simţi ceva apăsîndu-l pe păr — fapt care explică, poate, de ce n-a mai văzut Orlando nimic, care să poată fi de folos unui istoric. Adevărul e că, în mintea lui, era un asemenea talmeş-balmeş de contradicţii — noaptea şi lumina orbitoare a sfeşnicelor ; poetul ponosit şi marea regină, cîmpiile tăcute şi zarva slujitorilor — încît nu putu să vadă nimic ; în afară, poate, doar de o mînă.

Din pricina aceleiaşi împrejurări, nici regina nu putea să fi văzut mai mult decît un cap. Dar, dacă e cu putinţă să deduci după o mînă trupul întreg înzestrat cu toate atributele unei mari regine, arţagul, curajul, slăbiciunea, spaimele, cu siguranţă că un cap, privit de sus, de la înălţimea unui jilţ regal, de către o doamnă, ai cărei ochi erau, dacă dăm crezare figurilor de ceară de la mînăstire, larg deschişi, poate stîrni gînduri la fel de rodnice. Părul lung şi ondulat, capul oacheş aplecat cu atîta nevinovăţie în faţa ei, presupuneau o pereche de picioare dintre cele mai frumoase, pe care se înălţase vreodată un trup de nobil ; mai presupuneau ochi de culoare violet ; şi o inimă

de aur ; credință și farmec bărbătesc — însușiri pe care femeia aceasta bătrînă le iubea cu atît mai mult cu cît le ducea mai tare lipsa. Fiindcă îmbătrînea și se simțea stoarsă și încovoiată înainte de vreme. Bubuitul tunului îi răsuna necontenit în ureche. Vedea peste tot strălucirea picăturii de otravă și luciul stiletului lung. Cînd ședea la masă, trăgea cu urechea ; auzea detunături pe Canalul Mînecii ; se temea — să fi fost un blestem, să fi fost o șoaptă ? Nevinovăția, simplicitatea, îi erau, din pricina fondului întunecos asupra căruia le proiecta, cu atît mai dragi. Și, chiar în aceeași noapte, așa glăsuiește tradiția — în timp ce Orlando dormea dus, ea desăvîrși, după lege, punînd, la sfîrșit, mîna și pecetea pe pergament, dania marilor așezăminte mînăstirești ce fuseseră ale arhiepiscopului și apoi ale regelui, către tatăl lui Orlando.

Orlando dormi toată noaptea ca un prunc nevinovat. Fusese sărutat de o regină fără să știe. Și, poate — căci inima femeii este un labirint — tocmai nevinovăția lui și felul cum tresări cînd buzele regale îl atinseră păstrară proaspătă în mintea reginei amintirea tînărului ei văr (căci erau de un neam). Oricum, nu trecuseră nici doi ani de viață liniștită la țară, iar Orlando n-apucase să scrie poate mai mult decît douăzeci de tragedii, o duzină de istorii și vreo douăzeci de sonete, cînd sosi vestea că trebuia să se înfățișeze reginei la Whitehall.

— Iată-l, spuse, urmărindu-l cum înaintează spre ea de-a lungul marii galerii, iată-l pe ne-

prihănitul meu! (El avea un aer de seninătate. care părea nevinovăție chiar și atunci, cînd, tehnic vorbind, cuvîntul nu i se mai potrivea.)

— Vino! spuse ea. Ședea țeapănă lîngă foc. Îl opri la un pas depărtare și-l măsură cu privirea din cap pînă în picioare. Oare confrunta gîndurile ei din noaptea aceea cu adevărul, pe care-l vedea acum? Își găsea îndreptățite presupunerile? Ochii, gura, nasul, pieptul, șoldurile, mîinile — peste toate își plimba privirile; buzele îi zvîcneau vădit în timp ce-l cerceta; dar cînd îi văzu picioarele, rîse zgomotos. Orlando era întruchiparea însăși a unui gentilom de neam. Dar pe dinăuntru? Îl fulgeră cu ochii ei galbeni de șoim, de parc-ar fi vrut să-i străpungă sufletul. Tînărul îi înfruntă privirea, roșind doar ca o roză de Damasc, așa cum îi ședea bine. Putere, grație, exaltare romanțioasă, nebunie, poezie, tinerețe — regina îl citi ca pe o pagină de carte. Smulse numaidecît un inel de pe deget (încheietura îi era cam umflată) și, potrivindu-l pe degetul tînărului, îl numi pe acesta vistiernicul și marele ei intendent; apoi îi atîrnă în jurul gîtului colanul dregătoriei și, poruncindu-i să îndoaie piciorul, îi legă sub genunchi Ordinul bătut în pietre scumpe al Jartierei. După toate acestea, nimic nu i-a mai fost refuzat lui Orlando. Cînd ea pornea cu mare alai, el călărea în dreptul ușii caretei. L-a trimis la nefericita regină a Scoției, într-o tristă solie. Era gata să se îmbarce pentru a lua parte la războiul polonez, cînd ea îl rechemă. Cum putea să

rabde gîndul că trupul lui fraged va fi sfîrtecat, cum să-și închipuie capul lui cu păr ondulat rostogolindu-se în țărînă ? L-a păstrat în preajma ei. În culmea triumfului, cînd tunurile bubuiau în turnul Londrei și aerul gros de praf de pușcă te făcea să strănuți, iar uralele poporului răsunau sub ferestre, ea îl trase jos între pernele unde o culcaseră femeile (era atît de istovită și bătrînă) și-i îngropă fața în amestecul acela ciudat — nu-și schimbase rochia de o lună — care semăna al naibii la miros, gîndi el, redeșteptîndu-și amintiri din vremea cînd era copil, cu o cămăruță de acasă, în care se păstrau blănurile mamei lui. Se ridică pe jumătate sufocat de îmbrățișare. „Iată biruința mea !“ gîfîi ea chiar în clipa în care o rachetă luminoasă țîșni în văzduh, colorîndu-i sîngeriu obrajii.

Fiindcă bătrîna îl iubea. Și regina, care recunoștea dintr-o privire un bărbat, deși nu pe calea obișnuită — așa se vorbea — țesea visul unei cariere minunate și ambițioase pentru el. I se dăruiră moșii, fu înzestrat cu case. Avea să fie fiul bătrîneții ei ; sprijinul ei în zilele slăbiciunii ; stejarul de care avea să-și sprijine ființa dărîmată. Făcea aceste făgăduieli cu glas croncănit și alintîndu-l în felul ei ciudat și poruncitor (acum se aflau la Richmond), în timp ce ședea dreaptă, înveșmîntată în brocarturi țepene lîngă focul care — oricîte lemne ai fi îngrămădit în el — tot n-o mai putea încălzi vreodată.

Între timp lunile lungi de iarnă înaintau tîrîndu-se. Fiecare dintre copacii parcului era acoperit cu promoroacă. Rîul curgea leneş. Într-o zi, cînd zăpada învelea pămîntul şi încăperile întunecoase căptuşite cu lemn erau pline de umbre, iar cerbii boncăiau în parc, regina văzu în oglinda, pe care o păstra lîngă ea de teama spionilor din jur, prin uşa, pe care o ţinea, de teama ucigaşilor, mereu deschisă, un băiat — să fi fost Orlando ? — sărutînd o fată — drace, cine era fetişcana aia neruşinată ? Apucînd sabia cu mîner de aur, izbi cu putere în oglindă. Oglinda se sfărîmă ; oamenii veniră în fugă ; o ridicară, o aşezară din nou în jilţ ; dar, după această întîmplare, rămase ca prăbuşită şi, pe măsură ce zilele i se apropiau de sfîrşit, bodogonea tot mai mult despre trădarea bărbatului.

Se poate ca greşeala să fi fost a lui Orlando ; dar, la urma urmelor, avem dreptul să-l învinuim ? Era epoca elizabetană ; morala oamenilor de atunci nu semăna cu a noastră ; nici poeţii lor ; nici clima ; nici chiar zarzavaturile nu erau la fel ca în zilele de astăzi. Totul era altfel. Pînă şi vremea, căldura şi frigul verii şi iernii erau, pare-se, cu totul altfel. Ziua strălucitoare ca o flacără a iubirii era atît de desluşit despărţită de noapte, ca uscatul de apă. Asfinţiturile erau mai roşii şi mai intense ; zorile erau mai albe, mai proaspete. Despre semiîntunericul înserărilor noastre, despre clarobscurul care zăboveşte nu se ştia nimic. Ploaia cădea potop sau nu cădea de loc. Dacă nu te orbea soarele,

se lăsa întunericul. Tălmăcind toate astea în limbajul spiritual, așa cum obișnuiesc ei să facă, poeții cîntau frumos trandafirii care se ofilesc și petalele care se scutură. Clipa e scurtă, cîntau ei ; clipa a și trecut ; după aceea ne vom cufunda cu toții în somnul unei nopți lungi. Cît despre folosirea serelor și a grădinilor de iarnă, pentru a prelungi viața garoafelor sau a trandafirilor și a păstra florile proaspete, asta nu le stătea în obicei. Complicațiile obosite și ambiguitățile epocii noastre mai nuanțate și mai sceptice le erau necunoscute. Violența era totul pentru ei. Floarea înflorea și se usca. Soarele răsărea și apunea. Îndrăgostitul iubea și pleca. Și ceea ce poetul spunea în stihurile lui, tînărul prefăcea în practică. Fetele erau trandafirii și anotimpurile lor erau scurte ca și ale florilor. Trebuiau culese înainte de lăsarea nopții ; căci ziua trecea repede și ziua era totul. Așa încît, dacă Orlando mergea încotro îl călăuzea climatul, încotro îl îndemnau poeții și epoca lui, și culegea floarea chiar pe scaunul de sub fereastră, deși zăpada acoperea pămîntul, iar regina veghea pe sală, cu greu ne putem hotărî să-l învinuim. Era tînăr, era copilăros ; nu făcea decît ceea ce-l împboldea natura să facă. În ceea ce privește fata, nu știm așa cum nu știa nici măcar regina Elizabeta, care-i era numele. Poate că Doris sau Chloris, Delia sau Diana, pentru că tuturor pe rînd Orlando le-a dedicat versuri ; s-ar fi putut de asemenea să fie o doamnă de la curte sau poate o sluj-

nică. Fiindcă gustul lui Orlando era cuprinzător ; nu-i plăceau doar florile de grădină ; cele sălbatice, ba chiar și buruienile îl fascinaseră din totdeauna.

Aici, într-adevăr, așa cum îi este îngăduit să facă unui biograf, scoatem la iveală fără ocolișuri, una dintre trăsăturile mai ciudate ale personajului, trăsătură care s-ar putea explica prin împrejurarea că una dintre bunicile lui Orlando purtase cămașe de pînză groasă și cărase șiștare cu lapte. Cîteva fărîme din pămîntul Kentului sau Sussex-ului se amestecaseră în sîngele subțire moștenit de el dinspre partea normandă. Și socotea că amestecul de pămînt negru și de sînge albastru este fericit. Ceea ce este sigur e că-i făcuse din totdeauna plăcere tovărășia celor de jos, mai ales a oamenilor cu carte, pe care talentul îi ține atît de des în straturile inferioare ; era ca și cum între sîngele lui și al lor ar fi fost vreo atracție. Dar, în acest anotimp al vieții sale, cînd Orlando avea capul doldora de versuri și nu se culca niciodată fără să scapere vreo imagine, obrajii unei fete de hangiu i se păreau mai proaspeți și spiritul unei nepoate de pădurar mai isteț decît acelea ale doamnelor de la Curte. Drept care, înfășurat într-o pelerină cenușie care-i ascundea steaua de la gît și jartiera de la genunchi, începu să se ducă adesea noaptea la Wapping Old Stairs sau prin berăriile în aer liber. Aici, cu o halbă în față, pe alei de nisip, și peluze de popice, printre alcătuiri arhitectonice simple, obișnuite în asemenea

locuri, asculta poveştile marinarilor despre mizeriile, grozăviile şi faptele de cruzime trăite de ei pe oceanul spaniol. Afla cum unii îşi pierduseră degetele de la picioare, alţii nasurile — căci istoria împărtăşită prin viu grai nu este niciodată atît de frumos rotunjită şi de plăcut colorată ca aceea scrisă. Îi plăcea mai ales să-i audă cîntînd în gura mare cîntece din Azore, în timp ce papagalii aduşi de prin locurile acelea ciuguleau cerceii din urechi sau ciocăneau cu pliscurile lor tari şi lacome în rubinele de pe degete, înjurînd la fel de murdar ca şi stăpînii lor. Femeile aproape că nu erau mai puţin îndrăzneţe la vorbă şi mai puţin slobode în purtări decît păsările. Se urcau pe genunchii lui Orlando, îşi aruncau braţele după gîtul lui şi, ghicind că sub postavul moale al pelerinei se ascunde ceva deosebit, erau la fel de dornice să descopere adevărul, ca şi Orlando însuşi.

De altfel prilejurile nu-i lipseau. Din zori şi pînă în noapte, fluviul vuia de atîtea şlepuri, bărci, bacuri şi vase de tot soiul. În fiecare zi, cîte o corabie arătoasă ridica pînzele pornind spre Indii ; cînd şi cînd, alta, înnegrită, cu pînzele zdrenţuite, cu oameni necunoscuţi şi hirsuţi pe bord, se înapoia tîrîndu-se greoi spre locul de ancorare. Nimeni nu se sinchisea dacă o fată sau un băiat zăbovea puţin pe apă după apusul soarelui ; nimeni nu se încrunta dacă vreun bîrfitor îi văzuse dormind zdravăn unul în braţele celuilalt printre sacii cu comori. O asemenea aventură le-a fost dat să trăiască lui

Orlando, lui Sukey și contelui de Northumberland. Era o zi fierbinte; se iubiseră cu înflăcărare; adormiseră printre rubine. Noaptea tîrziu, contele, care-și băgase averea în aventurile spaniole, veni singur cu o lanternă, ca să controleze prada. Lumină un butoiaș. Se dădu înapoi înjurînd. Două umbre dormeau înlănțuite lîngă butoi. Superstițios din fire și cu cugetul împovărat de destule crime, contele consideră perechea — cei doi erau înveliți într-o manta roșie și sînii lui Sukey erau aproape la fel de albi ca zăpezile veșnice din poezia lui Orlando — drept o arătare răsărită ca să-l mustre pe el, din mormintele marinarilor înecați. Se închină. Jură că se va pocăi. Șirul de aziluri de săraci, care mai există încă pe Sheen Road este rodul acelei clipe de groază. Douăsprezece bătrîne sărace ale parohiei beau ceai ziua și binecuvîntează noaptea pe Înălțimea-Sa, care le-a blagoslovit cu un acoperiș deasupra capului; așa încît dragostea neîngăduită pe o corabie de pirați — dar să lăsăm morala.

Totuși, curînd, Orlando osteni nu numai de incomoditățile unui asemenea fel de viață și de străzile întortocheate ale cartierului, dar și de purtările grosolane ale oamenilor de acolo. Fiindcă, să nu uităm, crima și sărăcia nu aveau pentru elizabetani nici urmă din farmecul pe care le au pentru noi. Nici gînd să se rușineze ca noi de învățătura de carte; nici urmă la ei din credința noastră că a te naște fiu de măcelar e o binecuvîntare și a nu ști buchile

o virtute ; nici nu visau că ceea ce numim noi „viață“ și „realitate“ se leagă cumva de neștiință și brutalitate ; sau de oricare alt echivalent al acestor cuvinte. Nu ca să caute „viața“ se amesteca Orlando cu acești oameni ; și nici ca să plece în căutarea „realității“ nu i-a părăsit. Dar, după ce a auzit de vreo douăzeci de ori cum și-a pierdut Jakes nasul și Sukey cinstea — și trebuie să recunoaștem că aceștia își istoriseau minunat povestea — începu să se cam plictisească, fiindcă un nas nu poate fi tăiat decît într-un singur fel și fecioria pierdută într-altfel — sau cel puțin așa i se părea lui — în timp ce artele și științele erau de o varietate care-i ațîța pînă-n adîncuri curiozitatea. Așa încît, păstrînd de-a pururi despre ei o amintire fericită, încetă să mai calce prin berăriile în aer liber și jocurile de popice, își atîrnă pelerina cenușie în cui, lăsă steaua să-i strălucească la gît și jartiera să-i sclipească la genunchi și se arătă din nou la curtea regelui Iacob. Era tînăr, era bogat, era chipeș. Nimeni n-ar fi putut fi primit cu mai mult entuziasm decît el.

Desigur, multe doamne erau gata să-l fericească cu favorurile lor. Numele a cel puțin trei fură alăturate numelui său, în vederea căsătoriei — Clorinda, Favilla, Eufrosina — așa le spunea el în sonetele, pe care le scria.

Dar să le luăm pe rînd ; Clorinda era o lady cu purtări plăcute și destul de blajină ; într-adevăr, vreme de șase luni și jumătate, Orlando fu îndrăgostit de-a binelea de ea ; dar ea avea

gene albe și nu putea suferi să vadă sînge. Un iepure fript adus la masa tatălui ei o făcea să leșine. Mai trăia și sub influența preoților și făcea economie la rufăria de corp ca să dea pomană săracilor. Își luă sarcina să-l izbăvească pe Orlando de păcate, ceea ce pe el îl umplu de silă ; așa încît renunță la căsătorie, lucru pe care n-avea de ce să-l regrete prea mult mai ales cînd, curînd după aceea, ea muri de vărsat.

Favilla, care e următoarea, era cu totul alt soi. Era fiica unui gentleman sărac din Somersetshire ; prin simplă stăruință și folosindu-și ochii, își croise drum pînă la Curte, unde priceperea ei la călărie, pasul ei elegant și grația cu care dansa îi cîștigau admirația tuturor. Totuși, odată, avu proasta idee să bată un prepelicar, care-i rupsese un ciorap de mătase (și, ca să fim drepți, Favilla avea puțini ciorapi și chiar și aceia de bumbac) și să-l lase aproape mort sub fereastra lui Orlando. Orlando, care era mare iubitor de animale, observă de-abia acum că fata avea dinții strîmbi și că cei doi din față erau băgați înăuntru, ceea ce, spuse el, este un semn sigur de răutate și cruzime la o femeie ; așa încît, chiar în noaptea aceea, rupse pentru totdeauna logodna.

Cea de a treia, Eufrosina, era de departe cea mai serioasă dintre iubitele lui. Fata se trăgea din neamul irlandez al Desmondilor și, prin urmare, avea un arbore genealogic la fel de bătrîn și cu rădăcini la fel de adînci ca și cel

al lui Orlando. Era bălaie, înfloritoare şi cam flegmatică. Vorbea bine italieneşte, avea un şirag minunat de dinţi în maxilarul de sus, măcar că cei de jos erau cam spălăciţi la culoare. N-o vedeai fără un ogar sau un prepelicar pe genunchi ; îi hrănea cu pîine albă din farfuria ei ; cînta cu un glas dulce acompaniindu-se din spinetă ; şi nu era niciodată îmbrăcată înainte de amiază, datorită îngrijirilor deosebite pe care le hărăzea persoanei ei. Pe scurt, ar fi fost o soţie ideală pentru un nobil de felul lui Orlando şi lucrurile ajunseseră atît de departe, încît notarii ambelor părţi se ocupau de contracte, zestre, case şi acareturi, arende şi toate cele trebuincioase înainte ca o mare avere să se poată însoţi cu alta, cînd, cu violenţa şi asprimea caracteristice climei engleze de atunci, veni marele îngheţ.

Marele îngheţ, ne spun istoricii, a fost cel mai cumplit dintre cîte s-au abătut vreodată asupra insulelor noastre. Păsările îngheţau în văzduh şi cădeau ca pietrele la pămînt. La Norwich, o ţărancă tînără porni să treacă drumul zdravănă şi sănătoasă, ca de obicei, pentru ca, în clipa în care, în colţul străzii suflarea îngheţată o lovi, privitorii s-o vadă prefăcîndu-se sub ochii lor în pulbere şi risipindu-se ca un nor de praf peste acoperişuri. Moartea secera oile şi vitele — cadavrele oamenilor îngheţau şi nu puteau fi scoase dintre cearceafuri. Nu era lucru neobişnuit să dai peste o turmă întreagă de porci îngheţată bocnă pe drum. Cîmpiile erau pline de păstori, plugari, de cai

înhămați și de băiețași care alungau păsările, înțepeniți cu toții în mijlocul unei mișcări, unul cu mîna la nas, altul cu sticla la gură, un al treilea cu o piatră în mîna ridicată gata să arunce într-o cioară, care stătea și ea ca împăiată, pe un gard viu la un yard depărtare. Gerul era atît de nemaipomenit de aspru, încît uneori producea un soi de pietrificare; s-a bănuit, îndeobște, că marea înmulțire a stîncilor din unele părți ale Derbyshire-ului s-ar fi datorat, nu vreunei erupții vulcanice, fiindcă n-a avut loc prin părțile acelea nici una, ci solidificării nefericiților călători, care au fost prefăcuți pur și simplu în stane de piatră chiar în locurile unde se aflau. Biserica nu putea fi de mare ajutor și, deși unii proprietari de moșii poruncиră să fie sfințite aceste rămășițe, cei mai mulți preferară să le folosească drept pietre de hotar, răbojuri pentru oi sau, cînd forma pietrei îngăduia, adăpători pentru vite, scopuri pe care cele mai multe le îndeplinesc pînă în ziua de astăzi cu mult succes.

Dar, în timp ce oamenii de la țară se zbăteau în lipsuri groaznice, iar negoțul paraliză în întreaga țară, Londra sărbătorea un carnaval de o strălucire fără seamăn. Curtea se afla la Greenwich și noul rege folosi prilejul oferit de încoronarea sa pentru a cîștiga bunăvoința orășenilor. Porunci ca fluviul, înghețat pînă la o adîncime de douăzeci de picioare și mai bine și pe o întindere de șase sau șapte mile într-o parte și în cealaltă, să fie măturat, împodobit, așa încît să capete înfățișarea unui

parc sau a unui sălaş al plăcerilor cu boschete, labirinturi, alei, barăci cu băuturi etc. etc., totul pe cheltuiala lui. Pentru el şi pentru curtenii săi, rezervă un anumit spaţiu, chiar în faţa porţilor palatului ; acest spaţiu despărţit de cel public doar printr-o frînghie de mătase, deveni dintr-o dată centrul celei mai strălucite societăţi din Anglia. Mari dregători, bărboşi şi îmblăniţi, rezolvau treburi de stat sub cortul purpuriu al pagodei regale. Soldaţii plănuiau cucerirea arabilor şi nimicirea turcilor în chioşcuri vărgate cu pene de struţ în vîrf. Amiralii se plimbau în sus şi în jos pe aleile înguste, cu paharul în mînă, măsurînd orizontul cu braţele şi istorisind despre trecerea către nord-vest şi despre Armada spaniolă. Îndrăgostiţii se tolăneau pe divane acoperite cu blănuri. Trandafiri îngheţaţi cădeau ca o ploaie cînd regina şi doamnele ei ieşeau la plimbare. Baloane colorate planau nemişcate în aer. Din loc în loc, ardeau focuri aprinse cu lemn de cedru şi de stejar, peste care se turna sare din belşug, aşa încît flăcările deveneau verzi, portocalii şi purpurii. Dar oricît de straşnic ar fi ars ele, căldura nu era destul de puternică pentru a topi gheaţa, care deşi de o ciudată transparenţă, era totuşi tare ca oţelul. Era într-adevăr atît de limpede, încît la o adîncime de cîteva picioare, puteai să vezi în stare de congelare, ici un purcel de mare, colo o plătică. Bancuri de ţipari stăteau nemişcate, lovite parcă de catalepsie, dar dacă erau morţi de-a binelea sau doar vremelnic lipsiţi de viaţa, pe care căl-

dura ar fi putut să le-o redea, era o întrebare care-i încurca pe filozofi. Lîngă podul Londrei, acolo unde fluviul înghețase pînă la o adîncime de vreo douăzeci de stînjeni, se vedea bine epava unei șalupe, culcată în albia fluviului, în locul unde se scufundase în toamna trecută împreună cu încărcătura ei de mere. Bătrîna precupeață, care-și ducea fructele la tîrg înspre Surrey, ședea pe șalupă înfofolită în pături și cu fustele invoalte, avînd poala plină de mere și oricine ar fi jurat că tocmai servea un mușteriu, dacă o anumită vinețeală a buzelor n-ar fi trădat adevărul. Era o priveliște care-i plăcea cu deosebire regelui Iacob și de aceea obișnuia să ia cu el o ceată de curteni pentru a-i ține tovărășie. Pe scurt, nimic nu putea întrece strălucirea și voioșia tabloului în timpul zilei. Dar, noaptea, veselia carnavalului atingea culmea. Fiindcă înghețul continua fără întrerupere, nopțile erau de o desăvîrșită liniște : luna și stelele sclipeau încremenite ca niște diamante și, în sunetele plăcute ale flautului și ale trompetei, curtenii dansau.

E drept, Orlando nu era dintre cei care dansează cu pas ușor curanta și lavolta ; era greoi și cam distrat. Mult mai mult decît aceste ritmuri ciudate și străine îi plăceau dansurile simple din locul lui de baștină, dansurile copilăriei lui. Tocmai se oprise, pe la orele șase, în seara zilei de șapte ianuarie, la sfîrșitul unui astfel de cadril sau menuet, cînd zări o siluetă ce venea dinspre pavilionul ambasadei mos-

covite, o siluetă care, de băiat sau de femeie, fiindcă tunica largă și pantalonii de modă rusească nu-ți îngăduiau să ghicești sexul, îi stîrni cea mai aprinsă curiozitate. Ființa aceea, oricare i-o fi fost numele și sexul, era de înălțime mijlocie, mlădioasă și îmbrăcată din cap pînă-n picioare într-un veșmînt de catifea de culoarea stridiei, împodobit cu o blană neobișnuită, verzuie. Dar aceste amănunte fură umbrite de vraja neobișnuită, pe care o răspîndea întreaga făptură. Imagini, metafore dintre cele mai exagerate se îmbinau și se învălmășeau în mintea lui Orlando. Într-un răstimp de trei secunde, o numi pepene, ananas, măslin, smarald și vulpe în zăpadă ; nu-și dădea seama dacă o auzise, o gustase, o văzuse sau toate trei laolaltă. (Fiindcă, deși nu trebuie să întrerupem nici o clipă narațiunea, putem totuși nota aici în grabă că, în vremea de care vorbim, toate imaginile plăsmuite de Orlando erau nespus de simple, pe măsura simțurilor lui, cele mai multe, produse de amintirea lucrurilor pe care îi plăcuse să le mănînce cînd era copil. Dar dacă impresiile lui erau simple, erau, în același timp, și foarte puternice. Prin urmare, nu poate fi vorba să ne oprim aici și să ne punem întrebări privitoare la cauzele lucrurilor.)... Un pepene, un smarald, o vulpe în zăpadă — asta-l fermeca, asta vedea în vraja ce-l cuprinsese. Cînd băiatul, căci, vai, băiat trebuie să fi fost — nici o femeie n-ar fi putut să patineze cu asemenea iuțeală și vigoare — trecu ca un fulger și aproape în

vîrful picioarelor pe lîngă el, Orlando se simţi gata să-şi smulgă părul de supărare la gîndul că fiinţa aceea era de acelaşi sex cu el şi, prin urmare, nici de o îmbrăţişare nu putea fi vorba. Dar patinatorul se apropie. Picioarele, mîinile, ţinuta erau de băiat, dar nici un băiat n-a avut vreodată asemenea gură ; nici un băiat sîni ca aceia ; nici un băiat n-avea ochi ieşiţi parcă din fundul mării. În cele din urmă, oprindu-se şi făcînd o reverenţă dintre cele mai graţioase către rege, care tocmai trecea pe acolo în mers tîrşit, agăţat de braţul unui şambelan, necunoscuta patinatoare rămase nemişcată. Nici un lat de palmă nu o despărţea de Orlando. Era într-adevăr femeie. Orlando se uită ţintă ; tremură ; se înfierbîntă ; se răci ; dori să se avînte în aerul încins al verii ; să strivească ghinde sub picioare ; să cuprindă cu braţele fagii şi stejarii. În realitate însă, îşi dezgoli dinţii mici şi albi, îi depărtă poate cu o jumătate de inci, ca şi cum s-ar fi pregătit să muşte ; îi strînse la loc ca şi cum ar fi muşcat. Lady Eufrosina stătea agăţată de braţul lui.

Numele străinei, după cum află, era prinţesa Marusia Stanilovska Dagmar Nataşa Iliana Romanovici. Venise ca să asiste la încoronare cu suita ambasadorului moscovit, care poate îi era unchi, sau poate îi era tată. Despre moscoviţi se ştiau prea puţine. Cu bărbile lor mari şi căciulile lor de blană aproape că nu scoteau o vorbă ; obişnuiau să bea o băutură neagră, pe care o scuipau din cînd în cînd pe gheaţă. Nici unul dintre ei nu vorbea englezeşte,

iar franceza, care cel puţin unora dintre ei le era cunoscută, se vorbea pe atunci prea puţin la Curtea Angliei.

Tocmai datorită acestui fapt, Orlando şi prinţesa făcură cunoştinţă. Şedeau faţă în faţă la masa mare care fusese întinsă sub un cort uriaş, spre înveselirea oamenilor cu vază. Prinţesa era aşezată între doi lorzi tineri, unul — lordul Francis Vere, celălalt — tînărul conte de Moray. Îţi venea să rîzi văzînd în ce încurcătură îi puse ea foarte curînd, fiindcă, deşi amîndoi erau băieţi arătoşi în felul lor, pruncul încă nenăscut ştie tot atîta franceză cît ştiau ei. Cînd, la începutul cinei, prinţesa se întoarse spre conte şi-i spuse cu o graţie, care încîntă inima acestuia : „Je crois avoir fait la connaissance d'un gentilhomme qui vous était apparenté en Pologne l'été dernier“ [1] sau „La beauté des dames de la cour d'Angleterre me met dans le ravissement. On ne peut voir une dame plus gracieuse que votre reine, ni une coiffure plus belle que la sienne“ [2], atît lordul Francis cît şi contele dădură semnele celei mai mari nedumeriri. Unul o servi cu sos de hrean din belşug, celălalt îşi fluieră cîinele şi-l puse să stea sluj pentru un os cu măduvă. De data asta, prinţesa nu şi-a mai putut stăpîni rîsul,

[1] Cred că anul trecut, în Polonia, am făcut cunoştinţa unui gentilom care vă este rudă (l. fr.).

[2] Frumuseţea doamnelor de la curtea Angliei mă încîntă. Nu s-a văzut doamnă mai graţioasă decît regina dumneavoastră, nici coafură mai frumoasă ca a ei (l. fr.).

iar Orlando, care-i surprinse privirile peste capetele de mistreț și peste păunii împănați, rîse și el. Rîse, dar rîsul îi îngheță pe buze de uimire. Pe cine iubise el, ce iubise, pînă acum, se întrebă, într-un zbucium de emoție. O femeie bătrînă, își răspunse, numai piele și oase ; tîrfe sulemenite, mult prea multe ca să le mai facă pomelnicul. O călugăriță miorlăită. O aventurieră crîncenă, care-și arăta colții. O grămadă simandicoasă de dantele. Pentru el, iubirea nu fusese decît rumeguș și scrum. Bucuriile cu care se alesese de pe urma ei îi păreau serbede peste măsură. Se mira cum de putuse s-o scoată la capăt fără să caște. Fiindcă, pe măsură ce o sorbea pe prințesă din priviri, sîngele lui îngroșat se subție ; sloiurile din vinele lui se prefăceau în vin ; auzea apele curgînd și păsările cîntînd ; primăvara izbucni peste peisajul aspru de iarnă ; bărbăția se deșteptă în el ; își încleștă mîna pe sabie ; se năpusti asupra unui dușman mai vajnic decît leșul și arabul ; se cufundă în apa adîncă ; văzu floarea primejdiei crescînd într-o crăpătură de stîncă ; întinse mîna ca s-o culeagă — adevărul este că-și recita unul din sonetele lui cele mai înflăcărate, cînd prințesa îi adresă cuvîntul.

— Vreți să fiți atît de bun să-mi dați sarea ?

Se roși pînă-n albul ochilor.

— Cu toată plăcerea, madame, răspunse, vorbind franțuzește cu un accent minunat. Pentru că, cerul să fie lăudat, vorbea limba aceasta de parc-ar fi fost a lui ; o învățase de la camerista mamei sale. Totuși, poate ar fi

fost mai bine pentru el să nu fi deprins niciodată graiul acela; să nu fi răspuns niciodată glasului aceluia; să nu fi urmat niciodată lumina acelor ochi...

Prinţesa vorbi mai departe. Cine erau bădăranii aceia, îl întrebă, care şedeau lîngă ea şi se purtau ca nişte grăjdari? Ce era amestecul acela greţos, pe care i-l turnaseră în farfurie? Oare în Anglia cîinii mîncau la aceeaşi masă cu oamenii? Mutra aceea caraghioasă din capul mesei cu o perucă înaltă cît o prăjină (comme une grande perche mal fagotée[1]) era într-adevăr regina? Şi totdeauna regelui îi curgeau balele ca acum? Şi care dintre maimuţoii aceia era George Villiers? Deşi la început, aceste întrebări îl cam descumpăniră pe Orlando, ele vădeau atîta îndrăzneală şi aveau atîta haz, încît nu-şi putu stăpîni rîsul; şi, văzînd pe feţele inexpresive ale celor de faţă că nimeni nu pricepea o boabă, îi răspunse la fel de slobod, vorbind, asemenea ei, o franceză desăvîrşită.

Şi astfel se înfiripă între cei doi o intimitate, care deveni, după puţin timp, scandalul Curţii.

Oamenii băgară curînd de seamă că Orlando dăruia moscovitei mult mai multă atenţie decît cerea simpla politeţă. Arareori se depărta de ea şi conversaţia dintre ei, deşi de neînţeles pentru ceilalţi, se desfăşura cu atîta vioiciune, stîrnind roşeli şi rîsete, încît pînă şi un prostănac putea ghici despre ce era vorba. În afară

[1] Ca o prăjină înălţată prost (l. fr.).

de aceasta, schimbarea petrecută în Orlando era nemaipomenită. Nimeni nu-l văzuse vreodată atît de însuflețit. Peste noapte lepădase stîngăcia de copil, se prefăcuse dintr-un băiețandru îmbufnat, care nu era în stare să intre în odaia unei doamne fără să măture jumătate din fleacurile de pe masă, într-un nobil plin de grație și de curtenie bărbătească. Să-l vezi conducîndu-și moscovita (cum i se spunea fetei) la sanie, sau întinzîndu-i mîna ca s-o poftească la dans sau ridicînd băsmăluța brodată, pe care ea o lăsase să cadă, sau îndeplinind orișicare dintre feluritele îndatoriri pretinse de o doamnă și o stăpînă și pe care îndrăgostitul se grăbește să le preîntîmpine, era o priveliște făcută să reaprindă o scînteie în ochii stinși ai vîrstnicilor și să întețească bătăile iuți ale pulsului celor tineri. Totuși un nor umbrea această fericire. Bătrînii ridicau din umeri. Tinerii chicoteau în pumni. Toți știau că Orlando era logodit cu alta. Lady Margaret O'Brien O'Dare O'Reilly Tyrconnel (căci acesta era numele adevărat al Eufrosinei din sonete) purta pe al doilea deget al mîinii stîngi minunatul safir dăruit de Orlando. Numai ei i se cuveneau omagiile lui. Totuși, să fi lăsat să cadă pe gheață toate batistele din garderoba ei (și avea cu duzinile), lui Orlando nici prin gînd nu i-ar fi trecut să se aplece să le ridice. Putea să aștepte timp de douăzeci de minute brațul lui care s-o ducă la sanie și, pînă la urmă, tot cu serviciile negrișorului ei trebuia să se mulțumească. Cînd patina, ceea ce făcea

cu destulă stîngăcie, nu era nimeni alături, care s-o încurajeze, iar dacă i se întîmpla să cadă, şi cădea destul de greoi, nimeni n-o ridica scuturîndu-i zăpada de pe fuste. Deşi era din fire flegmatică şi pricepea jignirea cu întîrziere, deşi era mai puţin înclinată ca oricine să creadă că o străină o putea izgoni din inima lui Orlando, totuşi pînă la urmă chiar şi pe lady Margaret o cuprinse bănuiala că se cloceşte ceva care-i ameninţă liniştea sufletească.

Adevărul este că, pe măsură ce zilele treceau, Orlando se căznea tot mai puţin să-şi ascundă sentimentele. Născocind o scuză oarecare, părăsea societatea îndată după cină sau pleca pe furiş din mijlocul patinatorilor care se grupau pentru cadril. În clipa următoare, lumea băga de seamă că şi moscovita lipseşte. Dar ceea ce jignea Curtea cel mai tare, rănind-o în punctul cel mai sensibil — adică în vanitatea ei — era că perechea de îndrăgostiţi putea fi adesea văzută strecurîndu-se pe sub frînghia de mătase, care despărţea îngrădirea regală de partea publică a fluviului, şi pierzîndu-se în mulţimea oamenilor de rînd. Fiindcă, pe neaşteptate, prinţesa izbea cu piciorul şi striga : „Ia-mă de aici. Mi-e silă de gloata ta englezească“, înţelegînd prin asta tocmai Curtea engleză. N-o mai putea răbda. Era plină de femei bătrîne şi iscoditoare, spunea ea, care se holbează la tine, şi de tineri mojici, care te calcă pe picior. Miroseau urît. Cîinii lor îţi umblau printre picioare. Te simţeai ca într-o cuşcă. În Rusia erau fluvii late de zece mile, pe care puteau

mîna în galop un echipaj de șase cai, o zi întreagă, fără să întîlnești țipenie de om. De altfel ea voia să vadă turnul Londrei, gărzile, capetele din Temple Bar și prăvăliile giuvaergiilor din City. Drept care Orlando a dus-o în City, i-a arătat gărzile și capetele rebelilor și i-a cumpărat tot ce i-a trăsnit ei prin cap de la Royal Exchange. Dar asta nu era de ajuns. Fiecare dintre cei doi dorea tot mai aprins apropierea celuilalt într-o intimitate care să dureze cît e ziua de lungă și într-un loc unde să nu fie nimeni care să se mire și să se holbeze la ei. Așa încît, în loc să apuce drumul Londrei, o luară înspre partea opusă și se treziră curînd, dincolo de mulțime, pe întinderile înghețate ale Tamisei, acolo unde, în afara păsărilor de mare și a cîte unei țărănci bătrîne, care încerca să spargă gheața nădăjduind zadarnic că va umple o găleată cu apă sau care aduna surcelele și frunzele uscate ce se mai aflau pe acolo, ca să-și aprindă focul, nu le ieșea niciodată în cale vreun suflet de om. Săracii nu se depărtau de colibele lor și cei mai cu stare, cărora le dădea mîna, se înghesuiau în oraș ca să se încălzească și să se distreze.

Și astfel Orlando și Sașa, cum îi spunea el mai pe scurt, mai ales că acesta era și numele unei vulpi albe aduse lui din Rusia în copilărie — o făptură moale ca zăpada, dar cu dinți de oțel, care-l mușcase odată atît de cumplit, încît tatăl lui poruncise să fie omorîtă — astfel cei doi stăpîneau singuri fluviul. Încălziți de patinaj și de dragoste, se aruncau

pe jos în cîte un cotlon singuratic, acolo unde papura galbenă tivește malul ; sub o mantie mare, îmblănită, Orlando o lua în brațe, cunoscînd, după cum îi șoptea, bucuriile iubirii, pentru întîia dată. Apoi, după ce exaltarea trecea și zăceau amîndoi pe gheață legănați într-o dulce amorțeală, el îi povestea despre celelalte iubite ale sale și-i mărturisea cum, în comparație cu ea, acelea fuseseră de lemn, de pînză de sac, de cenușă. Rîzînd de înflăcărarea lui, ea i se mai răsucea o dată în brațe și, de dragul iubirii, îl îmbrățișa iarăși. Pe urmă se minunau că fluviul nu se dezgheață de căldura lor și li se făcea milă de sărmana bătrînă, care nu dispunea de asemenea mijloace naturale ca să topească apa, ci trebuia să bată în gheață cu o toporișcă de oțel rece. Și pe urmă, înfășurați în zibelinele lor, vorbeau despre tot ce se află sub soare ; despre priveliști și călătorii ; despre mauri și păgîni ; despre barba cutărui bărbat și pielea cutărei femei ; despre un șobolan pe care ea îl hrănise din mîna ei la masă ; despre tapiseria, care tremura fără încetare în sala din casa lui ; despre un chip ; despre o pană. Nimic nu era prea mărunt pentru flecăreala lor ; nimic nu era prea măreț.

Pe urmă, dintr-o dată, Orlando se cufunda într-una din melancoliile lui ; poate pricina să fi fost bătrîna care șchiopăta pe gheață, poate nimic ; se arunca pe gheață cu fața în jos, scruta adîncul apelor înghețate și se gîndea la moarte. Fiindcă are dreptate filozoful care spune că doar o muchie de cuțit desparte feri-

cirea de melancolie ; şi, mai departe, îşi dă cu părerea că una e geamănă cu cealaltă ; şi de aici trage concluzia că toate sentimentele mistuitoare se înrudesc cu nebunia, şi ne povăţuieşte să căutăm adăpost în biserica cea adevărată (care, după el, este cea anabaptistă), fiindcă acesta este singurul port, singurul chei, singurul refugiu etc., spunea el, pentru cei zdruncinaţi pe o mare atît de agitată.

— Totul se sfîrşeşte cu moartea, spunea Orlando, ridicîndu-se în capul oaselor, cu faţa înnegurată. (Fiindcă aşa lucra acum mintea lui, în zigzaguri bruşte, care-o duceau de la viaţă la moarte, fără opriri la etape intermediare, astfel că biograful nu trebuie să se oprească nici el, ci trebuie să zboare cît poate de iute ca să ţină pasul cu faptele nesăbuite, pasionate, smintite şi cuvintele neaşteptate şi trăsnite, de care, nu putem tăgădui, se lăsa Orlando tîrît în acest răstimp al vieţii sale.)

— Totul se sfîrşeşte cu moartea, spunea Orlando, ridicîndu-se în capul oaselor pe gheaţă. Dar Saşa care, la urma urmelor, n-avea sînge englezesc în vine, ci era din Rusia, unde apusurile de soare sînt mai lungi, zorile mai puţin năprasnice, iar frazele rămîn adesea neterminate din pricina îndoielii asupra celui mai potrivit fel de a le încheia — Saşa îl privea, poate că şi rîdea de el, fiindcă trebuie să-i fi apărut ca un copil, şi tăcea. Dar, în cele din urmă, gheaţa se răcea sub ei, ceea ce prinţesei nu-i plăcea, aşa încît ridicîndu-l în picioare, îi vorbea atît de încîntător, de spiritual, de în-

țelept (din nefericire însă numai pe franțuzește, limbă care, se știe, își pierde savoarea prin traducere), încît el uita de apele înghețate, sau de noaptea care venea, sau de femeia bătrînă sau de cîte altele și încerca să-i spună — cufundîndu-se și bălăcindu-se în mii de imagini la fel de răsuflate ca și femeile care le inspiraseră — cu ce semăna ea. Oare cu zăpada, cu frișca, cu marmora, cu cireșile, cu alabastrul, cu un fir de aur ? Cu nimic din toate astea. Ea era ca o vulpe sau ca un măslin ; ca valurile mării cînd le privești de pe o înălțime ; ca un smaragd ; ca soarele pe un deal înverzit și totuși acoperit cu nori — ca nimic din ce văzuse sau cunoscuse el în Anglia. Oricît ar fi scotocit el limbajul, cuvintele tot îi lipseau. Avea nevoie de alt peisaj și de alt grai. Engleza era o limbă prea cinstită, prea candidă, prea mieroasă pentru Sașa. Căci în tot ce spunea ea, oricît ar fi părut de sinceră și de voluptoasă, era ceva enigmatic ; în tot ce făcea ea, oricît de spontană ar fi fost, era ceva ascuns, așa cum o flacără verde pare ascunsă în piatra de smaragd sau cum pare soarele închis în inima unui deal. Limpezimea era doar exterioară ; înăuntru pîlpîia o flacără rătăcitoare. O flacără care venea ; pleca. Sașa nu răspîndea niciodată lumina statornică, pe care o răspîndea o femeie din Anglia — și aici, amintindu-și de lady Margaret și de jupoanele ei, Orlando cuprins de o exaltare sălbatică, o trăgea pe Sașa după el pe gheață, repede, tot mai repede, jurîndu-se

că va urmări flacăra, că se va cufunda în adîncuri în căutarea nestematei și așa mai departe, și așa mai departe, cuvintele gîfîite izbucnind dintr-o suflare cu patima unui poet, căruia durerea îi stoarce poezia.

Dar Sașa tăcea. După ce Orlando sfîrșise s-o compare cu o vulpe, un măslin, o culme înverzită de deal, după ce-i depănase toată istoria neamului său, spunîndu-i că familia lor era una dintre cele mai vechi din Britania ; că venise din Roma cu Cezarii și avea dreptul să se plimbe pe Corso (strada principală din Roma) sub un baldachin cu ciucuri, care privilegiu, se spune, este doar al celor cu sînge imperial (căci tînărul era de o credulitate orgolioasă destul de amuzantă), se opri și o întrebă unde se află casa ei ? Ce era tatăl ei ? Avea frați ? De ce se afla aici singură, doar cu unchiul ei ? Pe urmă, deși ea îi răspundea destul de repede, o oarecare stinghereală se lăsa între ei. La început, bănui că nu era de rang chiar atît de înalt cum i-ar fi plăcut să fie ; sau că se rușina de obiceiurile barbare ale poporului ei, fiindcă el auzise că femeile din Moscova poartă bărbi și că bărbații sînt acoperiți de blană de la brîu în jos ; că bărbați și femei deopotrivă se ung cu seu ca să se păzească de frig, că smulg carnea cu mîinile și că trăiesc în niște bordeie, în care un nobil englez nu s-ar îndura să-și țină nici măcar vitele ; așa încît se feri s-o mai îmboldească la vorbă. Dar, gîndindu-se mai bine, ajunse la concluzia că asta nu putea fi pricina tăcerii ei ; ea doar

n-avea tuleie la bărbie ; era îmbrăcată în catifea şi împodobită cu mărgăritare, iar purtările ei desigur nu erau ale unei femei crescute într-un staul de vite.

Atunci ce anume îi ascundea ? Îndoiala care se strecura în adîncul patimii lui răvăşitoare semăna cu acele nisipuri, care încep deodată să se mişte sub temelia unui monument, făcînd să se clatine întreaga construcţie. O durere crîncenă punea pe neaşteptate stăpînire pe el. Atunci se lăsa tîrît de asemenea izbucniri de mînie, încît Saşa nu ştia cum să-l potolească. Poate că nici nu voia să-l potolească ; poate că furiile lui îi plăceau şi ea le stîrnea anume — într-atît este de ciudat şi de pieziş temperamentul moscovit.

Dar să mergem mai departe cu povestea : în ziua de care vorbim, patinînd mai departe decît de obicei, ajunseră la acea parte a fluviului unde vasele ancorate încremeniseră îngheţate în mijlocul şuvoiului. Printre ele se afla o corabie a ambasadei moscovite ; pe catargul principal, de care atîrnau ţurţuri coloraţi, fiecare lung de cîţiva yarzi, flutura vulturul negru cu două capete. Saşa îşi lăsase pe bord o parte din îmbrăcăminte ; se urcară pe punte, închipuindu-şi că vasul este gol. Reamintindu-şi de unele întîmplări din trecutul său, Orlando nu s-ar fi mirat dacă alţi cetăţeni de treabă ar fi dibuit acest refugiu înaintea lor ; şi chiar aşa şi era. Înaintară pe punte doar cîţiva paşi, cînd un tînăr frumos se ridică, întrerupînd o treabă cu care se îndeletnicea în

spatele unui colac de frînghie și spunînd pesemne, fiindcă vorbea rusește, că el face parte din echipaj și că e gata s-o ajute pe prințesă să găsească ceea ce caută, aprinse un capăt de lumînare și dispăru împreună cu ea în părțile de jos ale corăbiei.

Timpul trecea și Orlando, pierdut în visări, se gîndea la plăcerile vieții ; la nestemata lui ; la frumusețea ei fără seamăn ; și la mijloacele de a și-o însuși pentru totdeauna, fără primejdia de a o pierde vreodată. Firește, aveau să se ivească piedici și greutăți de învins. Ea era hotărîtă să trăiască în Rusia, unde se găseau rîuri înghețate, cai sălbatici și bărbați care, spunea ea, își tăiau unul altuia beregata. E drept că pe el un peisaj cu pini și zăpadă, niște moravuri dezmățate și criminale nu-l ispiteau. Și nici nu ardea de nerăbdare să rupă cu viața lui plăcută de la țară, să se lase de vînătoare, să nu mai sădească pomi ; să-și părăsească slujba ; să-și distrugă cariera ; să vîneze reni în loc de iepuri ; să bea vodcă în loc de vin de Canare și să umble cu un cuțit ascuns în mînecă — habar n-avea cu ce scop. Totuși, era gata să facă de dragul ei toate astea și chiar mai mult decît atît. Cît privește căsătoria lui cu lady Margaret, măcar că trebuia să aibă loc din ziua aceea într-o săptămînă, lucrul îi apărea ca o sminteală atît de strigătoare la cer, încît abia de binevoi să-i închine un gînd. Rudele ei aveau să-l ocărască, pentru că părăsise o femeie de rang ; prietenii lui aveau să-și bată joc de el, fiindcă făcuse praf din cea mai fru-

moasă carieră de pe lume, de dragul unei femei din căzăcime și a unui pustiu de zăpadă — dar toate acestea nu cîntăreau nici cît un fulg alături de Sașa. În prima noapte întunecoasă, aveau să fugă. Se vor îmbarca spre Rusia. Așa chibzuia el ; astea erau planurile pe care le țesea, în timp ce se plimba în sus și în jos pe punte.

Îl dezmetici priveliștea soarelui, pe care, cînd se întoarse cu fața către apus, Orlando îl văzu agățat ca o portocală de crucea catedralei Sf. Pavel. Era sîngeriu și cobora cu iuțeală. Se apropia înserarea. Sașa plecase de o oră și mai bine. Cuprins îndată de acele presimțiri întunecate, care-i umbreau pînă și cele mai încrezătoare gînduri despre ea, se repezi spre cală, pe urmele ei ; și, după ce se împiedică în beznă de lăzi și butoaie, își dădu seama, după o lumină care licărea slab într-un colț, că acolo se aflau ei. Timp de o clipă, îi surprinse cu vederea ; o văzu pe Sașa șezînd pe genunchiul marinarului ; o văzu aplecîndu-se spre el ; îi văzu îmbrățișîndu-se, înainte ca lumina să se topească în ceața roșie a furiei lui. Izbucni într-un urlet de groază, care făcu să răsune vasul. Sașa se aruncă între cei doi, fiindcă altfel marinarul ar fi fost strîns de gît înainte de a avea timp să-și scoată șișul. Pe urmă pe Orlando îl păli o slăbiciune de moarte, așa încît fură nevoiți să-l întindă pe dușumea și să-i dea rachiu ca să-și vină în fire. Și pe urmă, după ce-și revenise în simțiri și ședea pe punte spri-

jinit de o grămadă de saci, Saşa se apleca, trecînd prin faţa ochilor lui buimaci cu mişcări moi, unduioase, ca vulpea care-l muşcase pe vremuri, cînd alintîndu-l, cînd dojenindu-l, aşa încît el începu să pună la îndoială ceea ce văzuse cu ochii. Oare nu se scursese ceara lumînării, oare nu se mişcaseră umbrele ? Lada era grea, îi explica ea ; omul o ajuta s-o urnească. Timp de o clipă, Orlando o crezu — fiindcă cine putea fi sigur că nu mînia îi zugrăvise ceea ce se temuse el atît de tare să nu descopere ? În clipa următoare, era însă şi mai turbat la gîndul înşelăciunii ei. Atunci se făcu şi Saşa albă la faţă ; izbi cu piciorul în punte ; spuse că va pleca chiar în noaptea aceea şi se ruga de dumnezeii ei s-o trăsnească dacă ea, o Romanovici, se lăsase îmbrăţişată de un marinar de rînd. Într-adevăr, cînd îi privi pe amîndoi (ceea ce-i veni foarte greu să facă), Orlando se simţea jignit la gîndul că închipuirea lui murdară putuse să-i zugrăvească o făptură atît de gingaşe pradă labelor acelei lighioane păroase de mare. Omul, o namilă, măsura în ciorapi şase picioare şi patru inci ; în urechi purta cercei ordinari de sîrmă ; şi semăna cu un cal de căruţă, pe care ar fi poposit din zbor o pitulice sau un prihor. Aşa încît Orlando se lăsă îndupleca t ; o crezu ; şi-i ceru iertare. Totuşi, în timp ce se îndreptau, din nou îndrăgostiţi, spre marginea vasului, Saşa se opri cu o mînă pe scară şi trimise acelui monstru tuciuriu şi fălcos o salvă de saluturi, glume sau cuvinte

dulci pe ruseşte, din care Orlando nu pricepu nici o iotă. Dar în glasul ei era ceva (poate că de vină erau consoanele ruseşti) care-i aminti lui Orlando de o scenă petrecută, cu cîteva nopţi în urmă, cînd o surprinsese morfolind pe ascuns în gură o bucăţică de lumînare, culeasă de pe jos. E drept că lumînarea era roză ; că era aurită ; că era de pe masa regelui ; dar era de seu şi ea o morfolea. Oare nu era şi în Saşa ceva rînced, se gîndea el, ajutînd-o să pornească pe gheaţă, un iz aspru, o anumită grosolănie de obîrşie ţărănească ? Şi-o închipuia la patruzeci de ani lăbărţată, deşi acum era subţire ca o trestie, greoaie, deşi acum era vioaie ca o ciocîrlie. Dar iarăşi, în timp ce se înapoiau patinînd spre Londra, bănuielile i se topiră în piept şi se simţea prins parcă de nas de un peşte mare, care-l trăgea despicînd în goană apele, înfrîngîndu-i voinţa, şi totuşi cu încuviinţarea lui.

Era o seară de o uimitoare frumuseţe. Pe măsură ce soarele cobora, toate cupolele, clopotniţele, turnurile şi turnuleţele Londrei se înălţau negre ca cerneala pe fondul norilor sălbatic înroşiţi de lumina asfinţitului. Aici se vedea crucea dantelată de la Charing ; acolo bolta catedralei Sf. Pavel ; mai încolo cubul masiv al turnului Londrei ; dincolo, ca un pîlc de copaci despuiaţi de frunze, dar mai păstrînd o tufă în vîrf, se vedeau capetele înfipte în suliţele din Temple Bar. Iată că ferestrele mînăstirii erau luminate şi ardeau ca un scut ceresc multicolor (în închipuirea lui Orlando) ; acum

toată partea de vest părea să se deschidă ca o fereastră aurită lăsînd să treacă (tot în închipuirea lui Orlando) cete de îngeri, care urcau şi coborau fără încetare scările cerului. Tot timpul celor doi li se părea că alunecă peste adîncuri nepătrunse de văzduh, atît devenise gheaţa de albastră ; şi era atît de sticloasă şi de netedă, încît înaintau tot mai repede şi mai repede spre oraş, în timp ce pescăruşii albi se roteau în jurul lor, tăind cu aripile prin aer aceleaşi curbe, pe care ei le tăiau pe gheaţă cu patinele.

Pentru a-l linişti, parcă, Saşa era mai drăgăstoasă ca de obicei şi chiar mai fermecătoare. Rareori vorbea despre trecutul ei, dar acum îi povestea cum auzea, iarna, în Rusia, lupii urlînd prin stepă şi, ca să-i arate, imită de trei ori lătratul de lup. După care el îi povesti despre cerbii din zăpezile de acasă şi-i spuse cum ajungeau pînă în salonul cel mare al conacului ca să se încălzească şi cum un bătrîn îi hrănea cu păsat dintr-o găleată. Pe urmă ea îl ridică în slăvi, pentru dragostea lui de animale ; pentru curtenia lui ; pentru picioarele lui. Încîntat de laudele ei şi ruşinat la gîndul că o nedreptăţise închipuindu-şi-o pe genunchii unui marinar sau îngrăşată şi greoaie la patruzeci de ani, Orlando îi spuse că nici nu găseşte cuvinte ca s-o laude ; dar îndată îi trecu prin minte că seamănă cu primăvara, cu iarba verde, cu izvoarele, şi, strîngînd-o mai tare ca oricînd, se avîntă cu ea pînă la mijlocul fluviului, aşa încît pescăruşii şi cormoranii se avîntară

și ei. Cînd se opriră în cele din urmă cu răsuflarea tăiată, ea îl compară, gîfîind ușor, cu un pom de Crăciun cu mii de lumînărele (așa cum se văd în Rusia) și împodobit cu globuri galbene ; incandescent ; în stare să lumineze o stradă întreagă (cam așa s-ar putea tălmăci vorbele ei) ; căci, cu obrajii lui învăpăiați, buclele lui întunecate, mantia lui neagră și purpurie, părea să ardă de o strălucire proprie născută dintr-o vîlvătaie interioară.

Toate culorile, în afară de roșeața de pe obrajii lui Orlando, păliră curînd. Venea noaptea. Cînd strălucirea portocalie a apusului se stinse, îi urmă o uimitoare lumină albă împrăștiată de torțele, focurile sărbătorești, faclele aprinse și celelalte mijloace de luminare a fluviului. Se petrecu atunci cea mai ciudată transformare. Din diferite biserici și palate seniorale, ale căror fațade erau de piatră albă, nu mai rămaseră decît niște dungi sau pete ce pluteau parcă în aer. Mai ales din catedrala Sf. Pavel nu rămase nimic decît o cruce aurită. Mînăstirea semăna cu scheletul cenușiu al unei frunze. Totul era supus subțierii și prefacerii. Apropiindu-se de carnaval, auziră o notă gravă, asemănătoare celei scoasă de un diapazon atunci cînd e atins, notă ce începu să răsune din ce în ce mai tare pînă cînd deveni un bubuit. Din timp în timp, strigăte puternice însoțeau înălțarea unei rachete luminoase în aer. Treptat izbutiră să deslușească mici siluete care se desprindeau din mulțimea deasă și se roteau

încrucișîndu-se ca niște țînțari la suprafața unui rîu. Deasupra și în jurul acestui cerc luminat, asemenea unui clopot de întuneric, apăsa bezna adîncă a nopții de iarnă. Și deodată, în bezna aceasta, începură să se înalțe, întrerupte de pauze ce mențineau așteptarea încordată și gurile deschise, eflorescențe luminoase ; semilune ; șerpi ; o coroană. Timp de o clipă pădurile și dealurile din depărtare apăreau verzi ca într-o zi de vară ; în clipa următoare era iarăși iarnă și întuneric peste tot.

Între timp Orlando și prințesa ajunseseră alături de îngrăditura regală. Fură opriți în drumul lor de o învălmășeală mare de oameni de rînd, care se înghesuiau apropiindu-se de frînghia de mătase, atît cît le îngăduia îndrăzneala. Nedorind să pună capăt intimității lor, pentru a fi sfredeliți de ochii iscoditori care-i pîndeau, cei doi zăboviră acolo, umăr la umăr cu ucenici, croitori, neveste de pescari, geambași, braconieri, studenți hămesiți ; slujnice cu bonete scrobite pe cap ; vînzătoare de portocale, grăjdari, cetățeni de ispravă ; cîrciumari spurcați la vorbă și o droaie întreagă de haimanale, dintre cele care mișună la marginea unei mulțimi, țipînd și fugărindu-se în patru labe printre picioarele oamenilor. Toată pleava străzilor Londrei se strînsese la un loc, glumind și îmbrîncindu-se, aici aruncînd zaruri, colo ghicind viitorul, înghiontind, gîdilînd, ciupind ; cînd înveselindu-se zgomotos, cînd posomorîtă ; unii stăteau cu gurile căscate ; alții se obrăzniceau ca ciorile din vîrful casei ; la îmbrăcă-

minte erau pestriți, după pungă și rang ; unii în blănuri și în lînă moale ; alții în zdrențe și apărîndu-și picioarele de frigul gheței doar printr-o cîrpă legată în jurul gleznei. Înghesuiala cea mai mare era, pare-se, în fața unei dugheni sau scene, pe care se desfășura un soi de spectacol teatral, ceva asemănător cu reprezentațiile date la noi de Punch sau Judy. Un bărbat smolit își agita mîinile și zbiera. O femeie în alb stătea întinsă pe un pat. Spectacolul era grosolan ; actorii urcau pe scenă și coborau cu ajutorul unei scărițe poticnindu-se uneori, iar mulțimea tropăia și fluiera sau, cînd se plictisea, azvîrlea coji de portocale pe gheață, ca să asmută cîte un cîine. Totuși melodia uimitoare, unduioasă a cuvintelor îl mișcă pe Orlando ca o muzică. Rostite cu o iuțeală deosebită de o limbă înzestrată cu o mlădioasă cutezanță, care-i amintea de marinarii ce cîntau în berăriile din Wapping, cuvintele, chiar cînd n-aveau înțeles, îl îmbătau ca vinul. Din cînd în cînd, cîte o frază răzleață ajungea pînă la el deasupra gheții, smulsă parcă din adîncurile propriei lui inimi. Nebunia maurului i se părea propria lui nebunie și cînd maurul sugrumă femeia în pat, simți că fusese sugrumată Sașa chiar de mîinile lui.

În cele din urmă piesa se sfîrși. Întunericul acoperise totul. Lacrimile îi curgeau pe obraji. Cînd ridică privirile spre cer, nu văzu decît întuneric. Totul sfîrșește, gîndi el, în distrugere și moarte. Viața omului se încheie în mormînt. Viermii ne mănîncă.

Îmi pare că mă aflu-n toiul unei uriaşe eclipse.
De soare sau de lună, şi că-nspăimîntatul glob
Ar trebui să urle...

În clipa cînd rosti cuvintele acestea, o stea destul de palidă se aprinse în amintirea lui. Noaptea era neagră ; neagră ca smoala ; dar ei aşteptaseră doar o asemenea noapte ; pe o asemenea noapte plănuiseră să fugă. Îşi amintea de toate. Sosise timpul. Într-o izbucnire de pasiune o trase pe Saşa spre el şi-i şuieră în ureche : „Jour de ma vie !" Era semnalul lor. La miezul nopţii aveau să se întîlnească la un han lîngă Blackfriars. Acolo îi aşteptau caii. Totul era pregătit pentru fuga lor. Aşa se despărţiră ; ea pornind spre cortul ei, el spre al lui. Un ceas le mai rămînea.

Cu mult înainte de miezul nopţii, Orlando aştepta. Noaptea era neagră ca cerneala, aşa încît un om putea să-ţi răsară în faţă, înainte de a apuca să-l vezi, ceea ce era cum nu se poate mai bine ; domnea o tăcere dintre cele mai solemne, care-ţi îngăduia să auzi de la o milă depărtare copita calului sau ţipătul unui copil. De mai multe ori, în timp ce măsura în sus şi-n jos curtea cea mică a hanului, Orlando îşi ţinu răsuflarea, cînd auzea pasul regulat al unui căluţ pe pietriş sau foşnetul unei rochii. Dar trecătorul era doar cîte un negustor întîrziat în drum spre casă ; sau cîte o femeie din cartier, a cărei plimbare nu era chiar atît de nevinovată. Treceau şi strada rămînea mai tăcută decît înainte. Apoi luminile, care licăreau

în încăperile de jos din casele ghemuite unde locuiau săracii orașului, urcară spre odăile de culcare și se stinseră una cîte una. Prin mahalalele acelea, felinarele, dacă existau, erau puține ; și în nepăsarea lui, paznicul de noapte le lăsa să se stingă mult înaintea zorilor. Bezna se făcu și mai deasă. Orlando cercetă fitilul lanternei ; apoi strînse chingile șeii ; își încărcă pistoalele ; se uită la oblînc ; repetă fiecare din aceste mișcări de vreo douăsprezece ori, pînă cînd nu mai găsi nici un lucru de care să se îngrijească. Deși mai lipseau vreo douăzeci de minute pînă la miezul nopții, nu se îndura să intre în sala hanului, unde hangița mai servea încă vin de Madera și de Canare, din cel ieftin, unor lupi de mare, care-și făceau veacul acolo, cîntînd în gura mare cîntecele lor și depănîndu-și poveștile despre Drake, Hawkins și Grenville, pînă cînd cădeau de pe bănci și se rostogoleau adormiți pe dușumeaua acoperită cu nisip. Pentru inima pătimașă și nedomolită a lui Orlando întunericul era mai blînd. Ciulea urechile la fiecare pas ; interpreta fiecare sunet ; strigătul unui bețiv, geamătul unui nenorocit care zăcea pe paie sau se zvîrcolea în chinuri, îl fulgera în inimă, ca și cum ar fi cobit aventurii sale. Sașa nu-i dădea temeri. Pentru curajul ei o aventură ca aceasta nu însemna nimic. Avea să vină singură, în pelerină și pantaloni, încălțată cu cizme ca un bărbat. Ușor cum îi era pasul, anevoie ar fi putut fi auzit chiar și în tăcerea asta.

Așa încît Orlando aștepta în beznă. Pe neașteptate, simți pe obraz o plesnitură, moale și totuși grea. Era atît de încordat din pricina așteptării, încît tresări și duse mîna la sabie. Izbitura se repetă de zeci de ori pe frunte și pe obraji. Gerul uscat ținea de atîta vreme. încît lui Orlando îi trebui timp ca să-și dea seama că ceea ce cădea erau picături de ploaie ; că plesniturile erau ale ploii. La început, picăturile căzură rar, pe-ndelete, una cîte una. Dar curînd cele șase picături se prefăcură în șaizeci ; pe urmă în șase sute ; în sfîrșit se uniră în trîmbe neîntrerupte de apă. Era ca și cum cerul solid și încremenit s-ar fi descărcat într-o singură cataractă. În cinci minute, Orlando era muiat pînă la piele.

După ce-și adăposti caii, se refugie sub marchiza ușii, de unde încă mai putea să supravegheze curtea. Acum aerul era mai des ca niciodată și potopul de ploaie stîrnea atîta pîclă și un asemenea vuiet, încît acoperea zgomotul oricărui pas de om sau de animal. Drumurile desfundate, aveau să fie înecate în ape și poate de netrecut. Dar la urmările pe care toate acestea aveau să le aibă asupra fugii lor abia dacă se gîndea. Toate simțurile i se concentraseră asupra potecii cu pietriș — strălucitoare în lumina lanternei sale — pe care trebuia să vină Sașa. Uneori, i se părea că o vede în întuneric, învăluită în perdele de ploaie. Dar nălucirea se topea. Deodată, cu glas cumplit și amenințător, un glas de panică și de spaimă, care pătrunse ca un fior de

groază în sufletul lui Orlando, răsună prima bătaie a miezului de noapte dinspre catedrala Sf. Pavel. De patru ori răsună fără remușcare. Cu superstiția îndrăgostitului, Orlando hotărîse că Sașa va sosi la a șasea bătaie. Dar ecoul celei de a șasea bătăi se stinse, după care urmară a șaptea și a opta ; pentru mintea lui temătoare acestea părură sunete ce vesteau mai întîi și proclamau apoi moartea și nenorocirea. După a douăsprezecea bătaie, știa că soarta lui este pecetluită. În zadar judeca făptura lui rațională ; poate că a întîrziat, poate că a fost împiedicată ; poate că s-a rătăcit pe drum. Inima pasionată și simțitoare a lui Orlando cunoștea adevărul. Alte orologii bătură, împrăștiindu-și pe rînd dangătul. Lumea întreagă părea să răsune de vestea înșelăciunii ei și a batjocurii îndurate de el. Vechea bănuială care-l rodea în adîncime scăpă din ascunzătoare și sări la suprafață. Îl mușcau o puzderie de șerpi unul mai veninos ca celălalt. Stătea în prag, sub torentele de ploaie, fără să se miște. Atîta doar că pe măsură ce minutele treceau, genunchii i se îndoiau puțin cîte puțin. Potopul nu se oprea. Acolo unde ploaia era cea mai deasă păreau să bubuie tunuri. Se auzeau zgomote cumplite ca de stejari smulși și doborîți ; apoi țipete sălbatice și gemete groaznice, neomenești. Dar Orlando rămase nemișcat, pînă cînd orologiul de la Sf. Pavel bătu ora două și atunci, strigînd în gura mare și cu o sălbatică ironie care-i dezgolea toți dinții „Jour de ma

vie !", azvîrli lanterna de pămînt, încălecă pe cal și porni în galop nici el nu știa încotro.

Un instinct orb, fiindcă de rațiune nu mai era în stare, trebuie să-l fi mînat de-a lungul fluviului spre mare. Fiindcă atunci cînd se crăpă de ziuă, ceea ce se întîmplă, în chip neobișnuit, dintr-o dată, cerul căpătînd brusc o culoare galben deschis, iar ploaia oprindu-se aproape, Orlando se trezi pe malurile Tamisei, dincolo de Wapping. O priveliște dintre cele mai extraordinare îi întîmpina acum privirile. Acolo unde, timp de trei luni și mai bine, fusese gheață solidă și atît de groasă, încît părînd ca piatra de veșnică, susținuse pe pardoseala ei un oraș întreg în sărbătoare, se rostogoleau acum puhoaie de ape galbene și tulburi. Peste noapte fluviul își recăpătase libertatea. Era ca și cum un izvor sulfuros (părere către care înclinau mulți filozofi) ar fi țîșnit din straturile vulcanice ale adîncului și ar fi făcut să plesnească gheața cu asemenea forță, încît despărțise azvîrlindu-le cît colo blocurile ei enorme și solide. Priveliștea apei era de ajuns ca să te amețească. Totul era haos și învălmășeală. Fluviul era presărat cu blocuri de gheață. Unele dintre ele erau întinse cît o peluză și înalte cît casa ; altele nu erau mai mari decît o pălărie bărbătească, dar cu contururi dintre cele mai fantastice. Uneori cobora un convoi întreg de blocuri care scufundau tot ce le stătea în cale — alteori învolburat și răsucit în vîrtejuri ca un șarpe chinuit, fluviul părea că se zbate printre bucățile de gheață, pe care le azvîrlea

dintr-un mal într-altul de le auzeai sfărîmîndu-se în cheiuri și piloni. Dar lucrul cel mai cumplit și mai înspăimîntător era priveliștea unor ființe omenești prinse în capcană în timpul nopții și care acum, stăpînite de groază, își măsurau cu pașii insulele instabile și zguduite de ape înfricoșate. Fie că se azvîrleau în valuri, fie că rămîneau pe gheață, pieirea lor era sigură. Vedeai cîte un ciorchine de asemenea ființe năpăstuite coborînd fluviul pe același bloc, unele îngenuncheate, altele hrănindu-și pruncii. Un bătrîn părea să citească cu glas tare dintr-o carte sfîntă. Alteori, cîte un nenorocit singuratic — și soarta acestuia era poate cea mai cruntă — călărea singur pe insula lui. În timp ce erau tîrîți spre mare, îi auzeai pe cîte unii strigînd zadarnic după ajutor, rostind înnebuniți jurăminte că se vor îndrepta, mărturisindu-și păcatele și legîndu-se să ridice altare și să facă danii, dacă Dumnezeu le asculta rugăciunile. Alții erau atît de uluiți de spaimă, încît stăteau nemișcați și tăcuți, privind țintă înaintea lor. O ceată de luntrași sau olăcari, judecînd după hainele lor, urlau și zbierau cele mai murdare cîntece de tavernă, parcă în chip de sfidare; fură striviți de un copac și se scufundară cu vorbele de hulă pe buze. Nu departe de locul în care stătea Orlando, un bătrîn nobil — fiindcă așa-l arătau mantia îmblănită și lanțul de aur — se dădu la fund, chemînd răzbunarea asupra răzvrătiților irlandezi care, striga el cu ultima lui suflare, urzi-

seră complotul acesta drăcesc. Mulți pieriră strîngînd la piept cîte un vas de argint sau altă comoară ; și cel puțin vreo douăzeci de nepricopsiți se înecară din cauza lăcomiei lor, fiindcă preferară să se arunce de pe mal în valuri decît să lase să le scape vreo cupă de aur sau să vadă pierind vreo mantie îmblănită. Mobile, obiecte de preț, lucruri de toate felurile fură duse de blocurile de gheață. Printre nenumăratele spectacole ciudate era și acela al unei pisici care-și alăpta puii ; sau al unei mese îmbelșugate întinse pentru o cină de douăzeci de oameni ; sau al unei perechi în pat ; și toate astea împreună cu un talmeș-balmeș de obiecte de bucătărie.

Orbit și uluit, Orlando n-a putut o vreme să facă altceva decît să privească puhoaiele înspăimîntătoare, care se rostogoleau la picioarele lui. În cele din urmă, reculegîndu-se parcă, dădu pinteni calului și porni în galop îndîrjit de-a lungul malului spre mare. Ocolind un cot al fluviului, ajunse în dreptul acelui golf unde, cu nici două zile înainte, corăbiile ambasadorilor păreau încremenite pe vecie în gheață. În grabă le numără pe toate ; vasul francez ; al spaniolilor ; al austriacilor, al turcilor. Toate mai pluteau încă pe loc, deși corabia francezilor avea lanțul ancorei smuls, iar vasul turcesc avea o spărtură în coastă și prindea apă. Dar de corabia rusească, nu era nici urmă. Timp de o clipă, Orlando crezu că se scufundase ; dar înălțîndu-se în scări și ducînd mîna streașină deasupra ochilor lui ageri de șoim, putu să deslușească conturul unei corăbii la orizont.

Vulturii negri fluturau în vîrful marelui catarg. Corabia ambasadei moscovite ieşea în larg.

Aruncîndu-se jos de pe cal, se repezi furios, gata să se ia la trîntă cu valurile. Înaintînd pînă ce apa îi ajunse la genunchi, azvîrli spre femeia necredincioasă toate ocările, care au fost din totdeauna sortite femeii. O numi trădătoare, schimbătoare, uşuratică ; demon, adulteră, înşelătoare ; şi apele care fierbeau în bulboane îi prinseră cuvintele şi-i aruncară la picioare o oală spartă şi un fir de paie.

CAPITOLUL II

În clipa de față, biograful întîmpină o greutate, pe care ar face mai bine să o mărturisească fără comentarii. Pînă în acest punct din istoria vieții lui Orlando, documente — atît particulare cît și istorice — ne-au îngăduit să îndeplinim cea dintîi datorie a unui biograf, datorie care îl îndeamnă să înainteze, fără să se uite în dreapta sau în stînga, chiar pe urmele de neșters ale adevărului ; să nu se lase ispitit de floricele ; să nu țină seamă de jocurile umbrei ; să pășească mereu înainte cu metodă pînă cînd nimerește drept în groapă și scrie *finis* pe piatra de la căpătîiul mormîntului. Dar, ajungem acum la un episod care stă de-a curmezișul drumului, așa încît nu e chip să-l trecem cu vederea. Totuși e un episod întunecat, misterios și nesprijinit de documente ; așa încît nu avem cum să-l lămurim. Volume întregi se pot scrie pentru a-l interpreta ; sisteme religioase se pot clădi pe temelia semnificației lui. Datoria noastră este pur și simplu să consemnăm faptele, în măsura în care sînt cunoscute,

lăsîndu-l pe cititor să le interpreteze după cum îl taie capul.

În vara care a urmat cumplitei ierni rămase de pomină din pricina înghețului, a revărsării, a miilor de morți și a prăbușirii speranțelor lui Orlando — căci fu surghiunit de Curte, dizgrațiat de cei mai puternici nobili ai vremii ; căzu pradă îndreptățitei mînii a celor din neamul Desmondilor din Irlanda și a regelui, care avea și așa destule necazuri cu irlandezii ca să nu privească cu ochi buni acest adaos — așadar, în vara aceea, Orlando s-a retras la conacul lui de la țară, trăind acolo în deplină singurătate. Într-o dimineață de iunie — era sîmbătă, în ziua de 18 — nu izbuti să se scoale la ora obișnuită, iar cînd feciorul veni să-l cheme, îl găsi dormind zdravăn. Era cu neputință să fie trezit. Zăcea cufundat ca într-o transă, fără să i se audă răsuflarea ; și, deși oamenii asmuțiră cîinii ca să-i latre sub ferestre, deși bătură fără încetare în talgere și tobe și pocniră din castaniete de os chiar în odaia lui ; deși îi puseră o tufă de grozamă sub pernă și cataplasme cu muștar la picioare, totuși Orlando nu se trezi, nu mîncă nimic și nu dădu nici un semn de viață timp de șapte zile în șir. În a șaptea zi, se deșteptă la ora obișnuită (opt fără un sfert precis) și izgoni din odaie toată ceata de bocitoare și vrăjitoare aduse din sat. Asta era destul de firesc ; ciudat era numai că nu-și dădea seama de transa în care fusese cufundat, ci se îmbrăcă și trimise după cal, de parcă s-ar fi trezit după un somn de o noapte.

Totuşi o schimbare trebuie să se fi petrecut în ascunzişurile creierului său — aşa se bănuia — fiindcă, deşi era cum nu se poate mai chibzuit şi părea chiar mai serios şi mai aşezat în purtări ca înainte, ai fi spus că amintirile despre viaţa lui trecută se înceţoşaseră. Asculta povestindu-se despre marele îngheţ sau despre patinaj şi carnaval, dar niciodată nu dădea vreun semn — în afară doar că-şi trecea mîna peste frunte de parcă ar fi înlăturat un nor — că ar fi fost el însuşi martorul acelor întîmplări. Cînd se vorbea în jurul lui despre evenimentele ultimelor şase luni părea mai degrabă nedumerit decît trist, de parcă l-ar fi neliniştit nişte aduceri aminte din timpuri de mult trecute sau de parc-ar fi încercat să-şi reamintească nişte poveşti istorisite lui de altul. Oamenii băgară de seamă că atunci cînd se pomenea de Rusia sau de prinţese sau de corăbii, se cufunda într-o posomoreală stînjenitoare, apoi se ridica, se uita pe fereastră, îşi chema un cîine sau lua un cuţit şi se apuca să cioplească o bucată de lemn de cedru. Dar pe atunci doctorii abia dacă erau mai înţelepţi decît sînt acum, aşa încît, după ce-i prescriseseră odihnă şi exerciţii fizice, post şi hrană îmbelşugată, societate şi singurătate, să stea întins în pat toată ziua şi să călărească patruzeci de mile între dejun şi cină, de asemenea calmante şi excitante obişnuite amestecate, după cum li se năzărea lor, cu scuipat de viperă la deşteptare şi licori din fiere de păun la cul-

care, îl lăsară în plata domnului și-și dădură cu părerea că Orlando dormise timp de o săptămînă.

Dar dacă somn a fost, cu greu ne putem stăpîni întrebarea cu privire la natura unui somn de felul acesta. Să fie un leac, un leșin în care amintiri dintre cele mai dureroase și întîmplări făcute să te schilodească pe viață sînt șterse de o aripă întunecată, care le răpește cruzimea și, aurindu-le chiar și pe cele mai urîte și mai înjositoare, le dă strălucire și incandescență ? Oare mîna morții trebuie să coboare, din cînd în cînd, deasupra vîrtejului vieții, pentru ca nu cumva să ne nimicească ? Oare sîntem astfel plămădiți încît trebuie să sorbim zilnic mici doze de moarte, fiindcă altfel n-am putea s-o scoatem la capăt cu treburile vieții ? Și apoi ce puteri ciudate sînt astea care pătrund în ascunzișurile noastre cele mai tainice și transformă tot ce avem mai de preț, fără voia noastră ? Oare Orlando, istovit de o suferință atît de cruntă, a murit pentru o săptămînă și s-a redeșteptat apoi la viață ? Și dacă așa s-a întîmplat, ce este moartea și ce este viața ? Dat fiind că am așteptat peste o jumătate de oră pentru a primi răspuns la aceste întrebări și n-am primit nici unul, să mergem mai departe cu povestirea.

Orlando se dărui așadar unei vieți de sihăstrie. Lucrul se datora în parte dizgrației în care căzuse la Curte, în parte durerii care-l cutremurase, dar cum nu-și dădea nici o osteneală să se dezvinovățească și rar poftea pe cineva

să-l vadă (măcar că avea mulți prieteni care-ar fi fost bucuroşi să vină), părea că schivnicia în conacul părintesc se potrivea cu firea lui. Singurătatea şi-o alese singur. Cum îşi petrecea timpul nu prea ştia nimeni. Slugile, căci ţinea o suită întreagă, deşi cam toată treaba pe care o aveau de făcut era să curețe de praf odăile goale şi să netezească cuverturile unor paturi în care nu dormea nimeni niciodată, urmăreau, în umbra înserării, cînd îşi beau berea cu prăjituri, o lumină ce străbătea galeriile, trecînd prin sala de recepţie, urcînd scările, intrînd în dormitoare, şi ştiau atunci că stăpînul lor cutreieră singur casa. Nimeni nu îndrăznea să-l urmeze, căci castelul era bîntuit de felurite stafii şi, mare cum era, uşor te rătăceai prin el, putînd să te prăvăleşti pe o scară ascunsă sau să deschizi o uşă care, dacă sufla vîntul, se închidea asupra ta pe vecie — accidente îndeajuns de obişnuite, după cum dovedeau scheletele omeneşti şi de animale destul de des descoperite în atitudini ce vorbeau despre o agonie cumplită. Pe urmă lumina pierea şi doamna Grimsditch, intendenta, împărtăşea domnului Dupper, capelanul, nădejdea ei că Înălţimea-Sa nu păţise nimic rău. Domnul Dupper era de părere că Înălţimea-Sa se afla, fără îndoială, îngenuncheată, lîngă mormintele strămoşilor din capela, care se afla în curtea de lîngă sala de biliard, la jumătate de milă depărtare către sud. Căci avea, după cum se temea domnul Dupper, suficiente păcate pe conştiinţă ; la care doamna Grimsditch obişnuia să răspundă destul

de acru că cei mai mulți dintre noi avem ; și atunci doamna Stewkley și doamna Field și bătrîna doică Carpenter își înălțau glasurile spre slava Înălțimii-Sale ; iar grăjdarii și feciorii se jurau că e de o mie de ori păcat să vezi așa frumusețe de lord lîncezind pe lîngă casă, cînd ar putea să vîneze vulpi sau să gonească cerbi ; iar fetișcanele de la spălătorie și bucătărie, pre nume Judy sau Faith, care duceau cănile cu bere și prăjiturile, țineau și ele isonul, aducînd cu glasurile lor pițigăiate mărturii despre curtenia Înălțimii-Sale, căci nu s-a pomenit stăpîn mai bun și nici mai mărinimos cu bucățelele acelea de argint care-ți slujesc să cumperi o panglică sau un buchețel de pus în păr ; pînă cînd chiar și arăboaica căreia îi spuneau Grace Robinson, ca să sune a nume de femeie creștină, înțelegea despre ce vorbeau și încuviința în singurul grai de care era ea în stare, adică dezvelindu-și toți dinții într-un rînjet larg, că Înălțimea-Sa era un gentleman chipeș, plăcut, încîntător. Pe scurt, toate slugile — bărbați și femei deopotrivă — îl prețuiau nespus și-o blestemau pe prințesa venetică (dar ei o numeau cu un cuvînt mult mai grosolan) care-l adusese într-un asemenea impas.

Deși pesemne că numai lașitatea sau pofta de bere fierbinte îl îndemnase pe domnul Dupper să și-o închipuie pe Înălțimea-Sa teafără printre morminte, pentru ca să nu fie nevoit el a porni în căutarea sa, s-ar putea totuși ca domnul Dupper să fi avut dreptate. În ultima vreme, lui Orlando gîndul la moarte și putre-

ziciune îi producea o stranie desfătare, așa încît, după ce străbătea galeriile lungi și sălile de bal cu o lumînare în mînă, uitîndu-se pe rînd la toate tablourile, ca și cum ar fi căutat o asemănare, pe care n-o putea găsi, se urca în strana familiei și ședea acolo ore în șir, privind în tovărășia cîte unui liliac sau a unui fluture de noapte stindardele unduind sau lumina lunii tremurînd. Dar nici asta nu-i ajungea, ci trebuia să coboare în cripta unde odihneau străbunii lui, zece generații laolaltă, puse în sicrie așezate unele peste altele. Atît de rar călca picior de om pe acolo, încît șobolanii roseseră în voie plumbul sicrielor ; uneori osul unei coapse se agăța de mantaua lui Orlando, alteori i se întîmpla să strivească scăfîrlia rostogolită la picioarele lui a vreunui bătrîn sir Malise. Era un cavou înspăimîntător ; săpat adînc sub temeliile casei, ca și cum primul lord al neamului, venit din Franța o dată cu Cuceritorul, ar fi dorit să arate cum orice fast se înalță pe putreziciune, cum scheletul se ascunde sub carne, cum noi, cei care dansăm sus, va trebui să zăcem jos ; cum catifeaua purpurie se preface în pulbere ; cum inelul (și aici Orlando, aplecînd lanterna, culegea un cerc de aur, a cărui piatră se dusese de-a dura pînă într-un colț) își pierde rubinul, iar ochiul care a strălucit odată s-a stins acum. „Nimic n-a rămas din toți prinții ăștia“, spunea Orlando, îngăduindu-și, fără a păcătui prea tare, să-i înalțe în rang, „în afară de o falangă“. Spunînd așa, culegea de pe jos cu mîna lui

scheletul unei mîini, îndoindu-i încheieturile într-o parte și într-alta. „A cui mînă o fi fost? Dreapta sau stînga? Mîna unui bărbat sau a unei femei, a unui tînăr sau a unui bătrîn? A strunit calul în lupte sau a mînuit acul? A cules trandafirul sau s-a încleștat pe oțelul rece? Oare..." — dar aici fie că imaginația nu-l mai ajuta, fie că-i oferea atîtea exemple de ceea ce poate face o mînă, fapt este că Orlando se lăsă păgubaș, așa cum obișnuia, de cea mai importantă etapă a unei compoziții, care este concentrarea, și, punînd oasele la un loc cu celelalte, se gîndi la un scriitor, pre numele lui Thomas Browne, doctor din Norwich, ale cărui scrieri pe asemenea teme îl pasionau grozav.

Așadar, luîndu-și lanterna și avînd grijă să lase oasele în bună rînduială, pentru că, deși romantic, era deosebit de metodic și nimic nu-l supăra atît ca un ghem de sfoară pe podea, ca să nu mai vorbim de scăfîrlia unui strămoș, își relua plimbarea aceea ciudată și melancolică de-a lungul galeriilor, căutînd ceva printre tablouri pînă cînd, într-un tîrziu, îl oprea un adevărat hohot de plîns la vederea unei scene de iarnă pictată de un necunoscut pictor olandez. În clipa aceea, i se părea că viața nu mai merită să fie trăită. Uitînd de oasele străbunilor săi și că viața se înalță pe un mormînt, stătea acolo, scuturat de hohote de plîns, din pricina dorului după o femeie în pantaloni rusești, cu ochi oblici, o gură îmbufnată și

mărgele în jurul gîtului. Plecase. Îl părăsise. N-avea s-o mai vadă niciodată. De aceea plîngea în hohote. Găsea drumul spre odaia lui; iar doamna Grimsditch, văzînd lumină la fereastră, depărta cana cu bere de buze și spunea: „Lăudat fie Domnul, Înălțimea-Sa s-a înapoiat teafăr în odaie“; căci în tot timpul acesta ea îl crezuse ucis mișelește.

Atunci Orlando își trăgea scaunul lîngă masă, deschidea operele lui sir Thomas Browne și se apuca să cerceteze articulațiile delicate ale uneia dintre cele mai lungi și mai minunat întortocheate cugetări ale doctorului.

Căci, deși acestea nu sînt chestiuni asupra cărora biograful să se întindă cu folos, reies destul de limpede pentru cei ce și-au jucat rolul de cititori, refăcînd ei înșiși contururile și circumferința unei ființe vii din cîteva simple aluzii picurate ici și colo; pentru acei care sînt în stare să deslușească un glas viu în șoapta noastră; care pot să vadă adesea înfățișarea unui om, chiar atunci cînd noi nici nu pomenim despre ea; care știu, chiar și în lipsa unui cuvînt călăuzitor, ceea ce gîndea personajul — și pentru asemenea cititori doar scriem noi — prin urmare reiese limpede pentru un astfel de cititor că Orlando era un amestec ciudat de înclinări felurite — melancolie, nepăsare, pasiune, dragoste de singurătate, ca să nu mai pomenim nimic despre acele meandre și subtilități ale firii sale vădite pe

prima pagină a acestei cărţi, cînd l-am văzut duelîndu-se cu o căpăţînă de negru mort; dîndu-i drumul pe jos; agăţînd-o iarăşi cavalereşte într-un loc unde n-o mai putea ajunge şi, pe urmă, refugiindu-se la fereastră cu o carte în mînă. Dragostea de carte s-a arătat de timpuriu la el. De copil era uneori găsit, la miezul nopţii, de către un paj citind încă. Îi luau lumînarea, dar el creştea licurici ca să-i folosească în asemenea împrejurări. Îi luară licuricii şi n-a lipsit mult să dea foc casei cu o bucată de iască. Pe scurt, vom lăsa în seama romancierului grija de a desface această mătase mototolită şi a-i netezi toate cutele şi vom spune că Orlando era un nobil chinuit de dragostea pentru literatură. Mulţi oameni din vremea lui şi cu atît mai mulţi de rangul lui scăpaseră de molimă şi erau, prin urmare, slobozi să alerge, să călărească sau să iubească după pofta inimii. Dar unii erau de timpuriu atinşi de un microb născut — zice-se — din polenul de aişor adus de vînt din Grecia şi Italia, microb atît de ucigător, încît făcea să tremure mîna ridicată pentru a lovi, înceţoşa ochiul care-şi căuta prada şi împleticea limba în clipa cînd îşi mărturisea iubirea. Era în firea păcătoasă a acestei boli să ia o nălucă drept realitate, aşa încît lui Orlando, pe care norocul îl înzestrase cu toate darurile — veselă, rufărie, case, slugi, covoare, paturi din belşug — îi ajungea să deschidă o carte, pentru ca toată agoniseala asta de bogăţii să se prefacă în aburi. Cele nouă pogoane de piatră reprezentate de conacul lui

piereau ; cei o sută cincizeci de servitori se topeau ; cei optzeci de cai de călărie se făceau nevăzuţi ; ne-ar răpi prea mult timp să înşirăm covoarele, sofalele, harnaşamentele, porţelanurile, vesela, încălzitoarele şi alte bunuri personale, adesea făurite din aur masiv, pe care miasmele molimii le împrăştiau cum ar fi împrăştiat ceaţa mării.

Acum, în sihăstria lui, boala punea cu repeziciune stăpînire pe el. Petrecea adesea cîte şase ore din noapte citind, şi, cînd oamenii veneau la el aşteptînd porunci cu privire la tăierea vitelor sau la recoltarea orzului, împingea la o parte cartea in-folio şi privea de parcă nici n-ar fi priceput despre ce era vorba. Mai rău nici că se putea, şi lui Hall, şoimarul, lui Giles, feciorul, li se rupea inima. Un gentleman de soi ca el, spuneau, n-are nevoie de cărţi. Cărţile, spuneau, trebuie lăsate nevolnicilor sau celor pe moarte. Dar tot ce era mai rău de-abia avea să urmeze. Fiindcă, o dată ce boala cititului a pus stăpînire pe un organism, îl slăbeşte în aşa hal, încît îl preface într-o pradă uşoară pentru cealaltă năpastă, care-şi are sălaşul în călimară şi se coace în pană. Nenorocitul se apucă să scrie. Şi, dacă meteahna e destul de păcătoasă şi pentru un sărac fără altă avere decît un scaun şi o masă sub un acoperiş prin care curge apa — fiindcă, la urma urmelor, omul n-are mare lucru de pierdut — situaţia devine de-a dreptul jalnică pentru un om bogat, care avînd case, turme, slugi, măgari şi rufărie, se îndeletniceşte totuşi cu

scrierea cărților. Gustul pentru toate bunurile sale îl părăsește ; fiare încinse îl străpung ; putreziciunea îl mănîncă. E în stare să-și cheltuiască ultimul ban (atît e de dăunător microbul, ca să scrie o singură cărticică și să dobîndească faimă, dar, în zadar, căci tot aurul din Peru nu-l poate ajuta să cumpere comoara unui vers bine adus din condei. Și așa îl lovește oftica și sila de viață și, întorcîndu-se cu fața la perete, își zboară creierii. În ce poziție e găsit n-are importanță. Totul e că omul a trecut prin porțile morții și a cunoscut focul Gheenei.

Din fericire, Orlando era un tînăr voinic, așa încît boala (pentru motive pe care le vom arăta îndată) nu l-a doborît niciodată, așa cum a doborît pe mulți dintre semenii săi. Dar de zdruncinat l-a zdruncinat destul de adînc, așa cum se va vedea în cele ce urmează. Fiindcă, după ce citi cam vreun ceas din sir Thomas Browne, iar chemarea cerbului și glasul paznicului de noapte îl încredințară că era toiul nopții și că totul dormea în pace, străbătu încăperea, scoase o cheie de argint din buzunar. și descuie ușile unui scrin cu inscrustații, care se afla într-un colț. Scrinul avea vreo cincizeci de sertare din lemn de cedru și pe fiecare se afla o etichetă scrisă ordonat de mîna lui Orlando. Se opri, ca și cum ar fi stat la îndoială, pe care anume să-l deschidă. Pe unul scria *Moartea lui Aiax*, pe altul *Nașterea lui Priam*, pe altul *Ifigenia în Aulida*, pe altul

Moartea lui Hipolit, pe altul *Meleagru*, pe altul *Întoarcerea lui Odiseu*. De fapt aproape nu era sertar lipsit de numele vreunui personaj mitologic aflat într-un impas al vieții sale. În fiecare sertar era închis un document de mărime considerabilă scris în întregime de mîna lui Orlando. Adevărul e că Orlando fusese mulți ani pradă acestui chin. Nici un copil nu cerșise vreodată mere așa cum cerșise Orlando hîrtie, și nici nu se rugase pentru dulciuri, așa cum se rugase Orlando pentru cerneală. Fugind de conversație și de jocuri, se ascundea în spatele draperiilor, prin chilii sau lîngă iatacul mamei, într-un dulap care avea o gaură în podea și mirosea îngrozitor a murdărie de sturz, cu o călimară din corn într-o mînă și pana în cealaltă, iar pe genunchi un sul de hîrtie. Așa fuseseră scrise, înainte ca el să fi trecut de douăzeci și cinci de ani, vreo patruzeci și șapte de piese, de istorii, de romane cavalerești, de poeme; unele în proză, altele în versuri; unele în franceză, altele în italiană; toate erau romantice și toate lungi. Una fusese tipărită de John Ball, cel cu firma Penele și Coroana, de peste drum de Sf. Pavel, în Cheapside; și, deși vederea cărții îi dăduse un sentiment de nespusă încîntare, nu îndrăznise s-o arate nici măcar mamei sale, de vreme ce a scrie și cu atît mai mult a publica era, știa prea bine, o rușine de neiertat pentru un nobil.

Totuși, acum, că se afla singur în toiul nopții, scoase din scrin un document gros numit

Xenofila, tragedie, sau vreun alt titlu de acest fel, și unul subțire intitulat simplu *Stejarul* (era singurul titlu scurt din toată grămada), după care se apropie de călimară, mîngîie pana cu degetele și mai făcu și alte scamatorii dintre cele cu care începe de obicei ritualul acestui viciu. Apoi se opri. Deoarece această oprire are o mare însemnătate în povestea lui, mult mai mare, într-adevăr, decît multe fapte care îngenunchie oamenii și fac să curgă rîuri de sînge, se cade să ne întrebăm și noi de ce s-a oprit Orlando ; și să răspundem, după cuvenitul răstimp de cugetare, că lucrul s-a datorat vreunui motiv de felul celui ce urmează a fi arătat. Natura, care ne joacă atîtea feste ciudate, plămădindu-ne în chip atît de inegal din lut și diamante, din curcubeie și granit, înghemuite toate într-un singur înveliș, adesea dintre cele mai nepotrivite, de vreme ce poetul are chip de măcelar și măcelarul chip de poet ; natura, care se prăpădește după încurcături și mistere, în așa măsură încît nici acum (la 1 noiembrie 1927) nu știm de ce urcăm scările, sau de ce le coborîm, mișcările noastre zilnice asemănîndu-se cu călătoria unui vas pe o mare necunoscută, vas ai cărui marinari stau în vîrful marelui catarg și se întreabă cu lunetele îndreptate spre zare dacă se vede uscatul sau nici urmă ?, la care întrebare răspundem dacă sîntem profeți „da" ; și dacă sîntem cinstiți „nu" ; natura, care e, poate, răspunzătoare pentru atîtea lucruri în afară de lungimea

acestei fraze, și-a îngreuiat și mai tare sarcina și ne-a sporit nouă nedumerirea, nu numai făurindu-ne ființa dintr-un talmeș-balmeș de lucruri răzlețe — o bucată din pantalonii unui polițist alături de voalul de mireasă al reginei Alexandra — dar a mai pus la cale ca toate crîmpeiele acestea să fie prinse unele de altele cu un singur fir. Memoria joacă rolul cusătoresei — și încă al uneia cu toane, fiindcă își înfige acul în dreapta și în stînga, în sus și în jos. Nu știm ce urmează îndată, nici ce va veni după aceea. Și, astfel, cel mai obișnuit gest din lume, ca de pildă a sta la masă și a trage călimara spre tine, poate pune în mișcare mii de crîmpeie ciudate, nelegate între ele, uneori strălucitoare, alteori șterse, cînd suspendate, cînd ieșind la suprafață pentru a se cufunda apoi sau fluturînd, ca rufele unei familii de paisprezece persoane agățate pe o sîrmă în bătaia vîntului. În loc să reprezinte o lucrare unică, făcută dintr-o bucată, masivă, de care nici un om să nu trebuiască să se rușineze, acțiunile noastre cele mai banale sînt însoțite de un tremur și un fîlfîit de aripi, de lumini ce se aprind și pălesc. Iată de ce, în clipa în care-și cufundă pana în cerneală, Orlando văzu chipul batjocoritor al prințesei pierdute și pe loc își puse un milion de întrebări asemănătoare unor săgeți muiate în fiere. Unde se afla ea ; și de ce-l părăsise ? Oare ambasadorul era unchiul sau iubitul ei ? Puseseră totul la cale între ei ? Sau fata fusese

răpită ? Era măritată ? Murise ? Care întrebări îl înveninau în așa hal, încît silindu-se parcă să-și descarce într-un fel suferința aceasta chinuitoare, își cufundă atît de adînc pana în călimară, încît cerneala țîșni stropind masa, care acțiune — oricum ne-am pricepe s-o explicăm — (și poate că nici o explicație nu e posibilă, dat fiind că memoria e inexplicabilă) pe dată înlocui chipul prințesei printr-un chip cu totul deosebit. „Dar al cui să fie ?" se întrebă el. Și fu nevoit să aștepte, poate timp de o jumătate de minut, privind la noul portret ce se suprapusese peste cel dinainte, așa cum imaginea nouă a unei lanterne magice îți mai îngăduie să vezi jumătate din cea dinainte, pînă cînd fu în stare să-și spună : „E chipul bărbatului aceluia cam gras și jerpelit, care ședea, acum nu știu cîți ani, în odaia lui Twitchett, atunci cînd bătrîna regină Bess a venit să cineze la noi, și eu l-am văzut", își urma Orlando gîndul, agățîndu-se de alta din zdrențele acelea colorate, „așezat la masă în timp ce coboram scările și-mi aruncam privirile în odaie ; avea ochii cei mai stranii care s-au pomenit vreodată", spuse Orlando, „dar cine naiba o fi fost?" Orlando se întreba, pentru că, în clipa aceea, memoria tocmai adăugase frunții și ochilor, mai întîi un guler încrețit făcut din dantelă grosolană, pătată de grăsime, pe urmă, un surtuc de culoare cafenie și, în sfîrșit, o pereche de cizme butucănoase așa cum poartă cetățenii din Cheapside. „Nu era nobil ; nu era de-ai noștri", își spuse Orlando (ceea ce n-ar fi spus

niciodată cu glas tare, fiindcă era cel mai politicos dintre gentlemeni ; dar faptul arată ce urmări are o origină nobilă asupra minții și, între altele, cît este de greu pentru un nobil să fie scriitor). „mai degrabă poet, aș zice !“ Și zău că acum, după ce-l tulburase atît, memoria ar fi trebuit să tragă cu buretele peste povestea asta sau să aleagă ceva atît de idiot și fără noimă — ca, de pildă, un cîine care aleargă după o pisică sau o bătrînă care-și suflă nasul într-o batistă roșie de bumbac — încît, nemainădăjduind să țină pasul cu toanele ei, Orlando să izbească de-a binelea cu pana în hîrtie. (Fiindcă, dacă avem destulă hotărîre, putem să alungăm din casă nerușinata de memorie cu alaiul ei de lepădături cu tot.) Dar Orlando se opri. Memoria tot îi mai ținea în față chipul bărbatului ponosit, cu ochi mari și strălucitori. Orlando tot mai privea fără să se urnească. Opririle astea ne destramă. În asemenea momente pătrunde răzvrătirea în fortăreață și trupele ni se răscoală. Se mai oprise o dată înainte și atunci dragostea cu tărăboiul ei desfrînat, cu oboiurile și cu țambalele ei, cu capetele ei smulse de pe umeri și acoperite de plete însîngerate năvălise înăuntru. Din pricina dragostei îndurase Orlando chinurile Gheenei. Și acum se oprea din nou și, în spărtura ce se deschisese, sărise cotoroanța de ambiție și vrăjitoarea numită poezia, și tîrfa aceea — dorința de glorie ; se prinseseră toate de mîini și-și făcuseră din inima lui loc de dănțuit. În picioare, Orlando se jură în singurătatea odăii lui, că va

fi primul poet al neamului său și că va hărăzi nepieritoare strălucire numelui pe care-l purta. Spunea (înșirînd numele și faptele de vitejie ale străbunilor) că sir Boris se luptase cu păgînul și-l răpusese ; sir Gawain cu turcul ; sir Miles cu polonezul ; sir Andrew cu frîncul ; sir Richard cu austriacul ; sir Jordan cu franțuzul și sir Herbert cu spaniolul. Dar ce se alesese din atîta moarte de om, atîtea campanii, atîta băutură, dragoste, cheltuială, vînătoare, călărie și mîncare ? O hîrcă ; un os de deget. În timp ce, spunea el, întorcîndu-se la pagina cărții lui sir Thomas Browne, deschisă pe masă — și iar se opri. Ca o vrajă izvorîtă din toate colțurile odăii, din vîntul de noapte și din lumina lunii, se desfășura dumnezeiasca melodie a cuvintelor, pe care, pentru a cruța această pagină de umilință, le vom lăsa închise acolo unde se află, nu moarte ci mai degrabă îmbălsămate, într-atît li s-a păstrat de proaspătă culoarea, într-atît le este de curată răsuflarea ; și Orlando, asemuind o asemenea împlinire cu aceea a străbunilor săi, strigă că ei și faptele lor erau țărînă și cenușă, în timp ce omul acesta și cuvintele lui au cîștigat nemurirea.

Totuși, își dădu curînd seama că bătăliile purtate de sir Miles și de ceilalți pentru dobîndirea unui regat împotriva unor cavaleri înarmați nu erau nici pe jumătate atît de înverșunate ca bătălia pe care o începea el acum împotriva limbii engleze ca să dobîndească nemurirea. Oricui cunoaște cît de cît asprele legi

ale compoziției nu va fi nevoie să i se spună povestea în amănunțime ; cum Orlando scria și i se părea că e bine ; cum citea apoi ceea ce scrisese și i se părea îngrozitor, cum corecta și cum rupea ; cum tăia și adăuga ; cum cădea în extaz ; cum se lăsa pradă disperării ; ce nopți frumoase și ce dimineți jalnice trăia ; cum se agăța de idei și le pierdea apoi ; cum vedea cartea aievea în fața lui și cum cartea pierea ; cum juca rolul personajelor sale în timp ce mînca ; și cum declama cuvintele lor în timp ce umbla, cum plîngea în clipa asta ; și rîdea în clipa următoare ; cum șovăia între un stil și altul, preferînd acum stilul eroic și pompos și, îndată după aceea, stilul simplu și neîmpodobit ; cum îl atrăgea acum valea rîului Tempe și pe urmă cîmpiile din Kent și din Cornwall ; și cum nu putea să hotărască dacă el este geniul cel mai divin sau cel mai mare neghiob din lume.

Tocmai pentru a lămuri această din urmă întrebare se hotărî, după multe luni de muncă înfrigurată, să pună capăt schivniciei lui, care durase ani de zile și să comunice iarăși cu lumea dinafară. Avea un prieten la Londra, un oarecare Giles Isham din Norfolk, care, deși de viță nobilă, cunoștea scriitori și avea fără îndoială putința să-l pună în legătură cu vreun membru al acelei binecuvîntate, ba chiar sacre frății. Căci, pentru Orlando, în starea lui de acum, un om care scrisese o carte și o văzuse tipărită se bucura de o glorie care umbrea orice glorie obținută prin vărsare de sînge sau

prin dregătorii. În închipuirea lui, pînă şi trupurile acelor oameni luminaţi de asemenea gînduri dumnezeieşti păreau transfigurate. Cu siguranţă că purtau nimburi în loc de păr, că aveau o răsuflare ca mireasma de tămîie, iar între buze le înfloreau trandafiri — ceea ce, bineînţeles, nu se putea spune nici despre el, nici despre domnul Dupper. Nu putea visa fericire mai mare decît să-i fie îngăduit a sta după o perdea şi a-i asculta vorbind. Pînă şi gîndul la acele convorbiri îndrăzneţe şi felurite făceau ca subiectele despre care obişnuia el să discute cu prietenii lui curteni — un cîine, un cal, o femeie, jocul de cărţi — să-i pară nespus de grosolane. Îşi amintea cu mîndrie că trecuse totdeauna drept un pedant şi că fusese batjocorit pentru dragostea lui de singurătate şi de carte. Nu fusese niciodată meşter al complimentelor bine ticluite. Într-un salon de doamne, stătea ca o buturugă, roşea şi păşea ca un grenadier. Din simplă neatenţie căzuse de două ori de pe cal. Odată, în timp ce compunea un vers, rupsese evantaiul lui lady Winchilsea. Reamintindu-şi cu încîntare aceste exemple şi altele, care-i spuneau că nu e făcut pentru viaţa de societate, îl cuprindea o speranţă nelămurită că tot neastîmpărul tinereţii, stîngăcia şi roşelile lui, plimbările lungi pe care le făcea şi dragostea pentru viaţa la ţară dovedeau că el însuşi aparţine mai degrabă seminţiei sacre decît nobilimii — că era născut să fie scriitor mai degrabă decît aristocrat. Pentru prima dată de la noaptea dezgheţului se simţea fericit.

Așadar îl însărcină pe domnul Isham din Norfolk să predea domnului Nicholas Greene din Clifford's Inn o misivă care mărturisea despre admirația lui Orlando pentru lucrările mai suspomenitului (căci Nick Greene era un scriitor renumit pe vremea aceea) și despre dorința lui de a-l cunoaște ; lucru pe care abia dacă îndrăznea să-l ceară ; căci el n-avea nimic de oferit în schimb ; dar, dacă domnul Nicholas Greene va binevoi să-l viziteze, o caretă cu patru roate se va afla în colțul Fetter Lane-ului, la orice oră va hotărî domnul Greene, pentru a-l aduce pe acesta teafăr pînă la casa lui Orlando. Putem să punem de la noi frazele care mai urmau ; și să ne închipuim încîntarea lui Orlando cînd, după scurtă vreme, domnul Greene răspunse că primește invitația nobilului lord ; se așeză în caretă și descinse în sala dinspre sud a clădirii principale, la orele șapte fix, luni, douăzeci și trei aprilie.

Regi, regine și ambasadori cu duiumul fuseseră primiți acolo ; judecători își desfășuraseră acolo mantiile de hermină. Cele mai frumoase doamne din țară poposiseră acolo ; de asemenea și cei mai vajnici războinici. Acolo atîrnaseră steaguri aduse de la Flodden și Azincourt. Acolo stăteau expuse armurile pictate, leii, leoparzii și coroanele nobiliare. Acolo se întindeau mesele lungi, pe care se așeza vesela de aur și argint ; și acolo se aflau căminele de marmură italiană sculptată, unde ardea în fiecare noapte, pînă cînd se prefăcea în scrum, un stejar întreg, cu milioanele lui de frunze și

cu cuiburile de ciori și de pitulici. Și iată că acum stătea, în această încăpere, poetul Nicholas Greene, îmbrăcat simplu, într-un surtuc negru, cu pălăria trasă pe ochi și cu un cufăraș într-o mînă.

Că Orlando, care se repezise să-i ureze bun venit, se simțea cam dezamăgit, asta era în firea lucrurilor. Poetul era de statură mijlocie ; avea o înfățișare obișnuită ; era slab, destul de adus de spate și, fiindcă intrînd pe ușă se împiedică de dulău, acesta îl mușcă. Pe deasupra, Orlando, deși cunoscător de oameni, se afla în încurcătură, fiindcă nu știa unde să-l pună. Era ceva în omul acela care nu ținea nici de servitor, nici de mic moșier, nici de nobil. Capul, cu fruntea boltită și nasul acvilin, era frumos, dar bărbia era trasă înapoi. Ochii erau strălucitori, dar buzele îi atîrnau moi, lăsînd să-i curgă balele. Neliniștitoare era mai ales expresia feței în întregimea ei. Nici urmă din acel calm impunător, care face chipurile nobililor atît de plăcute la vedere ; nimic din acea supunere demnă ce se citește pe fața unui servitor stilat nu descopereai ; era o față brăzdată, încrețită, zbîrcită. Măcar că era poet, omul părea mai obișnuit să rostească vorbe stropșite decît cuvinte măgulitoare ; să se certe decît să gîngurească, să se smucească decît să călărească ; să se încaiere decît să se destindă ; să urască decît să iubească. Și asta se vedea tot după iuțeala mișcărilor sale și după licărirea sălbatică și bănuitoare din priviri. Orlando se simți cam descumpănit. Dar începură să cineze.

Aici, Orlando, care obişnuia să ia lucrurile aşa cum sînt, se simţi, pentru prima dată, ruşinat fără să-şi dea nici el seama din ce pricină de numărul slugilor sale şi de bogăţia mesei. Şi mai ciudat este că se gîndea cu mîndrie — în general gîndul acesta îi făcea plăcere — la acea stră-străbunică, Moll, care mulsese vacile. Era gata să pomenească într-un fel sau altul de femeia aceea umilă şi de şiştarele ei cu lapte, cînd poetul îi strică socotelile, spunîndu-i că, oricît ar părea de bizar, dat fiind că numele de Greene este atît de răspîndit, familia lui venise în Anglia o dată cu Cuceritorul şi se număra în Franţa, printre cele mai nobile. Din păcate, ai lui trecuseră prin lumea asta, fără să se învrednicească a face mai mult decît să-şi lege numele de comitatul regal Greenwich. Vorbi mai departe, pomenind despre castele pierdute, blazoane, veri care ajunseseră baroneţi în nord, alianţe prin căsătorie cu familii nobile din vest, despre cum unii dintre Greeni îşi scriau numele cu un e în coadă, iar alţii fără, şi o ţinu tot aşa pînă cînd vînatul fu pus pe masă. De-abia atunci izbuti Orlando să spună şi el un cuvinţel despre străbuna Moll cu vacile ei şi, cînd începură să servească păsările sălbatice, îşi mai uşurase puţin inima de povara care-l apăsa. Dar, înainte ca vinul grecesc să înceapă a curge din belşug, Orlando nici nu îndrăzni să sufle o vorbă despre subiectul, pe care nu se putea împiedica să nu-l socotească mult mai important decît familia Green sau vacile : anume despre sfînta poezie.

Cînd rosti mai întîi cuvîntul, ochii poetului aruncară fulgere ; se lepădă de aerele de gentleman desăvîrşit pe care şi le dăduse pînă atunci ; izbi cu paharul în masă şi se avîntă într-una dintre cele mai lungi, mai încurcate, mai pătimaşe şi mai amare poveşti din cîte îi fusese dat vreodată lui Orlando să audă din gura cuiva, în afară poate de aceea a unei femei părăsite ; vorbea despre una dintre piesele sale, despre un alt poet şi despre un critic. Despre esenţa poeziei însăşi. Orlando nu pricepu decît că poezia se vinde mai greu decît proza şi că, deşi are rînduri mai scurte, răpeşte mult timp la scris. Şi convorbirea se desfăşura mai departe, cu nesfîrşite digresiuni, pînă cînd Orlando se încumetă să strecoare un cuvînt despre faptul că el însuşi avusese nesăbuinţa să scrie — dar atunci poetul sări de pe scaun. Chiţcăise un şoarece în lambriuri, spuse. Adevărul este, explică el apoi, că nervii lui se aflau într-o asemenea stare, încît un chiţcăit de şoarece era de ajuns ca să-i zdruncine pentru două săptămîni. Fără îndoială, casa era plină de lighioane, dar Orlando nici nu le auzea. După aceea, poetul îi expuse pe-ndelete lui Orlando starea sănătăţii sale în ultimii zece ani. Îi mersese atît de prost, încît era de mirare că se mai aflā încă în viaţă. Suferise de paralizie, de gută, de malarie, de dropică şi avusese pe rînd trei feluri de friguri ; la asta se mai adăuga o inimă mărită, o splină umflată şi un ficat bolnav. Dar, mai rele decît toate, îi mărturisi el lui Orlando, erau nişte senzaţii cu

neputinţă de descris în şira spinării. Avea o umflătură cam la a treia vertebră de sus, care-l frigea ca focul ; şi alta cam la a doua de jos, care era rece ca gheaţa. Uneori se trezea cu un creier ca de plumb, alteori simţea de parcă înăuntrul lui ardeau o mie de lumînări de ceară şi se aruncau focuri de artificii. Era în stare, zicea, să simtă prin saltea o petală de trandafiri ; şi aproape că-şi cunoştea drumul prin Londra după senzaţia pe care i-o dădea în tălpi pietrele de pavaj. În totul era o piesă atît de gingaş meşterită şi atît de ciudat alcătuită (aici ridică, parcă fără să-şi dea seama, mîna şi, într-adevăr, forma ei era cum nu se poate mai fină), încît era uluit cînd se gîndea că nu vînduse decît cinci sute de exemplare din poemul său, dar, fireşte, asta se datora unei conspiraţii urzite împotriva lui. Tot ce putea spune, încheie el, izbind cu pumnul în masă, este că în Anglia arta poeziei murise.

Cum era cu putinţă una ca asta cînd existau Shakespeare, Marlowe, Ben Jonson, Browne, Donne, care toţi mai scriau încă sau scriseseră nu de mult. Orlando, care înşira numele eroilor lui favoriţi, nu putea să-şi închipuie.

Greene rîse sardonic. Shakespeare, încuviinţă el, scrisese cîteva scene destul de bune ; dar pe cele mai multe le luase de la Marlowe. Marlowe era un tînăr care promitea, dar ce puteai să spui despre un băieţandru, care murise înainte de a împlini treizeci de ani ? Cît despre Browne, el era adeptul poeziei în proză şi oamenii se plictisesc repede de ase-

menea prețiozități. Donne era un saltimbanc, care-și îmbrăca goliciunea gîndirii în cuvinte greu de înțeles. Neghiobii cădeau în cursă ; dar de azi într-un an, stilul ăsta va fi demodat. Cît despre Ben Jonson îi era prieten și el nu-și bîrfea niciodată prietenii.

Nu, încheie el, marea epocă a literaturii a trecut ; marea epocă a literaturii fusese cea grecească ; elizabetanii erau, în toate privințele, inferiori grecilor. În asemenea perioade mari, oamenii sînt însuflețiți de o ambiție divină, pe care el ar numi-o *la gloire* (pronunța gluar, așa încît la început Orlando nici nu prinse înțelesul). Acum toți tinerii scriitori erau simbriași ai librarilor și turnau orice prostie care se vindea. În privința asta, Shakespeare era marele păcătos și-și ispășea de pe acum vina. Epoca de acum, spuse, se cheltuiește în găselnițe prețioase și experiențe smintite, dintre cele pe care grecii nu le-ar fi îngăduit nici o clipă. Oricît l-ar fi durut s-o spună — fiindcă ținea la literatură cum ținea la viața lui — nu vedea nimic bun în momentul prezent și n-avea nici o speranță cît privește viitorul. Spunînd aceste cuvinte, își umplu iarăși ochi paharul.

Orlando era scandalizat de aceste păreri ; pe de altă parte, nu se putea împiedica să nu vadă că omul nu părea de fel doborît. Dimpotrivă, cu cît își înfiera mai mult epoca, cu atît mai mulțumit de sine părea. Își amintea, spuse, de o noapte petrecută la Cock Tavern din Fleet Street, în tovărășia lui Kit Marlowe și a altora. Kit era într-o dispoziție grozavă și se cam

îmbătase, ceea ce i se întîmpla ușor, așa încît era pornit să spună prostii. Îl vedea și acum ridicînd paharul către tovarășii de chef și spunînd cu un sughiț: „Măruntaiele să mi le scoateți, Bill (asta se adresa lui Shakespeare), dacă nu se apropie acum un val mare și pe creasta lui stai tu", cuvinte prin care înțelegea, lămuri Greene, că se apropiau de hotarul unei mari vîrste din literatura engleză și că Shakespeare era pe cale să devină un poet de oarecare însemnătate. Din fericire pentru el, Marlowe a fost ucis două nopți mai tîrziu într-o încăierare la beție, așa încît n-a mai apucat să vadă cum s-a împlinit prorocirea lui. „Sărman smintit", făcu Greene, „s-o țină morțiș cu una ca asta. O epocă măreață într-adevăr — o epocă măreață veacul elizabetan!"

„Și așa, scumpul meu lord", continuă el, instalîndu-se comod pe scaun și învîrtind paharul cu vin între degete, „trebuie să facem ce putem, să îndrăgim trecutul și să-i cinstim pe acei scriitori — cîțiva dintre ei mai sînt încă în viață — care iau drept model antichitatea și scriu, nu pentru plată, ci pentru gluar (Orlando i-ar fi dorit un accent mai frumos); „gluar" spuse Greene, „acesta este imboldul cugetelor nobile. Dac-aș avea o pensie de trei sute de livre pe an plătită în patru rate, n-aș trăi decît pentru gluar. Aș sta în pat toată dimineața și l-aș citi pe Cicero. I-aș imita atît de bine stilul, încît n-ai fi în stare să ne deosebești. Asta numesc eu scriere aleasă", spuse Greene, „asta

numesc eu gluar. Dar ca să faci una ca asta, îţi trebuie o pensie".

Între timp, Orlando renunţase la orice speranţă de a vorbi despre propria lui operă cu poetul ; dar faptul avea cu atît mai puţină însemnătate cu cît acum convorbirea ajunsese la viaţa şi caracterul lui Shakespeare, Ben Jonson şi ale tuturor celorlalţi, pe care Greene îi cunoscuse de aproape şi despre care ştia să povestească mii de anecdote dintre cele mai cu haz. În viaţa lui, Orlando nu rîsese cu atîta poftă. Prin urmare aceştia erau zeii lui ! Jumătate din ei beţivi, cu toţii nişte afemeiaţi. Cei mai mulţi se certau cu nevestele ; nici unul dintre ei nu se ridica deasupra minciunilor sau a celor mai mărunte intrigi. Îşi zmîngăleau poezia pe spatele notelor trimise de spălătorese, sprijinind hîrtia de capul ucenicului tipograf, care aştepta în uşa dinspre stradă. Aşa a plecat Hamlet la tipărit ; la fel şi Lear ; la fel şi Othello. Nu e de mirare, vorba lui Greene, că piesele astea au greşelile pe care le au. Restul timpului îl petreceau în chefuri şi chiolhanuri prin taverne şi berării în aer liber, cînd se spuneau vorbe de duh, care întrec închipuirea şi se întîmplau lucruri, pe lîngă care pălesc cele mai mari trăsnăi ale curtenilor. Toate acestea Greene le istorisi cu un haz care-l înălţa pe Orlando pe culmi de veselie. Omul avea un dar de imitator care ar fi sculat şi morţii din morminte şi ştia să vorbească cum nu se poate mai frumos despre cărţi, cu condiţia ca ele să fi fost scrise cu trei sute de ani în urmă.

Şi timpul trecea, iar Orlando avea pentru oaspetele său un ciudat amestec de atracţie şi dispreţ, de admiraţie şi de milă, de asemenea un simţămînt prea nelămurit ca să găsească un nume, dar care era alcătuit din oarecare spaimă şi un soi de fascinaţie. Omul vorbea tot timpul despre el însuşi şi era totuşi o prezenţă atît de plăcută, încît puteai să asculţi la nesfîrşire povestea frigurilor lui. Şi, pe urmă, era atît de spiritual ; şi atît de necuviincios ; şi lua în deşert cu atîta uşurinţă numele Domnului şi vorbea atît de slobod despre femeie ; şi era plin de talente nenumărate şi neobişnuite şi capul îi era doldora de învăţături ciudate ; ştia să pregătească salata în trei sute de feluri deosebite ; ştia tot ce se putea şti despre amestecul vinurilor ; cînta dintr-o jumătate de duzină de instrumente muzicale şi era, poate, primul om, dacă nu şi ultimul, care se pricepea să rumenească brînza în căminul cel mare italian. Că nu ştia să deosebească o muşcată de o garoafă, un stejar de un mesteacăn, un dulău de un ogar, un berbec de o oaie, grîul de orz, pămîntul arat de cel în paragină ; că habar n-avea de asolamente şi credea că portocalele cresc sub pămînt, iar ridichii în pomi ; că prefera orice privelişte de oraş unui peisaj de ţară ; toate acestea şi multe altele îl uluiau pe Orlando, care încă nu întîlnise om de soiul ăsta pînă atunci. Pînă şi slujnicile, care-l dispreţuiau, chicoteau cînd îi auzeau glumele, iar servitorii, care nu-l puteau suferi, zăboveau în preajma lui ca să-i asculte poveştile. Adevărul

e că niciodată nu cunoscuse conacul însuflețirea pe care o cunoștea acum și toate acestea îi dădeau lui Orlando mult de gîndit și-l îndemnau să compare felul acesta de viață cu traiul de odinioară. Își aducea aminte de conversațiile cu care era el obișnuit și în care era vorba de apoplexia regelui Spaniei sau de împerechierea unei cățele; cugeta la felul cum i se scurgea ziua între grajduri și garderobă; își reamintea cum sforăiau lorzii deasupra paharului cu vin și cum se mîniau împotriva oricui îi trezea. Se gîndea cît de neobosiți și îndrăzneți erau la trup; cît de trîndavi și sfielnici la minte. Frămîntat de aceste gînduri și nefiind în stare să cumpănească lucrurile cum se cuvine, ajunse la concluzia că primise în casă un duh diabolic al neliniștii, care nu-i va mai îngădui niciodată să se bucure de un somn sănătos.

În același timp, Nick Greene ajunse tocmai la concluzia opusă. Lungit pe pat, într-o dimineață, cu capul pe cele mai moi perne, cu trupul între cele mai mătăsoase cearceafuri și privind afară prin geamul verandei spre peluza, pe care, de trei veacuri încoace, nu crescuse nici păpădia, nici brusturele, se gîndi că, dacă nu izbutește să scape de acolo, va muri înăbușit de viu. Cînd, sculîndu-se, auzi gînguritul porumbeilor și cînd, îmbrăcîndu-se, mai auzi și susurul fîntînilor, își spuse că, dacă nu-i va mai fi dat să audă iarăși carele de poveri hodorogind pe pietrele din Fleet Street, un rînd nu va mai scrie. Dacă mai durează mult toate astea, se

gîndi, auzind din odaia alăturată cum ațîță valetul focul și așază pe masă tacîmurile de argint, o să adorm și (aici căscă de-i trosniră fălcile) o să mor în somn.

De aceea îl căută pe Orlando în odaia lui și-i arătă că nu fusese în stare să închidă ochii toată noaptea din pricina tăcerii. (Într-adevăr, conacul era înconjurat de un parc cu o circumferință de cinci mile și de un zid înalt de zece picioare.) Tăcerea, spuse el, era dintre lucrurile cele mai apăsătoare pentru nervii lui. Cu învoirea lui Orlando, avea să-și ia rămas bun, chiar în dimineața aceea. Orlando simți oarecare ușurare la aceste cuvinte, totuși și o mare neplăcere la gîndul de a-l lăsa să plece. Casa, se gîndi, va părea ca lipsită de viață fără Greene. În clipa plecării (fiindcă pînă atunci încă nu-i venise la-ndemînă să amintească de acest lucru), avu cutezanța să înmîneze piesa sa despre *Moartea lui Hercule* poetului și să-i ceară părerea despre ea. Poetul o luă ; bolborosi ceva despre gluar și despre Cicero, întrerupt fiind de Orlando, care-i făgădui că-i va plăti trimestrial pensia ; după care Greene, cu multe asigurări de afecțiune, sări în caretă și plecă.

Salonul cel mare nu păruse niciodată atît de întins, atît de măreț și atît de gol ca în clipele în care careta se depărtă. Orlando știa că niciodată nu va mai avea inima să rumenească brînză în căminul italian. Nu-i va mai da ghes spiritul să facă glume pe seama tablourilor italiene ; nu va avea niciodată destulă îndemînare să amestece punciul așa cum trebuie

amestecat ; mii de vorbe de duh și de jocuri de cuvinte erau pierdute pentru el. Dar, totuși, ce ușurare să nu mai audă glasul acela arțăgos ; ce voluptate să fie iarăși singur, gîndi el fără să vrea, în timp ce dezlegă dulăul, care stătuse legat în ultimele șase săptămîni, fiindcă nu putea să-l vadă pe poet fără să-l muște.

În aceeași după-amiază, Nick Greene fu lăsat în colțul lui Fetter Lane și descoperi că. acasă, lucrurile merg mai departe cam în același fel cum le lăsase el. Cu alte cuvinte, doamna Greene năștea un copil într-o odaie ; Tom Fletcher bea gin în alta. Cărțile stăteau răvășite pe dușumea ; cina — adică ceea ce se numea cină — se afla întinsă pe o măsuță de toaletă, printre turtele de pămînt făcute de copii. Dar asta, simțea Greene, este atmosfera potrivită pentru scris ; aici putea el să scrie, drept care scrise. Avea pregătit un subiect anume făcut pentru el. Un nobil lord la el acasă. În vizită la un nobil de țară — noul lui poem avea să aibă un titlu cam de felul acesta. Punînd mîna pe pana cu care băiețașul lui tocmai gîdila pisica în ureche și muind-o în paharul pentru ouă care-i servea drept călimară, Greene turnă pe loc și în mare grabă o satiră foarte spirituală. Era în așa fel adusă din condei, încît nimeni nu se putea îndoi că tînărul lord pus la frigare era Orlando ; expresiile lui cele mai intime, faptele, elanurile și nebuniile lui, pînă și culoarea părului și accentul străin cu care-l pronunța pe *r* se aflau toate acolo, prinse pe viu. Și dacă ar mai fi dăinuit

cumva vreo urmă de îndoială, Greene o risipi pe dată, introducînd în satira lui. aproape fără să schimbe nimic, pasaje întregi din aristocratica tragedie *Moartea lui Hercule*, pe care o găsi, așa cum se și așteptase de altfel, încîlcită și cum nu se poate mai bombastică.

Pamfletul, publicat de îndată în mai multe ediții, și acoperind cheltuielile celei de a zecea nașteri a doamnei Greene, a fost curînd trimis de către acei prieteni, care se îngrijesc de asemenea treburi, chiar și lui Orlando. După ce-l citi de la un capăt la altul cu un sînge rece înspăimîntător, Orlando și-a sunat valetul ; i-a predat documentul cu ajutorul unui clește și i-a poruncit să-l arunce în cea mai spurcată groapă de gunoi de pe moșie. Apoi, în clipa în care omul tocmai îi întorcea spatele ca să plece, îl opri : „Ia calul cel mai iute din grajd", îi spuse, „și gonește, ca și cum ar fi vorba de viața dumitale, pînă la Harwich. Acolo îmbarcă-te pe prima corabie care ridică pînzele spre Norvegia. Cumpără-mi chiar din cușca regelui cei mai frumoși cîini de vînătoare, masculi și femele din haita regală. Și adă-i încoace fără întîrziere. Fiindcă, murmură el, reîntorcîndu-se la cărțile lui, cu oamenii am încheiat-o".

Valetul, care era foarte bine strunit, se înclină și dispăru. Își îndeplini sarcina cu atîta succes încît, din ziua aceea în trei săptămîni, se înapoie, ținînd în lanț cei mai de soi cîini de vînătoare ; chiar în noaptea aceea, o cățea

fătă sub masa din sufragerie opt căţeluşi frumoşi. Orlando porunci să-i fie aduşi în dormitor.

„Fiindcă, spuse el, cu oamenii am încheiat-o.“ Totuşi plătea trimestrial pensia.

* * *

Şi astfel, la vîrsta de treizeci de ani sau cam aşa ceva, acest tînăr nobil nu numai că trăise toate experienţele pe care viaţa i le putea oferi, dar îşi dăduse seama de zădărnicia lor. Iubirea şi ambiţia, femeile şi poeţii, totul era deopotrivă deşertăciune. Literatura era o farsă. În noaptea în care citi pamfletul lui Greene *Viaţa la un nobil de ţară,* arse într-o mare pălălaie cincizeci şi şapte de opere poetice, nepăstrîndu-şi decît *Stejarul,* visul lui de băieţandru, care de altfel era şi un poem foarte scurt. Nu-i mai rămăseseră decît două lucruri în care credea : cîinii şi natura ; un dulău şi un boschet de trandafiri. Într-atît se micşorase pentru el lumea cu toată varietatea ei, viaţa cu toată complexitatea ei, încît nu mai rămăseseră decît cîinii şi tufişurile. Şi acum, simţindu-se despovărat de un munte de iluzii, adică de-a dreptul despuiat, îşi chemă dulăii şi porni prin parc. Atîta vreme stătuse zăvorît în casă, scriind şi citind, încît uitase aproape de farmecele naturii, care, în iunie, pot fi tulburătoare. Cînd ajunse pe colnicul de unde, în zile senine, se vede jumătate din Anglia şi, pe deasupra, o fîşie din Ţara Galilor şi din Scoţia, se aruncă sub stejarul lui iubit, simţind

că, dacă niciodată de acum încolo nu va mai fi nevoit să schimbe o vorbă cu vreun bărbat sau vreo femeie ; că, dacă dulăii lui nu vor ajunge să capete grai ; că dacă niciodată nu-i vor mai ieşi în cale vreun poet sau vreo prinţesă, era în stare să trăiască în tihnă anii ce aveau să-i mai fie dăruiţi.

Reveni în acelaşi loc zi de zi, săptămînă de săptămînă, lună de lună, an de an. Vedea fagii ruginind şi ferigile tinere desfăşurîndu-se ; vedea luna ca o seceră, apoi ca un glob ; vedea — dar, fără îndoială, cititorul îşi poate închipui singur pasajul care ar trebui să urmeze şi cum fiecare copac, fiecare plantă dimprejur ar fi descrisă mai întîi verde, apoi ruginie ; cum luna răsare şi soarele asfinţeşte ; cum primăvara urmează iernii şi toamna verii ; cum ziua vine după noapte şi noaptea după zi ; cum mai întîi se stîrneşte o furtună şi, pe urmă, se înseninează ; cum lucrurile rămîn neschimbate vreme de vreo două sau trei sute de ani, în afara cîtorva fire de praf şi a unor pînze de păianjen, pe care o femeie bătrînă le poate mătura în jumătate de ceas ; e o concluzie, la care, orice s-ar spune, am fi putut ajunge mult mai repede prin simpla constatare „timpul a trecut" (măsura exactă a timpului putînd fi arătată între paranteze) şi nimic nu s-a întîmplat.

Dar, din nefericire, timpul, deşi face animalele şi plantele să înflorească şi să se ofilească cu o atît de uluitoare punctualitate, nu are urmări chiar atît de simple asupra minţii omeneşti. Ba chiar mintea omului lucrează şi ea într-un

chip tot atît de straniu asupra ființei timpului. O oră, din clipa în care se cuibărește în acel ciudat element care e spiritul omenesc, se poate întinde de cincizeci sau de o sută de ori față de lungimea hărăzită ei de orologiu ; pe de altă parte, o oră se poate înscrie pe răbojul minții exact printr-o secundă. Această nemaipomenită deosebire dintre timpul arătat de ceasornic și timpul minții e mai puțin cunoscută decît s-ar cuveni să fie și merită o cercetare mai adîncă. Dar biograful, ale cărui interese sînt, după cum am spus, cum nu se poate mai restrînse, trebuie să se mărginească la o singură simplă constatare : cînd un bărbat a atins vîrsta de treizeci de ani, cum i s-a întîmplat acum lui Orlando, timpul dedicat cugetării devine neobișnuit de lung ; timpul dedicat acțiunii neobișnuit de scurt. Astfel Orlando dădea poruncile și-și îndeplinea treburile cerute de gospodărirea întinsei lui moșii într-o clipă ; dar, de îndată ce se găsea singur sub stejarul de pe colină, secundele începeau să se rotunjească și să se împlinească, de parcă nu mai aveau de gînd să cadă vreodată. În afară de asta se umpleau cu o ciudată bogăție de lucruri. Căci Orlando se afla nu numai față în față cu probleme, care-i puseseră în încurcătură pe oamenii cei mai înțelepți ca, de pildă : Ce este iubirea ? Ce este prietenia ? Ce este adevărul ? dar, de îndată ce se lăsa în voia gîndurilor, tot trecutul lui, care i se părea de o nesfîrșită lungime și varietate, se năpustea drept în secunda ce tocmai se scurgea și

o umfla pînă o făcea să ajungă de douăsprezece ori mărimea ei firească, o colora în mii de nuanțe și o umplea cu toate nimicurile de pe lume.

În asemenea cugetări (putem să le numim cu orice alt nume) își petrecu el luni și ani de viață. N-am exagera dac-am spune că, atunci cînd ieșea din casă după micul dejun, era un bărbat de treizeci de ani, și că se înapoia la dejun în vîrstă de cel puțin treizeci și cinci. Unele săptămîni adăugau un secol vîrstei sale, altele cel mult trei secunde. De altfel, sarcina de a măsura lungimea vieții omenești (despre aceea a lighioanelor nu îndrăznim să mai vorbim) ne depășește puterile, căci de îndată ce spunem că viața durează veacuri, ni se amintește că ține mai puțin decît căderea unei petale de trandafir. Dintre cele două forțe care stăpînesc pe rînd — lucru tulburător — chiar în aceeași clipă, bietele noastre minți neghioabe — scurtimea și durata — pe Orlando îl înrîurea cînd zeitatea cu pas de elefant, cînd aceea cu aripă efemeră. Viața i se părea de o uimitoare lungime. Și, totuși, trecea ca un fulger. Dar chiar cînd se lungea nespus și clipele ajungeau doldora, iar lui Orlando i se părea că rătăcește singur prin deșerturi întinse de eternitate, tot n-avea timp să desfășoare și să buchisească pergamentele acelea îndesate cu semne, pergamente pe care treizeci de ani petrecuți printre bărbați și femei le îngrămădiseră în suluri strînse în inima și în creierul lui. Cu mult înainte de a fi ajuns la ca-

pătul gîndurilor despre iubire (stejarul înfrunzise și se scuturase de vreo douăsprezece ori între timp), ambiția își îmbrîncea afară vrăjmașa, pentru a fi, la rîndul ei, înlocuită de prietenie și literatură. Și cum întîia întrebare — Ce este iubirea ? — încă nu primise răspuns, se întorcea la cea mai mică chemare sau chiar fără a fi chemată, împingînd spre margine cărțile sau metaforele sau chiar întrebarea despre rostul vieții și le lăsa să aștepte acolo, pînă cînd găseau și ele prilejul de a se repezi înapoi în arenă. Procesul se prelungea și mai mult, din pricină că era din belșug ilustrat, nu numai cu portrete ca acela al bătrînei regine Elizabeta, întinsă pe canapeaua acoperită cu tapiserii, îmbrăcată în brocart roz, cu o cutie de prizat în mînă și o sabie cu mîner de aur alături, ci și cu miresme — regina era parfumată violent — și cu sunete ; cerbii boncăiau în Richmond Park în ziua aceea de iarnă. Astfel, gîndul la iubire îi îngăduia lui Orlando să vadă în transparență zăpada și iarna ; buturugi arzînd în foc ; rusoaice, săbii de aur, cerbi care boncăiau ; balele bătrînului rege Iacob ; artificii și saci plini cu comori în calele corăbiilor elizabetane. Descoperea, de îndată ce încerca să-l desprindă din locul pe care-l ocupa în cugetul lui, că fiecare lucru în parte este incrustat în alte substanțe, asemenea unei bucăți de sticlă, care, după ce a stat timp de un an pe fundul mării, este prinsă între oase, înconjurată de libelule, monede și plete de femei înecate.

„Altă metaforă, pe Jupiter!“ exclama Orlando, cînd rostea asemenea cuvinte (ceea ce arăta felul dezordonat și ocolit în care lucra mintea lui și explica de ce stejarul înflorea și se usca de atîtea ori, înainte ca Orlando să tragă vreo concluzie cu privire la iubire). „Și ce rost are?“ se întreba. „De ce să nu spun în cîteva cuvinte simple“ — și se ostenea timp de jumătate de oră sau poate timp de doi ani jumătate, să se gîndească cum se spune în cîteva cuvinte simple ce este iubirea. „O figură de stil de acest fel este vădit falsă“, argumenta el, „fiindcă nici o libelulă, în afară doar de niște împrejurări cu totul excepționale, n-ar putea să trăiască în fundul mării. Și, dacă literatura nu este mireasa și tovarășa de pat a adevărului, atunci ce mai este? La naiba cu toate, striga, de ce să spun tovarășă de pat, de vreme ce am spus mireasă? De ce să nu spunem pe șleau ce avem de gînd și cu asta basta?“

Drept care încerca să spună că iarba este verde și cerul albastru, ca să îmbuneze astfel spiritul auster al poeziei, pe care nu se putea împiedica s-o cinstească chiar și de la mare depărtare. „Cerul este albastru, spunea, și iarba este verde.“ Cînd ridica ochii, vedea că, dimpotrivă, cerul seamănă cu vălurile căzute de pe capetele a mii de madone, iar iarba unduia, întunecîndu-se la culoare asemenea unui cîrd de fete care fug dintr-o pădure vrăjită de spaima îmbrățișării unor satiri păroși. „Pe cinstea mea, spuse, (fiindcă prinsese prostul obicei de a vorbi cu glas tare) nu mi se pare

că o exprimare e mai adevărată decît cealaltă. Amîndouă sînt deopotrivă de mincinoase." Şi, pierzîndu-şi nădejdea de a fi vreodată în stare să răspundă la întrebarea ce este poezia şi ce este adevărul, căzu într-o stare de adîncă descurajare.

Am putea folosi prilejul acestei întreruperi a solilocviului său ca să ne gîndim cît este de ciudată priveliştea lui Orlando lungit pe pămînt şi sprijinit într-un cot, într-o zi de iunie, cît e de ciudat ca voinicul ăsta cu mintea întreagă şi trupul sănătos, după cum dovedeau obrajii şi mădularele lui — omul ăsta care n-ar fi şovăit să conducă un atac sau să se bată în duel — să cadă în aşa hal pradă amorţelii şi suferinţei pricinuite de gîndurile lui, încît atunci cînd venea vorba de poezie sau de iscusinţa lui pe acest tărîm, devenea sfios ca o fetiţă ascunsă în spatele uşii şi neîndrăznind să intre în coliba mamei sale. Credinţa noastră este că felul cum i-a luat Greene în derîdere tragedia l-a durut la fel ca şi batjocorirea iubirii lui de către prinţesă. Dar să ne întoarcem la ale noastre.

Orlando se gîndea mai departe. Se tot uita la iarbă şi la cer şi încerca să-şi închipuie ce ar spune despre ele un poet adevărat, căruia i se publică versurile la Londra. Între timp memoria (ale cărei obiceiuri le-am descris mai înainte) îi ţinea neîntrerupt înaintea ochilor chipul lui Nicholas Greene, ca şi cum omul acela buzat şi batjocoritor ar fi fost — măcar că-l trădase — muza întruchipată şi de parcă

pe el ar fi trebuit Orlando să-l cinstească. Așa încît, în dimineața aceea de vară, Orlando îi propunea tot soiul de fraze, unele simple, altele figurate, iar Nick Greene clătina tot timpul din cap, rînjind și mormăind ceva despre gluar, despre Cicero și despre moartea poeziei în zilele noastre. În cele din urmă, sărind în picioare (acum era iarnă și un ger strașnic), Orlando rosti una dintre cele mai cumplite jurăminte din viața lui, un jurămînt care-l înlănțuia într-o robie mai amarnică decît oricare. „Blestemat să fiu, spuse el, dacă mai scriu sau măcar dacă încerc să mai scriu vreodată un cuvînt ca să fiu pe placul lui Nick Greene sau al muzei. Bine, prost sau mediocru, de azi înainte voi scrie ca să-mi fiu mie pe plac", și aici făcu un gest de parc-ar fi rupt în două un teanc întreg de hîrtii și le-ar fi aruncat în fața omului aceluia batjocoritor și buzat. Și atunci, așa cum o javră se face mică, atunci cînd te apleci ca să arunci cu o piatră după ea, memoria retrase din fața ochilor lui Orlando imaginea lui Nick Greene; și în locul ei — nu puse nimic.

Cu toate acestea, Orlando își urmărea mai departe firul gîndurilor. Adevărul e că avea multe lucruri la care să se gîndească. Fiindcă, atunci cînd rupsese în două pergamentul, rupsese, cu aceeași mișcare, sulul bine răsucit și împodobit cu blazon, pe care el însuși și-l ticluise, spre onoarea lui, în singurătatea odăii, numindu-se pe sine, așa cum regele numește

ambasadorii, poet al neamului său, primul scriitor al vremii, hărăzind astfel sufletului său veşnică nemurire, dăruind trupului său un mormînt printre lauri şi drapele sfinte, în semn de eternă cinstire din partea poporului. Oricît ar fi fost documentul de grăitor, el îl rupse în bucăţi şi-l aruncă în lada cu gunoi. „Faima, spuse el, seamănă (şi cum nu era nici urmă de Nick Greene care să-l oprească, se desfătă mai departe în imagini din care noi vom alege doar una sau două dintre cele mai domoale) cu o haină înzorzonată care-ţi stinghereşte mădularele ; cu o za de argint care-ţi apasă pe inimă ; cu un scut pictat care acoperă o sperietoare de ciori“ etc. etc. Înţelesul frazelor lui era că faima e o piedică şi o constrîngere ; în timp ce modestia e umbroasă, largă, prielnică libertăţii ; ea îngăduie minţii să-şi ia nestînjenită zborul. Peste omul necunoscut pogoară binecuvîntata boare a întunericului. Nimeni nu ştie încotro se duce el, nici de unde vine. Celui din umbră îi este îngăduit să caute adevărul şi să-l rostească ; el singur este liber, el singur vorbeşte sincer ; doar el trăieşte în tihnă. Şi astfel, sub stejarul, ale cărui rădăcini cioturoase crescute deasupra pămîntului i se păreau mai degrabă odihnitoare, Orlando se cufundă în linişte.

Pierdut, vreme îndelungată, în gînduri profunde despre binefacerile hărăzite celui necunoscut şi despre bucuria de a nu avea un nume, ci a fi asemenea unui val ce se reîntoarce ca să se piardă în fiinţa adîncă a mării ; cugetînd

că obscuritatea te scapă de ghimpele invidiei și al ciudei; că face să-ți curgă slobod prin vine șuvoiul mărinimiei și al dărniciei; și-ți îngăduie să dai și să primești fără să aștepți mulțumiri și să aduci laude; și că așa trebuie să fi trăit toți marii poeți (deși cunoștințele lui de greacă nu erau îndestulătoare pentru a-i întări părerile), pentru că, își spunea, așa trebuie să fi scris Shakespeare și așa trebuie să fi clădit ziditorii anonimi de biserici, fără a avea nevoie de mulțumiri și de renume, ci doar de munca lor în timpul zilei, și, poate, de puțină bere noaptea, își spuse, întinzîndu-și mădularele sub stejar. „Ce viață minunată! Și de ce nu m-aș bucura de ea chiar în clipa de față?" Gîndul îl lovi ca un glonte. Ambiția se desprinse ca o pană. Scăpat de năduful iubirii respinse și al vanității jignite, de toate împunsăturile și înțepăturile, pe care i le pricinuiseră ghimpii vieții atîta vreme cît rîvnise la faimă, dar care pe unul nepăsător față de glorie nu-l mai puteau atinge, Orlando deschise ochii, pe care-i ținuse larg deschiși tot timpul pentru a vedea doar gînduri, și-și zări, în vîlceaua de la picioarele lui, casa.

Stătea acolo desfășurată în soarele unei dimineți de primăvară. Părea un oraș mai degrabă decît o casă, dar nu un oraș clădit răsfirat, într-o direcție sau într-alta, după cum dorea un om sau altul, ci ridicat cu chibzuială, de către un singur arhitect, urmărit de o singură idee. Curți și clădiri, roșii, cenușii, vinete se întindeau ordonate și simetrice; unele dintre curți

erau alungite, altele pătrate ; în una se afla o fîntînă ; în cealaltă se înălța o statuie ; unele dintre corpurile clădirii erau joase, altele ascuțite ; aici se vedea un paraclis ; dincolo o clopotniță ; între ele se zăreau spații de iarbă de un verde aprins, pîlcuri de cedri și straturi de flori viu colorate ; totul era împresurat — dar cu atîta pricepere, încît fiecare parte avea loc să se desfășoare în voie — de curba unui zid masiv ; iar din nenumăratele coșuri ieșea fumul, care se răsucea fără încetare în văzduh. Această clădire întinsă și totuși atît de ordonat gîndită, care putea adăposti o mie de inși și poate două mii de cai, a fost zidită, își spunea Orlando, de meșteri ale căror nume au rămas necunoscute. Aici au trăit, vreme de mai multe veacuri decît pot eu număra, generațiile neștiute ale obscurei mele familii. Nici unul dintre acești Richarzi, Johni, Ane, Elisabete n-a lăsat în urma lui măcar o mărturie și totuși, ei împreună, lucrînd laolaltă cu sapa, cu acul de cusut, iubindu-se și născînd copii, au lăsat în urmă ceea ce se vede. Niciodată castelul nu-i păruse mai impunător și mai omenesc.

De ce atunci dorise el să se înalțe deasupra lor ? Căci părea un semn de nespusă deșertăciune și trufie să încerci a îmbunătăți acea creație anonimă ; munca acelor mîini care pieriseră. Era mai bine să treci neștiut și să lași moștenire o arcadă, un atelier de olărie, un zid lîngă care se coc piersicile, decît să te mistui ca un meteor, fără să lași măcar o pulbere în urma ta. Fiindcă, la drept vorbind, își spuse

înflăcărat privind la conacul de pe peluza de jos, necunoscuții lorzi și doamnele care au trăit aici nu uitau niciodată să pună ceva deoparte pentru cei ce aveau să le urmeze; pentru acoperișul care se putea găuri, pentru copacul care putea să se prăbușească. Se afla totdeauna un colțișor cald în bucătărie pentru păstorul bătrîn; totdeauna ceva de mîncare pentru cel flămînd; cupele lor străluceau, chiar dacă ei zăceau bolnavi; ferestrele erau luminate, chiar cînd ei se aflau pe patul de moarte. Măcar că erau lorzi, erau mulțumiți să se cufunde în noapte, laolaltă cu vînătorul de cîrtițe și cu zidarul. Nobili obscuri, constructori uitați — astfel li se adresa Orlando cu o căldură ce-i dezmințea cu totul pe acei critici care-l socoteau rece, nepăsător, molatic (adevărul fiind că o însușire căutată de noi se află tocmai de cealaltă parte a zidului, căruia îi întoarcem spatele) — astfel se adresa Orlando casei și neamului său în termenii celei mai mișcătoare elocințe. Și ce înseamnă elocință fără perorație? bolborosi el. I-ar fi plăcut să încheie cu o înfloritură, care să arate că e gata și el să calce pe urmele pașilor lor și să mai adauge o piatră clădirii durate de ei. Dar, totuși, de vreme ce clădirea acoperea nouă acri, să-i adaugi măcar o singură piatră ar fi părut de prisos. Oare mobila poate fi pomenită într-o perorație? Poți vorbi despre scaune și mese și despre preșurile care se întind la picioarele paturilor? Fiindcă, indiferent de ceea ce lipsea

perorației, conacul de aceste lucruri avea nevoie. Lăsîndu-și deocamdată cuvîntarea neisprăvită, Orlando coborî dealul hotărît să-și închine de aici înainte puterile mobilării conacului. Vestea că trebuie să se prezinte de îndată în fața stăpînului, aduse lacrimi în ochii blînzi și obosiți ai doamnei Grimsditch, care cam îmbătrînise. Cutreierară împreună casa. Suportul de prosoape din dormitorul regal („și a fost al regelui Iacob, my lord“, spuse ea, dînd să înțeleagă că multe zile se scurseseră de cînd nu mai dormise un rege sub acoperișul lor ; dar se sfîrșise cu zilele nesuferite ale domniei Parlamentului și Anglia avea din nou coroană) era șchiop ; în cămăruța care ducea spre anticamera unde stătea pajul ducesei, n-aveai pe ce să pui cănile ; pe covor, domnul Greene făcuse cu pipa lui scîrboasă o pată, pe care, oricît o frecaseră, ea și cu Judy nu fuseseră în stare s-o curețe. Într-adevăr, cînd Orlando se apucă să chibzuiască la problema înzestrării cu scaune din lemn de trandafir și scrinuri din lemn de cedru, cu ligheane de argint, cupe din porțelan chinezesc și covoare persane a fiecăruia dintre cele trei sute și șaizeci și cinci de dormitoare ale conacului, își dădu seama că treaba nu va fi ușoară ; cu cele cîteva mii de livre care-i mai rămîneau din averea lui, mai mult decît să tapiseze cîteva galerii, să mobileze sala de mîncare cu cîteva scaune frumos sculptate și să facă rost de oglinzi din argint masiv și de scaune din același metal (pentru

care avea o deosebită pasiune) destinate dormitoarelor regale, nu prea putea.

Şi acum se apucă serios de lucru, aşa cum putem dovedi fără urmă de îndoială, dacă ne uităm prin catastifele lui. Să aruncăm o privire la inventarul lucrurilor cumpărate de Orlando în perioada aceea şi la cheltuielile adunate pe margine, dar pe acestea din urmă le vom trece cu vederea.

„Pentru cincizeci de perechi de cuverturi spaniole, de asemenea perdele din tafta roşie şi albă, pologurile asortate fiind de satin alb brodat cu mătase albă şi roşie...

Pentru şaptezeci de scaune de satin galben şi şaizeci de taburete asortate cu huse de pînză cerată...

Pentru şaizeci şi şapte de mese din lemn de nuc...

Pentru şaptesprezece duzini de lădiţe, fiecare duzină conţinînd cinci duzini de oglinzi de Veneţia...

Pentru o sută două de preşuri, fiecare lung de treizeci yarzi...

Pentru nouăzeci şi şapte de perne din damasc roşu cu găitane şi dantelă de argint şi taburete pentru odihnit picioarele din postav cu fir de aur şi scaune asemenea...

Pentru cincizeci de candelabre cu douăsprezece lumînări fiecare..."

Am şi început — fiindcă acesta este efectul pe care-l au listele asupra noastră — să căscăm. Dar, dacă ne oprim, o facem numai pentru că pomelnicul acesta e plicticos. şi nu fiindcă am

fi ajuns la capătul lui. Mai sînt nouăzeci și nouă de pagini, iar suma totală cheltuită se ridică la multe mii de livre, adică, în banii noștri, la multe milioane. Așa-și cheltuia lordul Orlando ziua, dar chiar și noaptea, îl puteai găsi făcînd socoteala cît ar costa netezirea unui milion de mușuroaie de cîrtiță, dat fiind că un om este plătit cu zece penny pe oră ; sau de cîte tone de cuie a cinci penny și jumătate sfertul de pint ar fi nevoie pentru repararea gardului din jurul parcului, gard care avea o circumferință de cincisprezece mile. Și așa mai departe, și așa mai departe.

Povestea, după cum spuneam, este plicticoasă, pentru că un dulap e aproape aidoma cu altul și un mușuroi de cîrtiță nu se deosebește de un milion de altele. Treaba i-a prilejuit lui Orlando cîteva călătorii plăcute și cîteva aventuri frumoase. Așa, de pildă, a pus un oraș întreg de femei oarbe de lîngă Bruges să brodeze draperii pentru un pat cu baldachin argintiu ; iar povestea aventurii lui cu un maur din Veneția, de la care a cumpărat (dar numai folosind vîrful sabiei) o casetă de lac, ar merita să fie istorisită, dac-ar încăpea pe mîinile altuia. Și munca asta nici măcar nu era lipsită de variație, fiindcă ba soseau la conac tocmai din Sussex copaci mari trași de cai ; urmau să fie tăiați cu ferestrăul și înșirați de-a lungul galeriilor pentru a fi prefăcuți în dușumele ; ba sosea din Persia o ladă căptușită cu lînă și rumeguș, din care, în cele din urmă, Orlando scotea o singură farfurie sau un inel cu topaz.

Veni în sfîrşit şi ziua cînd nu se mai găsi loc prin galerii nici măcar pentru o singură masă : nu mai era loc pe mese pentru nici o casetă ; nu mai încăpea în casete nici o singură cupă ; iar în cupe nici o mînă de petale pentru parfum de trandafiri ; nu mai era loc nicăieri pentru nimic ; pe scurt, casa era mobilată. În grădină ghioceii, brînduşele, zambilele, magnoliile, trandafirii, crinii, steliţele, daliile de toate soiurile, perii, merii, cireşii şi duzii împreună cu nenumărate boschete înflorite aparţinînd unor specii rare şi cu copacii mereu verzi se îndesiseră într-atît, încît creşteau unii peste rădăcinile celorlalţi şi nu rămăsese palmă de pămînt neînflorită, nici bucată de pajişte neumbrită. În afară de asta, Orlando importase orătănii sălbatice cu pene viu colorate ; şi doi urşi malaiezi, a căror morocăneală, cu siguranţă, ascundea nişte inimi credincioase.

Acum totul era gata ; şi, cînd se lăsa seara şi se aprindeau nenumăratele candelabre, iar o boare uşoară, dintre cele care adiau neîncetat prin galerii, mişca tapiseria albastră cu verde, aşa încît parcă vînătorii călăreau iar Dafne fugea cu adevărat ; cînd argintul sclipea, mobila lăcuită strălucea şi lemnul trosnea în cămine ; cînd scaunele sculptate îşi întindeau braţele, iar delfinii înotau pe pereţi cu sirene în spinare ; cînd toate acestea şi multe altele atinseră desăvîrşirea şi-i fură pe plac, Orlando se plimba mulţumit prin casă cu dulăii după el. Acum, se gîndea, avea cu ce să-şi hrănească peroraţia. Dar poate că n-ar strica să reînceapă discursul

de la capăt. Totuşi, în timp ce trecea în revistă galeriile, simţea că-i mai lipseşte ceva. Scaunele şi mesele, oricît ar fi de bogat aurite şi sculptate, sofalele, chiar dacă se sprijină pe labe de leu şi pe gîturi de lebădă, paturile făcute chiar şi din cel mai moale puf de lebădă nu ne ajung atîta timp cît sînt goale. E uluitor cît sînt de înfrumuseţate de oamenii care şed sau se tolănesc pe ele. Drept care, Orlando se porni pe un şir de minunate petreceri, care adunau nobilimea şi mica moşierime din ţinut. Cele trei sute şaizeci şi cinci de dormitoare se umpleau dintr-o dată, pentru o lună întreagă. Oaspeţii se înghesuiau pe cele cincizeci şi două de scări. Trei sute de servitori forfoteau prin oficii. Aproape în fiecare noapte avea loc cîte un ospăţ. Astfel, în foarte puţini ani, Orlando îşi văzu catifelele tocite şi jumătate din avere risipită ; cîştigase, în schimb, buna preţuire a vecinilor săi, deţinea nenumărate demnităţi în comitat şi primea anual cam o duzină de volume închinate Înălţimii-Sale în termeni destul de slugarnici de către poeţi recunoscători. Fiindcă, deşi avea grijă, pe vremea aceea, să nu se însoţească cu scriitori şi să se ţină departe de doamne de neam străin, totuşi, era din cale afară de mărinimos atît cu femeile cît şi cu poeţii şi ambele categorii îl adorau.

Dar cînd cheful era în toi, iar oaspeţii lui îşi vedeau de petrecere, el era în stare să se retragă singur în odaia lui. Şi acolo, după ce închidea uşa şi era sigur că singurătatea nu-i va fi tulburată, scotea un caiet vechi, ale cărui

foi erau prinse cu mătase furată din cutia de lucru a mamei sale şi al cărui titlu era scris într-o caligrafie rotundă de copil : *Stejarul. Poem.* În acest caiet scria pînă ce bătea miezul nopţii şi chiar mai tîrziu. Dar, fiindcă ştergea tot atîtea versuri cîte scria, adesea, la sfîrşitul anului, suma lor era mai mică decît la început ; s-ar fi părut că, pe măsură ce scrierea lui înainta, poemul înceta să mai existe. Fiindcă e de datoria istoricului literar să observe că stilul lui Orlando se schimbase în chip uimitor. Pasiunea pentru înflorituri scăzuse ; exuberanţa fusese domolită ; epoca prozei îngheţa izvoarele fierbinţi. Pînă şi natura de afară era mai puţin împodobită cu ghirlande ; tufişurile de măceş aveau mai puţini ghimpi şi erau mai puţin încîlcite. Poate că simţurile erau mai amorţite, iar mierea şi smîntîna mai puţin savuroase pentru cerul gurii. Apoi şi faptul că apa pe străzi se scurgea mai bine, iar casele erau mai luminate avea — nu încape îndoială — urmări asupra stilului.

Într-o zi cînd tocmai adăuga cu mare caznă un rînd sau două poemului *Stejarul*, îşi simţi colţul ochiului umbrit. Nu era umbră, după cum descoperi îndată, ci silueta unei doamne foarte înalte cu pelerină şi glugă de călărie, în trecere prin curtea pătrată în care răspundea camera lui. Cum curtea aceasta era cea mai izolată dintre toate, iar doamna o necunoscută, Orlando se minună cum de pătrunsese acolo. După trei zile, aceeaşi apariţie ; şi miercuri, la amiază, iarăşi. De data aceasta, Orlando era hotărît să

o urmărească, dar pare-se că pe ea n-o speria gîndul de a fi descoperită, pentru că, încetini pasul, cînd el o ajunse şi-l privi drept în faţă. Orice altă femeie, prinsă astfel pe domeniul particular al unui lord, s-ar fi temut ; orice altă femeie cu o asemenea faţă, un asemenea acoperămînt pe cap, o asemenea înfăţişare s-ar fi ascuns în faldurile mantilei. Căci doamna aceasta semăna leit cu un iepure ; un iepure speriat, dar îndărătnic ; un iepure, a cărui sfială cedează în faţa unei îndrăzneli smintite şi fără margini ; un iepure care se aşază pe picioarele dinapoi şi se holbează la vînătorul lui cu ochi mari şi bulbucaţi, cu urechi iţite în sus care tremură ; cu un nas ascuţit care zvîcneşte. Iepurele acesta era totuşi înalt de şase picioare şi, pe deasupra, mai purta şi o glugă pe cap care-i sporea înălţimea. Aflîndu-se faţă-n faţă cu Orlando, femeia îl măsură cu o privire în care se amestecau în chipul cel mai ciudat sfiala şi cutezanţa.

Mai întîi, se scuză cu o reverenţă corectă, dar cam ţeapănă, că-i încălcase astfel domeniul. Apoi înălţîndu-se la loc, cît era de lungă, adică pînă la vreo şase picioare şi doi yarzi, îi spuse cu un rîs nervos şi cotcodăcit şi cu atîtea chicoteli şi hohoteli încît Orlando se gîndi că trebuie să fie scăpată dintr-o casă de nebuni, că ea este arhiducesa Harriet Griselda de Finster-Aarhorn şi Scand-op-Boom. Mai presus de toate, zicea, doreşte să-l cunoască pe el. Găsise găzduire deasupra unei brutării, lîngă porţile parcului. Văzuse portretul lui, leit chipul unei surori de-a

ei care — aici rîse zgomotos — răposase de mult. Venise în vizită la Curtea engleză. Era vară cu regina. Regele era om de treabă, dar rar se întîmpla să se culce fără să se fi îmbătat. Aici chicoti și hohoti din nou. Pe scurt, nu era nimic altceva de făcut decît s-o poftești înăuntru și să-i oferi un pahar de vin.

În casă, purtările ei recăpătară măreția firească unei arhiducese ; și, de n-ar fi dovedit o pricepere rară la o doamnă în ceea ce privește vinurile și de n-ar fi făcut unele observații de bun simț cu privire la armele de foc și obiceiurile vînătorești din țara ei, convorbirea ar fi lîncezit. La sfîrșit, vesti, sărind în picioare, că va reveni a doua zi, mai făcu o nemaipomenită plecăciune și se retrase. A doua zi Orlando o porni călare ; în următoarea, îi întoarse spatele-; în a treia zi, trase perdelele. În ziua a patra ploua, și cum nu putea să lase o doamnă afară, în ploaie, și nici nu-l supăra gîndul unei tovărășii, o pofti înăuntru și-i ceru părerea cu privire la o armură a unui strămoș de al lui, întrebînd-o dacă a fost făurită de Jacobi sau de Topp. El înclina să creadă că de Topp. Ea era de altă părere — puțin importă care. Dar are oarecare însemnătate pentru desfășurarea povestirii noastre că, pentru a-și susține argumentul, care se referea la felul cum erau lucrate piesele de legătură, arhiducesa Harriet luă jartiera de aur și o potrivi pe piciorul lui Orlando.

Că el avea o pereche dintre cele mai frumos modelate picioare, pe care se sprijinise vreodată un nobil, am spus mai înainte.

Poate că ceva în felul cum prinse ea catarama de la gleznă; sau poate că felul cum stătea aplecată; sau poate îndelungata sihăstrie a lui Orlando; sau atracția firească dintre sexe; sau vinul de Burgundia, sau focul — oricare dintre aceste cauze poate fi socotită de vină, fiindcă, fără doar și poate, există vină de o parte sau de alta, atunci cînd un nobil din stirpea lui Orlando, care a poftit o doamnă în casa lui, iar ea este cu cîțiva ani mai vîrstnică decît el și mai are și o față lungă de un yard și niște ochi holbați, ba mai e și îmbrăcată destul de caraghios într-o pelerină și o redingotă de călărie, măcar că anotimpul e călduros — cineva este vinovat cînd un asemenea nobil se trezește atît de neașteptat și crîncen doborît de o anume pasiune, încît este silit să părăsească încăperea.

Dar ce fel de pasiune, ne putem pe bună dreptate întreba, poate fi asta? Răspunsul este cu două fețe ca însăși iubirea. Căci iubirea... dar să scoatem iubirea din cauză pentru un moment, căci faptul real a fost următorul:

Cînd arhiducesa Harriet Griselda s-a aplecat ca să-i prindă catarama, Orlando a auzit pe neașteptate și în chip neînțeles, undeva departe, iubirea fîlfîind din aripi. Freamătul îndepărtat al acelor pene moi a stîrnit în el mii de amintiri despre ape năvalnice, despre grație în zăpadă și despre necredință în mijlocul puhoaielor; sunetul se apropia; iar el roșea și tremura, simțindu-se mișcat, așa cum nu gîndise că va mai fi iarăși; era gata să ridice mîna și să în-

găduie păsării măiestre să pogoare pe umerii lui, cînd — grozăvie ! — un croncănit, asemănător aceluia pe care-l scot ciorile cînd se năpustesc pe copaci, începu să răsune ; aerul părea că se întunecase de atîtea aripi mari și negre ; cîrîiau glasuri ; fire de paie, rămurele și pene cădeau ; și pe umerii lui poposi cea mai greoaie și mai scîrboasă dintre păsări : vulturul. Atunci se repezi afară din odaie și-și trimise feciorul ca s-o însoțească pe arhiducesă pînă la trăsură.

Pentru că iubirea, la care ne putem reîntoarce acum, are două fețe : una albă, alta neagră ; două trupuri : unul mătăsos, celălalt păros. Are două mîini, două picioare, două cozi, de fapt fiecare mădular este în număr de două și unul este întocmai opusul celuilalt. Totuși, atît de strîns sînt ele îmbinate, încît nu le poți despărți. În împrejurarea de față, iubirea lui Orlando își începuse zborul cu fața albă întoarsă către el, cu trupul neted și frumos la vedere. Tot mai mult se apropia, trimițînd, în chip de solie, adieri încîntătoare. Dar dintr-o dată (pesemne la vederea arhiducesei) pasărea se răsuci, arătînd cealaltă față neagră, păroasă, bestială ; și pe umerii lui se așeză moale, cu un fîlfîit dezgustător, vulturul numit poftă, și nu iubirea, pasărea paradisului. De aceea fugi Orlando, de aceea îl căută pe fecior.

Dar o asemenea harpie nu poate fi alungată chiar atît de ușor. Nu numai că arhiducesa rămase mai departe în casa brutarului, dar Orlando era chinuit zi și noapte de arătări

dintre cele mai respingătoare. Se părea că în zadar își împodobise casa cu argint și-și atîrnase tapiserii pe pereți, de vreme ce, în orice clipă, o orătanie ce se tăvălise prin gunoaie, se putea așeza pe masa lui de scris. Acolo stătea, dînd din aripi printre scaune ; o vedea legănîndu-se dizgrațios prin galerii. Uneori se cocoța greoaie pe un paravan din fața căminului. Cînd o gonea, se întorcea și ciocănea cu pliscul în geam, pînă cînd îl spărgea.

Înțelegînd atunci că, în casa lui, nu mai putea locui și că, pentru a pune capăt acestei stări, trebuiau luate fără întîrziere măsuri, Orlando făcu ceea ce ar fi făcut orice tînăr în locul lui ; anume îl rugă pe regele Carol să-l trimită ca ambasador extraordinar la Constantinopole. Regele se plimba prin Whitehall, cu Nell Gwyn agățată de brațul lui. Ea îl bombarda cu alune. „E de o mie de ori păcat, oftă acea drăgăstoasă doamnă, ca o asemenea pereche de picioare să părăsească țara."

Totuși soarta se arătă crudă ; mai mult decît să trimită lui Orlando o bezea peste umăr, înainte de ridicarea pînzelor, Nell Gwyn nu putu face.

CAPITOLUL III

E într-adevăr mare păcat și regretăm nespus că tocmai despre această etapă a carierei lui Orlando, cînd el a jucat un rol deosebit de însemnat în viața obștească a țării lui, deținem cele mai puține știri pe care să ne putem bizui. Știm că și-a îndeplinit de minune sarcinile — fapt despre care mărturisesc Ordinul Bath și rangul de duce acordate lui. Știm că a luat parte la cîteva dintre cele mai delicate negocieri dintre regele Carol și turci — lucru dovedit de tratatele aflate sub bolțile Arhivelor Naționale. Dar revoluția care a izbucnit în timpul cît deținea el aceste dregătorii și focul care a urmat, au stricat în așa hal sau chiar au distrus toate actele din care ar putea fi extrasă vreo informație vrednică de crezare, încît ceea ce putem noi oferi este ciuntit în chip jalnic. Adesea hrisovul era aproape înnegrit de foc drept în mijlocul unei propozițiuni dintre cele mai importante. Tocmai cînd credeam că putem limpezi o taină care i-a nedumerit, vreme de o sută de ani, pe istorici, se ivea în manuscris o gaură destul de mare ca să-ți vîri degetul în

ea. Ne-am căznit din răsputeri să încropim un biet rezumat din crîmpeiele pîrjolite de foc, care au rămas ; dar adesea am fost nevoiţi să facem presupuneri, să ghicim, ba chiar să ne folosim de imaginaţie.

Pare-se că ziua lui Orlando se scurgea cam în felul următor : în jurul orei şapte, se trezea, se înfăşura într-un halat lung turcesc ; aprindea un ciubuc şi-şi sprijinea cotul de parmalîcul unui balcon. Şi stătea aşa, privind, spre oraşul de dedesubt, care părea scufundat într-o vrajă. La ceasul acela, ceaţa era atît de groasă, încît cupolele Sfintei Sofia şi ale celorlalte lăcaşuri de închinăciune parcă pluteau ; treptat ceaţa le descoperea ; atunci se vedea că ceea ce semăna cu nişte clăbuci avea legături trainice cu solul ; se zărea apa ; podul Galata ; pelerini cu turbane verzi, fără ochi sau cu nasul tăiat, care cereau de pomană ; mai încolo, cîinii vagabonzi scormoneau prin gunoaie ; se mai vedeau femei îmbrobodite ; mulţime de măgari ; şi mai încolo, nişte oameni călări purtînd prăjini lungi. Curînd tot oraşul vuia de pocnetele bicelor, bătăile gongurilor, chemările muezinilor, ploaia de lovituri pe spinările catîrilor, uruitul roţilor încercuite cu aramă ; iar mirosurile acre, răspîndite de pîinea care se dospea, de tămîie, de mirodenii se ridicau chiar pînă la înălţimea Perei ; de parc-ar fi fost însăşi răsuflarea acelei populaţii pestriţe şi barbare.

Nimic, se gîndea Orlando, plimbîndu-şi privirile peste spectacolul, care sclipea acum în soare, nimic nu poate fi mai deosebit de comi-

tatele Surrey şi Kent sau de oraşe ca Londra şi Tunbridge Wells. În dreapta şi în stînga lui, se ridicau cu vîrfurile lor pleşuve şi sterpe munţii Asiei ; doar castelul pustiu al vreunei căpetenii de hoţi se putea anina acolo ; dar nici o urmă de parohie sau de conac, de căsuţe, de stejari, de ulmi, de violete, iederă sau răsură. Tufişuri, a căror umbră să fie prielnică ferigilor, nu erau şi nici pajişti pe care să pască oile. Casele erau albe asemenea unor coji de ou şi tot atît de dezgolite. Că el, englez get-beget, se desfăta pînă-n adîncul inimii de această privelişte sălbatică, nedezlipindu-şi ochii de la trecătorile şi crestele acelea îndepărtate şi plănuind să ajungă pe jos acolo unde doar picior de păstor de capre şi de ciobani mai călcase pînă atunci ; că-i erau cu adevărat dragi florile acelea strălucitoare, pripăşite pe acolo ; că iubea cîinii vagabonzi şi jigăriţi mai mult chiar decît dulăii lui de acasă şi că trăgea cu nesaţ pe nări mirosurile acre şi pătrunzătoare ale străzii, îl mira. Se întreba dacă nu cumva pe vremea cruciadelor, vreun strămoş de-al lui se îndrăgostise de vreo ţărancă circaziană ; lucrul i se părea cu putinţă ; i se năzări că are obrazul cam oacheş ; apoi, intrînd în casă, se retrăgea în baie.

Peste un ceas, parfumat cum se cuvine, frizat şi uns, primea în vizită secretarii şi alţi înalţi slujbaşi ce-i aduceau, unul după altul, cutii roşii pe care doar cheiţa lui de aur le putea descuia. Înăuntru erau hîrtii de cea mai mare însemnătate, din care au rămas pînă în zilele

noastre doar resturi : ici o literă înflorită, colo o pecete bine prinsă de o bucată de mătase arsă. Prin urmare, despre cuprinsul acestor hîrtii nu putem vorbi ; putem doar depune mărturie că Orlando nu-și mai vedea capul de treburi : peceți și ceară, panglici de diferite culori, care trebuiau prinse fiecare în altfel, titluri ce trebuiau caligrafiate cu litere groase, înflorituri ce trebuiau făcute în jurul literelor mari, pînă la ora dejunului — o masă îmbelșugată, care număra aproape treizeci de feluri de mîncare.

După prînz, lacheii îl vesteau că, la poartă, îl așteaptă careta cu șase cai și Orlando pleca în vizită la alți ambasadori și demnitari de stat, precedat de ieniceri îmbrăcați în purpură, care alergau pe jos, unduind deasupra capetelor lor mari evantaie din pene de struț. Ceremonia decurgea mereu la fel. Cînd ajungeau la o curte, ienicerii loveau cu evantaiele în poarta cea mare, care se deschidea numaidecît, dezvăluind o încăpere mare minunat mobilată. Aici se aflau așezate două persoane, de obicei de sexe diferite. Se schimbau plecăciuni și temenele adînci. În prima încăpere, aveai voie să pomenești doar despre vreme. După ce spunea că e frumos sau umed, foarte cald sau rece, ambasadorul trecea în următoarea încăpere, unde, din nou, se ridicau ca să-l întîmpine două persoane. Aici era îngăduit doar să compari Constantinopolul ca reședință cu Londra ; și, firește, ambasadorul spunea că preferă Constantinopolul, iar gazdele

lui spuneau, firește, deși n-o văzuseră, că preferă Londra. În următoarea încăpere, se discuta mai pe-ndelete despre sănătatea regelui Carol și a sultanului. În următoarea se vorbea despre sănătatea ambasadorului și aceea a soției gazdei, dar mai pe scurt. În următoarea, ambasadorul își felicita gazda pentru mobila sa, iar gazda îl felicita pe ambasador pentru îmbrăcămintea sa. În următoarea, se serveau dulciuri, gazda văitîndu-se că sînt proaste, ambasadorul ridicîndu-le în slăvi pentru bunătatea lor. În cele din urmă, ceremonia se sfîrșea cu narghilele și cu un pahar de cafea; dar deși gesturile fumatului și ale sorbitului erau îndeplinite întocmai, nu era nici tutun în lulea, nici cafea în ceașcă, deoarece, dacă fumatul sau sorbitul ar fi avut într-adevăr loc, organismul omenesc n-ar fi rezistat la atîta îmbuibare. Fiindcă, nici n-apuca ambasadorul să încheie una dintre aceste vizite, că era silit să înceapă alta. Aceleași ceremonii se desfășurau cu exact același dichis de vreo șase sau șapte ori la casele altor mari slujbași, așa încît, uneori, ambasadorul se înapoia la casa lui, noaptea tîrziu. Deși Orlando îndeplinea de minune aceste sarcini și n-a tăgăduit niciodată că ele ar reprezenta, poate, cea mai importantă parte din îndatoririle unui diplomat, se simțea însă neîndoielnic obosit de ele și se prăbușea adesea într-un asemenea hău de tristețe, încît prefera să ia masa singur, doar în tovărășia cîinilor. Cu ei, într-adevăr, îl puteai auzi vorbind pe limba lui. Și uneori — așa se spune —

tîrziu noaptea, ieșea pe furiș pe poartă în așa fel deghizat, încît nici santinelele nu-l mai cunoșteau. Se pierdea în gloata de pe podul Galata ; sau hoinărea prin bazare ; sau se descălța și se amesteca printre credincioșii din moschei. O dată, cînd se zvoni că e bolnav de friguri, niște păstori, care-și aduceau caprele la tîrg, povestiră că întîlniseră un lord englez în vîrful muntelui și-l auziseră rugîndu-se la Dumnezeul său. S-a crezut că acesta nu poate fi decît Orlando, iar rugăciunea lui, fără îndoială, un poem recitat cu voce tare, căci era știut că încă mai purta cu el, în mantie, un manuscris foarte mîzgălit ; iar slugile, care ascultau pe la uși, îl auzeau pe ambasador, cînd era singur, mormăind ceva cu un glas straniu și cîntat.

Cu ajutorul unor crîmpeie de felul acesta trebuie să ne silim a înfățișa felul de viață și caracterul lui Orlando din acea perioadă. Mai circulă, pînă în ziua de astăzi, zvonuri, legende, anecdote nesigure și neadeverite despre viața lui la Constantinopol (pe cîteva dintre ele le-am amintit și noi) care dovedesc toate că, acum, în floarea vîrstei, el stăpînea puterea de a înflăcăra imaginațiile și de a atrage privirile, putere care păstrează proaspătă amintirea unui om, multă vreme după ce înfăptuirile altor însușiri mai trainice s-au pierdut în uitare. Puterea aceasta misterioasă e alcătuită din frumusețe, noblețe și încă un dar și mai neobișnuit, pe care-l putem numi farmec și cu asta am isprăvit. „Un milion de lumînări“, după cum spunea Sașa, ardeau înlăuntrul lui fără ca el să se fi

ostenit a aprinde măcar una. Se mișca așa cum se mișcă un cerb, fără să simtă nevoia de a se gîndi la picioarele lui. Vorbea cu glasul lui obișnuit, iar ecoul îi răspundea ca un gong de argint. De aceea se și stîrniră atîtea zvonuri în jurul lui. Ajunse să fie adorat de multe femei și de mulți bărbați. Și pentru asta nici nu era nevoie ca ei să-i vorbească sau măcar să-l vadă ; n-aveau decît să evoce, mai ales cînd decorul era romantic sau soarele asfințea, chipul unui nobil gentleman cu ciorapi de mătase. Orlando avea aceeași putere asupra oamenilor săraci și simpli ca și asupra bogaților. Păstorii, țiganii, catîrgiii încă îl mai cîntă în cîntecele lor pe lordul englez „care a aruncat smaraldele în fîntînă“, ceea ce se referă, fără îndoială, tot la Orlando care, o dată, într-un moment de furie sau de silă, și-a smuls giuvaerurile și le-a aruncat în fîntînă ; de unde au fost pescuite de un paj. Dar puterea aceasta romantică, precum prea bine se știe, sălășluiește adesea într-o fire foarte închisă. Pare-se că Orlando nu-și cîștigase prieteni. O anume doamnă de rang înalt a venit tocmai din Anglia ca să stea în preajma lui și-l plictisea cu atențiile, dar el își vedea mai departe de îndatoririle lui, atît de neabătut, încît nici doi ani și jumătate nu trecuseră de cînd era ambasador la Cornul de aur, că regele dădu grai intenției sale de a-l ridica la cel mai înalt grad de noblețe. Invidioșii spuneau că ăsta era tributul plătit de Nell Gwyn amintirii unui anumit picior. Dat fiind însă că ea nu-l văzuse pe

Orlando decît o dată și că atunci era ocupată să-l bombardeze pe regescul ei stăpîn cu coji de alune, se prea poate ca meritele sale și nu pulpele să-i fi adus lui Orlando rangul de duce.

Aici trebuie să ne oprim, deoarece am ajuns la un moment de cotitură în drumul vieții lui. Căci conferirea titlului de duce a fost prilejul unei întîmplări, căreia i-a mers faima și despre care, într-adevăr, s-a vorbit mult, dar pe care noi trebuie s-o descriem acum, înaintînd pe bîjbîite, cum ne-om pricepe mai bine, printre hîrtii arse și panglicuțe. Ordinul Bath și decretul de înnobilare a sosit pe o fregată comandată de sir Adrian Scrope, la sfîrșitul marelui post al Ramadanului. Cu acest prilej, Orlando dădu o serbare mai strălucită decît tot ce se pomenise pînă atunci sau avea să se pomenească de atunci la Constantinopol. Era o noapte minunată ; venise lume puhoi, iar ferestrele ambasadei erau feeric luminate. Iarăși ne lipsesc amănuntele, căci scrum s-a ales din toate mărturiile timpului și focul n-a lăsat nemistuite decît crîmpeie chinuitoare, fiindcă rămîn în întuneric punctele cele mai importante. Totuși, din jurnalul lui John Fenner Brigge, un ofițer englez de marină, care se afla printre oaspeți, aflăm că, în curte, oameni de toate neamurile stăteau „îngrămădiți ca sardelele într-un butoi". Mulțimea se îmbulzea apropiindu-se în așa fel, încît Brigge se cățără curînd într-un arbore al lui Iuda ca să vadă mai bine cum se desfășoară lucrurile. Printre băștinași se lățise zvonul (și aceasta este încă o dovadă

a puterii misterioase pe care o exercita Orlando asupra închipuirii) că o minune oarecare avea să se producă. „Astfel, scrie Brigge, (dar manuscrisul lui e plin de arsuri și de găuri, așa încît unele propoziţiuni nici nu se pot citi) cînd rachetele luminoase începură să se înalțe în văzduh noi ne simţirăm destul de neliniştiţi de teamă ca nu cumva băştinașii să fie cuprinși... plin de urmări neplăcute pentru toţi... doamne engleze în societatea noastră, așa încît mărturisesc că mi-am dus mîna la pumnal. Din fericire, spune el mai departe în stilul lui cam încîlcit, temerile se dovediră, deocamdată, neîntemeiate şi, văzînd purtarea băştinaşilor... am ajuns la concluzia că această demonstrație a priceperii noastre în arta pirotehniei era preţioasă, dacă n-ar fi decît pentru că îi încredința... superioritatea britanicilor. Într-adevăr priveliştea era de o măreţie de nedescris. M-am trezit lăudînd pe rînd pe Domnul pentru îngăduința de... şi dorind ca sărmana mea, iubita mea mamă... Din porunca ambasadorului, ferestrele acelea lungi, care sînt o caracteristică atît de impunătoare a arhitecturii orientale, căci deși sînt neştiutor în atîtea privințe... erau larg deschise; am putut vedea înăuntru un tablou... sau o reprezentaţie teatrală, în care doamne și gentlemeni englezi... jucau o mască, lucrarea unui oarecare... Cuvintele nu se înţelegeau, dar priveliştea atîtor bărbaţi și femei din ţara noastră, îmbrăcaţi cu o deosebită eleganţă şi distincţie... m-au adus într-o stare de emoţie de care desigur nu mă rușinez, deși

n-aş putea... Eram absorbit de purtarea uimitoare a lui lady — purtare făcută să atragă privirile şi să aducă necinste seminţiei femeieşti şi ţării cînd“ — din nefericire craca se rupse, locotenentul Brigge căzu la pămînt şi restul însemnărilor cuprinde doar recunoştinţa lui faţă de soartă (care joacă un rol foarte însemnat în jurnalul locotenentului) şi consemnarea exactă a neajunsurilor suferite în urma căderii.

Din fericire, domnişoara Penelope Hartopp, fiica generalului cu acelaşi nume, a văzut scena dinăuntru şi continuă povestirea într-o scrisoare foarte deteriorată şi ea, care a ajuns pînă la urmă în mîinile unei prietene din Tunbridge Wells. Domnişoara Penelope nu precupeţeşte laudele, cum nu le-a precupeţit nici bravul ofiţer. „Răpitor“, exclamă ea, de zece ori pe aceeaşi pagină, „minunat... cu totul de nedescris... farfurii de aur... candelabre... negri în pantaloni pluşaţi... piramide de îngheţate... fîntîni de vin dulce... piftii care reprezintă corăbiile majestăţii-sale... lebede preparate în formă de nuferi... păsări în colivii aurite... gentlemeni în catifea purpurie... doamne cu coafuri înalte *de cel puţin* şase picioare... cutii cu muzică... Domnul Peregrine mi-a spus că sînt *de-a dreptul* încîntătoare şi eu nu fac decît să-ţi repet, scumpa mea, fiindcă ştii... O! Ce dor mi-a fost de voi toţi!... a întrecut tot ce am văzut eu la Pantiles... oceane de băutură... unii gentlemeni turtiţi... Lady Betty încîntătoare... Biata lady Bonham s-a aşezat din gre-

șeală fără să aibă un scaun sub ea... Gentlemenii toți foarte curtenitori... au spus de mii de ori că te doresc pe tine și pe draga de Betsy... Dar ținta privirilor tuturor, steaua călăuzitoare pentru ochii tuturor... după cum au recunoscut cu toții, căci nimeni nu putea fi atît de josnic încît s-o tăgăduiască, era chiar ambasadorul. Ce picior! Ce ținută!! Ce purtări de prinț!!! Să-l vezi cum intră în odaie. Să-l vezi cum iese! Și are ceva interesant în expresie, care te face să simți, nici nu-ți dai seama de ce, că a *suferit!* Se zice că o femeie ar fi fost de vină. Ce monstru fără suflet!!! Cum a putut o ființă din seminția noastră, ***socotită a fi atît de blîndă***, să aibă nerușinarea!!! E necăsătorit și jumătate din femeile de aici sînt îndrăgostite nebunește de el... Mii și mii de sărutări lui Tom, Gerry, Peter și drăgălașei Mew" (pesemne pisica).

Din gazeta timpului, aflăm că „în clipa în care bătu ora douăsprezece, ambasadorul se arătă pe balconul din mijloc, care era împodobit cu covoare neprețuite. Șase turci din garda personală a împăratului, fiecare avînd peste șase picioare, îl luminau din dreapta și din stînga cu facle. Rachetele se înălțară în văzduh la apariția lui și, din mijlocul mulțimii, răsunară urale, pentru care ambasadorul mulțumi înclinîndu-se și rostind cîteva cuvinte de recunoștință în limba turcească, pe care — și aceasta era una din desăvîrșirile lui — o vorbea curgător. Pe urmă, înaintă sir Adrian Scrope, în mare ținută de amiral britanic;

ambasadorul se lăsă într-un genunchi ; iar amiralul îi așeză colanul preanobilului Ordin Bath în jurul gîtului, apoi îi prinse steaua în piept ; după care, un alt gentleman din corpul diplomatic, înaintînd cu măreție, îi așeză pe umeri mantia ducală și-i înmînă pe o perniță purpurie coroana de duce.

În cele din urmă, cu o mișcare de nemaivăzută maiestate și grație, înclinîndu-se mai întîi adînc, apoi înălțîndu-se drept, Orlando luă cercul mic de aur alcătuit din frunze de fragă și cu un gest pe care nimeni dintre cei care-l văzu n-avea să-l uite, își puse coroana pe frunte. În clipa aceea, se iscară primele tulburări, fie pentru că poporul se așteptase la o minune — unii spun că se prorocise o ploaie de aur ce avea să cadă din ceruri — care nu se întîmplă, fie pentru că acesta fusese semnalul ales pentru începerea atacului. Nimeni nu pare să știe adevărul ; dar, din clipa în care coroana se află așezată pe fruntea lui Orlando, se stîrni mare zarvă. Clopotele începură să sune ; țipetele ascuțite ale profeților se ridicau deasupra strigătelor mulțimii ; mulți turci se întinseră pe jos, atingînd pămîntul cu frunțile. O ușă se deschise brusc. O anumită doamnă, despre care se spunea că se prăpădea după Orlando, apucă un sfeșnic și-l trînti de pămînt. Nimeni nu poate spune ce s-ar fi întîmplat, de n-ar fi fost de față sir Adrian Scrope și o companie de marinari englezi. Amiralul porunci să sune goarnele ; o sută de marinari luară numaidecît poziție de drepți ; tulburările fură

înăbușite și, cel puțin pentru un moment, liniștea se așternu asupra locului.

Pînă în momentul de față, am pășit pe pămîntul solid, deși îngrădit, al adevărului sigur. Dar nimenea n-a știut vreodată precis ce s-a petrecut mai tîrziu, în noaptea aceea. După mărturia santinelelor și a altora se pare, totuși, că ambasada s-a golit de oaspeți și că porțile au fost închise, ca de obicei, pentru noapte, pe la orele două a.m. ambasadorul fu văzut în drum spre odaia lui, purtînd încă însemnele rangului și apoi închizînd ușa. Unii spun că ar fi zăvorit-o, ceea ce nu-i stătea în obicei. Alții susțin că ar fi auzit, ceva mai tîrziu noaptea, în curte, sub fereastra ambasadorului, sunetele unei muzici cîmpenești de felul celei pe care o cîntă păstorii. O spălătoreasă, care rămăsese trează din pricina unei dureri de măsele, spunea că văzuse o siluetă de bărbat, înfășurată într-o mantie sau într-un halat de casă, ieșind pe balcon. Pe urmă, spunea, o femeie încotoșmănită, țărancă după înfățișare, fusese ridicată pînă-n balcon cu ajutorul unei frînghii, pe care i-o aruncase bărbatul. Acolo, spunea spălătoreasa, cei doi s-au îmbrățișat cu foc „ca niște îndrăgostiți“, intrînd apoi împreună în odaie, așa încît nu s-a mai putut vedea nimic.

A doua zi de dimineață, ducele — căci așa trebuie să-l numim acum — a fost găsit de secretarii lui dormind adînc, într-un așternut foarte răvășit. În odaie, domnea oarecare dezordine, de vreme ce coroana se rostogolise pe

dușumea, iar mantia și jartiera erau aruncate grămadă pe un scaun. Masa era presărată cu hîrtii. La început nimeni n-a bănuit nimic, dat fiind că noaptea fusese istovitoare. Dar veni după-amiaza și el tot mai dormea, așa încît chemară un doctor. Acesta prescrise leacurile, care fuseseră folosite și cu celălalt prilej: cataplasme, urzici, vomitive, etc., dar fără nici un rezultat — Orlando dormea mai departe. Atunci secretarii socotiră de datoria lor să cerceteze hîrtiile de pe masă. Multe erau mîzgălite cu poezii, în care era pomenit adesea un anumit stejar. Se mai aflau acolo și felurite documente de stat și altele particulare privitoare la administrarea moșiilor din Anglia. Dar, pînă la urmă, dădură de un document de o însemnătate mult mai mare. Nu era nici mai mult nici mai puțin decît un act de căsătorie, redactat, parafat, autentificat între Înălțimea-Sa Orlando, cavaler al Ordinului Jartierei, etc., etc., etc., și Rosina Lolita, dansatoare, tată necunoscut dar considerat a fi țigan, mamă de asemenea necunoscută, dar considerată a fi vînzătoare de fier vechi în piața din celălalt capăt al podului Galata. Secretarii se priviră descumpăniți. Și Orlando tot mai dormea. Îl vegheau dimineața și seara, dar, în afara faptului că răsuflarea îi era regulată, iar obrajii își păstrau culoarea lor obișnuită de roz închis, Orlando nu dădea nici un semn de viață. Încercară tot ceea ce știința sau priceperea le puse la îndemînă pentru a-l trezi. Dar el tot mai dormea.

În a șaptea zi a leșinului (joi, 10 mai) răsună prima împușcătură a acelei groaznice și sîngeroase răzmerițe, ale cărei prime semne le deslușise locotenentul Brigge. Turcii se răzvrăteau împotriva sultanului, dădeau foc orașului și-i treceau prin sabie sau îi băteau la tălpi pe toți străinii pe care puneau mîna. Cîțiva englezi izbutiră să scape ; dar, după cum era de așteptat, gentlemenii de la ambasada britanică preferară să moară apărînd casetele roșii sau, la mare nevoie, să înghită legături întregi de chei, decît să le lase să cadă în mîinile necredincioșilor. Răzvrătiții năvăliră în odaia lui Orlando, dar văzîndu-l lungit și, după toate aparențele, mort, nu se atinseră de el, mulțumindu-se să-i fure coroana și mantia Ordinului Jartierei.

Și acum, din nou se lasă întunericul și bine ar fi să fie și mai adînc ! L-am dori aproape, în străfundul inimii noastre, atît de adînc, încît să nu mai deslușim nimic prin desimea lui. Am dori să luăm pana și să încheiem aici lucrarea scriind „Finis“. Tare am dori să-l scutim pe cititor de ceea ce va urma și să-i spunem scurt că Orlando a murit și a fost îngropat. Dar, vai, aici, adevărul, sinceritatea, cinstea, zei neîndurători, care veghează și stau de pază lîngă călimara biografului, strigă nu ! Ducîndu-și trîmbițele de argint la gură, cer într-o singură suflare adevărul ! Și iarăși strigă : adevărul ! și pentru a treia oară bubuie într-un acord desăvîrșit : adevărul, numai adevărul !

Și, iată că — lăudat fie Cerul ! căci avem răgaz să răsuflăm — ușile se deschid încetișor,

ca și cum boarea celui mai blînd și mai sfînt dintre zefiri le-ar fi dat la o parte și înăuntru pășesc trei personaje. Mai întîi intră doamna Puritate, a cărei frunte e legată cu fîșii din cea mai albă lînă de miel ; al cărei păr e o revărsare de zăpadă spulberată și în mîinile căreia odihnește pana albă a unei gîște fecioare. În urma ei, intră cu un pas mai măreț doamna Castitate ; pe fruntea ei se înalță, în chip de turn de foc care arde și nu mistuie, o diademă de țurțuri ; ochii ei sînt stele limpezi ; iar degetele, dacă le atingi, te-nghează pînă-n măduva oaselor. Chiar în spatele ei, de fapt adăpostindu-se în umbra surorilor ei mai impunătoare, vine doamna Modestie, cea mai firavă și mai frumoasă dintre toate trei, a cărei față se zărește așa cum se zărește secera subțire a lunii pe jumătate ascunsă printre nori. Toate trei înaintează spre mijlocul încăperii, în care Orlando mai zace adormit și cu gesturi deopotrivă rugătoare și poruncitoare, *doamna Puritate* grăiește prima :

„Eu sînt păzitoarea ciutei adormite ; zăpada îmi este dragă ; și luna care răsare ; și marea de argint. Cu mantiile mele acopăr ouăle pestrițe de găină și scoicile dungate ale mării ; eu acopăr viciul și sărăcia. Vălul meu se lasă peste tot ce este firav sau întunecat sau îndoielnic. De aceea, nu vorbiți, nu smulgeți vălurile. La o parte, rogu-vă, la o parte !"

Aici trîmbițele răsunară.

— Piei, Puritate ! Te du, Puritate !

Apoi grăiește *doamna Castitate :*

„Eu sînt aceea, a cărei atingere îngheață, a cărei privire preface totul în stană de piatră. Am oprit steaua din dansul ei și valul din cădere. Înălțimile Alpilor îmi sînt sălaș ; și cînd umblu, fulgerele îmi scapără în păr ; privirile mele ucid tot ce ating. Decît să-l las pe Orlando să se trezească, mai bine îl înghet pînă-n măduva oaselor. Fiți cumpătați. La o parte, rogu-vă, la o parte."

Și trîmbițele bubuiră :

— Piei, Castitate ! Te du, Castitate !

Pe urmă vorbește *doamna Modestie* atît de încet, încît abia o poți auzi :

„Eu sînt aceea pe care oamenii o numesc Modestie. Sînt fecioară și așa voi rămîne de-a pururi. Nu pentru mine sînt ogoarele mănoase și viile rodnice. Mi-e groază de belșug ; și cînd merii dau în muguri și turmele zămislesc, eu fug, fug, las mantia să-mi cadă. Părul mi-acoperă ochii. Nu văd. La o parte, rogu-vă, la o parte !"

Și iarăși răsunară trîmbițele :

— Piei, Modestie ! Te du, Modestie !

Cu mișcări de suferință și jale cele trei surori se prind acum de mîini și dansează rar, unduindu-și vălurile și cîntînd în timp ce pășesc :

„Adevăr, nu ieși din vizuina ta îngrozitoare. Ascunde-te mai adînc, adevăr înspăimîntător. Fiindcă tu scoți la iveală, în lumina nemiloasă a soarelui, lucruri care mai bine ar rămîne neștiute și nesăvîrșite ; tu dezvălui ceea ce e rușinos, luminezi ceea ce e întunecat. Ascunde-te ! Ascunde-te ! Ascunde-te !"

Aici dădură să-l acopere pe Orlando cu faldurile lor. Între timp însă trîmbițele tot mai răsună :

— Adevărul ! Numai adevărul !

La auzul acestor cuvinte, surorile încearcă să-și arunce vălurile peste gurile trîmbițelor ca să le înăbușe, dar zadarnic, fiindcă acum toate trîmbițele urlă într-un glas.

— Surori cumplite, plecați !

Surorile înnebunite încep să jelească la unison, umblînd mai departe în cerc și fluturîndu-și vălurile în sus și în jos.

„N-a fost totdeauna așa ! Dar acum bărbații nu ne mai vor ; femeile ne urăsc. Plecăm ; plecăm. Eu (spune *Puritatea)* spre coteţul de găini. Eu (spune *Castitatea)* spre înălțimile încă necucerite ale Surrey-ului. Eu (spune *Modestia)* spre orice colț tihnit cu iederă și multe perdeluțe. Pentru că acolo, nu aici (acum vorbesc toate, ținîndu-se de mînă și făcînd semne de adio și deznădejde către patul, în care Orlando zace adormit) locuiesc liniștiți în cuiburi și iatace, în odăițe de lucru și tribunale cei ce ne iubesc ; cei ce ne cinstesc ; fecioare și oameni de afaceri ; avocați și medici ; cei care interzic ; cei care tăgăduiesc ; cei ce se închină fără să știe de ce ; cei ce laudă fără să înțeleagă ; tribul încă foarte numeros (lăudat fie Cerul) al celor respectabili ; care preferă să nu vadă ; care doresc să nu știe ; care iubesc întunericul ; acei care încă ne slăvesc, și pe bună dreptate ; căci noi le-am dat avere, prosperitate, bună-

stare, tihnă. La ei ne ducem, pe voi vă părăsim. Haideţi, suratelor, haideţi! Nu-i loc pentru noi aici."

Se retrag în grabă, agitîndu-şi draperiile deasupra capetelor, ca şi cum ar vrea să acopere ceva ce nu îndrăznesc să privească în faţă şi închid uşa în urma lor.

Prin urmare, acum am rămas singuri de tot în odaie cu adormitul Orlando şi cu trîmbiţaşii. Trîmbiţaşii, aşezaţi în şir unul lîngă altul, mai suflă o dată din răsputeri:

— *Adevărul!*

Şi Orlando se trezi.

Se întinse. Se sculă. Se ridică gol puşcă în faţa noastră; şi, în timp ce trompetele sună: Adevărul! Adevărul! Adevărul! nouă nu ne rămîne decît să mărturisim — că era femeie.

Sunetul trîmbiţelor se depărta şi Orlando stătea gol-goluţ. De la facerea lumii, nu s-a văzut fiinţă omenească mai încîntătoare. În alcătuirea sa se îmbina puterea unui bărbat cu graţia femeii. În timp ce stătea aşa, trîmbiţele de argint îşi prelungiră sunetul, ca şi cum nu s-ar fi îndurat să părăsească priveliştea minunată, pe care suflarea lor o născuse; iar Castitatea, Puritatea şi Modestia, îmboldite, fără îndoială, de Curiozitate, se uitau pe furiş prin crăpătura uşii, ba chiar aruncară spre trupul gol ceva care trebuie să fi fost un prosop, dar care, din nefericire, greşi cu cîţiva inci ţinta. Orlando se privea de sus pînă jos în oglindă,

fără să dea vreun semn de nelinişte, după care, pesemne, că s-a dus să facă baie.

Ne putem folosi de acest răgaz pentru a stabili cîteva fapte. Orlando se prefăcuse în femeie — asta nu poate fi tăgăduit. Dar, în toate celelalte privinţe, rămase acelaşi. Schimbarea sexului, deşi avea să-i schimbe viitorul, nu-i alteră cu nimic personalitatea. Faţa a rămas, aşa cum arată portretele, în bună măsură, aceeaşi. Memoria lui — dar pe viitor va trebui, de dragul convenţiei, să spunem „a ei" în loc de „a lui", şi „ea" în loc de „el" — deci memoria ei străbătea toate întîmplările vieţii trecute fără să întîmpine vreo piedică în cale. Poate doar să fi întîlnit o ceaţă uşoară, de parcă, în apa limpede a amintirii, ar fi căzut cîţiva picuri întunecaţi ; unele lucruri se înceţoşează puţin ; dar atîta tot. Schimbarea părea să se fi petrecut fără durere şi reuşise atît de bine, încît nici chiar Orlando nu se arătă mirată. Plecînd de la aceste fapte, mulţi oameni au socotit asemenea metamorfoză împotriva naturii şi şi-au dat mare osteneală să dovedească : 1. că Orlando fusese întotdeauna femeie şi 2. că Orlando este încă şi acum bărbat. Nouă însă ne ajung faptele ; anume că Orlando a fost bărbat pînă la vîrsta de treizeci de ani cînd a devenit femeie, ceea ce a rămas pînă-n ziua de azi.

Dar n-au decît să scrie alte pene despre problemele sexului şi ale sexualităţii ; noi părăsim cît mai repede cu putinţă asemenea subiecte dezgustătoare. Între timp, Orlando se spălase şi-şi îmbrăcase o tunică şi nişte şalvari turceşti,

dintre aceia care pot fi purtaţi deopotrivă de bărbaţi şi de femei ; era nevoită acum să privească în faţă noua ei situaţie. Că era o situaţie riscată şi cum nu se poate mai stînjenitoare — ăsta trebuie să fie primul gînd al oricărui cititor, care a urmărit cu simpatie povestea ei. Tînără, nobilă, frumoasă, se trezise într-o situaţie mai gingaşă decît oricare alta, pe care ne-o putem închipui ivindu-se în viaţa unei tinere lady de rangul ei. N-am fi putut s-o învinuim nici chiar dac-ar fi tras clopoţelul, ar fi ţipat sau ar fi leşinat. Dar Orlando nu dădu nici un asemenea semn de tulburare. Toate faptele ei erau cum nu se poate mai chibzuite şi ar fi putut, într-adevăr, fi luate drept dovezi de premeditare. Mai întîi, cercetă cu grijă hîrtiile de pe masă ; le luă pe acelea care păreau acoperite cu versuri şi le ascunse în sîn ; după aceea îşi strigă ogarul, care nu se dezlipise de patul ei în zilele din urmă, deşi era pe jumătate mort de foame, îl hrăni şi-l pieptănă ; pe urmă îşi vîrî o pereche de pistoale în brîu, în sfîrşit îşi încinse trupul cu cîteva şiraguri de smaralde şi perle, avînd cele mai frumoase ape, şiraguri ce aparţinuseră garderobei ambasadorului. După ce făcu treaba aceasta, se aplecă peste fereastră, fluieră o dată încet şi coborî scara pătată de sînge, din care lipseau trepte şi pe care fusese deşertat conţinutul coşurilor de hîrtie şi se aflau acum răvăşite tratate, depeşe, peceţi, ceară de peceţi etc. ; ajunse astfel în curte. Acolo, în umbra unui smochin uriaş, aştepta un ţigan bătrîn călare pe un

măgar. Ţinea alt măgar de căpăstru. Orlando îl încălecă ; şi aşa, urmat de un cîine slăbănog, călare pe un măgar şi în tovărăşia unui ţigan, ambasadorul Marii Britanii la Curtea sultanului părăsi Constantinopolul.

Călăriră cîteva zile în şir şi avură parte de aventuri felurite, unele pricinuite de mîna omului ; altele de natură ; pe toate însă Orlando le depăşi vitejeşte. Pînă-ntr-o săptămînă, ajunseră la platoul din preajma Brussei, care era pe atunci popasul obişnuit al acelei şatre ţigăneşti pe lîngă care se aciuiase Orlando. De multe ori privise munţii aceia din balconul ambasadei ; rîvnise adesea să ajungă acolo ; şi faptul că te afli acolo unde ai rîvnit întotdeauna să ajungi dă de gîndit unei minţi înclinate spre cugetare. Totuşi, o vreme, încîntarea produsă de schimbare era prea mare pentru ca Orlando s-o strice cugetînd. Plăcerea de a nu avea documente de parafat sau de semnat, titluri de scris cu litere înflorite, de a nu trebui să facă vizite îi ajungea. Ţiganii mergeau încotro îi chema iarba şi, după ce vitele o păşteau, se urneau iarăşi din loc. Ea se spăla la şipot, dacă se spăla ; nimeni nu-i aducea vreodată cutii roşii, albastre sau verzi ; nu exista o singură cheie în toată şatra ; darmite o cheie de aur ; cît despre „vizite“ cuvîntul era necunoscut. Mulgea caprele ; aduna vreascuri din tufişuri ; din cînd în cînd, mai fura cîte un ou de la o găină, dar totdeauna lăsa în loc o monedă sau o perlă ; ducea vitele la păscut ; culegea struguri din vie ; tescuia ciorchinii cu

picioarele ; umplea burdufe din piele de capră și bea din ele ; și, cînd își amintea că, la acest ceas al zilei, ar fi trebuit să îndeplinească ritualul băuturii și al fumatului deasupra unei cești goale de cafea și a unei lulele fără tutun, rîdea tare, își mai tăia o bucată de pîine și cerea voie să tragă un fum din luleaua bătrînului Rustum, umplută cu balegă de vacă.

Țiganii, cu care firește că Orlando trebuie să fi avut legături secrete încă înainte de revoluție, păreau să o considere de a lor (ceea ce este cel mai mare semn de cinstire pe care ți-l poate da un popor), iar părul ei negru și fața oacheșă le întărea credința că Orlando ținea prin naștere de neamul lor și că fusese furată dintr-un nuc, cînd era mică, de un duce englez, care o dusese în țara aceea barbară, unde oamenii trăiesc în case, fiindcă sînt prea slăbănogi și betegi ca să suporte aerul liber. Așa încît, deși le era în multe privințe inferioară, ei erau dornici s-o ajute să ajungă deopotrivă cu ei ; o învățară meșteșuguri : facerea brînzei, împletitul coșurilor, de asemenea știința lor de a fura și de a prinde păsări, ba se gîndeau chiar s-o lase să se mărite cu unul din șatră.

Dar Orlando se alesese în Anglia cu unele obiceiuri sau boli (după cum vă place să le socotiți) de care pare-se nu mai poți scăpa. Într-o seară, pe cînd ședeau cu toții în jurul unui foc de tabără, iar asfințitul învăpăia dealurile Tesaliei, Orlando exclamă :

— Ce mîncare minunată !

(Ţiganii n-au nici un cuvînt pentru „frumos". Asta era expresia cea mai apropiată.)

Toţi tinerii — băieţi şi fete — izbucniră într-un rîs zgomotos. Cerul, mîncare minunată, într-adevăr ! Totuşi cei mai vîrstnici, care văzuseră mai mulţi străini decît cei tineri, căzură pe gînduri. Băgaseră ei de seamă că Orlando stă ore întregi fără să facă nimic, doar plimbîndu-şi privirile încoace şi încolo ; o găseau uneori într-un vîrf de deal, privind drept înainte, fără să-i pese de capre, care puteau să pască sau s-o ia razna. Intrară la bănuială că fata are alte credinţe decît ale lor, iar bătrînii şi babele se gîndeau că se prea putea să fi căzut în ghearele celui mai hain şi mai crud dintre toţi zeii, care este natura. Şi nici nu erau prea departe de adevăr. Boala englezească, dragostea de natură, era înnăscută la Orlando, şi aici, unde natura era atît de mult mai vastă şi mai covîrşitoare decît în Anglia, Orlando căzu în stăpînirea ei ca niciodată înainte. Boala este prea bine cunoscută şi a fost, vai, prea adeseori descrisă, ca să mai fie nevoie să o descriem iarăşi altfel decît foarte pe scurt. Se găseau munţi ; se găseau văi ; se găseau rîuri. Ea se căţăra pe munţi, cutreiera văile ; se aşeza pe malul rîurilor. Asemuia dealurile cu nişte bastioane, cu nişte guşi de porumbel, cu nişte spinări de vaci. Compara florile cu smalţul şi iarba cu o scoarţă turcească tocită. Copacii erau cotoroanţe zbîrcite, iar oile bolovani cenuşii. De fapt, fiecare lucru devenea altceva. Cînd descoperea un iezer în vîrf de munte, a-

proape că se arunca înăuntru ca să caute înțelepciunea, pe care o credea ascunsă în adîncurile apelor; și cînd, de pe culme, zărea, în depărtări, dincolo de Marea de Marmara, cîmpiile Greciei și deslușea (fiindcă avea ochi nespus de ageri) pe Acropole una sau două dungi albe, care, socotea ea, trebuiau să fie Partenonul, inima i se mărea o dată cu ochii și Orlando se ruga să-i fie hărăzit a se împărtăși din măreția dealurilor, să cunoască seninătatea cîmpiilor etc., etc., așa cum fac toți credincioșii. Pe urmă, cînd își cobora privirile, zambilele roșii și stînjeneii purpurii o îmboldeau să-și strige încîntarea în fața bunătății și frumuseții firii; cînd își ridica iarăși ochii și vedea vulturul înălțîndu-se în văzduh, își închipuia beția lui și-o resimțea și ea. Cînd se întorcea acasă, saluta fiecare stea, fiecare pisc și fiecare foc de tabără, ca și cum numai ei i-ar fi făcut semne; și cînd, într-un tîrziu, se arunca pe o rogojină în cortul țiganilor, nu se putea împiedica să nu izbucnească din nou: „Ce mîncare minunată! Ce mîncare minunată!“ (Căci e ciudat că, deși oamenii au mijloace atît de imperfecte de comunicare, încît sînt siliți să spună „mîncare minunată“ cînd de fapt înțeleg „frumos“ sau invers, totuși sînt gata să se facă de rîs și să se lase greșit înțeleși mai degrabă decît să-și păstreze pentru ei înșiși experiența trăită.) Toți țiganii tineri rîdeau. Dar Rustum el Sadi, bătrînul care o adusese pe Orlando din Constantinopol călare pe măgarul lui, ședea tăcut. Avea un nas ca un iatagan; obrajii brăzdați

ca de căderea îndelungată a unei grindini de fier ; fața tuciurie și ochi pătrunzători ; și, în timp ce trăgea din narghilea, o urmărea de aproape pe Orlando. Era adînc frămîntat de bănuiala că Orlando se închină naturii. Într-o zi o găsise cu ochii în lacrimi. În tălmăcirea lui asta însemnînd că zeul ei o pedepsise, el îi spuse că lucrul nu-l miră. Îi arătă degetele mîinii lui stîngi uscate de ger ; îi arătă piciorul lui drept strivit de o stîncă prăvălită. Așa, îi spuse Rustum, se poartă zeul cu oamenii. Cînd ea îi răspunse „dar e atît de frumos“, folosind cuvîntul englezesc, el clătină din cap ; și cînd repetă cuvîntul, el se supără. Își dădea seama că ea are altă credință și asta era de ajuns, oricît ar fi fost el de înțelept și de bătrîn, ca să-l scoată din fire.

Această deosebire o tulbură și pe Orlando, care pînă acum fusese întru totul fericită. Începu să cerceteze dacă natura e frumoasă sau crudă ; și, pe urmă, se întrebă ce era, de fapt, această frumusețe ; dacă sălășluia chiar în lucruri sau doar în ființa omenească ; și după aceea trecu la esența realității, ceea ce o duse la adevăr, care, la rîndul lui, o duse la iubire, prietenie, poezie (ca pe vremea cînd stătea pe colnicul de acasă) ; care cugetări, de vreme ce nu putea încredința nimănui nici un cuvînt din ele, o făcură să tînjească, cum încă nu tînjise pînă atunci, după pană și cerneală.

„O ! de-aș putea măcar să scriu !“ striga ea (fiindcă o stăpînea ciudata deșertăciune a celor care cred că vorbele scrise sînt împărtășite).

Cerneală n-avea ; şi hîrtie prea puţină. Dar îşi fabrică cerneală din mure şi vin ; şi, descoperind cîteva margini şi spaţii albe în manuscrisul *Stejarul*, izbuti, folosind un soi de stenografie, să zugrăvească peisajul într-un poem lung, scris în versuri albe şi apoi să aştearnă pe hîrtie un dialog destul de concis cu ea însăşi despre frumuseţe şi adevăr. Asta o făcu fericită ore în şir. Dar ţiganii deveniră bănuitori. Mai întîi, băgară de seamă că mulgea şi făcea brînză cu mai puţină rîvnă ca înainte ; în al doilea rînd, i se întîmpla adesea să şovăie înainte de a da un răspuns ; şi odată, un băiat de ţigan care dormea dus, se trezi înspăimîntat, simţind privirile ei aţintite asupra lui. Uneori tot tribul, care număra cîteva duzini de bărbaţi şi femei în toată firea, resimţea această stinghereală. Ea izvora din senzaţia (şi oamenii ăştia au simţuri foarte ascuţite care le depăşesc cu mult vocabularul) că tot ce lucrau ei, scrum se făcea în mîinile lor. Cîte o bătrînă împletea un coş sau un băiat jupuia o oaie şi amîndoi cîntau sau îngînau mulţumiţi un cîntec, în timp ce-şi vedeau de lucru ; Orlando intra în tabără, se arunca pe jos lîngă foc şi-şi aţintea privirile asupra flăcărilor. Nici n-avea nevoie să-i privească, pentru ca ei să simtă că, în preajma lor, se afla cineva care se îndoieşte (dăm aci o traducere brută din graiul ţigănesc), că acolo se află cineva care nu-şi îndeplineşte treaba de dragul de a o face, că acolo se află cineva care nu crede nici în pielea de oaie, nici în coş, ci vede (aici făceau temători ocolul cortu-

lui cu privirea) altceva. Și atunci un sentiment nelămurit dar foarte neplăcut începea să-i chinuiască pe băiat și pe bătrînă. Rupeau papura ; se tăiau la deget. Îi cuprindea o furie fără seamăn. Doreau ca Orlando să plece din cort și să nu se mai arate niciodată în preajma lor. Totuși fata era veselă și binevoitoare din fire, recunoșteau ei, și una din perlele ei ajungea ca să cumperi cea mai strașnică turmă de capre din Brussa.

Încetul cu încetul, începu și Orlando să simtă că există oarecare deosebiri între ea și țigani, ceea ce o făcea uneori să șovăie dacă trebuie să se mărite și să se statornicească pentru totdeauna în mijlocul lor. La început, încerca să-și explice îndoiala, spunînd că ea coboară dintr-un neam vechi și civilizat, în timp ce țiganii aceștia sînt oameni neștiutori, nu cu mult mai cioplIți decît niște sălbatici. Într-o seară, cînd ei o luară la întrebări despre Anglia, nu-și putu stăpîni o oarecare mîndrie descriind casa unde se născuse, care, spunea ea, avea trei sute șaizeci și cinci de dormitoare și se afla în stăpînirea familiei ei de patru sau cinci sute de ani. Străbunii ei erau conți, sau chiar duci, adăugă ea. Cînd spuse asta, desluși la țigani noi semne de stînjeneală ; dar acum oamenii nu mai erau supărați ca înainte, cînd ea slăvise frumusețile naturii. Acum erau politicoși, dar stingheriți, așa cum sînt oamenii de neam, atunci cînd un străin a fost nevoit să-și dezvăluie originea modestă sau sărăcia. Singur

Rustum o urmă afară din cort și-i spuse că nu trebuie să se necăjească fiindcă avusese drept tată un duce, proprietar al tuturor dormitoarelor și al mobilierului pomenit de ea. Nici unul dintre ei n-avea s-o disprețuiască din pricina asta. Pe ea o cuprinse atunci o rușine niciodată simțită înainte. Era limpede că Rustum și ceilalți țigani socoteau un neam vechi doar de patru sau cinci sute de ani cum nu se poate mai modest. Familiile lor aveau un trecut de cel puțin două sau trei mii de ani. Pentru un țigan, ai cărui strămoși au zidit piramidele, cu veacuri înainte de nașterea lui Christos, genealogia familiilor Howard sau Plantagenet nu era nici mai impunătoare, nici mai modestă decît a familiei Smith sau Jones ; ambele erau de neluat în seamă. În afară de asta, într-o lume în care un mic păstor era de viță atît de veche, nu merita să te fălești cu o origine străveche sau s-o dorești în chip deosebit ; vagabonzii și cerșetorii se puteau deopotrivă lăuda cu ea. Și apoi, deși bătrînul era prea politicos ca să vorbească pe șleau, era limpede că, în mintea țiganilor, nu există ambiție mai josnică decît aceea de a stăpîni dormitoare cu sutele (se aflau pe o culme de deal, în timp ce vorbeau ; era noapte ; munții creșteau în jurul lor) cînd pămîntul întreg era al lor. Din punctul de vedere al țiganilor, un duce, înțelese Orlando, nu era altceva decît un cărpănos sau un bandit, care jefuia de pămînturi și de bani niște oameni ce puneau preț pe lucrurile astea de nimic, și nu găsea ceva mai bun

de făcut decît să clădească trei sute șaizeci și cinci de dormitoare, cînd unul ajungea, și decît să ai unul era mai bine să n-ai nici unul. Orlando nu putea să nege că strămoșii ei adunaseră pămînturi după pămînturi ; case peste case ; ranguri peste ranguri ; totuși nici unul dintre ei nu fusese nici sfînt sau erou, nici binefăcător al seminției omenești. Și apoi trebuia și ea să recunoască (Rustum era prea bine crescut ca să-i smulgă un răspuns, dar Orlando înțelese) că orice om care ar fi făcut astăzi ceea ce străbunii ei făcuseră, în urmă cu trei sau patru sute de ani, ar fi trebuit înfierat — și cel mai vîrtos de propria ei familie — ca un parvenit vulgar, un aventurier, un *nouveau riche*.

Se căzni să răspundă unor asemenea argumente printr-o metodă obișnuită dar piezișă, adică descoperind că viața țiganilor este grosolană și barbară ; dar, în felul acesta, se înveninară unul pe altul. Adevărul este că asemenea deosebiri de păreri au fost de ajuns pentru a isca vărsări de sînge și revoluții. Au fost jefuite orașe chiar și pentru pricini mai mărunte și milioane de martiri au fost arși pe rug, fiindcă n-au cedat nici cît negru sub unghie în astfel de chestiuni. Nu există în inima omului pasiune mai puternică decît dorința de a-i face pe ceilalți să creadă la fel ca el. Nimic nu-i taie atît de dureros fericirea din rădăcini și nu-l mînie atît de cumplit ca gîndul că un altul disprețuiește un lucru căruia el îi da cea mai înaltă prețuire. Whigs și Tories, partidul liberal și partidul laburist — pentru ce se războiesc

oare dacă nu pentru propriul lor prestigiu? Nu dorința de adevăr, ci dorința de a avea întîietatea asmuțește o provincie împotriva alteia și face ca o parohie să dorească pieirea celeilalte. Fiecare rîvnește să cîștige liniște și să-l asuprească pe celălalt mai degrabă decît biruința adevărului și slăvirea virtuții — dar asemenea povești moralizatoare aparțin și trebuie să fie lăsate istoricului fiindcă sînt serbede ca apa stătută.

„Trei sute șaizeci și cinci de dormitoare nu înseamnă nimic pentru ei“, oftă Orlando.

„Îi place mai mult un apus de soare decît o turmă de capre“, spuneau țiganii.

Ce era de făcut, nu știa nici Orlando. Să-i părăsească pe țigani pentru a redeveni ambasador i se părea de neîndurat. Dar și să rămînă de-a pururi într-un loc unde nu se găsea nici cerneală, nici hîrtie de scris, nici venerație pentru cei din neamul Talbot, nici respect pentru un număr mare de dormitoare, era cu neputință La asta se gîndea ea într-o dimineață frumoasă, în timp ce păzea caprele pe un povîrniș al muntelui Atlas. Atunci natura, în care credea, îi jucă o festă, sau făcu o minune — din nou, părerile sînt prea deosebite ca să putem spune care este adevărul. Orlando privea cu destulă amărăciune spre rîpa din fața ei. Era în toiul verii și, dac-ar fi să comparăm peisajul cu ceva, ne-am gîndi la un os uscat; la un schelet de oaie; la o căpățînă uriașă curățată de carne de ciocurile a mii de vulturi. Arșița era copleșitoare și smochinul mărunt

sub care se lungise Orlando nu folosea la altceva decît să împodobească burnusul ei ușor cu contururi de frunze.

Pe neașteptate, o umbră, deși nu se afla nimic prin preajmă care să arunce umbră, apăru pe coasta pleșuvă a muntelui din față. Pata se adînci repede și, curînd, apăru o scobitură verde, acolo unde înainte fusese stînca stearpă. Sub privirile lui Orlando, scobitura se adîncea și se lărgea și, în coasta dealului, se deschise un spațiu întins asemănător cu un parc. Înăuntru Orlando putu să vadă o peluză unduitoare și verde; putu să vadă ici și colo cîte un stejar; putu să vadă sturzi sărind printre ramuri. Vedea căprioarele pășind grațios dintr-o pată de umbră într-alta, ba chiar putu să audă zumzăitul gîzelor, să simtă suspinele ușoare și fiorul unei zile de vară din Anglia. După ce privi o vreme ca vrăjită acolo, începu să ningă; curînd tot peisajul era acoperit și umbre violete înlocuiră petele galbene de soare. Acum vedea pe drumuri care grele înaintînd, încărcate cu trunchiuri de copaci, care, ea știa, erau duse pentru a fi tăiate cu ferăstrăul și aruncate în foc; și, pe urmă, se iviră acoperișurile și clopotnițele și turnurile și curțile casei ei. Zăpada cădea fără întrerupere și Orlando auzea zgomotul pe care-l făcea alunecînd pe acoperiș și bufnitura cu care cădea de pe acoperiș pe pămînt. Fumul se înălța din mii de hornuri. Totul era atît de limpede și de amănunțit, încît fu în stare să vadă pînă și o stăncuță, care scormonea în zăpadă după un

vierme. Apoi, treptat, umbrele violete se adînciră şi acoperiră căruţele şi peluzele şi chiar şi conacul. Totul fu înghiţit de umbră. Acum nu mai rămăsese nimic din scorbura cu iarbă şi, în loc de peluzele verzi, se vedea doar coasta pîrjolită de deal pe care o mie de vulturi parcă o dezgoliseră ciugulind-o. Orlando izbucni în hohote de plîns şi, întorcîndu-se în fugă la şatră, le spuse ţiganilor că trebuie să se îmbarce pentru Anglia, chiar a doua zi.

Asta a fost norocul ei. Tinerii îi şi puseseră la cale moartea. Aşa cerea onoarea, spuneau, fiindcă Orlando nu gîndea cum gîndeau ei. Totuşi le-ar fi părut rău să-i taie gîtul ; aşa încît întîmpinară cu bucurie vestea plecării sale. În port, un vas comercial englez se afla, spre fericirea ei, cu pînzele ridicate gata să pornească către Anglia ; şi, smulgîndu-şi încă o perlă din şiragul de la gît, Orlando, nu numai că-şi plăti călătoria, dar mai rămase şi cu ceva bani în pungă. I-ar fi plăcut să-i dăruiască ţiganilor. Dar ştia că dispreţuiesc avuţiile ; aşa încît trebui să se mulţumească cu îmbrăţişări care, în ceea ce o privea, erau sincere.

CAPITOLUL IV

Cu cîteva din guineele rămase de pe urma vînzării celei de a zecea perle din şirag, Orlondo îşi cumpără un echipament întreg de haine dintre cele pe care le purtau pe vremea aceea femeile şi, îmbrăcată ca o tînără englezoaică de rang, şedea acum pe puntea vasului *Enamoured Lady*. E un fapt ciudat dar nu mai puţin adevărat că, pînă în clipa aceasta, aproape că nici nu se gîndise la sexul ei. Poate că şalvarii, pe care-i purtase pînă acum fuseseră pricina acestei nepăsări ; de altfel ţigăncile, în afară de unul sau două amănunte importante, se deosebesc foarte puţin de ţigani. Oricum, de-abia cînd simţi fustele înfăşurîndu-i picioarele, iar căpitanul se oferi, cu cea mai desăvîrşită politeţe, să poruncească a se întinde un cort pe punte pentru folosinţa ei, înţelese Orlando cu o tresărire neajunsurile şi privilegiile situaţiei în care se afla. Numai că tresărirea n-avea înţelesul la care ne-am fi aşteptat.

Cu alte cuvinte, ea n-a fost pricinuită doar de gîndul lui Orlando la castitatea ei şi la felul cum ar putea s-o păzească de primejdii. În îm-

prejurări obișnuite, o femeie tînără, atrăgătoare și singură, numai la asta s-ar fi gîndit; toată rînduiala femeiască se înalță pe această piatră de temelie; castitatea este giuvaerul femeilor, adevărată cheie de boltă; ele o apără cu înverșunare și dacă le este răpită, se prăpădesc. Dar cînd ai fost bărbat vreme de treizeci de ani sau cam așa ceva și, pe deasupra, încă și ambasador, cînd ai ținut în brațe o regină și, dacă zvonurile nu mint, încă vreo cîteva doamne de rang mai puțin înalt, cînd ai fost însurat cu o Rosina Pepita și așa mai departe, poate că nu tresari chiar așa tare doar pentru atîta lucru. Tresărirea lui Orlando era o mișcare de un fel foarte complicat și, ca atare, nu poate fi rezumată într-o clipă. Trebuie spus că nimeni n-a învinuit-o vreodată pe Orlando de a fi un spirit dintre cele ușuratice, care dau de capul lucrurilor, cît ai clipi din ochi. A avut nevoie de tot răstimpul călătoriei ca să dibuie înțelesul moral al acelei tresăriri, așa încît vom urmări și noi pe Orlando ținînd pasul cu ea.

„Doamne", își spuse după ce-și reveni de pe urma tresăririi, lungindu-se sub cort, „zău că viața asta de lenevie e plăcută. Dar", gîndi dînd din picioare, „ce pacoste cu fustele astea pînă-n călcîie. Totuși materialul (brocart înflorat) e tot ce se poate mai încîntător pe lumea asta. Niciodată nu mi-am văzut pielea (aici își puse mîna pe genunchi) atît de înfrumusețată. Aș putea oare să sar peste punte și să înot astfel îmbrăcată ? Nu ! Prin urmare, ar trebui să mă las ocrotită de un marinar. Oare am ceva împo-

trivă ? Oare ?“ se întrebă ea, împiedicîndu-se de primul nod în sculul mătăsos al argumentației sale.

Dejunul sosi, înainte ca ea să fi descurcat nodul și, în locul ei, îl descurcă însuși căpitanul — căpitanul Nicholas Benedict Bartolus, marinar cu înfățișare foarte distinsă, în timp ce o servea cu o felie de carne de vită afumată.

— Cu puțină grăsime, doamnă ? întrebă el. Îngăduiți-mi să vă tai o felie mică și subțire cît unghia de la degetul dumneavoastră. La auzul acestor cuvinte, o străbătu un fior dulce. Păsările cîntară ; apele curgeau năvalnice. Recunoscu simțămîntul de nedescrisă plăcere din clipa în care o văzuse, pentru întîia oară, pe Sașa, cu vreo sută de ani în urmă. Atunci stăruise, acum se ferea. A cui este vraja mai mare ? A bărbatului sau a femeii ? Poate sînt la fel. Nu, gîndi ea, e mai mare plăcerea (și-i mulțumi căpitanului, refuzîndu-l) să refuzi și să-l vezi cum se încruntă. Fie, dacă el dorește neapărat, vrea o feliuță subțire de tot. Asta era, de fapt, lucrul cel mai încîntător dintre toate : să încuviințeze și să-l vadă zîmbind. Căci nimic, gîndi ea, înapoindu-se pe canapeaua de pe punte și continuînd argumentația, nu e mai dumnezeiesc decît să reziști și apoi să cedezi ; să cedezi și apoi să rezisti. Asta aducea într-adevăr sufletului o stare de încîntare, pe care nimic altceva n-o poate hărăzi. Așa încît nu sînt sigură, urmă ea, că n-o să sar peste parapet, doar de dragul plăcerii de a fi, pînă la urmă, salvată de un marinar.

(Să nu uităm că Orlando semăna cu un copil, care intrase în stăpînirea unei grădini sau a unui dulap cu jucării ; argumentele ei nu s-ar potrivi unor femei în toată firea, care s-au bucurat o viață întreagă de aceste binefaceri.)

„Dar cum obișnuiam să le spunem noi, tinerii, pe vremea cînd stăteam la babordul corăbiei *Marie Rose*, femeilor care săreau peste parapet doar din plăcerea de a fi salvate de un marinar ? se întreba ea. Foloseam un anumit cuvînt. A, da ! Mi-amintesc... (Dar trebuie să trecem peste cuvîntul acela ; era din cale afară de necuviincios și ar fi sunat ciudat în gura unei lady.) Doamne ! Doamne ! strigă ea din nou, încheindu-și cugetarea, prin urmare trebuie să încep să țin seama de părerile celuilalt sex, oricît mi s-ar părea ele de monstruoase ? Dacă port fuste, dacă nu pot să înot, dacă trebuie să fiu salvată de un marinar. Fir-ar să fie ! strigă ea, trebuie !“ Și se posomorî. Naivă din fire și dușmană oricărui echivoc, minciunile o plictiseau. I se păreau a fi doar o cale ocolită pentru a ajunge la țintă. „Totuși, cugetă ea, brocartul înflorat — plăcerea de a fi salvată de un marinar — dacă acestea se pot căpăta numai mergînd pe căi ocolite, atunci pesemne că pe căi ocolite trebuie mers.“ Acum își amintea că, pe vremea cînd era bărbat tînăr, nu contenea să spună că femeile trebuie să fie supuse, caste, parfumate și înzestrate cu rafinament. „Acum voi simți pe pielea mea prețul acestor dorințe, își spuse ; fiindcă femeile nu sînt (judecînd după scurta mea experiență

femeiască) supuse, caste, parfumate și înzestrate cu rafinament din fire. Aceste desăvîrșiri, fără de care nu le este dat să guste nici una din plăcerile vieții, pot fi dobîndite doar prin cea mai plictisitoare disciplină. Numai coafatul, gîndi ea, o să-mi răpească o oră în fiecare dimineață ; privitul în oglindă, altă oră ; pe urmă corsetul și legatul șireturilor ; spălatul și pudratul ; să te schimbi din mătase în dantelă și din dantelă în brocart ; și să fii castă de la un capăt la altul al anului..." Aici azvîrli nerăbdătoare cu piciorul, descoperind un inci sau două de pulpă. Un marinar cocoțat pe catarg, care, din întîmplare, tocmai în clipa aceea privea în jos, tresări atît de tare, încît piciorul îi alunecă și omul scăpă ca prin urechile acului. „Dacă vederea gleznelor mele înseamnă moarte pentru un om de ispravă care, fără îndoială, are o nevastă și copii de întreținut, trebuie, din omenie, să le țin acoperite", cugetă Orlando. Totuși picioarele erau aproape tot ce avea ea mai frumos. Și căzu pe gînduri, cugetînd la situația ciudată, care silea o femeie să acopere tot ce are mai frumos, pentru ca nu cumva un marinar să cadă din vîrful catargului. „La naiba cu toate !" spuse ea, înțelegînd, pentru prima oară, ceea ce în alte împrejurări ar fi învățat de copil, anume sfintele răspunderi ale femeii.

„Și asta-i ultima înjurătură, pe care îmi va mai fi îngăduit s-o rostesc, se gîndi ea, acum că voi pune piciorul pe pămîntul englezesc. Și niciodată n-o să mai am voie să crăp capul

unui bărbat sau să-i spun în față că minte sau să scot sabia și s-o înfig în el, sau să-mi ocup locul între nobilii mei sau să port coroană, sau să înaintez într-un alai sau să osîndesc un om la moarte sau să conduc o oaste sau să călăresc țanțoș la Whitehall sau să-mi înșir pe piept șaptezeci și două de medalii felurite. Tot ce voi mai putea face, de îndată ce voi păși pe pămîntul englezesc, va fi să servesc ceaiul și să-i întreb pe domnii și stăpînii mei cum le place. Doriți zahăr ? Obișnuiți să luați și frișcă ?" Și, tot despicînd firul în patru, își dădu cu groază seama ce părere proastă începea să-și facă despre celălalt sex, sexul tare, din care fusese mîndră, odinioară, că face parte. „Să cazi din vîrful unui catarg, se gîndea, pentru că vezi o gleznă de femeie ; să te impopoțonezi ca un Guy Fawkes și să te plimbi pe străzi, ca să te ridice femeile în slăvi ; să oprești o femeie de la învățătură, pentru ca nu cumva să-și rîdă de tine ; să fii sclavul unui chiștoc de fată în jupoane și să umbli țanțoș de parc-ai fi stăpînul firii, Doamne ! gîndi ea, cum ne mai prostesc ei și ce proaste sîntem noi !" Și aici s-ar părea că, datorită impreciziei termenilor, Orlando dezaproba ambele sexe deopotrivă, ca și cum ea n-ar fi ținut de nici unul ; și, într-adevăr, în clipa de față, părea că șovăie ; era bărbat ; era femeie ; cunoștea tainele și împărtășea slăbiciunile ambelor tabere. Era o stare sufletească dintre cele mai tulburătoare, un soi de amețeală, în care n-a-

veai parte nici măcar de tihna neştiinţei. Orlando se simţea ca mînată de furtună. Aşa încît nu e de mirare că, tot opunînd un sex celuilalt, le descoperea pe rînd slăbiciunile cele mai jalnice şi nu mai era sigură de care anume ţinea ea — nu este de mirare că era gata să strige că vrea să se înapoieze în Turcia şi să fie ţigancă iarăşi, cînd ancora căzu cu un plescăit uriaş în apă ; pînzele se lăsară jos pe punte şi Orlando îşi dădu seama (fusese atît de cufudată în gînduri, încît în ultimele zile nu mai văzuse nimic) că vasul ancorase în faţa coastei italiene. Căpitanul trimise numaidecît pe cineva să întrebe dacă Orlando îi va face cinstea de a-l însoţi pînă la ţărm într-o şalupă.

Cînd se înapoie, a doua zi de dimineaţă, se lungi pe canapea sub cort şi-şi potrivi cît se poate de cuviincios faldurile în jurul gleznelor. „Aşa neştiutoare şi năpăstuite cum sîntem în comparaţie cu bărbaţii", gîndi ea, continuînd fraza, pe care o lăsase neisprăvită în ajun, „aşa înarmaţi pînă-n dinţi cum sînt ei, în timp ce pe noi ne lipsesc pînă şi de cunoaşterea alfabetului (şi din aceste cuvinte de introducere reiese limpede că se petrecuse ceva în timpul nopţii, care-o făcea să încline spre partea sexului feminin, căci acum vorbea mai degrabă ca o femeie decît ca un bărbat, dar nu fără oarecare mulţumire) totuşi ei sînt aceia care cad din vîrful catargului". Apoi căscă zdravăn şi adormi. Cînd se deşteptă, corabia plutea împinsă de o briză atît de aproape de coastă, încît oraşele cocoţate pe marginea falezei păreau

împiedicate să alunece în apă doar de cîte o stîncă mare ce le stătea în cale sau de rădăcinile răsucite ale unui străvechi măslin. Parfumul portocalelor răspîndit de milioane de pomi încărcați de fructe o învălui pe punte ; cînd și cînd, niște delfini albăstrii săreau în aer, răsucindu-și cozile. Orlando își întinse brațele (apucase să afle că brațele nu au urmări atît de fatale ca picioarele), mulțumi Cerului că nu trebuie să coboare semeață pe un cal de război Whitehall-ul și nici măcar să osîndească un om la moarte. „Mai bine, se gîndea, să fii înveșmîntat în sărăcie și neștiință, căci acestea sînt straiele aspre hărăzite seminției femeiești ; mai bine să lași cîrmuirea și strunirea acestei lumi în seama altora ; mai bine să te lepezi de ambiții războinice, de dorul de putere și de toate celelalte năzuințe bărbătești, dacă, în felul acesta, te poți bucura mai deplin de cele mai îmbătătoare desfătări ale spiritului omenesc și anume", spuse ea cu glas tare, așa cum obișnuia să facă atunci cînd era adînc mișcată, „contemplația, singurătatea, iubirea".

„Slavă Domnului că sînt femeie !" strigă ea, gata să cadă pradă celei mai mari sminteli — căci alta mai întristătoare nu există nici la bărbat nici la femeie — adică trufiei de a aparține sexului ei, cînd o opri cuvîntul ciudat, care s-a strecurat la sfîrșitul ultimei propozițiuni și pe care noi nu facem altceva decît să-l așezăm la locul lui : iubire. „Iubire !" spuse Orlando. În aceeași clipă — într-atît este de năvalnică — iubirea căpătă un chip omenesc —

într-atît este de trufașă. Fiindcă, în vreme ce alte gînduri se mărginesc să rămînă abstracte, acesta nu cunoaște mulțumirea pînă cînd nu prinde carne și sînge, pînă cînd nu se îmbracă în mantilă și jupoane, în pantaloni și tunică. Și, cum toate iubirile de pînă acum ale lui Orlando fuseseră femei, iar făptura umană devine neîngăduit de înceată cînd e vorba să se supună convențiilor, deși Orlando era acum ea însăși femeie, tot o femeie iubea; și singura înrîurire pe care o avea asupra ei conștiința de a aparține aceluiași sex a fost întețirea și adîncirea sentimentelor încercate de Orlando în vremea cînd era bărbat. Căci de-abia acum mii de bănuieli și de taine, care rămîneau odinioară întunecate, se luminau pentru ea. Acum pîcla aceea, care desparte sexele și lasă să mocnească nenumărate impurități în bezna ei, se risipea și, dacă e ceva adevărat în vorbele poetului despre legătura dintre adevăr și frumusețe, dragostea lui Orlando cîștiga în frumusețe ceea ce pierdea în fățărnicie. În sfîrșit, strigă Orlando, de-abia acum o cunoștea pe Sașa cea adevărată. Înflăcărarea ce însoți această descoperire ca și goana după comorile ce i se dezvăluiau astfel, îi dădură o stare de vrajă și încîntare, de parcă o ghiulea de tun ar fi explodat în urechea ei, cînd o voce de bărbat spuse: „Îmi dați voie, doamnă?“ O mînă de bărbat o ajută să se ridice în picioare; și niște degete bărbătești, dintre care cel din mijloc avea un tatuaj reprezentînd o corabie cu trei catarge, arătară spre orizont.

— Falezele Angliei, doamnă, spuse căpitanul, salutînd cu mîna care arătase spre cer. Orlando tresări acum pentru a doua oară, încă mai puternic decît prima dată.

— Doamne, Dumnezeule ! strigă ea.

Din fericire, revederea țării de baștină, după o absență atît de îndelungată, scuzau atît tresărirea cît și exclamația, căci altfel ar fi fost o grea încercare pentru ea să-i explice căpitanului Bartolus simțămintele furtunoase și contradictorii care clocoteau în ființa ei. Cum să-i spună că ea, femeia, care tremura acum agățată de brațul lui, fusese duce și ambasador ? Cum să-i explice că ea, care era înfășurată asemenea unui crin în falduri de brocart, retezase capete, iubise în nopți de vară, cînd lalelele erau în floare și albinele zumzăiau, la Wapping Old Stairs, femei ușoare, în calele corăbiilor de pirați, printre saci cu comori prădate ? Nici ei însăși nu era în stare să-și lămurească tresărirea puternică din clipa în care dreapta hotărîtă a căpitanului îi arătase falezele insulelor britanice. „Să refuzi și apoi să cedezi, murmură ea ; ce încîntător ; să urmărești și să cucerești, ce măreț ; să vezi și să judeci, ce sublim." Nici unul dintre cuvintele astfel împerecheate nu i se păru greșit ; totuși, pe măsură ce falezele de cretă se apropiau, se simțea vinovată ; necinstită ; răpită, pîngărită ; ceea ce, pentru o ființă care nu dăruise nici un gînd acestui subiect, era ciudat. Se apropiau tot mai mult, pînă cînd culegătorii de brîncă agățați de stînci, la jumătate din înălțimea falezei, se zăriră bine

cu ochiul liber. Şi, în timp ce-i urmărea cu privirile, Orlando simţi cum zburdă în cugetul ei, asemenea unei năluci batjocoritoare, care într-o clipă o să-şi adune faldurile şi o să se topească, Saşa cea pierdută, Saşa-amintirea, a cărei realitate Orlando tocmai izbutise să şi-o dovedească în chip atît de uimitor — Saşa, pe care o simţea strîmbîndu-se şi maimuţărindu-se şi făcînd tot felul de gesturi necuviincioase spre faleză şi spre culegătorii de brîncă ; şi cînd marinarii începură să cînte fornăit „Rămîneţi cu bine, doamne ale Spaniei“, cuvintele răsunară trist în inima lui Orlando, fiindcă simţea că, deşi debarcarea însemna tihnă, bogăţie, vază şi rang (avea doar să găsească, fără îndoială, un nobil prinţ şi să domnească, în calitate de consoartă, peste jumătate din Yorkshire), totuşi, dacă mai însemna şi convenţie, robie, dacă mai însemna înşelăciune, dacă avea s-o silească să se lepede de iubire, să se lege de mîini şi de picioare, să-şi pecetluiască gura şi să tacă, atunci ea, Orlando, era gata s-o pornească înapoi pe aceeaşi corabie şi să ridice pînzele spre şatra ţigănească.

Din iureşul acestor gînduri se înălţă totuşi, ca o boltă de marmoră albă şi netedă, un lucru care — fie realitate, fie închipuire — era atît de impresionant pentru imaginaţia înfierbîntată a lui Orlando, încît asupra lui îşi concentra atenţia, aşa cum vezi un roi de libelule coborînd în zbor tremurat, cu mulţumire parcă, pe un clopot de sticlă care adăposteşte o plantă gingaşă. Forma obiectului deştepta, graţie jocului

fanteziei, o amintire străveche, dar nespus de stăruitoare — și anume omul cu fruntea înaltă din salonașul lui Twitchett, omul care stătea și scria sau, mai degrabă, privea, dar, cu siguranță, nu spre ea, căci nu părea nicidecum s-o vadă înfiptă acolo, în haine de gală, deși trebuie să fi fost un băiețandru încîntător — de ce să tăgăduim ? Și de cîte ori Orlando se gîndea la el, gîndul împrăștia în jur, ca luna ce răsare peste ape învolburate, o pînză de liniște argintie. Își duse acum mîna la sîn (cealaltă mai era încă prizoniera căpitanului), acolo unde paginile poemului erau păstrate în siguranță. Parcă ascundea un talisman. Nesiguranța ce o cuprinsese cu privire la sexul din care făcea parte se potoli ; acum nu se gîndea decît la gloria poeziei ; mărețele versuri ale lui Marlowe, Shakespeare, Ben Jonson, Milton, începură să bubuie, răsfrîngîndu-se, de parcă o limbă de aur ar fi izbit în pereții unui clopot de aur din turnul acelei catedrale, care era capul lui Orlando. Adevărul este că imaginea cupolei de marmoră, imagine atît de nedeslușită la început, încît îi sugerase lui Orlando o frunte de poet, stîrnind astfel un roi de gînduri lipsite de noimă, nu era născocire, ci realitate ; căci, pe măsură ce corabia împinsă de un vînt prielnic înainta pe Tamisa, imaginea cu tot alaiul ei de asociații făcu loc adevărului și se arătă a fi, nici mai mult, nici mai puțin, decît cupola unei largi catedrale ce se desprindea din dantelăria clopotnițelor ascuțite și albe.

„Sf. Pavel“, vesti căpitanul Bartolus, care stătea lîngă ea. „Turnul Londrei“, spuse el mai departe. „Spitalul Greenwich, ridicat în amintirea reginei Mary de soțul ei, răposatul rege William al treilea. Westminster Abbey — Parlamentul.“ Pe măsură ce le rostea numele, fiecare din aceste vestite clădiri le apărea în fața ochilor. Era o dimineață frumoasă de septembrie. Puzderie de bărci treceau de la un mal la altul. Rar au avut parte ochii unui călător ce se întorcea acasă de priveliște mai veselă sau mai interesantă. Aplecată peste proră Orlando se lăsa în voia uimirii. Prea multă vreme avusese parte doar de priveliștea sălbaticilor și a naturii, pentru ca ochii să nu-i fie vrăjiți de splendorile acestea urbane. Prin urmare ăsta era domul Sf. Pavel, pe care domnul Wern îl clădise în lipsa ei. Ceva mai încolo, o claie de păr auriu izbucni dintr-o coloană. Căpitanul Bartolus era alături pentru a-i da informația că acesta era Monumentul ; în lipsa ei, bîntuise ciuma și avusese loc un incendiu, îi spuse el. Oricît s-ar fi străduit să se stăpînească, lui Orlando îi dădură lacrimile, pînă cînd, amintindu-și că unei femei îi șade bine să plîngă, le lăsă să curgă. Aici, se gîndi ea, se desfășurase marele carnaval. Chiar aici, în locul unde valurile săltau voioase, se înălțase pavilionul regal. Aici o întîlnise prima oară pe Sașa. Cam pe aici (privea în jos spre apele care scînteiau) o vedeai de obicei pe precupeața înghețată cu merele în poală. Atîta minunăție și atîta stricăciune pieriseră. Trecutul înghițise și noaptea

aceea întunecoasă, potopul acela cumplit, talazurile puternice ale fluviului revărsat. Aici, unde se rostogoleau munți gălbui de gheață, rotindu-se cu ciorchini de oameni nenorociți și înfricoșați pe creastă, plutea acum o familie de lebede semețe, mlădioase, superbe. Însăși Londra se schimbase cu desăvîrșire, de cînd o văzuse Orlando ultima oară. Pe atunci, își amintea ea, fusese o îngrămădeală de case mărunte și negre ca gîndacii. Capetele rebelilor rînjeau în vîrful sulițelor din Temple Bar. Străzile acoperite cu pietriș miroseau a gunoi și a bălegar. Acum, în timp ce corabia înainta de-a lungul Wapping-ului, zărea străzi largi și drepte. Caleşti fastuoase trase de cai bine hrăniți așteptau la porțile unor case, ale căror ferestre rotunjite, cu geam plumbuit, ale căror ciocănașe lustruite dovedeau bunăstarea și vrednicia cumpătată a celor dinăuntru. Doamne în rochii de mătase înflorată (Orlando duse luneta căpitanului la ochi) se plimbau pe trotuare ce se înălțau deasupra drumului. Cetățeni în jiletci brodate prizau tabac la colțurile străzilor, sub felinare. După feluritele firme zugrăvite, care se clătinau în adierea brizei, atrăgîndu-i privirea, Orlando izbuti să-și dea repede seama de tutunul, tabacul de prizat, mătasea, aurul, argintăria, mănușile, parfumurile și mii de alte mărfuri, care se vindeau înăuntru. Și, în timp ce corabia aluneca spre locul de ancorare, de lîngă turnul Londrei, nu putu să facă mai mult decît să-și arunce ochii spre ferestrele cafenelelor unde, pe terase, căci

vremea era frumoasă, un număr mare de cetățeni de ispravă ședeau în tihnă, cu farfurii de porțelan în față și pipe de lut alături, ascultînd pe unul dintre ei, care le citea dintr-o foaie cu știri și era adesea întrerupt de rîsetele și comentariile celorlalți. Acestea erau oare tavernele, aceștia erau oamenii de spirit, aceștia erau poeții ? îl întrebă ea pe căpitanul Bartolus, care o informă binevoitor că, în clipa asta chiar — dacă întoarce puțin capul la stînga și se uită în prelungirea arătătorului lui — așa — treceau prin fața *Cocotierului* — da, exact acolo — și-l puteau vedea pe domnul Addison sorbindu-și cafeaua ; ceilalți doi domni — „acolo doamnă, puțin mai la dreapta felinarului, unul ghebos, celălalt cam la fel ca dumneavoastră sau ca mine la statură“ — erau domnul Dryden și domnul Pope.[1] „Niște secături“, spuse căpitanul, înțelegînd prin asta că erau papistași, „dar totuși oameni de talent“, adăugă, alergînd spre pupă ca să supravegheze pregătirile în vederea acostării.

„Addison, Dryden, Pope“, repetă Orlando, ca și cum cuvintele ar fi alcătuit un descîntec. Timp de o clipă, revăzu munții înalți de deasupra Brussei, în clipa următoare, atinse cu piciorul țărmul natal.

Dar, curînd, Orlando avea să afle ce puțin cîntărește cel mai tulburător fior de emoție în

[1] Căpitanul trebuie să se fi înșelat, așa cum poate dovedi o referire la orice manual de literatură ; dar, fiindcă greșeala lui izvora din bunăcuviință, să nu ne atingem de ea (n.a.).

prezența legii de fier și cu cît este mai tare legea decît pietrele din care e clădit podul Londrei și decît țeava celui mai cumplit tun. Nici n-apucase bine să se întoarcă în casa ei din Blackfriars, că fu înștiințată de cîțiva curieri de pe Bow Street și de alți soli încruntați ai tribunalelor că era parte în trei procese mari, înaintate împotriva ei, în timpul cît lipsise ca și în nenumărate pricini mărunte, unele din acestea izvorîte din primele, altele depinzînd de ele. Principalele învinuiri ce i se aduceau erau că (1) răposase și, prin urmare, nu putea stăpîni nici un fel de proprietate ; (2) că era femeie, ceea ce e cam același lucru ; (3) că era un duce englez, care se căsătorise cu o oarecare Rosina Lolita, dansatoare de meserie ; și avusese cu ea trei fii, care, acum cînd tatăl lor răposase, declarau că întreaga moștenire li se cuvine lor. Pentru a răspunde unor învinuiri atît de grave ca acestea era, desigur, nevoie de timp și de bani. Pînă una alta, toate moșiile ei trecură în custodia cancelariatului, iar titlurile îi fură suspendate atîta vreme cît ea se mai afla sub urmărire. Și astfel, într-o situație cum nu se poate mai îndoielnică, neștiind dacă este vie sau moartă, bărbat sau femeie, duce sau nimic, Orlando plecă spre castelul de la țară, unde, în timpul cît dura judecata, avea învoire prin lege să locuiască, în stare de incognito sau incognita, după cum se va arăta cazul.

Sosi într-o seară frumoasă de decembrie, cînd ningea și umbrele violete cădeau pieziș

întocmai cum le văzuse ea de pe vîrful muntelui din Brussa. Castelul se desfășura cafeniu și albastru, roz și purpuriu pe zăpadă, mai asemănător unui oraș decît unei case, cu toate coșurile fumegînd neobosit, însuflețite parcă de o viață a lor. Nu-și putu stăpîni un strigăt văzîndu-l liniștit și întins pe pajiști în toată masivitatea lui. Cînd trăsura galbenă intră în parc și trecu uruind pe alee, printre copaci, cerbii roșcați ridicară capetele parcă a așteptare și, în loc să arate sfiala obișnuită, se luară după trăsură și zăboviră prin curte și după ce echipajul trase la scară. Unii își legănau coarnele, alții loveau cu copitele în pămînt, în timp ce fu coborîtă scărița și Orlando descinse. Se spune chiar că unul dintre ei îngenunchie de-a binelea în zăpadă în fața ei. Nici n-apucă Orlando să întindă mîna spre ciocănel, cînd amîndouă canaturile ușii se dădură în lături și, în fața ei, cu lumini și facle înălțate deasupra capetelor, stăteau doamna Grimsditch, domnul Dupper și un alai întreg de slugi venite să-i ureze bun sosit. Dar rînduiala procesiunii fu tulburată mai întîi de năvala lui Canute, dulăul, care se aruncă atît de vijelios asupra stăpînei lui, încît aproape o doborî și, pe urmă, de neliniștea doamnei Grimsditch, care, dînd să facă o plecăciune, se lăsă copleșită de emoție și nu fu în stare decît să spună gîfîit : milord ! milady ! milady ! milord ! pînă cînd Orlando o liniști sărutînd-o din toată inima pe amîndoi obrajii. Pe urmă, domnul Dupper începu să citească

dintr-un pergament, dar cum cîinii lătrau, vînătorii suflau din corni, iar cerbii, care, în învălmăşeala aceea, pătrunseseră pînă în curte, boncăiau la lună, nu înaintă prea mult, aşa încît oamenii se împrăştiară în casă, după ce se îngrămădiseră mai întîi în jurul stăpînei lor, arătînd în fel şi chip cît de mult se bucurau de întoarcerea ei.

Nimeni nu dădu, nici măcar timp de o clipă, vreun semn de bănuială că Orlando n-ar fi acelaşi Orlando, pe care-l cunoscuseră ei. Dacă în vreo minte omenească ar fi încolţit vreo îndoială, purtarea cerbilor şi a cîinilor ar fi fost de ajuns ca s-o risipească, fiindcă necuvîntătoarele, după cum prea bine se ştie, sînt judecători mult mai ageri ai identităţii şi caracterului decît sîntem noi. Afară de asta, îi spuse doamna Grimsditch, chiar în seara aceea, domnului Dupper, deasupra ceştii cu ceai chinezesc, dacă acum stăpînul ei devenise o lady, una mai încîntătoare ei nu-i fusese dat să vadă, aşa încît s-ar fi aflat în mare încurcătură dacă ar fi trebuit să aleagă între ei ; unul era la fel de înzestrat ca celălalt ; semănau ca două piersici de pe aceeaşi ramură ; şi, de fapt, spuse doamna Grimsditch, de parc-ar fi împărtăşit o taină, avusese din totdeauna bănuielile ei (aici dădu foarte misterios din cap), şi pentru ea nici nu era lucru de mirare (aici dădu atotştiutoare din cap), ci mai degrabă o mare mîngîiere ; fiindcă, dacă te gîndeşti la atîtea prosoape care trebuiesc cîrpite şi la perdelele din salonaşul capelanului mîncate de molii în

jurul franjurilor, îţi dai seama că a venit timpul să mai fie şi o stăpînă în casă.

„Şi ceva stăpîne şi stăpîni mai mici“, adăugă domnul Dupper, care avea îngăduinţa, dată fiind sfînta lui îndeletnicire, să-şi spună părerea chiar şi în chestiuni atît de gingaşe ca acestea.

În timp ce slugile flecăreau în oficiu, Orlando luă un sfeşnic de argint în mînă şi mai cutreieră o dată sălile, galeriile, curţile, dormitoarele; văzu iarăşi cum o priveşte de sus, din rîndurile strămoşilor, chipul întunecat al cutărui păstrător al marelui sigiliu şi al cutărui lord şambelan; ba se aşeza pe un jilţ regal, ba se lungea sub un baldachin; privi cum tremură draperia; admiră vînătorii urmărind-o călare pe Dafne care fugea; îşi scăldă mîna, cum îi plăcea pe vremea cînd era copil, în balta galbenă de lumină, pe care o făceau razele lunii trecînd prin leopardul heraldic de pe fereastră; alunecă de-a lungul galeriilor pe podelele lustruite deasupra, căptuşite dedesubt cu cherestea grosolană; atinse mătasea de aici, satinul de acolo; îşi închipui că delfinii sculptaţi înoată; îşi perie părul cu peria de argint a regelui Iacob; îşi muie obrajii în esenţa pregătită după reţeta dată familiei ei, cu multe sute de ani în urmă, de însuşi Cuceritorul şi chiar din aceiaşi trandafiri; se uită afară în grădină şi-şi închipui că vede brînduşele dormind şi daliile aţipite; văzu nimfele graţioase strălucind albe în zăpadă şi, în spatele lor, desişurile negre de tisă, masive cît o casă;

văzu serele cu portocali și moșmoli uriași; toate acestea le văzu și fiecare priveliște, fiecare sunet, transcrise de noi atît de imperfect, ei îi umplură inima cu o nespusă voluptate și cu un asemenea balsam de bucurie, încît, în cele din urmă, intră istovită în paraclis și se prăbuși în jilțul vechi și roșu, în care străbunii ei obișnuiau să șadă ascultînd slujba. Acolo își aprinse un ciubuc (era un obicei cu care se deprinsese în Orient) și deschise cartea de rugăciuni.

Era o carte mică legată în catifea, cusută cu aur, pe care regina Mary a Scoției o ținuse în mînă pe eșafod și, cu ochiul credinței, puteai desluși o pată cafenie, despre care se zicea că era urma unei picături din sîngele regesc. Dar cine cutează să spună ce gînduri pioase stîrni și ce patimi ticăloase atinse cartea în Orlando, dat fiind că dintre toate legăturile, aceea cu dumnezeirea este cea mai nepătrunsă? Romancierul, poetul, istoricul, toți șovăie cu mîna pe această ușă; și nici măcar credinciosul nu ne poate lumina, fiindcă este el oare mai bucuros să moară decît alți oameni, mai dornic să-și împartă bunurile? Nu ține el oare tot atîtea slujnice și tot atîția cai pentru atelajele lui ca și ceilalți? Și, totuși, a îmbrățișat o credință, care, zice el, socotește aceste bunuri drept deșertăciuni și moartea drept ceva de dorit. În cartea de rugăciuni a reginei, pe lîngă pata de sînge, se mai afla o buclă de păr și o fărîmitură de cozonac. Acestor amintiri Orlando le adăugă un fir de tutun și, tot citind și fumînd, se simți

mişcată de amestecul ăsta atît de omenesc — părul, cozonacul, pata de sînge, tutunul — pînă cînd ajunse într-o dispoziţie contemplativă care-i dădu un aer cuvios potrivit cu împrejurările deşi, se spune, fără legătură cu Dumnezeul cel obişnuit. Totuşi, nimic nu vădeşte mai multă trufie, măcar că nimic nu-i mai comun, decît să presupui că există doar un singur Dumnezeu, iar dintre credinţe doar aceea a vorbitorului. Orlando, pare-se, avea credinţa ei. Cu cea mai fierbinte evlavie, cugeta acum la păcatele ei şi la greşelile ce se strecuraseră în viaţa ei spirituală. Litera s, se gîndi ea, reprezintă şarpele în paradisul poetului. Orice ar fi făcut, tot ar fi rămas prea multe din tîrîtoarele astea păcătoase în primele strofe din *Stejarul*. S-urile încă nu erau nimic, după părerea ei, în comparaţie cu terminaţia „ind". Participiul prezent este diavolul în persoană, îşi spuse ea (acum că ne aflăm într-un loc unde se cade să crezi în diavoli). Să se ferească de asemenea ispite este întîia datorie a poetului, încheie ea, fiindcă, de vreme ce urechea este anticamera sufletului, poezia poate să nască stricăciune şi să nimicească mai rău decît desfrîul şi praful de puşcă. Prin urmare, continuă ea, menirea poetului este cea mai înaltă. Cuvintele lui ajung pînă acolo unde altele nu pot răzbate. Un cîntecel de-al lui Shakespeare a făcut mai mult bine oamenilor sărmani şi păcătoşi decît toţi predicatorii şi filantropii din lume. Deci nici o cheltuială de timp şi nici un zel nu sînt prea mari pentru ca gîndurile noastre să nu ajungă

stîlcite la capătul soliei lor. Trebuie să frămîntăm cuvintele, pînă cînd ele ajung să semene cu o coajă foarte subţire a gîndurilor noastre. Gîndurile sînt divine etc. E limpede că Orlando se afla din nou înăuntrul hotarelor vechii ei credinţe, pe care lipsa de acasă nu făcuse decît s-o întărească şi care dobîndea acum cu repeziciune fanatismul unei religii. „Cresc", gîndi ea, într-un tîrziu, luînd lumînarea ; „mi se spulberă unele iluzii", spuse închizînd cartea reginei Mary, „poate pentru a dobîndi altele" ; apoi coborî în criptă printre mormintele unde odihneau osemintele străbunilor.

Dar pînă şi osemintele strămoşilor, sir Miles, sir Gervase şi ceilalţi pierduseră ceva din sfinţenia lor, din noaptea în care Rustum el Sadi arătase cu un gest larg al mîinii spre munţii Asiei. Nu ştiu cum, dar faptul că, doar cu trei sau patru sute de ani înainte, scheletele acelea fuseseră nişte oameni, care trebuiseră să-şi croiască drum prin lume ca orice parvenit modern şi că şi-l croiseră, făcînd rost de case şi dregătorii, de jartiere şi panglici, aşa cum face orice parvenit, în timp ce poate poeţi şi oameni cu gîndire adîncă şi multă învăţătură preferaseră o viaţă liniştită la ţară, alegere pe care o plătiseră cu o sărăcie cumplită, iar acum măsurau postav cu cotul în Strand sau mînau turmele la păscut. îi dădea mustrări de cuget. Se gîndea, stînd în criptă, la piramidele Egiptului şi la osemintele peste care se înălţau ; şi dealurile răsfirate şi golaşe, care se înălţau peste

Marea Marmara i se păreau, în clipa aceasta, un sălaş mai ales decît castelul cu multe încăperi, în care nu se afla pat fără cuvertură, nici castron de argint fără capacul lui tot de argint.

„Cresc, gîndi ea, luînd lumînarea ; mi se spulberă unele iluzii, poate pentru a dobîndi altele" ; şi o porni de-a lungul galeriei spre dormitorul ei. Străbătuse un drum neplăcut şi obositor. Dar ce uluitor de interesant, îşi spuse, întinzîndu-şi picioarele spre focul de buturugi (căci nu era de faţă nici un marinar), şi revăzînd, ca pe o stradă largă cu clădiri mari, înaintarea fiinţei ei de-a lungul propriului său trecut.

Cît de straşnic iubise sunetele cuvintelor, pe vremea cînd era băieţandru, socotind că salva de silabe învolburate ce-i ieşeau de pe buze era poezia cea mai aleasă. Apoi — poate ca urmare a iubirii pentru Saşa şi a dezamăgirii — căzuseră în bulboana asta cîţiva picuri negri, care domoliseră şuvoiul poeziei. Încetul cu încetul, se ivise în fiinţa ei un labirint întortocheat, cu multe încăperi, pe care trebuie să le cercetezi cu torţa, scriind proză, nu versuri ; şi-şi amintea cu cîtă pasiune îl studiase pe doctorul acela din Norwich, Browne, a cărui carte o avusese la-ndemînă. Îşi făurise aici, în singurătate, după povestea cu Greene, sau încercase doar să-şi făurească, pentru că Dumnezeu ştie cît amar de vreme durează creşterile astea, un spirit răbdător. „Voi scrie, spusese, ceea ce-mi face plăcere să scriu" ; şi dintr-o trăsătură

de condei ștersese douăzeci și șase de volume. Și, totuși, în ciuda călătoriilor și a aventurilor, a meditațiilor adînci și a atîtor drumuri cotite, dezvoltarea ei tot mai era în curs de săvîrșire. Ce putea să-i aducă viitorul, numai Dumnezeu știa. Schimbarea era neîntreruptă și poate că schimbarea nu va înceta niciodată. Înalte meterezе ale spiritului, obiceiuri ce păreau trainice ca piatra se năruiseră, pieriseră ca niște umbre în atingere cu altă minte, lăsînd un cer gol și stele noi ce sclipeau pe bolta lui. Orlando se duse la fereastră și, deși era frig, nu se putu împiedica să n-o deschidă. Se aplecă afară în aerul umed al nopții. Auzi o vulpe lătrînd în pădure și foșnetul pe care-l făcea un fazan tîrît printre ramuri. Auzea zăpada alunecînd de pe acoperiș și căzînd cu un bufnet pe pămînt. „Pe viața mea, exclamă ea, e de o mie de ori mai bine decît în Turcia, Rustum !" Striga, de parcă s-ar fi sfădit cu țiganul (și, în puterea de curînd dobîndită de a închipui o controversă și de a o purta cu un adversar absent, care n-o putea contrazice, Orlando vedea o nouă dovadă a dezvoltării ei sufletești), „n-ai avut dreptate. Aici e mai bine decît în Turcia. Șuvițe de păr, prăjituri, tutun — din ce mărunțișuri sîntem alcătuiți", spuse ea (gîndindu-se la cartea de rugăciuni a reginei Mary). „Ce fantasmagorie mai e și mintea noastră, ce grămadă de lucruri desperecheate ! În clipa asta, ne văităm de originea și de rangul nostru și năzuim către o înălțare ascetică ; în clipa următoare, ne copleșesc miresmele unei vechi po-

teci de grădină și plîngem cînd auzim sturzii cîntînd." Descumpănită, ca de obicei, de mulțimea lucrurilor care cer să fie lămurite și ne aduc solia lor, fără să lase însă vreun semn care să ne ajute să-i ghicim înțelesul, Orlando aruncă ciubucul pe fereastră și se duse la culcare.

A doua zi de dimineață, reluînd firul acestor gînduri, își scoase pana și hîrtia și se apucă din nou să lucreze la *Stejarul*, căci să ai cerneală și hîrtie din belșug, după ce ai fost silit să te mulțumești cu mure și margini de hîrtie, este o încîntare de necrezut. Și ba ștergea cîte o frază, cufundîndu-se în adîncurile deznădejdii, ba, înaripată de extaz, adăuga cîte una, cînd deodată o umbră îi întunecă pagina. Își ascunse în grabă manuscrisul.

Cum fereastra ei dădea spre cea mai interioară dintre curți, cum poruncise că nu vrea să vadă pe nimeni, cum nu cunoștea pe nimeni și era ea însăși, din punct de vedere legal, necunoscută, se arătă mai întîi mirată de această umbră, apoi supărată ; în sfîrșit (după ce ridică privirile și văzu de unde venea) o cuprinse veselia. Căci era o umbră bine cunoscută, o umbră grotescă ; era nici mai mult nici mai puțin decît umbra arhiducesei Harriet Griselda de Finster-Aarhorn și Scand-op-Boom. Sălta prin curte în costumul ei de călărie cu pelerină, vechi și negru, ca pe vremuri. Nici un fir de păr de pe cap nu i se schimbase. Vra să zică asta era femeia care o alungase din Anglia ! Iată cuibul acelui vultur obscen, iată pasărea fatală în

persoană ! La gîndul că fugise tocmai în Turcia ca să scape de ispitele ei (acum cu totul răsuflate), Orlando rîse în hohote. Era ceva nespus de comic în arătarea aceasta. Cu nimic nu semăna mai bine, cum de altfel descoperise Orlando și odinioară, decît cu un iepure monstruos. Avea, asemenea acestei lighioane, ochii holbați, fălcile moi, creștetul înalt. Se opri, aidoma unui iepure așezat pe labele dinapoi în lanul de grîu, atunci cînd se crede neobservat, și privea țintă spre Orlando, care îi întorcea privirea din fereastră. După ce s-au privit astfel țintă cîtva timp, nu-i mai rămînea lui Orlando nimic altceva de făcut decît s-o poftească înăuntru și, curînd după aceea, cele două doamne schimbau cuvinte de politețe, în timp ce arhiducesa își scutura zăpada de pe pelerină.

„Naiba să le ia de femei", își spunea Orlando, ducîndu-se spre bufet după un pahar cu vin, „nu-ți dau pace nici o clipă. O seminție mai iscoditoare, mai indiscretă, mai băgăreață nici nu există. Ca să scap de prăjina asta, am plecat din Anglia, și acum..." În clipa aceea, se întoarse ca să întindă tava arhiducesei și — ce să vezi ? — în locul ei stătea un gentleman înalt, îmbrăcat în negru. O grămadă de haine zăcea lîngă paravanul din fața focului. Se afla singură cu un bărbat. Silită astfel, pe neașteptate, să-și aducă aminte că e femeie, ceea ce uitase cu desăvîrșire, și să se gîndească și la sexul oaspetelui, amintire destul de îndepărtată pentru a fi

deopotrivă de răscolitoare, Orlando se simţi cuprinsă de o slăbiciune.

— Vai ! strigă ea, ducîndu-şi mîna la inimă, cum m-ai speriat !

— Gingaşă făptură, strigă arhiducesa, lăsîndu-se într-un genunchi şi, în acelaşi timp, întinzînd spre buzele lui Orlando un vin întăritor, iartă-mi înşelăciunea !

Orlando sorbi vinul şi arhiducele îngenunchie şi-i sărută mîna.

Pe scurt, jucară, timp de zece minute, cu multă rîvnă, rolul bărbatului şi al femeii, după care reintrară pe făgaşul unei convorbiri fireşti. Arhiducesa (dar pe viitor va trebui să-i acordăm titlul de arhiduce) îşi spuse povestea : anume că era bărbat şi aşa fusese din totdeauna ; că văzuse un portret de-al lui Orlando şi se îndrăgostise nebuneşte de el ; că, pentru a-şi atinge ţelul, se îmbrăcase în femeie şi poposise în casa brutarului ; că fusese cuprins de deznădejde cînd el fugise în Turcia ; că aflase despre schimbarea petrecută cu Orlando şi se grăbea să-şi ofere serviciile (cînd ajunse aici chicoti îngrozitor). Căci, pentru el, vorbi mai departe arhiducele Harry, ea va rămîne de-a pururi podoaba, perla, perfecţiunea seminţiei femeieşti. Cele trei p-uri ar fi fost mai convingătoare, dacă n-ar fi alternat cu chicoteli şi hohote de rîs dintre cele mai ciudate. „Dacă asta este iubirea“, îşi spuse Orlando, privind de data aceasta, dintr-un unghi feminin, spre arhiducele, care stătea de cealaltă parte a cenu-

șarului, „atunci se află în sentimentul ăsta ceva cum nu se poate mai caraghios".

Căzînd în genunchi, arhiducele Harry făcu cea mai pătimașă declarație. Îi spuse lui Orlando că a strîns vreo douăzeci de milioane de ducați într-o casetă din castelul lui. Stăpînea mai mulți acri de pămînt decît oricare nobil din Anglia. Vînatul pe moșia lui era minunat; era în măsură să făgăduiască un asortiment de potîrnichi și de cocoși sălbatici, de un soi cu care nici o landă englezească sau scoțiană nu se putea lăuda. E drept, fazanii suferiseră, în lipsa lui, de cobe, iar căprioarele își lepădaseră puii, dar aceste neajunsuri se puteau îndrepta și aveau să fie îndreptate cu ajutorul lui Orlando, cînd ei doi vor fi împreună.

În timp ce vorbea, lacrimi uriașe izvorau din ochii cam bulbucați ai arhiducelui și alunecau de-a lungul brazdelor gălbui de pe obrajii moi.

Că bărbații plîng la fel de des și de fără rost ca și femeile, asta știa Orlando din experiența ei de bărbat; dar începea să-și dea seama că femeile trebuie să se scandalizeze cînd bărbații își dau frîu liber emoțiilor în prezența lor, așa încît se scandaliză.

Arhiducele își ceru iertare. Era destul de stăpîn pe sine pentru a spune că acum se retrage, dar că se va înapoia a doua zi pentru a primi răspuns.

Acestea se petreceau într-o marți. Veni miercuri; veni și joi; veni și vineri; și veni și sîmbătă. E adevărat că fiecare vizită începea, con-

tinua și se încheia cu o declarație de dragoste, dar, în intervalele dintre aceste declarații, rămînea mult timp pentru lungi tăceri. Ședeau de o parte și de alta a căminului și uneori arhiducele lăsa să cadă cleștele de jăratic și Orlando îl ridica de jos. Pe urmă, arhiducele își aducea aminte cum împușcase el un elan în Suedia, iar Orlando întreba dacă elanul era foarte mare și arhiducele răspundea că nu era chiar atît de mare ca renul pe care-l vînase în Norvegia ; și Orlando îl întreba dacă împușcase vreodată un tigru și arhiducele răspundea că împușcase un albatros și Orlando întreba (stăpînindu-și pe jumătate căscatul) dacă un albatros e la fel de mare ca un elefant, iar arhiducele spunea ceva, fără îndoială, foarte înțelept, dar Orlando nu mai auzea răspunsul, pentru că se uita spre masa ei de scris, afară pe fereastră sau spre ușă. Drept care arhiducele spunea : „Te ador", chiar în clipa în care Orlando spunea : „Ia te uită, începe să plouă" ; după care amîndoi se simțeau foarte încurcați și se făceau stacojii la față și nici unul nu știa ce mai putea să spună. Într-adevăr, nici dacă și-ar fi stors creierii, Orlando n-ar mai fi știut despre ce să vorbească și, dacă nu și-ar fi adus aminte de un joc numit „Uite musca", la care se poate pierde mult bănet cu foarte puțină cheltuială de inteligență, ar fi fost — cel puțin așa își închipuia ea — silită să se mărite cu arhiducele ; fiindcă, habar n-avea cum altfel ar fi putut să scape de el. Totuși, mulțumită acestei născociri, care era foarte simplă și nu pretindea decît trei bucăți de

zahăr şi muşte din belşug, a fost depăşită stînjeneala conversaţiei şi evitată necesitatea căsătoriei. Căci acum, arhiducele paria, punînd la bătaie cinci sute de lire contra un şiling, că o muscă se va aşeza pe bucata asta de zahăr şi nu pe aceea. Şi aşa se îndeletniceau toată dimineaţa cu urmărirea muştelor (care, în anotimpul acesta, erau, fireşte, leneşe şi petreceau adesea o oră şi mai bine, făcînd ocolul tavanului), pînă cînd, într-un tîrziu, cîte o frumoasă muscă albastră se hotăra să poposească şi partida era cîştigată. Multe sute de lire trecură dintr-o mînă într-alta la jocul acesta, care, jura arhiducele, jucător înnăscut, era în toate privinţele la fel de palpitant ca şi cursele de cai şi pe care îşi jura să-l joace veşnic. Dar, curînd, Orlando începu să obosească.

„La ce-mi foloseşte că sînt femeie frumoasă şi în floarea vîrstei, se întreba ea, dacă trebuie să-mi petrec toate dimineţile, pîndind muşte albastre în tovărăşia unui arhiduce ?"

Începu să-i fie silă de zahăr, muştele o ameţeau. Îşi închipuia ea că trebuie să existe o cale de ieşire din impas, dar era încă nepricepută cît priveşte tertipurile femeieşti şi, cum nu-i mai era îngăduit să spargă capul unui bărbat sau să-i străpungă trupul cu o spadă, nu-i trecu prin minte altă metodă mai bună decît următoarea : a prins o muscă albastră, a stors-o frumuşel de viaţă (musca era dinainte pe jumătate moartă, altfel blîndeţea faţă de necuvîntătoare nu i-ar fi îngăduit lui Orlando să facă asemenea lucru) şi a lipit-o cu o picătură de

gumă arabică pe o bucată de zahăr. În timp ce arhiducele stătea cu ochii în tavan, puse cu îndemînare bucata de zahăr cu pricina în locul bucății pe care pariase și strigînd „Uite, uite!" declară că rămășagul îl cîștigase ea. Își făcuse socoteala că arhiducele, priceput cum era la sport și curse de cai, o să descopere înșelăciunea și, dat fiind că a trișa la „Uite musca" era cea mai cumplită crimă și că s-au pomenit bărbați izgoniți pe vecie din societatea omenească în aceea a maimuțelor de la tropice din pricina aceasta, Orlando calculase că omul se va arăta destul de energic pentru a refuza să mai aibă pe viitor de-a face cu ea. El însă nu era judecător priceput la muște. O muscă moartă i se părea foarte asemănătoare cu una vie. Orlando i-a jucat renghiul de douăzeci de ori și el a plătit peste șaptesprezece mii două sute cincizeci de lire (ceea ce, în banii noștri, înseamnă cam patruzeci de mii opt sute optzeci și cinci de lire, șase șilingi și opt penny) pînă cînd ea a trișat atît de grosolan, încît nici chiar el nu mai putea fi înșelat. Cînd omul înțelese, în sfîrșit, adevărul, avu loc o scenă penibilă. Arhiducele s-a ridicat în picioare cît era de lung. S-a făcut stacojiu la față. Lacrimile începură, una cîte una, să i se rostogolească pe obraji. Că ea cîștigase o avere de la el asta nu-l durea — norocul ei era binevenit ; că-l înșelase, asta însemna ceva, dat fiind că-l rănea gîndul că e în stare de una ca asta ; dar că trișase la „Uite musca" asta era totul. Să iubești o femeie, care trișa la joc, spuse el, e cu neputință. Și rostind aceste cuvinte se prăbuși

de-a binelea. Din fericire, spuse el, venindu-și nițeluș în fire, totul se petrecuse fără martori. La urma urmelor, ea nu era decît o femeie, spuse. Pe scurt, cavaler cum era pînă-n adîncul inimii, era gata s-o ierte și tocmai se înclinase ca să-i ceară iertare pentru cuvintele lui tari, cînd ea i-o reteză, chiar în clipa cînd el își pleca trufașu-i cap, strecurîndu-i o broscuță între piele și cămașă.

Ca să fim drepți cu Orlando, trebuie să spunem că ar fi folosit o spadă cu infinit mai multă plăcere. Broaștele sînt niște ființe prea vîscoase ca să le ții ascunse asupra ta o dimineață întreagă. Dar dacă spadele nu-ți sînt îngăduite, ești silită să te folosești de broaște. Și apoi, cu ajutorul broaștelor și al rîsului, obții uneori ceea ce cu oțelul nu poți obține. Rîse. Arhiducele roși. Ea rîse. Arhiducele înjură. Ea rîse. Arhiducele ieși trîntind ușa.

„Slăvit fie Domnul!“ strigă Orlando, rîzînd mai departe. Auzi roțile caretei, care părăsea, gonind cu furie, curtea. Le auzi apoi uruind pe drum — zgomotul era din ce în ce mai slab. Apoi se stinse de tot. „Sînt singură“, spuse Orlando cu glas tare, fiindcă acum nu mai avea cine s-o audă.

Că tăcerea este și mai adîncă atunci cînd urmează zgomotului e un fapt care mai așteaptă încă aprobarea științei. Dar că simți mai tare singurătatea, îndată după ce ți s-a făcut curte, este un fapt pentru care pot depune jurămînt multe femei. În timp ce uruitul caretei, în care se afla arhiducele, se stingea, Orlando simțea

cum se îndepărtează tot mai mult de ea un arhiduce (asta n-o supăra), o avere (nici asta n-o supăra), un titlu (nici asta n-o supăra), siguranța și statornicia vieții casnice (nici asta n-o supăra), dar auzea cum se îndepărtează de ea viața însăși și un iubit. „Viața și un iubit", murmură ea : și, ducîndu-se la masa de scris, își muie pana în cerneală și scrise :

„Viața și un iubit" — un vers străin de ritmul și înțelesul celor scrise mai sus, care tratau despre metoda cea mai nimerită de scăldare a oilor, pentru a le feri de rîie. Recitind, Orlando roși și repetă :

„Viața și un iubit". Pe urmă, punînd de o parte tocul, intră în iatacul ei, se opri în fața oglinzii și-și potrivi șiragul de perle în jurul gîtului. Pe urmă, deoarece perlele nu ies bine în evidență pe o rochie de dimineață din bumbac înflorat, se schimbă, punîndu-și o rochie de culoarea porumbelului ; pe urmă, una de culoarea florii de piersic ; pe urmă una din brocart de culoarea vinului. Poate că nu strică nici o urmă de pudră și, dacă și-ar potrivi puțin părul — așa — pe frunte, ar prinde-o. Își vîrî apoi picioarele în niște papuci ascuțiți și-și băgă un inel cu smarald în deget. „Așa" făcu ea, după ce isprăvi și aprinse sfeșnicele de argint, care se aflau de o parte și de alta a oglinzii. Care femeie nu s-ar fi îmbujorat de plăcere, dac-ar fi văzut ceea ce Orlando văzu atunci strălucind în zăpadă — fiindcă toată oglinda era numai poteci acoperite cu zăpadă, iar ea era ca o văpaie, un tufiș aprins, căci

flăcările lumînărilor îi înconjurau capul cu frunze de argint ; sau, poate, oglinda era o întindere de apă verde, iar ea o sirenă, pe trupul căreia se încolăceau șiraguri de perle, o sirenă ascunsă într-o grotă și care cînta pînă cînd vîslașii se aplecau peste bărci și cădeau cufundîndu-se tot mai adînc, ca s-o îmbrățișeze pe ea ; era atît de întunecoasă, de strălucitoare ; de aspră, de dulce, atît de neînchipuit de seducătoare, încît era de o mie de ori păcat că nu se afla țipenie de bărbat în preajma ei, care să-i spună de-a dreptul într-o engleză ca lumea : „Pe legea mea, doamnă, dar ești frumusețea întruchipată“, ceea ce era adevărul adevărat. Pînă și Orlando (care era lipsită de deșertăciune) știa lucrul acesta, fiindcă zîmbea fără voie cu zîmbetul acela care înflorește pe buzele femeilor cînd propria lor frumusețe, ce pare străină de ele, începe să semene cu o picătură gata să cadă sau cu o fîntînă țîșnitoare și le întîmpină, pe neașteptate, din oglindă. Orlando zîmbi cu zîmbetul acesta și, pe urmă, ciuli urechile timp de o clipă, auzind doar foșnetul și ciripitul vrăbiilor ; atunci suspină : „Viața, un iubit“ ; pe urmă se răsuci pe călcîie cu o iuțeală nemaipomenită ; își trase perlele de pe gît, își smulse mătăsurile de pe ea, și, stînd dreaptă, în pantaloni negri de mătase ca oricare gentilom, sună. Cînd servitorul veni, îi porunci să aibă grijă să se înhame numaidecît și să tragă la scară caleașca cu șase cai. Nici o oră nu trecuse de la plecarea arhiducelui, cînd plecă și ea.

Putem folosi prilejul călătoriei ei, dat fiind că priveliştea avea un caracter pur englezesc şi, ca atare, nu necesită descriere, pentru a îndrepta atenţia cititorului, mai stăruitor decît ne-a fost dat s-o facem la momentul respectiv. asupra uneia sau două dintre observaţiile ce s-au strecurat ici şi colo, în cursul povestirii. De pildă s-a observat, poate, că Orlando îşi ascundea manuscrisele, ori de cîte ori o întrerupea cineva. În afară de asta, că se uita mult şi cu atenţie în oglindă. Apoi, chiar şi acum, în timp ce călătorea spre Londra, ai fi putut s-o vezi tresărind şi stăpînindu-şi un ţipăt, cînd caii o porneau într-un galop mai iute decît i-ar fi plăcut ei. Sfiala cu privire la ceea ce scria, deşertăciunea cît priveşte făptura ei ; teama că i s-ar putea întîmpla vreun accident, toate par să dea de înţeles că ceea ce s-a spus, nu de mult, şi anume că — devenind din bărbat femeie, Orlando, nu se schimbase — încetează de a mai fi cu totul adevărat. Începea să fie mai modestă, aşa cum sînt femeile, cînd era vorba de mintea ei, şi niţeluş mai deşartă, aşa cum sînt femeile, cît priveşte persoana ei. În unele privinţe, sensibilitatea ei creştea, în altele, scădea. Schimbarea veşmintelor, vor spune unii filozofi, cîntăreşte greu în toate astea. Măcar că par nişte nimicuri pline de deşertăciune, hainele, spun ei, au rosturi mai însemnate decît să ne apere de frig. Ele schimbă înţelegerea noastră despre lume şi a lumii despre noi. De pildă, de îndată ce căpitanul Bartolus a văzut fusta lui Orlando, a pus numaidecît

să i se întindă un cort, a îndemnat-o să mai ia o felie de carne de vacă şi a poftit-o pînă la ţărm împreună cu el într-o şalupă. Cu siguranţă că Orlando n-ar fi avut parte de aceste omagii dacă fustele ei, în loc să fluture, ar fi fost croite strîns pe picioare în chip de pantaloni. Apoi, cînd ni se aduc omagii, se cuvine să şi răspundem. Orlando făcuse o reverenţă : încuviinţase ; măgulise pornirile omului, ceea ce n-ar fi făcut, dacă, în loc de pantaloni bine croiţi, căpitanul ar fi purtat fustă şi, în loc de haină cu fireturi, un pieptar femeiesc de satin. Aşa încît nu greşesc cei care sînt de părere că hainele ne poartă pe noi şi nu noi pe ele ; noi le putem face să ne modeleze braţul sau pieptul, dar ele ne modelează inimile, creierii şi limba după bunul lor plac. Aşa se face că, după ce purtase cîtva timp fuste, Orlando vădea o anumită schimbare, care poate fi descoperită, chiar şi pe faţa ei, dacă cititorul binevoieşte să se uite la pagina 144. Dacă alăturăm portretul lui Orlando bărbat de cel al lui Orlando femeie, ne întîmpină de asemenea, deşi ambele reprezintă, fără urmă de îndoială, una şi aceeaşi persoană, unele schimbări. Bărbatul are mîna liberă pentru a putea apuca sabia, femeia trebuie să şi-o folosească pe a ei pentru a împiedica mătăsurile să-i alunece de pe umeri. Bărbatul priveşte lumea drept în faţă, de parcă ea ar fi făurită spre folosul lui şi plăsmuită după placul său. Femeia se uită pieziş, cu o privire enigmatică, ba chiar bănuitoare. Dacă ambii ar fi purtat aceleaşi veşminte, se prea poate ca şi înfăţişarea lor să fi fost aceeaşi.

Aceasta este părerea unor filozofi și încă dintre cei înțelepți ; dar, în general, noi înclinăm spre altă părere. Deosebirea dintre sexe este, din fericire, dintre cele mai profunde. Straiele sînt doar simbolul unei realități ascunse la mare adîncime. O schimbare petrecută în însăși firea lui Orlando o îmboldise să aleagă rochii de femeie și sexul feminin. Și, poate că, făcînd astfel, ea exprima cu mai multă sinceritate decît se obișnuiește — într-adevăr sinceritatea era trăsătura precumpănitoare a firii ei — ceva ce se întîmplă multor oameni, dar se mărturisește rar atît de deschis. Fiindcă, aici ajungem la o nouă dilemă. Oricît de deosebite ar fi între ele cele două sexe, ele se amestecă totuși. În orice făptură omenească se petrece o oscilație între un sex și celălalt și, adesea, doar hainele mai păstrează înfățișarea bărbătească sau femeiască, în timp ce dedesubtul lor, sexul dezminte aparența. Fiecare cunoaște din experiență greutățile și încurcăturile care se iscă din această pricină. Dar să lăsăm acum baltă problema generală și să pomenim doar de rezultatele ei ciudate în cazul lui Orlando.

Căci tocmai amestecul celor două elemente din firea ei, amestec în care întîietatea o avea cînd bărbatul, cînd femeia, dădea adesea purtărilor sale o întorsătură neașteptată. Unele ființe curioase de același sex cu ea s-ar putea întreba, de pildă, de ce, dacă Orlando era femeie, nu-i trebuiau niciodată mai mult decît zece minute ca să se îmbrace ? Și apoi rochiile ei nu erau oare alese cam la întîmplare și purtate uneori

chiar și după ce-și pierduseră prospețimea ? Dar, pe de altă parte, nu găseai la ea nimic din bățoșenia și ambiția bărbatului. Avea o inimă din cale-afară de duioasă. Nu răbda să vadă un măgar bătut sau un pisoi înecat. Dar, totuși, nu le scăpa femeilor nici faptul că Orlando nu putea să sufere treburile gospodărești, că se trezea o dată cu ivirea zorilor și că, vara, ieșea pe cîmp înainte de răsăritul soarelui. Nici un fermier nu știa mai mult despre recolte decît știa ea. Ținea la băutură ca cei mai strașnici băutori și-i plăceau jocurile de noroc. Călărea bine și știa să mîne șase cai în galop peste turnul Londrei. Dar, pe de altă parte, deși îndrăzneață și întreprinzătoare ca un bărbat, o vedeai tremurînd femeiește în fața primejdiei care-l păștea pe altul. Izbucnea în lacrimi pentru orice fleac. Nu se pricepea la geografie, matematică, i se păreau o pacoste și avea unele idei trăsnite dintre cele mai obișnuite la femei decît la bărbați ; credea, de pildă, că a călători spre sud înseamnă a merge la vale. Prin urmare, dacă Orlando era mai mult bărbat sau mai mult femeie e greu de spus și nu poate fi hotărît acum. Fiindcă, în clipa de față, careta, în care se afla ea, uruia pe caldarîm. Ajunsese la casa ei din Londra. Scărița fu lăsată în jos ; poarta de fier deschisă. Orlando intra în casa tatălui ei din Blackfriars care — deși lumea selectă părăsea acel cartier al orașului — mai era încă o locuință plăcută, spațioasă, cu grădini ce coborau în pantă iute pînă la fluviu și cu un nucet, prin care era o încîntare să te plimbi.

Aici își stabili reședința și începu de îndată să caute în jur ceea ce venise să găsească — adică viața și un iubit. Cu privire la primul articol se pot isca unele îndoieli ; pe cel de al doilea îl găsi, fără cea mai mică greutate, două zile după sosire. Ajunsese în oraș într-o marți. Joi făcu o plimbare pe Mall, așa cum obișnuiau pe atunci oamenii cu vază. Nu apucase să străbată aleea mai mult decît o dată sau de două ori, cînd fu zărită de o ceată de bădărani, care se plimbau pe acolo ca să caște gura la superiorii lor în rang. În clipa în care Orlando trecu prin dreptul lor, o femeie simplă cu un copil la sîn păși înainte, o măsură fără fasoane cu privirea și strigă : „Ai naibii să fim, dacă asta nu-i chiar lady Orlando !“ Însoțitorii femeii se îngrămădiră în jurul lui Orlando, care se trezi, cît ai clipi din ochi, în mijlocul unei gloate de tîrgoveți și de neveste de prăvăliași, care se hlizeau la ea, dornici cu toții s-o vadă pe eroina vestitului proces, întratît de mare era curiozitatea, pe care cazul acesta o stîrnea în mințile oamenilor de rînd. Orlando ar fi putut ajunge la mare ananghie din pricina îmbulzelii — uitase că doamnele nu se cade să umble singure prin locuri publice — dacă un domn înalt nu s-ar fi repezit numaidecît înainte și nu i-ar fi oferit sprijinul brațului său. Era arhiducele. La vederea lui, Orlando se simți copleșită de mîhnire, dar și puțin înveselită. Nu numai că acest gentleman

mărinimos o iertase, dar, ca să-i arate că nu-i ia în nume de rău farsa cu broasca, își făcuse rost de un giuvaer de forma acelei lighioane și o sili pe Orlando să-l primească, reînnoindu-și, în timp ce o ducea de braț spre careta sa, cererea în căsătorie.

Cît din pricina gloatei, cît din pricina ducelui și a giuvaerului, Orlando se întoarse acasă într-o stare sufletească dintre cele mai groaznice. Va să zică era cu neputință să iasă la plimbare, fără să fie pe jumătate sufocată, fără să primească o broască bătută în smaragde și cererea în căsătorie a unui arhiduce ? Privi întîmplarea cu mai multă bunăvoință a doua zi, cînd găsi pe masă, la micul dejun, o jumătate de duzină de bilețele trimise de cele mai mari doamne din țară — lady Suffolk, lady Salisbury, lady Chesterfield, lady Tavistock și altele care îi reaminteau, cu mii de politețuri, despre vechile legături dintre familiile lor și a ei și rîvneau la cinstea de a-i face cunoștința. Ziua următoare, care era o sîmbătă, multe din aceste distinse doamne veniră în persoană să-i facă o vizită. Marți pe la prînz, lacheii lor aduseră invitații pentru felurite sindrofii, dineuri și reuniuni ce aveau să aibă loc în viitorul apropiat ; așa încît Orlando fu lansată fără întîrziere, și chiar cu stropi și spumă, pe apele societății londoneze.

A scrie o dare de seamă credincioasă adevărului, despre viața londoneză în vremea aceea sau în orice altă vreme, depășește puterile biografului sau istoricului. Numai celor cărora nu

le este de mare trebuință adevărul și deci nici nu-l respectă — adică poeților și romancierilor — li se poate încredința misiunea, fiindcă acesta este un subiect în care nu găsești nici urmă de adevăr. Nimic nu există. Totul este abur, nălucire. Ca să lămurim ce vrem să spunem — Orlando se întorcea acasă de la una dintre aceste sindrofii la orele trei sau patru dimineața, cu obrajii ca un pom de Crăciun și cu ochii ca stelele. Își desfăcea un șiret, măsura odaia cu pașii de vreo zece ori, mai desfăcea un șiret, se oprea și iar umbla prin odaie. Adesea soarele dogorea deasupra coșurilor din Southwark, înainte ca ea să se hotărască să se bage în pat. După ce se vedea în pat, stătea culcată, răsucindu-se și perpelindu-se, rîzînd și oftînd timp de un ceas și mai bine înainte de a adormi, în sfîrșit. Și care era pricina acestei agitații ? Societatea. Și ce spusese sau făcuse societatea ca să aducă o doamnă chibzuită într-o asemenea stare de neliniște ? Ca să vorbim pe-nțelesul tuturor, nu făcuse nimic. Oricît și-ar fi scormonit memoria a doua zi, Orlando nu putea să-și amintească pentru nimic în lume nici măcar o singură vorbă, care să merite a fi numită „ceva". Lordul O. fusese curtenitor. Lordul A. politicos. Marchizul de C. fermecător. Domnul M. amuzant. Dar cînd încerca să dibuie în ce consta curtenia, politețea, farmecul sau spiritul, era silită să-și învinuiască memoria, care nu era în stare să numească nici măcar un singur lucru — și mereu se întîmpla la fel. Nimic nu mai rămînea a doua zi și totuși emoția momen-

tului era puternică. Astfel încît sîntem siliţi să tragem concluzia că societatea seamănă cu o băutură dintre cele pe care gospodinele le servesc fierbinţi în timpul Crăciunului şi a căror aromă depinde numai de felul cum sînt amestecate şi scuturate o duzină de ingrediente. Dacă guști unul dintre ele separat e searbăd. Scoate-l pe lordul O., pe lordul A., pe lordul C. sau pe domnul M. şi fiecare în parte n-are nici un haz. Amestecă-i şi se vor combina pentru a da buchetul cel mai îmbătător, parfumul cel mai ameţitor. Totuşi această beţie, această seducţie scapă cu totul analizei noastre. Prin urmare, în unul şi acelaşi moment, societatea e totul şi societatea nu e nimic. Societatea e cea mai puternică licoare din lume şi societatea, de fapt, nici nu există. Doar poeţii şi romancierii pot să se descurce cu asemenea monştri ; ei îşi împănează opera cu asemenea nimicuri pînă o umflă peste măsură ; drept care, cu cea mai mare bunăvoinţă din lume, lăsăm chestiunea în seama lor.

Urmînd deci pilda înaintaşilor noştri, vom spune doar că societatea în timpul domniei reginei Anne, era de o strălucire fără seamăn. Să ai intrare liberă în această societate era ţelul oricărei fiinţe de familie bună. Rafinamentele erau excesive. Taţii îşi dăscăleau fiii, mamele — fiicele. Nici pentru băieţi, nici pentru fete „educaţia nu era desăvîrşită“, dacă nu cuprindea ştiinţa ţinutei, arta saluturilor şi reverenţelor, mînuirea sabiei şi a evantaiului, îngrijirea dinţilor, mişcarea piciorului, mlădierea genun-

chiului, metodele potrivite de a intra într-o odaie şi a ieşi din ea şi mii de etcetera-uri, de care îşi va aminti numaidecît oricine a frecventat societatea. De vreme ce Orlando se alesese cu laude din partea reginei Elizabeta pentru felul cum îi întinsese un castron cu apă de trandafiri, pe vremea cînd era băiat, ne putem închipui că avea destulă pricepere pentru a face faţă încercării. E drept că, fiind cam împrăştiată. devenea cîteodată stîngace ; era în stare să se gîndească la poezie, cînd ar fi trebuit să se gîndească la tafta ; umbla poate cu paşi puţin prea mari pentru o femeie, iar gesturile ei smucite primejduiau, uneori, cîte o ceaşcă de ceai.

Fie că această uşoară neîndemînare era de ajuns pentru a-i umbri splendoarea ţinutei, fie că moştenise o picătură prea mult din acea umoare neagră, care curgea prin vinele tuturor celor din neamul ei, sigur este că nici de douăzeci de ori nu ieşise în lume şi ar fi putut fi auzită spunînd, dacă în preajmă s-ar mai fi aflat şi altcineva decît prepelicarul Pippin : „Ce naiba se întîmplă cu mine ?“ Asta se petrecea într-o marţi, 16 iunie 1712 ; tocmai se întorsese de la un mare bal ce avusese loc la Arlington House ; zorile luminau cerul şi Orlando îşi scotea ciorapii. ‚Nu-mi pasă nici dacă nu mai întîlnesc suflet de om cîte zile oi trăi“, strigă ea, izbucnind în lacrimi. Curtezani avea din belşug, dar viaţa, care, la urma urmelor, e lucru destul de însemnat în felul ei, îi scăpa. „Asta să fie“, întreba ea — dar nu era

nimeni de față ca să-i răspundă, „asta să fie“, sfîrși ea totuși fraza „ceea ce oamenii numesc viață?“ Prepelicarul ridică laba din față în semn de simpatie. Prepelicarul îi linse apoi mîna. Orlando mîngîie prepelicarul. Orlando sărută apoi prepelicarul. Pe scurt, între ei domnea cea mai sinceră simpatie, care se poate înfiripa între un cîine și stăpîna lui, dar, totuși, nu putem tăgădui că muțenia animalelor e o mare piedică în calea unor relații mai rafinate. Animalele dau din coadă; își apleacă partea din față și și-o ridică pe aceea din spate; se rostogolesc, sar, zgîrie, schelălăie, latră, salivează, au și ei tot felul de ceremonii și dichisuri, dar toate astea nu folosesc la nimic de vreme ce de vorbit nu pot vorbi. Aceeași imputare, se gîndi Orlando, călcînd ușurel cîinele pe podea, o aducea ea oamenilor de rang de la Arlington House. Și ei dau din coadă, fac plecăciuni, se sucesc, sar, zgîrie și salivează, dar de vorbit nu sînt în stare să vorbească. „De luni de zile ies în lume“, spuse Orlando, azvîrlind un ciorap în celălalt capăt al odăii, „dar de auzit n-am auzit nimic altceva decît ceea ce ar fi putut să spună Pippin. Mi-e frig. Sînt fericit. Mi-e foame. Am prins un șoarece. Am îngropat un ciolan. Te rog sărută-mă pe nas.“ Și asta nu era de ajuns. Cum trecuse Orlando, într-un răstimp atît de scurt, de la beție la greață, putem încerca să explicăm, numai dacă presupunem că acel misterios amestec, pe care-l numim societate, nu este nicidecum ceva mai bun sau rău în sine, ci cuprinde o esență volatilă, dar

tare, care fie te îmbată, atunci cînd o crezi, așa cum făcuse Orlando, delicioasă, fie îți dă dureri de cap, cînd o crezi, așa cum o credea Orlando acum, respingătoare. Că în toate acestea graiul ar avea vreo înrîurire într-un fel sau altul, ne îngăduim să punem la îndoială. Adesea un ceas de tăcere e mai încîntător decît toate celelalte ; iar un spirit strălucit poate fi peste măsură de plicticos. Dar să lăsăm chestiunea în seama poeților și să mergem mai departe cu povestea noastră.

Orlando aruncă cel de al doilea ciorap pe urmele primului și se culcă destul de tristă, hotărîtă să se lepede pentru totdeauna de societate. Dar, după cum avea să se dovedească, se pripise să tragă concluzii, deoarece, chiar în dimineața următoare, de cum se deșteptă, găsi, printre invitațiile obișnuite de pe masa ei, una de la o anumită nobilă doamnă, contesa de R. Cum în ajun se jurase să nu mai iasă niciodată în lume, nu putem explica purtarea lui Orlando — care trimise în grabă un curier la casa familiei R., pentru a anunța că stăpîna lui o va vizita pe Înălțimea-Sa cu cea mai mare plăcere din lume — decît amintind că Orlando se mai afla încă sub înrîurirea a trei nume melodioase picurate în urechea ei, pe bordul corăbiei *Enamoured Lady*, de către căpitanul Nicholas Benedict Bartolus, în timp ce înaintau pe Tamisa : Addison, Dryden, Pope, spusese el, arătînd spre *Cocotier* și, de atunci, Addison, Dryden, Pope răsunară fără încetare în capul ei ca un descîntec. Cine poate da crezare unei

asemenea nebunii ? Dar așa s-a întîmplat. Orlando nu învățase nimic din experiența cu Nick Greene. Asemenea nume încă o mai prindeau ca într-o vrajă puternică. Poate că trebuie totuși să credem în ceva și, fiindcă Orlando, după cum am mai spus, nu credea în divinitățile obișnuite, își revărsa credința asupra oamenilor mari — făcînd totuși o deosebire. Amiralii, soldații, oamenii de stat o lăsau rece. Dar pînă și gîndul la un mare scriitor stîrnea în ea o asemenea exaltare a credinței, încît făcea din el aproape un zeu nevăzut. De altfel în privința asta instinctul ei era sănătos. Poate că izbutești să crezi, cu toată ființa ta, numai în ceea ce cu ochii nu poți vedea. Apariția fugară a acestor oameni, pe care ea îi zărise doar de pe puntea corăbiei, ținea de nălucire. Că ceașca din fața lor era de porțelan, iar gazeta, pe care o citeau, de hîrtie, de asta Orlando se îndoia. Cînd lordul O. îi povesti într-o zi, că cinase cu Dryden în seara din ajun, ea nu crezu nici o vorbă. Dar salonul lui lady R. se bucura de faima de a fi o antecameră a acelei sfinte a sfintelor, în care sălășluiesc geniile ; era locul unde se reuneau bărbați și femei pentru a legăna cădelnița și a cînta imnuri de slavă în fața bustului geniului aflat într-o firidă din perete. Uneori zeul însuși catadicsea să se arate timp de o clipă. Pătrundea acolo doar credinciosul înzestrat cu inteligență și nici o vorbă nu se rostea înăuntru (așa umbla zvonul) care nu era de duh.

Orlando păşi aşadar cu mare înfrigurare în salon. Găsi un grup aşezat dinainte în semicerc în jurul focului. Lady R., o doamnă bătrîioară, oacheşă la faţă, cu un voal de dantelă neagră pe cap, şedea la mijloc, într-un jilţ mare. În felul acesta, deşi puţin tare de ureche, putea urmări conversaţia şi într-o parte şi în cealaltă. În dreapta şi în stînga ei şedeau domni şi doamne de o mare distincţie. Fiecare dintre bărbaţii de faţă, se spunea, fusese prim-ministru şi fiecare dintre femei, se şoptea, fusese amanta unui rege. Sigur este că erau cu toţii sclipitori şi cu toţii vestiţi. Orlando îşi ocupă locul în tăcere, după o plecăciune adîncă... După trei ore, făcu o reverenţă... şi plecă.

Dar, are oare dreptul cititorul să întrebe cu oarecare enervare, ce s-a întîmplat între timp ? Vreme de trei ore, o asemenea adunare trebuie să fi spus cele mai spirituale, cele mai profunde, cele mai interesante lucruri din lume. Aşa s-ar putea crede, într-adevăr. Dar pare-se că, de fapt, oamenii aceia n-au spus nimic. Aceasta este o caracteristică ciudată, pe care o au în comun cele mai strălucite adunări din lume. Bătrîna madame du Deffand şi prietenii ei au vorbit vreme de cincizeci de ani fără întrerupere. Şi ce a rămas din tot ce au spus ? Poate trei vorbe de duh. Aşa încît sîntem liberi să ne închipuim, fie că la madame du Deffand nu s-a spus nimic, fie că nu s-a spus nimic spiritual, fie că acea cîtime reprezentată de trei vorbe de duh s-a întins pe optsprezece mii două sute cincizeci de nopţi, ceea ce nu lasă nici uneia dintre ele o porţie prea îmbelşugată de spirit.

Adevărul este, pare-se — dacă ne este îngăduită îndrăzneala de a folosi un asemenea cuvînt într-o asemenea ordine de idei — că toate aceste cercuri se află sub puterea unei vrăji. Gazda este Sibila noastră modernă. Ea e vrăjitoarea care face farmece oaspeţilor. În cutare casă ei se socotesc fericiţi ; în cutare casă, spirituali ; într-a treia casă, profunzi. Totul este iluzie (n-avem nimic împotriva iluziilor, căci ele sînt cele mai preţioase şi necesare lucruri şi femeia care poate făuri măcar una este cea mai mare binefăcătoare a omenirii), dar, ştiut fiind că iluziile se spulberă în ciocnirea cu realitatea, nici fericire adevărată, nici spirit adevărat, nici profunzime adevărată nu sînt îngăduite, acolo unde domneşte iluzia. Şi cu asta explicăm de ce madame du Deffand n-a rostit mai mult decît trei vorbe de duh în răstimpul a cincizeci de ani. De-ar fi spus mai multe, cercul ei ar fi pierit. În clipa în care se desprindea de buzele ei, cuvîntul de spirit se rostogolea prin sporovăiala obişnuită, aşa cum se rostogoleşte o ghiulea de tun turtind violetele şi margaretele. Vestitul ei „mot de Saint Denis“ a pîrjolit pînă şi iarba. A urmat apoi dezamăgirea şi tristeţea. Un cuvînt nu s-a mai rostit. „Scutiţi-ne de altul asemănător, madame, pentru numele lui Dumnezeu !“, strigară prietenii ei într-un singur glas. Iar ea s-a supus. Timp de aproape şaptesprezece ani n-a mai spus nimic vrednic de a fi pomenit şi totul a mers strună. Plăpumioara plăcută a iluziei i-a apărat salonul, aşa cum apără acum salonul lui lady R. Oaspe-

ții se socoteau fericiți, se socoteau spirituali, se socoteau profunzi și, de vreme ce ei credeau toate acestea, ceilalți le credeau cu și mai multă tărie ; și așa s-a dus zvonul că nimic nu este mai încîntător decît o reuniune în salonul lui lady R. ; fiecare îl pizmuia pe acela care avea fericirea de a fi primit acolo ; cei care erau primiți se invidiau pe ei înșiși, fiindcă alții îi invidiau pe ei ; și se părea că lucrurile aveau să continue tot așa fără sfîrșit, de n-ar fi fost sfîrșitul pe care-l vom istorisi noi acum.

Cam a treia oară cînd Orlando fu poftită acolo, se iscă un anumit incident. Ea tot se mai afla pradă iluziei că ascultă cele mai scînteietoare epigrame din lume, deși adevărul e că bătrînul general C. nu făcea decît să povestească pe-ndelete cum guta lui se mutase de la piciorul stîng la cel drept, iar domnul L. îl întrerupea, ori de cîte ori era pomenit un nume propriu. „R. ? O ! Îl cunosc pe Billy R. cum mă cunosc pe mine. S. ? Prietenul meu cel mai drag. T. ? Am locuit cu el timp de cincisprezece zile în Yorkshire“ — ceea ce — într-atît este de mare puterea iluziei — suna ca replica cea mai spirituală, ca cel mai pătrunzător comentariu asupra vieții umane și făcea ca hohotele de rîs să nu mai contenească ; cînd, deodată, ușa se deschise și un gentleman mărunțel, al cărui nume Orlando nu-l putu prinde, intră. Curînd o cuprinse o senzație ciudat de neplăcută. Judecînd după fețele din jur, ceilalți începură și ei să simtă același lucru. Unul dintre domni se plînse că e curent. Marchiza de C. se

temu să nu fie vreo pisică ascunsă sub canapea. Era ca şi cum ochii li s-ar fi deschis încet după un vis plăcut, pentru a nu întîlni altceva decît un spălător mizer şi o cuvertură murdară. Era ca şi cum aburii îmbătători ai unui vin delicios s-ar fi împrăştiat încet, încet. Totuşi generalul vorbea mai departe şi domnul L. încă mai depăna amintiri. Dar acum se vedea din ce în ce mai bine cît de roşu era gîtul generalului, cît de pleşuv era capul domnului L. Cît despre ceea ce spuneau — nici nu se putea închipui ceva mai plicticos şi mai vulgar. Toată lumea se foia, iar doamnele care aveau evantaie, îşi acopereau căscatul cu ele. Într-un tîrziu lady R. ciocăni cu al ei în braţul jilţului. Amîndoi domnii se opriră din vorbă.

Atunci domnul cel mărunţel spuse
Mai spuse pe urmă,
Spuse în încheiere. [1]

În spusele lui, găseai, fără putinţă de tăgadă, adevărat spirit, adevărată înţelepciune, adevărată profunzime. Adunarea se prăvăli în adîncuri de deznădejde. Un singur cuvînt de acest fel şi încă ar fi fost destul de neplăcut, dar trei la rînd şi încă în aceeaşi seară! După asemenea întîmplare nici un cerc nu mai putea supravieţui.

[1] Spusele lui sînt prea bine cunoscute pentru a trebui să fie repetate, şi, în afară de aceasta, pot fi toate găsite în operele lui complete (n.a.).

„Domnule Pope“, spuse bătrîna lady R., cu un glas ce tremura de furie batjocoritoare, „îți face plăcere să fii spiritual“. Domnul Pope deveni stacojiu la față. Nimeni nu scoase o vorbă. Rămaseră cufundați într-o tăcere de moarte, timp de vreo douăzeci de minute. Pe urmă, se ridicară unul cîte unul și se strecurară afară din odaie. Era îndoielnic că se vor mai reîntoarce după o asemenea experiență. Pînă în capătul străzii South Audley se auzeau purtătorii de torțe chemînd caleștile. Se trînteau portierele și caleștile porneau. Orlando se trezi pe scară alături de domnul Pope. Trupul lui slăbănog și schilod era scuturat de tot soiul de emoții. Ochii lui aruncau fulgere de răutate, mînie, triumf, spirit și spaimă (tremura ca o frunză). Semăna cu o reptilă ghemuită pe a cărei frunte era încrustat un topaz ce aruncă flăcări. În aceeași clipă, se abătu și asupra nefericitei Orlando o furtună de emoții dintre cele mai ciudate. O dezamăgire atît de cruntă ca aceea trăită nici cu o oră înainte te lasă cu mintea zdruncinată. Fiecare lucru apare de zece ori mai crud în goliciunea și adevărul lui decît înainte. E un moment plin de cele mai mari primejdii pentru cugetul omenesc. În asemenea clipe, femeile se călugăresc și bărbații se hirotonisesc. În asemenea clipe, bogătașii se leapădă de averea lor, iar oamenii fericiți își taie beregata cu cuțitul de bucătărie. Orlando ar fi făcut toate astea de bunăvoie, dar avea o treabă mai primejdioasă de îndeplinit și pe aceasta o înde-

plini. Îl pofti pe domnul Pope s-o însoțească pînă acasă.

Căci dacă e primejdios să intri neînarmat în cușca leului, primejdios să plutești pe Atlantic într-o luntre cu vîsle, primejdios să stai într-un picior în vîrful catedralei Sf. Pavel, e și mai primejdios să te duci acasă singură cu un poet. Un poet e Atlanticul și leul laolaltă. În timp ce primul ne îneacă, celălalt ne mușcă. Dacă scăpăm de colți, cădem pradă valurilor. Un om care e în stare să zădărnicească iluzii este deopotrivă fiară și puhoi. Iluziile sînt pentru suflet ceea ce este atmosfera pentru pămînt. Dacă desprinzi învelișul acesta binefăcător făcut din aer, plantele mor, culorile pălesc. Pămîntul pe care umblăm se preface în zgură uscată. Călcăm pe marnă și pietricele fierbinți ne pîrlesc tălpile. Adevărul ne nimicește. Viața este un vis. Deșteptarea e ceea ce ne ucide. Cel care ne răpește visele, ne ia viața (și așa mai departe, pe o întindere de șase pagini, dacă doriți, dar stilul acesta este plicticos și am face mai bine să ne lăsăm păgubași de el).

În acord cu această demonstrație, Orlando ar fi trebuit să fie doar o grămadă de cenușă, în momentul cînd careta se oprea în fața casei ei din Blackfriars. Dacă la coborîre mai era încă ea însăși, în carne și oase, deși epuizată, se datorează acelei împrejurări asupra căreia am atras atenția cititorului mai înainte. Cu cît vedem mai puțin limpede, cu atît credem mai tare. Ori străzile care despart Mayfair de Blackfriars

erau, în vremea aceea, foarte prost luminate. E drept că luminatul progresase mult din timpul Elizabetei. Pe vremea aceea călătorul întîrziat trebuia să se încreadă în stele sau în facla roșie a cîte unui paznic de noapte, ca să se poată feri de gropile cu nisip din Park Lane și de pădurile de stejar din Tottenham Court Road scormonite de rîturile mistreților. Dar chiar și așa luminatul era încă departe de perfecțiunea modernă. Felinarele cu ulei se iveau cam la fiecare două sute de yarzi, iar între ele erau întinderi de beznă neagră ca smoala. Așa încît Orlando și domnul Pope stăteau pe întuneric cîte zece minute în șir ; pe urmă, timp de vreo jumătate de minut, pe lumină. Această împrejurare născu în Orlando o stare sufletească ciudată. Pe măsură ce lumina pălea, se simțea treptat intrînd sub puterea unui balsam încîntător. „E într-adevăr o mare cinste pentru o femeie tînără să călătorească împreună cu domnul Pope", începea să-și spună, privind din profil nasul acestuia. „Sînt cea mai blagoslovită dintre femei. La jumătate de inci depărtare de mine — chiar simt cum mă apasă pe coapsă nodul panglicilor de la genunchiul lui — se află cea mai luminată minte de pe toate meleagurile stăpînite de Majestatea-Sa. Veacurile viitoare se vor gîndi la noi cu curiozitate și mă vor pizmui amarnic." Și aici se ivea iarăși un felinar. „Ce sărmană neroadă mai sînt și eu !" se gîndea. „Faima și gloria nici nu există. Nici o privire nu vor arunca vremurile viitoare asupra mea sau chiar și asupra domnului Pope. La urma urmelor, ce

înseamnă o epocă ? Ce sîntem noi ?“ Înaintarea lor prin Berkeley Square i se părea bîjbîiala a două furnici oarbe, aruncate laolaltă, timp de o clipă, fără nici un interes sau țel comun, în bezna unui deșert. Se cutremură. Dar intrară din nou în umbră. Iluziile renăscură. „Ce frunte nobilă are“, se gîndea (luînd pe întuneric, o umflătură a pernei drept fruntea domnului Pope). „Ce cantitate de geniu sălășluiește înăuntru ! Ce spirit, ce înțelepciune și cît adevăr — ce comori dintre cele pentru care oamenii sînt gata să-și dea viața ! A ta e singura lumină care va arde de-a pururi. Fără tine călătoria pe această lume s-ar desfășura în bezna cea mai neagră (aici careta se hurducă rău, pentru că nimerise într-un șanț din Park Lane) ; căci fără geniu ne-am răsturna, am pieri. Rază prea-măreață, prealucidă !“ Astfel se adresa Orlando umflăturii de pe pernă, cînd trecură iarăși pe sub unul dintre felinarele înșirate pe Berkeley Street și ea își dădu seama de greșeala ei. Domnul Pope n-avea o frunte mai mare decît oricare alt om. „Nepricopsitule, se gîndi ea, în ce hal m-ai amăgit ! Am luat umflătura aceea drept fruntea ta. Ce jalnic și nenorocit arăți cînd te vede omul bine ? Schilod și slăbănog cum ești, n-ai nimic care să merite respect, ci numai milă și mai ales dispreț.“

Din nou intrară în umbră și mînia ei se îndreptă într-altă parte, de îndată ce nu se mai văzu nimic în afară de genunchii poetului.

„Nepricopsită sînt eu“, cugetă ea, de cum se cufundară iarăși în bezna neagră, „căci oricît ai

fi tu de josnic, nu sînt eu oare şi mai josnică? Tu ești acela care mă hrănești și mă aperi, tu ești acela care înspăimînţi fiarele, care-i sperii pe sălbatici; care-mi ţeşi haine din mătasea viermilor şi covoare din lîna oilor. Dacă simt nevoia să mă închin, nu mi-ai dăruit tu o icoană de-a ta, pe care ai aşezat-o în ceruri? Nu mă întîmpină peste tot dovezi ale grijii tale? Cît de umilă, de recunoscătoare, de supusă ar trebui, prin urmare, să fiu! Bucuria mea va fi să te slujesc, să te cinstesc, să te ascult."

Tocmai ajunseseră sub felinarul cel mare din colţul care este astăzi Piccadilly Circus. Lumina o orbi pe Orlando, care văzu, în afara cîtorva femei decăzute, doi nenorociţi de pitici pe o întindere de o cumplită pustietate. Erau deopotrivă de goi, de singuri, de neajutoraţi. Fiecăruia dintre ei îi lipsea puterea de a-l ajuta pe celălalt. Fiecare de-abia prididea să aibă grijă de el însuşi. Privindu-l pe domnul Pope drept în faţă, Orlando se gîndi: „E o deşertăciune la fel de mare pentru dumneata să-ţi închipui că mă poţi ocroti pe mine, ca şi pentru mine să cred că mă pot închina dumitale. Lumina adevărului cade, fără milă, asupra noastră şi lumina adevărului nu ne prinde pe nici unul dintre noi."

În tot timpul acesta, ei continuau, fireşte, să sporovăiască plăcut — aşa cum obişnuiesc să facă oamenii de familie bună, care au primit o creştere aleasă — despre firea reginei şi despre guta primului-ministru, în timp ce careta cobora pe Haymarket, de-a lungul Strand-ului,

urca pe Fleet Street, trecînd din lumină în întuneric, ca să ajungă, într-un tîrziu, la casa lui Orlando din Blackfriars. De la un timp încoace, spațiile dintre felinare se mai luminaseră, iar felinarele păliseră — cu alte cuvinte, soarele răsărea, așa încît ei coborîră în lumina uniformă, dar încețoșată a unei dimineți de vară, în care totul se vede, dar nimic nu e deslușit. Domnul Pope întinse mîna, ajutînd-o pe Orlando să coboare din caretă, iar Orlando îl pofti, cu o reverență, pe domnul Pope să meargă înaintea ei pînă în casă, îndeplinind cu tot dichisul ritualul grațiilor.

Pasajul de mai sus nu trebuie, totuși, să nască bănuiala că geniul (dar în zilele noastre boala a fost nimicită în insulele britanice, căci, zice-se, răposatul lord Tennyson a fost ultimul om care a mai suferit de ea) arde fără încetare, fiindcă atunci am vedea totul limpede, ba am fi și în primejdia de a muri pîrjoliți. Geniul lucrează mai curînd ca un far, far care trimite o rază și apoi se oprește un timp ; atît doar că geniul are mult mai multe toane în manifestările sale și e în stare să arunce șase sau șapte raze una după alta (așa cum făcuse domnul Pope în noaptea aceea) și pe urmă să se scufunde în întuneric timp de un an sau pe vecie. Este deci cu neputință să te lași călăuzit de razele lui și, de altfel, cînd întunericul pogoară asupra lor, oamenii de geniu sînt, zice-se, foarte asemănători cu ceilalți muritori. A fost pentru Orlando o binecuvîntare, deși la început însoțită de dezamăgire, că lucrurile se întîmplă așa, fiindcă

începuse să-și petreacă mult timp din viață în preajma oamenilor de geniu. De altfel nici nu erau chiar atît de deosebiți de restul muritorilor, cum s-ar fi putut presupune. Addison, Pope, Swift se dovedeau, după cum îi fu dat lui Orlando să descopere, mari amatori de ceai. Le mai plăceau și umbrarele. Colecționau cioburi de sticlă colorată. Adorau grotele. Măririle nu le displăceau. Lauda îi încînta. Astăzi îmbrăcau un costum de culoarea prunei, mîine unul cenușiu. Domnul Swift avea un baston frumos de Malacca. Domnul Addison își parfuma batistele. Domnul Pope suferea de dureri de cap. Un pic de bîrfeală nu le făcea silă. Și nici lipsiți de invidii nu erau. (Înșirau la nimereală pe hîrtie cîteva cugetări, care se învălmășeau în capul lui Orlando.) La început îi era ciudă pe ea însăși că observă asemenea nimicuri și-și făcu rost de un caiet, în care să-și noteze toate vorbele de neuitat ale acestor oameni, dar paginile rămaseră goale. Totuși își veni în fire și se apucă să rupă toate invitațiile la mari sindrofii ; își păstra serile libere, așteptînd cu nerăbdare vizita domnului Pope, a domnului Addison, a domnului Swift — și așa mai departe și așa mai departe. Dacă cititorul va binevoi să consulte *Bucla furată, Spectatorul* și *Călătoriile lui Gulliver*, va înțelege tocmai ce pot să însemne aceste cuvinte misterioase. Într-adevăr, biografii și criticii ar fi scutiți de orice osteneală, dacă cititorii ar ține seama de acest sfat. Căci atunci cînd citim :

De-nfrînge nimfa legea Dianei,
De un vas chinez e-atins şi spart,
Cînd ea onoarea şi-o pătează sau rochia de
brocart
Îşi uită rugăciunea, sau pierde-un carnaval,
Îşi lasă inima sau un şirag la bal...

ştim, de parcă l-am auzi, chiar în clipa aceasta, cum se mişcă limba domnului Pope ascuţită ca a unei şopîrle, cum îi scînteie ochii, cum îi tremură mîna, cum iubeşte, cum minte, cum suferă. Pe scurt, orice taină din sufletul scriitorului, orice experienţă a vieţii, orice însuşire a minţii lui, toate trăiesc în scrisul său şi tot mai avem nevoie de critici care să-i comenteze opera şi de biografi care să-i istorisească viaţa. Singura explicaţie a unor asemenea monstruozităţi e faptul că oamenii resimt ca o povară trecerea înceată a timpului.

Iată dar că, după ce am citit o pagină sau două din *Bucla furată*, ştim precis de ce se simţea Orlando atît de înveselită şi atît de speriată, de ce era aşa îmbujorată la faţă şi de ce-i străluceau ochii atît de tare, în după-amiaza aceea.

Doamna Nelly bătu în uşă ca să anunţe că domnul Addison dorea să fie primit de Înălţimea-Sa. Cînd auzi asta, domnul Pope se ridică în picioare cu un zîmbet pieziş, îşi luă rămas bun şi ieşi şchiopătînd. Intră domnul Addison. Să citim, în timp ce el ia loc, următorul pasaj din *Spectator* :

„Consider femeia drept un animal frumos și romantic, care poate fi împodobit cu blănuri și pene, perle și diamante, aur și mătăsuri. Rîsul își va arunca blana la picioarele ei, pentru ca ea s-o folosească în chip de capă ; păunul, papagalul și lebăda își vor plăti tributul pentru împodobirea manșonului ei ; mările vor fi scormonite în căutarea scoicilor și stîncile în căutarea nestematelor și fiecare regn al naturii își va da contribuția spre înfrumusețarea unei făpturi, care este opera cea mai desăvîrșită a firii. Îngădui femeilor să poarte toate acestea, dar cît privește juponul, despre care vorbeai adineauri, nu pot și nici nu vreau să-l încuviințez.“

Acum îl ținem în căușul palmei pe gentleman-ul nostru cu tricornul lui cu tot. Mai priviți-l o dată prin lupă. Nu-l vedem cu deplină limpezime, deslușind pînă și încrețitura pe care o face ciorapul ? Nu avem în fața ochilor fiecare cută și unduire a spiritului său, nu-i cunoaștem oare bunătatea și sfiala și politețea, nu știm oare că se va căsători cu o contesă și-și va sfîrși viața în mod respectabil ? Totul este limpede. Și, după ce domnul Addison a spus ceea ce avea de spus, se aude un ciocănit înfricoșător în ușă și domnul Swift, căruia îi stăteau în obicei asemenea toane, intră neanunțat. O clipă, unde sînt *Călătoriile lui Gulliver* ? Le-am găsit ! Să citim un pasaj din călătoria în țara Houyhnhnmilor :

„Eram sănătos tun și cu sufletul deplin liniștit. Nu cunoșteam nici durerea pe care ți-o pri-

cinuiește trădarea sau nestatornicia unui prieten și nici aceea pe care ți-o pricinuiește un vrăjmaș fățiș sau ascuns. N-aveam nevoie să mituiesc, să lingușesc pe nimeni, nici să cîștig favoarea vreunui om mare sau a favoritului său. Nu trebuia să mă apăr împotriva înșelăciunii și a tiraniei, nu eram înconjurat nici de doctori care să-mi nimicească trupul, nici de avocați care să-mi nimicească averea ; nu existau iscoade care să pîndească ce spun și ce fac sau să născocească învinuiri împotriva mea, fiindcă erau tocmiți s-o facă ; nu se aflau în țara aceasta nici înșelători, nici critici, nici pungași, nici hoți de buzunare, nici tîlhari la drumul mare, spărgători, scandalagii, provocatori, bufoni, cartofori, politicieni pedanți, flecari plictisitori..."

Dar oprește, oprește grindina asta de cuvinte, căci ne jupoi pe toți de vii și pe tine o dată cu noi ! Nimic mai simplu decît omul acesta turbat. E atît de grosolan și totuși atît de curat ; atît de brutal și totuși atît de cumsecade ; batjocorește lumea întreagă și totuși vorbește unei fete, gungurind ca un copilaș, și va muri, ne mai putem oare îndoi ? într-o casă de nebuni.

Orlando îi servea pe toți cu ceai ; și, uneori, cînd vremea era frumoasă, îi lua cu ea la țară și-i ospăta regește în salonul rotund, pe pereții căruia atîrnase portretele lor în cerc, așa încît domnul Pope nu putea spune că domnul Addison stă înaintea lui sau invers. Erau de altfel foarte spirituali cu toții (dar spiritul lor se află în întregime în cărțile pe care le-au scris) ;

și i-au predat lui Orlando cea mai importantă regulă de stil, care este intonația firească în vorbire — intonație pe care nimeni n-o poate imita, dacă n-a auzit-o, nici chiar Greene, cu tot talentul lui ; fiindcă ea se naște din aer și se sparge de mobilă ca un val și se rostogolește și piere și nu mai poate fi prinsă iarăși de nimeni și cel mai puțin de cei care-și ciulesc urechile, o jumătate de secol mai tîrziu, încercînd s-o prindă. Asta au învățat-o ei pe Orlando, prin simpla cadență a glasului lor, în timp ce vorbeau, așa încît, schimbîndu-și întrucîtva și ea stilul, Orlando s-a apucat să scrie niște versuri foarte amuzante și spirituale și niște portrete în proză. Astfel și-a risipit ea vinul ospătîndu-i, ba chiar la cină strecura sub farfuria oaspeților bancnote, pe care ei le luau cu bunăvoință ; primea dedicațiile lor și se socotea preaonorată de acest schimb.

Și așa trecea timpul și Orlando putea fi adesea auzită spunîndu-și sieși cu o emfază, care s-ar putea să-l pună puțin pe gînduri pe cititor : „Pe legea mea, ce viață !“ (Căci încă mai era în căutarea acestui bun.) Dar împrejurările o siliră curînd să privească lucrurile mai de aproape.

Într-o zi, tocmai turna ceai domnului Pope, în timp ce el, după cum oricine își poate închipui după versurile mai sus citate, ședea ghemuit într-un fotoliu alături de ea, privind cu ochii lui vii și iscoditori.

„Doamne“, gîndi ea, în timp ce mînuia cleștele de zahăr, „cum mă vor invidia femeile vii-

torului. Şi totuşi...“ Se opri ; căci domnul Pope avea nevoie de toată atenţia ei. Şi totuşi — hai să-i sfîrşim noi gîndul — cînd cineva zice : „Cum mă vor invidia vremurile ce va să vină“, putem fi siguri că omul acela se simte nespus de stingherit în clipa de faţă. Oare viaţa asta avea să apară cu adevărat, chiar atît de palpitantă, chiar atît de măgulitoare, chiar atît de glorioasă cum se înfăţişează acum, după ce va fi încăput pe mîinile memorialistului ? Mai întîi de toate, Orlando nu putea să sufere ceaiul ; în al doilea rînd, inteligenţa, oricît ar fi de dumnezeiască şi vrednică să i te închini, are obiceiul să se cuibărească în cele mai prăpădite trupuri şi, vai, adesea înghite ca un căpcăun toate celelalte virtuţi ; aşa încît, adeseori, acolo unde mintea e cea mai grozavă, inima, simţămintele, mărinimia, mila, îngăduinţa, bunăvoinţa şi celelalte de-abia mai apucă să răsufle. În afară de asta, înalta părere pe care o au poeţii despre ei înşişi ; părerea foarte proastă pe care o au despre ceilalţi ; duşmăniile, ocările, invidiile, polemicile în care sînt mereu angajaţi ; uşurinţa cu care le răspîndesc ; lăcomia cu care pretind simpatie pentru ei ; toate acestea, ne este îngăduit să şoptim doar, pentru ca nu cumva cei înzestraţi cu spirit să ne audă, fac din turnatul ceaiului o îndeletnicire mai nesigură şi, bineînţeles, mai trudnică decît s-ar crede. La asta se adaugă (şoptim din nou, ca nu cumva să ne audă femeile) un mic secret, pe care-l păstrează bărbaţii între ei ; lordul Chesterfield l-a împărtăşit în şoaptă fiu-

lui său, împreună cu un îndemn aspru către tăinuire. „Femeile sînt doar niște copii mari... Un om de bun-simț glumește, se joacă, desigur, cu ele, le face pe plac și le măgulește, dar atîta tot", care secret, dat fiind că, de cînd lumea, copiii aud ceea ce nu trebuie să audă, ba uneori ajung să și crească mari, se prea poate să fi transpirat, așa încît toată ceremonia turnării ceaiului a devenit ciudată. O femeie știe prea bine că, chiar dacă un om de duh îi trimite poeziile lui, îi laudă judecata, îi cere să-l critice și-i bea ceaiul, asta nu înseamnă nicidecum că el îi respectă părerile, că-i admiră inteligența sau că va refuza, de vreme ce nu se poate folosi de spadă, s-o străpungă cu pana. Toate astea, precum ziceam, măcar că am vorbit în șoaptă, se prea poate să se fi răspîndit ; așa încît, chiar ținînd cana cu smîntînă în aer și cleștele de zahăr desfăcut, doamnele au dreptul să se enerveze nițeluș, să privească afară prin fereastră, să caște un pic și să lase bucata de zahăr să cadă cu un pleoscăit — așa cum i s-a întîmplat în ziua aceea lui Orlando — în ceaiul domnului Pope. N-a existat pe lume un muritor atît de pornit să adulmece o jignire, atît de iute la răzbunare ca domnul Pope. S-a întors spre Orlando și pe loc i-a oferit versiunea brută a unui anume vers ilustru din *Portrete de femei*. În urmă, versul a fost îndelung șlefuit, dar chiar și în prima versiune era destul de înțepător. Orlando primi versul cu o reverență. Domnul Pope o părăsi cu o plecăciune. Ca să-și răcorească obrajii, fiindcă se simțea într-adevăr

ca și cum omulețul ar fi pălmuit-o, Orlando ieși să se plimbe prin nucetul din fundul grădinii. Curînd adierea proaspătă își arătă înrîurirea. Spre marea ei mirare, Orlando descoperi că singurătatea îi dă un sentiment de nespusă ușurare. Urmărea luntrile care înaintau voios pe fluviu cu ajutorul vîslelor. Fără îndoială, priveliștea îi redeșteptă în minte o întîmplare sau două din viața ei trecută. Se așeză adîncită în gînduri sub o salcie frumoasă. Acolo rămase pînă cînd stelele răsăriră pe cer. Atunci se ridică, se întoarse, intră în casă, se îndreptă spre iatacul ei și încuie ușa. Deschise apoi un dulap, în care mai atîrnau încă multe din hainele, pe care le purtase pe vremea cînd era un tînăr elegant, și alese un costum de catifea neagră, bogat împodobit cu dantelă de Veneția. Era, bineînțeles, nițel demodat, dar o prindea de minune și, astfel îmbrăcată, Orlando avea o siluetă desăvîrșită de nobil. După ce se răsuci o dată sau de două ori în fața oglinzii, ca să se încredințeze că nu pierduse, din pricina jupoanelor, libertatea de a-și mișca picioarele, se furișă afară.

Era o noapte frumoasă de început de aprilie. Mii de stele, amestecîndu-și licărul cu razele lunii în formă de seceră, a cărei strălucire era, la rîndul ei, sporită de flacăra felinarelor, aruncau o lumină fără seamăn de măgulitoare pentru chipul omenesc și pentru arhitectura domnului Wren. Totul se desena în forme dintre cele mai delicate, iar în clipa în care lucrurile păreau gata să se destrame, cîte o picătură ar-

gintie le reînsufleţea, întărindu-le contururile. Așa ar fi trebuit să se întîmple și în conversație, se gîndi Orlando (lăsîndu-se în voia unei visări absurde), așa ar trebui să fie și societatea, și prietenia, și iubirea. Pentru că, Dumnezeu ştie de ce, chiar în clipa în care ne-am pierdut încrederea în legăturile dintre oameni, nişte acareturi aşezate la întîmplare, un pîlc de arbori, o claie de fîn sau o căruţă ne oferă un simbol atît de desăvîrşit al idealului de neatins, încît ne reîncepem iarăşi căutarea.

Purtată de aceste gînduri, Orlando intră în Leicester Square. Clădirile vădeau o simetrie aeriană și totuși precisă, pe care nu o aveau în timpul zilei. Baldachinul cerului era atît de pur, încît îmbrăţişa contururile acoperişurilor și ale coşurilor. O femeie tînără, care şedea prăbușită pe o bancă, sub un platan, în mijlocul pieţii, cu un braţ atîrnat de-a lungul trupului, cu altul odihnind în poală, părea întruchiparea graţiei, a simplicităţii, a tristeţii. Orlando își scoase cu un gest larg pălăria în faţa ei, așa cum face un bărbat galant, care-și prezintă omagiul unei doamne de lume în public. Tînăra femeie își înălţă capul. Era încîntător de bine proporţionat. Tînăra femeie ridică ochii. Orlando văzu în ei o lucire dintre cele pe care le răspîndeşte uneori un ceainic, dar rareori o faţă omenească. Prin acest luciu argintiu tînăra femeie înălţă spre el (căci pentru ea Orlando era bărbat) o privire plină de așteptare, speranţă, înfiorare și teamă. Se ridică ; primi sprijinul braţului său. Căci — trebuie oare să pu-

nem punctul pe i? — făcea parte din breasla care-şi lustruieşte şi-şi orînduieşte marfa în timpul nopţii, pe tejgheaua comună, în aşteptarea celei mai avantajoase oferte. O duse pe Orlando într-o odaie din Ferrard Street, unde locuia. Cînd o simţi agăţată uşurel şi, totuşi, cu o mişcare rugătoare de braţul ei, în Orlando se redeşteptară o seamă de simţăminte potrivite unui bărbat. Şi într-adevăr, împrumută înfăţişarea, simţirea, vorbirea unui bărbat. Totuşi, fiindcă ea însăşi fusese în ultima vreme femeie, bănui că sfiala fetei, răspunsurile ei şovăielnice, bîjbîiala cu care băga cheia în broască, ba pînă şi faldurile pelerinei, şi felul cum îşi mişca încheietura mîinii erau îndreptate toate spre măgulirea bărbăţiei sale. După ce urcară scările, silinţa pe care şi-o dăduse sărmana fată pentru a-şi împodobi odaia şi a ascunde faptul că alta nu avea, nu izbutiră s-o amăgească nici timp de o clipă pe Orlando. Înşelăciunea îi stîrni dispreţul; adevărul îi deşteptă mila. Realitatea care străbate aparenţa naşte cea mai stranie împletire de sentimente, aşa încît Orlando nu ştia dacă să rîdă sau să plîngă. Între timp, Nell, cum îşi spunea fata, îşi descheie mănuşile, ascunzînd cu grijă degetul gros al celei stîngi care era rupt; pe urmă se retrase în spatele unui paravan, unde poate îşi sulemeni obrajii, îşi potrivi hainele, îşi înnodă un fular nou în jurul gîtului — flecărind tot timpul, aşa cum obişnuiesc să facă femeile, pentru a-şi distra iubitul, deşi Orlando ar fi putut să jure, după sunetul glasului, că gîndu-

rile fetei erau aiurea. Cînd isprăvi, ieşi de după paravan pregătită — dar Orlando nu mai putu să rabde. Cu o izbucnire dintre cele mai ciudate, în care se amestecau furia, veselia şi mila, se lepădă de travesti, mărturisind că este femeie.

La vestea aceasta, Nell izbucni într-un asemenea hohot de rîs, încît ar fi putut fi auzită de cealaltă parte a drumului.

„Dar bine, draga mea", spuse ea după ce-şi veni puţin în fire. „Nu-mi pare rău de fel să aud una ca asta. Fiindcă, drept să-ţi spun (era izbitor cît de repede îşi schimbase felul de a fi, de îndată ce descoperise că erau amîndouă de acelaşi sex, cît de repede renunţase la tonul plîngăreţ şi rugător), pe legea mea că, în seara asta, n-aveam chef de bărbaţi. De fapt mă aflu la mare ananghie", după care aţîţînd focul şi amestecînd punciul într-un castron, îi istorisi lui Orlando toată povestea vieţii ei. Dar, fiindcă, în momentul de faţă, sîntem preocupaţi de viaţa lui Orlando, nu e nevoie să istorisim aici aventurile celeilalte doamne ; sigur este însă că lui Orlando încă nu i se întîmplase să-i treacă timpul mai grabnic şi mai plăcut, deşi cuconiţa Nell n-avea nici o fărîmă de spirit, iar cînd numele domnului Pope se ivi în convorbirea lor, ea întrebă cu nevinovăţie dacă domnia-sa era vreo rubedenie de-a peruchierului cu acelaşi nume de pe Jermyn Street. Totuşi, pentru Orlando — într-atît sînt de puternice farmecul firescului şi vraja frumuseţii — povestea acestei fete sărmane, care-şi împăna vorbăria cu cele mai gro-

solane expresii dintre cele folosite la colțul străzii, avea gustul vinului, după frazele alese cu care se obișnuise ea ; drept care, fu silită să tragă concluzia că, în rînjetul domnului Pope, în bunăvoința domnului Addison și în taina lordului Chesterfield, era ceva care tăia pofta pentru societatea oamenilor spirituali, oricît de profund le-ar fi admirat operele.

Ființele acestea sărmane, se încredință ea, căci Nell i-o aduse pe Prue, Prue pe Kitty și Kitty pe Rose, aveau și ele o societate a lor, în care Orlando fu curînd primită. Fiecare își depăna povestea aventurilor, care o zvîrliseră în viața aceasta. Cîteva dintre ele erau fiice naturale de conți și una dintre ele era rudă mult mai apropiată cu persoana regelui decît s-ar fi cuvenit să fie. Nici una nu era atît de nefericită sau de săracă, încît să nu poarte un inel sau să păstreze în buzunar o batistă, care să-i țină loc de arbore genealogic. Se strîngeau așadar în jurul castronului cu punci, pe care Orlando luase asupră-și să-l umple cu mărinimie și ce de povești frumoase s-au istorisit și ce de observații cu haz s-au făcut, fiindcă nu putem tăgădui că, atunci cînd femeile se adună între ele — dar tăcere, căci au grijă totdeauna ca ușile să fie închise și nici o vorbă să n-ajungă la tipar. Tot ceea ce doresc este — dar iarăși tăcere — oare nu se aude un pas de bărbat pe scară ? Tot ceea ce doresc ele, eram tocmai pe cale să spunem, cînd gentlemanul cu pricina ne-a luat vorba din gură. Femeile n-au dorințe, spune acest gentleman, intrînd

în salonaşul lui Nell ; se prefac doar că au. Neavînd dorinţe (ea îl slujeşte, după care el pleacă), conversaţia lor nu poate avea nici urmă de interes pentru nimeni. „Ştie oricine", spune domnul S.W., „că atunci cînd le lipseşte imboldul celuilalt sex, femeile nu găsesc nimic să-şi spună una alteia. Cînd sînt între ele, nu vorbesc, ci zgîrie. Deci, dacă de vorbit n-au ce vorbi, iar cu zgîriatul nu te poţi îndeletnici fără întrerupere, şi e bine cunoscut (domnul T. R. a şi dovedit-o de altfel) că femeile sînt incapabile de orice sentiment pentru semenele lor şi n-au decît cel mai puternic dezgust unele faţă de altele", ce ne putem închipui că fac atunci cînd se adună între ele ?

Cum asta nu e o întrebare care să merite atenţia unui om cu cap, hai s-o trecem cu vederea noi, care ne bucurăm din partea oricărui sex de imunitatea hărăzită tuturor biografilor şi istoricilor ; să declarăm doar că Orlando a descoperit mari plăceri în tovărăşia semenelor ei şi să lăsăm în seama acestor domni să dovedească, aşa cum le convine lor, cum că lucrul e cu neputinţă.

Fapt este că o dare de seamă exactă şi amănunţită asupra vieţii lui Orlando, în această perioadă, devine din ce în ce mai anevoioasă. În timp ce pîndim şi orbecăim prin curţile prost luminate, prost pietruite, prost aerisite care se găseau pe vremea aceea prin Gerrard Street şi Drury Lane, ni se pare ba că o zărim, ba că o pierdem iarăşi din vedere. Treaba este şi mai mult îngreuiată de faptul că ea socotea

de cuviință, în vremea aceea, să se deghizeze foarte des. Așa încît, apare adesea în memoriile timpului ca lordul Cutare, care de fapt îi era văr ; pe socoteala acestuia erau puse bunătatea și chiar și poeziile ei. Se pare că nu întîmpina nici urmă de greutate în susținerea atîtor roluri, pentru că sexul i se schimba mult mai des decît pot să-și închipuie cei ce n-au purtat decît un singur fel de veșminte ; și nici nu încape îndoială că, mulțumită născocirii ei, culegea o îndoită recoltă ; plăcerile vieții sporeau și experiențele se înmulțeau. Schimba onestitatea pantalonilor cu farmecul jupoanelor și se bucura, deopotrivă, de iubirea bărbaților și a femeilor.

Prin urmare, o putem schița petrecîndu-și dimineața printre cărți, într-un chimono chinezesc de gen incert ; apoi, primindu-și un protejat sau doi (căci veneau la ea zeci de purtători de jalbe) ; după care făcea un tur prin grădină și tundea nucii — îndeletnicire la care se potriveau pantalonii prinși sub genunchi ; pe urmă se schimba și-și punea o rochie înflorată de tafta, cea mai nimerită pentru a se plimba în trăsură pînă la Richmond și a primi o cerere în căsătorie de la un mare nobil ; apoi se înapoia în oraș, unde îmbrăca o robă de culoarea tutunului, de felul celor pe care le poartă avocații și se ducea pe la tribunale, ca să afle ce se mai aude cu procesele ei, fiindcă averea i se topea văzînd cu ochii, în timp ce judecățile nu păreau mai aproape de sfîrșit decît fuseseră cu o sută de ani mai înainte ; și, în cele din urmă, după ce se lăsa noaptea, se transforma cel mai adesea

din cap pînă-n picioare într-un nobil şi o pornea pe străzi în căutarea aventurii.

Cînd se întorcea de la cîte una din aceste expediţii — despre care se istoriseau multe pe vremea aceea, ca, de pildă, că Orlando s-ar fi bătut în duel, că ar fi comandat una din corăbiile regelui, că ar fi fost văzută dansînd goală pe un balcon, că ar fi fugit împreună cu o anume doamnă în Ţările de Jos, urmăriţi amîndoi de soţul doamnei — dar despre adevărul sau neadevărul acestor poveşti nu ne exprimăm nici o părere ; cînd se întorcea, ziceam, de la oricare din îndeletnicirile acestea, îşi făcea uneor o fală din a trece pe sub ferestrele unei cafenele, loc de unde izbutea să vadă oamenii de spirit fără să fie văzută şi să-şi închipuie, după gesturile lor, ce lucruri înţelepte, pline de duh sau de răutate spuneau ; dar de auzit nu auzea nici un cuvînt, ceea ce era poate spre folosul ei ; ba odată, a zăbovit timp de o jumătate de oră, urmărind pe un stor trei umbre care beau ceai împreună, într-o casă din Bolt Court.

Joc mai pasionant, nici că s-a pomenit vreodată ! Îi venea să strige tare : Bravo ! Bravo ! Căci, într-adevăr, ce dramă minunată — ce pagină smulsă din cel mai voluminos roman al vieţii omeneşti ! Vedea umbra cea măruntă, ţîfnoasă după mişcarea buzelor, care se foia pe scaun, neliniştită, arţăgoasă, slugarnică ; mai era apoi umbra aplecată, cu contururi femeieşti, care vîra un deget îndoit în ceaşcă pentru a simţi cît ceai mai este înăuntru, căci era oarbă ; în sfîrşit, vedea umbra tunătoare, cu profil ro-

man, din jilţul cel mare — omul care-şi răsucea degetele atît de caraghios, şi azvîrlea capul dintr-o parte într-alta şi-şi bea ceaiul cu înghiţituri mari. Doctorul Johnson, domnul Boswell şi doamna Williams — acestea erau numele umbrelor. Era atît de prinsă de spectacol, încît uită să se gîndească cît de tare o vor pizmui veacurile viitoare, deşi e aproape sigur că, de data aceasta, ar fi pizmuit-o. Se mulţumea să privească, să tot privească. Într-un tîrziu, domnul Boswell se ridică. O salută pe bătrînă repezit şi acru. Dar ce temenea plină de umilinţă făcu în faţa masivei umbre romane, care se ridică acum cît era de înaltă şi, clătinîndu-se puţin pe picioare, tună cele mai mărețe fraze ce s-au desprins vreodată de pe nişte buze omeneşti ; aşa le socotea Orlando, deşi n-auzise nici una din vorbele rostite de cele trei umbre, în tot timpul cît şezuseră acolo bînd ceai.

În sfîrşit, într-o noapte, după o asemenea hoinăreală, se întoarse acasă şi urcă în iatacul ei. Îşi scoase haina împodobită cu dantele şi, numai în cămaşă şi pantaloni, stătu la fereastră privind afară. Era o nelinişte în aer care o împiedica să se culce. O pîclă alburie se lăsase peste oraş, căci era o noapte geroasă de miez de iarnă ; în jurul ei se întindea o panoramă minunată. Putea să vadă catedrala Sf. Pavel, turnul, Westminster Abbey, toate cupolele şi clopotniţele bisericilor din oraş, curbele molcome ale malurilor fluviului, rotunjimile largi şi bogate ale palatelor şi aşezămintelor publice. Spre nord se ridicau colinele domoale şi ple-

şuve ale Hampstead-ului, spre apus străzile şi pieţele din Mayfair străluceau într-o lumină străvezie. Stelele cătau în jos, spre această privelişte senină şi ordonată, sclipind rece şi aspru pe un cer fără nor. În limpezimea deplină a văzduhului se putea zări conturul fiecărui acoperiş, apărătoarea fiecărui coş ; pînă şi pietricelele de pe stradă apăreau fiecare în parte. Orlando nu se putu împiedica să nu compare privelişțea aceasta bine rînduită cu îngrămădeala dezordonată care alcătuia cetatea Londrei, sub domnia reginei Elizabeta. Îşi aminti că pe atunci oraşul — dacă putea fi numit astfel — era o grămadă, o simplă îmbulzeală de case ghemuite sub ferestrele ei din Blackfriars. Stelele se oglindeau în bălţile adînci cu apă stătută din mijlocul străzilor. O umbră neagră din colţul unde se afla pe vremuri crama putea foarte bine să fie cadavrul unui om ucis. Îşi mai amintea încă de strigătele celor răniţi în încăierări de noapte, pe vremea cînd ea era un băieţaş şi stătea în braţele doicii la fereastra cu geamuri de diamante. Bande de ticăloşi — bărbaţi şi femei — înlănţuiţi într-un chip de nedescris, coborau strada pe trei cărări, urlînd cîntece deşucheate ; cerceii le scînteiau în urechi şi jungherele în pumni. Pe o noapte ca asta, desişurile de nepătruns ale pădurilor din Highgate şi Hampstead îşi profilau ramurile răsucite şi încolăcite pe cer. Ici şi colo, pe cîte una din colinele ce se înălţau deasupra Londrei, se ridica ţeapănă cîte o cruce cu cîte un leş bătut în piroane, care putrezea sau se usca răstignit ;

căci primejdia și nesiguranța, desfrîul și violența, poezia și murdăria mișunau, bîzîiau sau duhneau pe drumurile întortocheate de pe vremea Elizabetei. Orlando își mai amintea și acum duhoarea nopților fierbinți — în odăile strîmte și pe ulițele înguste ale orașului. Acum — se aplecă afară pe fereastră — totul era lumină, ordine, siguranță. Se auzea uruitul slab al unei trăsuri pe caldarîm. Răsuna strigătul îndepărtat al paznicului de noapte. „Este miezul nopții și dimineața e geroasă." Nici nu se desprinseseră bine cuvintele de pe buzele lui, cînd sună prima bătaie a miezului de noapte. De-abia atunci zări Orlando, pentru prima dată, un nor mic ce se adunase în spatele cupolei Sf. Pavel. Pe măsură ce orologiul bătea, norul creștea și ea îl văzu întunecîndu-se și întinzîndu-se cu o iuțeală nemaipomenită. În același timp, se stîrni un vînticel ușor și, cam după a șasea bătaie a miezului de noapte, toată partea de răsărit a cerului era acoperită de o umbră cu margini neregulate, o umbră întunecată și mișcătoare, deși spre apus și miazănoapte cerul rămăsese mai limpede ca oricînd. Pe urmă norul se lăți spre nord. Înghiți apoi pe rînd toate înălțimile orașului. Doar Mayfair, cu toate luminile aprinse, strălucea mai puternic ca oricînd, prin contrast. O dată cu a opta bătaie, cîteva zdrențe grăbite rupte din nor se întinseră peste Piccadilly. Păreau că se strîng laolaltă și că înaintează cu o iuțeală nespusă către West End.

Cînd răsunară a noua, a zecea şi a unsprezecea bătaie, o beznă uriaşă se lăsase peste toată Londra. O dată cu a douăsprezecea bătaie, întunericul fu deplin. Un vălmăşag de nori răzvrătiţi acoperea cetatea. Totul era întuneric ; totul era îndoială, totul era dezordine. Secolul al optsprezecelea se sfîrşise ; secolul al nouăsprezecelea începuse.

CAPITOLUL V

Norul cel mare, care se lăsase nu numai deasupra Londrei, ci și deasupra tuturor Insulelor Britanice, din prima zi a secolului al nouăsprezecelea, rămase sau, mai bine zis, nu rămase, căci era mereu împins încoace și încolo de vijelii — zăbovi însă vreme destul de îndelungată pentru a avea urmări neobișnuite asupra ființelor ce trăiau în umbra lui. Parcă produsese o schimbare în clima Angliei. Ploaia cădea des, dar numai în averse capricioase, care nici n-apucau să treacă bine și începeau iarăși. Soarele strălucea, firește, dar era înconjurat de un brîu gros de nori, așa încît razele lui, în aerul saturat de apă, își pierdeau culoarea ; peisajele în culori tari ale secolului al optsprezecelea fură înlocuite cu o gamă de culori purpurii, portocalii și de un roșu spălăcit. Sub baldachinul acestui cer vînăt și mohorît, verdele verzelor era mai puțin intens, iar albul zăpezii, murdar. Dar mai rău decît toate era faptul că umezeala începu acum să se strecoare în fiecare casă — umezeala care este cel mai răzbătător dintre dușmani, fiindcă, dacă te poți feri de soare cu

ajutorul storurilor și de ger cu un foc strașnic, umezeala pătrunde înăuntru în timp ce dormi ; umezeala e tăcută, nevăzută, e peste tot. Umezeala umflă lemnul, cocleşte ceainicul, rugineşte fierul, face piatra să putrezească. Înrîurirea ei este atît de vicleană, încît pînă cînd nu ridicăm un scrin sau o găleată cu cărbuni și obiectul ni se fărîmă în mîini, nici nu bănuim că boala lucrează.

Și așa, pe furiș și pe nevăzute, fără ca ziua precisă sau ceasul schimbării să poată fi însemnat, însăși firea Angliei suferi o prefacere, măcar că nimeni habar n-avea de asta. Urmările se făceau simțite peste tot. Gentlemanul voinic de la țară, care se așeza voios la o masă cu carne de vită și *ale* [1], într-o sufragerie concepută într-un stil de clasică demnitate, poate de frații Adam, se simțea acum înfrigurat. Apărură pledurile, bărbile fură lăsate să crească, pantalonii se purtau strînși sub căpută. Frigul, pe care-l simțea la picioare, gentlemanul de țară îl împărtăși casei ; mobila fu capitonată, pereții și mesele acoperite ; nimic nu rămase dezgolit. Se impuse apoi și o schimbare în felul de a mînca. Fură inventate franzeluțele și pateurile. Cafeaua înlocui vinul de porto de după cină și, cum cafeaua pretindea un salonaș în care s-o bei, și un salonaș cere vitrine și vitrinele, flori artificiale și florile artificiale, tăblii deasupra căminurilor, și tăbliile, piane și pianele, romanțe

[1] Bere englezească.

de salon și romanțele de salon (sărind peste o etapă sau două) nenumărați cățeluși, covoare, bibelouri chinezești, interiorul — care acum juca un rol deosebit — se schimbă cu desăvîrșire.

Afară — tot ca o urmare a umezelii — iedera se porni să crească și să se îndesească într-un chip nemaivăzut. Case ce fuseseră de piatră goală erau înăbușite în verdeață. Din nici o grădină, oricît de ordonat ar fi fost plănuită, nu lipsea un boschet, un tufiș sălbatic, un labirint. Puțina lumină, care pătrundea în dormitoarele unde se nășteau copiii, era, firește, de un verde întunecat, iar lumina care ajungea în saloanele, unde-și făceau veacul bărbații și femeile în toată firea, străbătea prin perdele de pluș cafeniu sau roșu. Dar schimbarea nu se mărgini la lumea înconjurătoare. Umezeala atinse și ființa lăuntrică. Oamenii simțeau frigul în inimă și umezeala în minte. În strădania lor deznădăjduită de a-și cocoloși sentimentele la puțină călduriсă, încercară tertip după tertip. Iubirea, nașterea și moartea fură înfășurate în tot soiul de fraze frumoase. Bărbații și femeile se depărtară tot mai mult unii de alții. Nici o conversație liberă nu mai era îngăduită. De ambele părți se foloseau cu sîrg subterfugii și ascunzișuri. Și dacă iedera și plantele perene năpădeau pămîntul jilav de afară, în casă domnea aceeași rodnicie. Viața femeii obișnuite era un șir de nașteri. Se mărita la nouăsprezece ani și avea cincisprezece sau optsprezece copii pe la vreo treizeci ; căci ploua cu gemeni. Și

așa a luat ființă Imperiul Britanic; și așa — fiindcă umezeala n-ai cum s-o stăvilești, pătrunde în călimară cum pătrunde în lemnărie — frazele se umflară, adjectivele se înmulțiră, lirica se prefăcu în eposuri și niște fleacuri ce fuseseră eseuri de o coloană deveniră acum enciclopedii alcătuite din zece sau douăzeci de volume. Dar cazul lui Eusebius Chubb ne va lămuri cu privire la urmările acestor prefaceri asupra cugetului unui om simțitor, ce nu putea face nimic pentru a le stăvili. Găsim, spre sfîrșitul memoriilor sale, un pasaj, în care el arată cum, după ce a scris într-o dimineață treizeci și cinci de pagini format in-folio „despre nimic", a înșurubat capacul călimării și s-a dus să facă o plimbare prin grădină. Curînd se înfundă în desișuri. Puzderie de frunze îi scînteiau și-i foșneau deasupra capului. I se părea că „strivește putregaiul a milioane de alte frunze cu picioarele". Un fum gros ieșea dintr-un foc de lemne umede aprins în capătul grădinii. Își spuse că nici un foc din lume nu va izbuti vreodată să mistuie grămezile acelea vegetale. Oriunde își arunca privirile, vedea numai plante cățărătoare. Castraveții „șerpuiau prin iarbă la picioarele lui". Conopide uriașe se înălțau una deasupra alteia, pînă cînd, în imaginația lui răvășită, ajungeau să se întreacă pînă și cu ulmii. Găinile ouau fără încetare ouă spălăcite la culoare. Pe urmă, amintindu-și cu un oftat de propria lui rodnicie și de sărmana lui nevastă Jane, care era pentru a cincisprezecea oară în chinurile facerii, se întrebă dacă are

drept să mai învinuiască orătăniile. Ridică privirile spre cer. Oare cerul însuşi sau, mai bine zis, marea sa faţadă, bolta cerească, nu vorbea despre consimţămîntul, ba chiar despre îndemnul ierarhiei divine ? Fiindcă acolo, iarna ca şi vara, cît era anul de lung, norii se răsuceau şi se rostogoleau asemenea balenelor, sau, mai curînd, cugetă el, asemenea elefanţilor. În zadar, nu era chip să scape de comparaţia la care îl sileau mii de acri de văzduh ; întreg cerul, larg desfăşurat deasupra Insulelor Britanice nu era decît un uriaş pat de fulgi ; şi rodnicia haotică a grădinii, a dormitorului şi a coteţului îşi aflau modelul acolo, sus. Intră în casă, scrise pasajul mai sus citat, îşi vîrî capul într-un cuptor cu gaz şi cînd îl descoperiră, era prea tîrziu ca să-l mai readucă la viaţă.

În timp ce acest proces se desfăşura în fiecare colţ al Angliei, mult îi folosea lui Orlando să se închidă în casa ei din Blackfriars, pretinzînd că clima rămăsese aceeaşi ; că încă mai poţi spune ce-ţi place şi să porţi pantaloni strînşi sub genunchi sau fuste, după cum ţi se năzare. Pînă şi ea fu nevoită să recunoască într-un tîrziu că vremurile se schimbaseră. Într-o după-amiază, cam pe la începutul secolului, se plimba prin parcul St. James în vechea ei caretă lambrisată, cînd una dintre acele raze de soare, care, cînd şi cînd, deşi nu prea des, izbuteau să ajungă pînă la pămînt, îşi croi drum, marmorînd, în trecere, norii ce căpătară ciudate culori prismatice. O asemenea privelişte era de ajuns de stranie, după cerurile limpezi şi uni-

forme ale secolului al optsprezecelea, ca s-o îndemne să coboare fereastra şi să privească. Norii castanii şi de un roz de pasăre flamingo îi reaminteau, stîrnindu-i o plăcere pătrunsă de teamă — ceea ce dovedeşte că pe nesimţite se molipsise şi ea de umezeală — de nişte delfini care mureau în Marea Ionică. Dar care nu-i fu mirarea cînd, atingînd pămîntul, raza de soare păru să scoată la iveală sau să lumineze o piramidă, o hecatombă, un trofeu (de fapt, semăna oarecum cu o masă de ospăţ) — în orice caz un morman de obiecte dintre cele mai desperecheate şi mai nepotrivite, înghesuite claie peste grămadă în chip de movilă, chiar în locul unde se înalţă astăzi statuia reginei Victoria. Drapate în jurul unei cruci de aur cu sculpturi şi ornamente de flori se aflau văluri de doliu şi de mireasă ; prinse de alte ridicături se vedeau palate de cristal, pătuţuri de copil, coifuri ostăşeşti, coroane mortuare, pantaloni, favoriţi, prăjituri de nuntă, tunuri, pomi de Crăciun, telescoape, monştri dispăruţi, globuri, hărţi, elefanţi, instrumente de matematică — totul sprijinit ca o uriaşă panoplie în partea dreaptă de o femeie în veşminte albe şi fluturînde, în partea stîngă de un gentleman corpolent îmbrăcat în redingotă şi pantaloni cadrilaţi. Nepotrivirea dintre aceste lucruri, alăturarea unor siluete îmbrăcate din cap pînă-n picioare de altele numai în parte drapate, stridenţa culorilor şi toată combinaţia aceasta pestriţă ca de pled o mîhniră adînc pe Orlando. În viaţa ei nu văzuse ceva atît de necuviincios, de hidos

și de monumental deopotrivă. S-ar fi putut să fie — și cu siguranță că așa și era — efectul razelor de soare asupra aerului încărcat cu vapori de apă ; avea să se risipească la prima adiere ; și, totuși, mormanul arăta, în timp ce Orlando trecea prin dreptul lui, de parc-ar fi fost menit să dureze de-a pururi. Nimic, simți Orlando, lăsîndu-se pe spate, în colțul caretei, nici vîntul, nici ploaia, nici soarele nu va putea să dărîme vreodată construcția aceasta bătătoare la ochi. Atît doar că nasurile se vor acoperi cu pete, iar trîmbițele vor rugini ; dar acolo vor rămîne, arătînd, pe vecie, spre răsărit, apus, miazăzi și miazănoapte. Privi în urmă, în timp ce careta începu să urce Constitution Hill. Da, tot acolo era grozăvia, strălucind mai departe cu seninătate într-o lumină care — Orlando scoase ceasul din buzunăraș — era, firește, lumina miezului de zi. Nimic nu putea fi atît de prozaic, atît de lipsit de imaginație, atît de impermeabil față de orice înrîurire a sorilor sau a amurgului, atît de vădit calculat pentru a ține veșnic. Orlando se hotărî să nu mai privească într-acolo. Începuse să-și simtă sîngele curgînd mai leneș prin vine. Dar ceea ce era mai uimitor, o roșeață vie și ciudată i se întinse pe obraji cînd trecu prin fața palatului Buckingham, iar ochii siliți parcă de o putere superioară priveau în jos, spre genunchi. Deodată, își dădu seama, cu o tresărire de groază, că poartă pantaloni negri. Roșeața din obraji nu o părăsi, pînă în clipa cînd ajunse la conacul ei, fapt care, ținînd seama de timpul necesar pentru ca patru cai să

străbată în trap treizeci de mile, va fi, nădăjduim, socotit drept o dovadă însemnată a castității ei.

Odată ajunsă acolo, ascultă de ceea ce devenise acum cea mai poruncitoare cerință a firii ei și se înfășură cît putu mai bine într-un macat de damasc, pe care-l smulse de pe pat. Explică apoi văduvei Bartholomew (care urmase ca intendentă acelei bătrîne de ispravă care se numise Grimsditch) că o pătrunsese frigul.

„Așa ne simțim cu toții, m'lady", spuse văduva cu un suspin adînc. „Zidurile nădușesc", spuse, cu o mulțumire ciudată și lugubră, și adevărul este că femeia n-avea decît să atingă cu mîna tăbliile de stejar, pentru ca urmele degetelor să-i rămînă întipărite acolo. Iedera crescuse atît de bogată, încît multe ferestre erau acum astupate. Bucătăria era atît de întunecoasă, încît de-abia puteai să deosebești un ceainic de o strecurătoare. O biată pisică neagră fusese, din greșeală, luată drept cărbune și vîrîtă cu vătraiul în foc. Cele mai multe dintre slujnice purtau trei sau patru jupoane de flanelă roșie, deși era luna august.

„Dar o fi adevărat, m'lady ?", întrebă femeia, strîngîndu-se de frig, în timp ce o cruce de aur i se bălăbănea pe piept, „că regina, binecuvîntată fie, poartă, cum se zice, o — " femeia șovăi și se roși.

„O crinolină", o scoase Orlando din încurcătură (căci cuvîntul ajunsese pînă la Blackfriars). Doamna Bartholomew încuviință din cap.

Lacrimile îi și curgeau pe obraji, deși plîngea zîmbind. Căci era plăcut să plîngi. Nu erau oare cu toatele niște femei slabe ? Și purtau crinolină pentru a ascunde faptul ; marele fapt ; singurul fapt ; dar, totuși, faptul scandalos, pe care orice femeie modestă se ostenea din răsputeri să-l tăgăduiască, pînă cînd tăgada nu mai era cu putință, anume că avea să nască un copil. Ba chiar cincisprezece sau douăzeci de copii, așa încît, la urma urmelor, cea mai mare parte din viața unei femei modeste se irosea în tăgăduirea a ceea ce, într-o anumită zi, cel puțin o dată pe an, devenea evident. „Am ținut calde franzeluțele", spuse doamna Bartholomew, ștergîndu-și lacrimile ; „sînt în bibliotecă". Așadar înfășurată într-un macat de damasc, Orlando se așeză în fața unei farfurii cu franzeluțe.

„Am ținut calde franzeluțele în bibliotecă." Orlando îngînă strîmbîndu-se cumplita frază rostită stîlcit, maimuțărind accentele de un *cockney* [1] rafinat ale doamnei Bartholomew, în timp ce sorbea — dar, vai, ce nesuferit îi era lichidul acesta slab — ceaiul. Își amintea cum, chiar în această încăpere, se așezase în fața focului regina Elizabeta, în mînă cu o cană cu bere, pe care o trîntise brusc pe masă, cînd lordul Burghley folosise în chip nerespectuos imperativul în loc de subjonctiv. „Om de nimic, om de nimic" — o auzea și acum Orlando : — este oare „trebuie" un cuvînt cu care te poți

[1] Argo londonez

adresa unei prințese ? Și cana se izbi de masă : se mai vedea și acuma urma.

Dar în clipa în care Orlando sări în picioare, doar la gîndul că acelei mari regine i s-ar fi putut porunci, se împiedică de macat și căzu înapoi în jilț, rostind o înjurătură. Chiar mîine va fi nevoită să cumpere douăzeci de yarzi și mai bine de bumbac negru, ca să-și facă o fustă. Și pe urmă (aici roși), va fi nevoită să cumpere o crinolină, și pe urmă (și aici roși) un pătuț de copil și pe urmă altă crinolină și așa mai departe... Roșelile o năpădeau și o lăsau, o dată cu cele mai încîntătoare valuri de modestie și rușine ce se pot închipui. Puteai să vezi cum adie spiritul timpului, cînd fierbinte, cînd rece, pe obrajii ei. Și dacă spiritul timpului adia nițel cam dezordonat, fiindcă Orlando roșea la gîndul crinolinei înainte de a roși la gîndul unui soț, de vină sînt situația ei nesigură (pînă și sexul îi mai era încă în discuție) și viața dezordonată pe care o dusese pînă atunci.

Într-un tîrziu, culoarea obrajilor ei își recăpătă stabilitatea și se părea că și spiritul timpului — dacă într-adevăr el era — ațipise pentru un timp. Atunci Orlando își duse mîna la pieptarul cămășii, căutînd parcă un medalion sau amintirea unei iubiri pierdute, dar nu asta scoase din sîn, ci un sul de hîrtie, pătat de apa mării, pătat de sînge, pătat de călătorii — manuscrisul poemului ei *Stejarul*. Îl purtase la ea atîta amar de ani și prin atîtea primejdii, încît multe din paginile lui se murdăriseră, altele se rupseseră ;

lipsa hîrtiei de scris în timpul petrecut la şatra ţigănească o silise să umple marginile şi să scrie pînă şi de-a curmezişul, aşa încît manuscrisul ajunsese să semene cu o cîrpitură conştiincios făcută. Se întoarse la prima pagină şi citi data, 1586, scrisă de mîna ei de băiat. Se împlineau aproape trei sute de ani de cînd lucra la el. Era timpul să-l sfîrşească. Pînă una alta, începu să-l frunzărească, să-şi arunce privirile peste rînduri, să citească pe sărite şi să se gîndească, în timp ce citea, la cît de puţin se schimbase în toţi anii aceştia. Fusese un băiat închis la fire şi iubitor de moarte, aşa cum sînt băieţii ; pe urmă, fusese îndrăgostit şi vorbăreţ ; pe urmă vioi şi zeflemitor ; încercase uneori proza, alteori drama. Dar totuşi, cugetă ea, măcar că trecuse prin atîtea schimbări, rămăsese, în fond, aceeaşi. Avea aceeaşi fire gînditoare, cufundată în sine, aceeaşi dragoste pentru lighioane şi natură, aceeaşi pasiune pentru viaţa la ţară şi mersul anotimpurilor. „La urma urmelor“, îşi spuse, ridicîndu-se şi ducîndu-se la fereastră, „nimic nu s-a schimbat. Casa, grădina sînt întocmai cum au fost. Un scaun nu s-a urnit din loc, un bibelou nu s-a vîndut. Aceleaşi cărări, aceleaşi peluze, aceiaşi copaci, acelaşi iaz, în care aş îndrăzni să spun, înoată acelaşi crap. E drept, pe tron se află regina Victoria şi nu regina Elizabeta, dar care e deosebirea...

De-abia prinsese viaţă gîndul acesta şi, parcă în chip de mustrare, uşa se deschise larg şi Basket, majordomul, urmat de Bartholomew,

intendenta, păşiră înăuntru pentru a strînge masa de ceai. Orlando, care tocmai îşi muiase tocul în cerneală şi era pe cale să aştearnă pe hîrtie o cugetare despre veşnicia tuturor lucrurilor, se supără tare, împiedicată fiind de o pată, care se întinsese, şerpuind, în jurul vîrfului de condei. Peniţa trebuie să fie de vină, bănui ea ; o fi crăpată sau murdară. O muie din nou. Pata se lăţi. Încercă să meargă mai departe cu ceea ce începuse să spună ; nici un cuvînt nu mai venea. Atunci se apucă să împodobească pata cu aripioare şi mustăţi, pînă cînd o prefăcu într-o dihanie cu capul rotund, ceva între un liliac şi un papagal. Căci să scrii poezii, cu Basket şi Bartholomew în odaie, era cu neputinţă. Dar de-abia apucase să spună „cu neputinţă" cînd, spre uimirea şi îngrijorarea ei, peniţa începu să se unduiască şi să danseze cu o mişcare uşoară şi cum nu se poate mai lină. Pe pagina scrisă într-o caligrafie înclinată, cu litere italiene dintre cele mai elegante, se înşirau cele mai serbede versuri, pe care-i fusese dat lui Orlando să le citească vreodată :

Un inel sînt, cel mai înjosit
În al lumii lanţ amar,
Dar grăit-am un cuvînt sfinţit,
Nu-mi spune că-n zadar !

Oare fecioara cu ochiu-nlăcrămat ;
Singură-n lumina lunii
Lacrimi pentru iubitul plecat
Murmura-va...

Le scrisese dintr-o trăsătură de condei, în timp ce Bartholomew și Basket umblau bodogănind și mormăind prin odaie, ințețeau focul și strîngeau franzeluțele.

Își muie iarăși tocul, care porni mai departe..

Alta era acum, căci norii blînzi
Ce-i luminau cîndva obrajii, ca cei de seară
Ce aprind cu raze vîlvătăi văzduhul
Păliseră brusc, luminați apoi
De roșii pete, mortuare facle...

dar aici, cu o mișcare repezită, Orlando răsturnă cerneala deasupra paginii, ce avea să fie ferită astfel, nădăjduia ea, pentru totdeauna, de orice privire omenească. Tremura toată, fierbea. Nici nu se putea închipui ceva mai dezgustător decît să simți curgînd cerneala în șiroaie de inspirație nedorită. Ce i se întîmplase oare ? Să fi fost de vină umezeala, Bartholomew, Basket, ce putea să fie ? se întreba. Dar încăperea era goală. Nu-i răspunse nimeni, dacă nu cumva picurii de ploaie care cădeau pe iederă puteau fi luați drept un răspuns.

Curînd, stînd la fereastră, simți un freamăt, o înfiorare care o cuprindeau din cap pînă-n picioare, ca și cum trupul i-ar fi fost alcătuit din mii de strune, pe care o adiere sau niște degete rătăcitoare s-ar fi apucat să cînte game. Ba o furnicau degetele de la picioare ; ba simțea fiori în măduva spinării. În oasele coapselor o încercau senzații dintre cele mai stranii. Părul părea că i se ridică în cap. Brațele îi cîntau și-i

zbîrnîiau, cum aveau să cînte și să zbîrnîie firele de telegraf, cu vreo douăzeci de ani mai tîrziu. Dar, pînă la urmă, toată neliniștea asta păru să se adune în mîini ; pe urmă, într-o singură mînă, după aceea pe un singur deget al acelei mîini și, în sfîrșit, păru că se strînge pentru a alcătui un inel de sensibilitate înfiorată pe cel de al doilea deget al mîinii stîngi. Și cînd ridică degetul ca să vadă de unde se stîrnise toată frămîntarea asta, nu văzu nimic — nimic decît smaragdul mare, pe care i-l dăruise regina Elizabeta. Dar asta nu ajungea oare ? se întrebă. Piatra avea apele cele mai frumoase. Prețuia cel puțin zece mii de livre. Tremurul parcă-i răspunse, oricît ar părea de straniu (dar nu uitați că vorbim despre mișcări dintre cele mai obscure ale sufletului omenesc) : „Nu, nu ajunge" ; și, mai apoi, păru să capete un ton interogator, ca și cum ar fi întrebat-o ce înseamnă asta, ce înseamnă această scăpare, această uitare ciudată ? pînă cînd biata Orlando se simți de-a dreptul rușinată de cel de al doilea deget al mîinii stîngi, fără să aibă habar de ce. În clipa aceea, intră Bartholomew ca s-o întrebe ce rochie să pregătească pentru cină, iar Orlando, ale cărei simțuri se ascuțiseră mult, își aruncă numaidecît privirile spre mîna stîngă a lui Bartholomew și zări numaidecît ceea ce nu observase niciodată pînă atunci — anume un inel gros de un galben ca de fiere, inel care-i înconjura degetul al treilea, acolo unde degetul ei, al lui Orlando, era dezgolit.

„Dă-mi voie să mă uit la inelul dumitale", spuse ea, întinzînd mîna ca să-l ia.

Dar Bartholomew făcu o mişcare, de parc-ar fi fost lovită în piept de un bandit. Se dădu cu un pas sau doi îndărăt, strînse pumnul şi-şi trase mîna înapoi cu un gest cum nu se poate mai măreţ. „Nu" făcu ea, cu demnitate şi hotărîre, Înălţimea-Sa n-avea decît să se uite dacă-i făcea plăcere, dar să-şi scoată verigheta din deget, la asta n-o putea sili nici arhiepiscopul, nici papa, nici regina Victoria de pe tronul ei. Thomas al ei i-l pusese în deget, în urmă cu douăzeci şi cinci de ani, şase luni şi trei săptămîni ; de atunci ea dormise cu inelul ; lucrase cu el ; spălase cu el, se rugase cu el pe deget ; şi nu-şi dorea altceva decît să fie îngropată cu el. Şi într-adevăr, Orlando înţelese din spusele doamnei Bartholomew, căreia glasul îi tremura de emoţie, că după strălucirea verighetei femeii i se va hotărî locul printre îngeri şi că luciul inelului va fi pe vecie pîngărit, dacă măcar şi timp de o clipă se despărţea de el.

„Doamne, Dumnezeule !" spuse Orlando, urmărind de la fereastră jocul porumbeilor, „în ce lume trăim ! Ce lume, pe legea mea !" Complicaţiile acestei lumi o zăpăceau. I se părea acum că lumea întreagă e înconjurată de un inel de aur. Se duse să cineze. Totul era plin de verighete. Se duse la biserică. Peste tot — verighete. Ieşi la plimbare. De aur sau de imitaţie, subţiri, groase, obişnuite, şlefuite, străluceau monoton pe fiecare mînă. Prăvăliile bijutierilor erau pline cu inele, nu dintre acelea

de care-şi amintea Orlando, cu pietre care-ţi luau ochii şi cu diamante, ci nişte cercuri simple şi neîmpodobite de nici o piatră. De altfel, Orlando descoperi un obicei nou în rîndul oamenilor de la oraş. În vremurile de demult, întîlneai destul de des cîte un băiat glumind cu o fată sub o tufă de măceş. Orlando atinsese multe perechi cu sfîrcul biciului, apoi trecuse mai departe rîzînd. Acum totul se schimbase. Perechile umblau tîrîş şi înaintau trudnic prin mijlocul drumului, ca prinşi în legături ce nu puteau fi rupte. Mîna dreaptă a femeii se prindea fără greş de stînga bărbatului, iar degetele ei erau strîns ţinute de ale lui. Adesea nu se dădeau la o parte, pînă cînd nu simţeau nările calului deasupra lor şi atunci, măcar că se trăgeau înspre marginea drumului, se mişcau greoi de parc-ar fi fost cioplţi dintr-o bucată. Orlando nu putea să-şi închipuie decît că se făcuse vreo nouă descoperire cu privire la seminţia omenească, că oamenii erau, cumva, lipiţi unul de altul, perechi, perechi, dar cine făcuse descoperirea şi cînd se petrecuse faptul nu putea să ghicească. Nu părea să fie opera naturii. Se uita la porumbei, la iepuri şi la ogari, şi nu i se părea că natura îşi schimbase obiceiurile sau că măcar şi le îmbunătăţise din vremea Elizabetei. În lumea lighioanelor nu existau legături ce nu puteau fi rupte. Să fi pornit totul de la regina Victoria sau de la lordul Melbourne ? De la ei să fi purces marea descoperire a căsătoriei ? Totuşi, se spunea că regina îndrăgea cîinii, iar despre lordul Melbourne auzise că

îndrăgea femeile. Lucrul i se părea ciudat, lipsit de gust; într-adevăr, în această contopire a trupurilor era ceva respingător pentru înțelegerea ei despre cuviință și igienă. Totuși, gîndurile pe care le rumega Orlando erau însoțite de o asemenea vibrație și un asemenea tremur al degetului cu pricina, încît îi venea greu să-și păstreze ideile în rînduială. Tînjeau și aruncau ocheade ca în visul unei cameriste. O făceau pe Orlando să roșească. Alt leac nu era decît să cumpere și ea un cerc din acelea urîte și să-l poarte ca toată lumea. Așa și făcu și îl strecură în deget, copleșită de rușine, în umbra unei draperii; dar nu-i folosea la nimic. Freamătul dăinui, mai puternic, mai mînios ca oricînd. În noaptea aceea nu închise ochii. A doua zi de dimineață, cînd luă tocul în mînă, fie că nu era în stare să se gîndească la nimic, fie că tocul făcea una după alta pete lăcrămoase sau o lua razna și, lucru și mai îngrijorător, deșerta cuvinte ușurele și dulci despre moartea timpurie și despre stricăciune, ceea ce era mai rău decît să nu gîndești de loc. Căci s-ar părea — și cazul lui Orlando este o dovadă — că noi nu scriem cu degetele, ci cu întreaga noastră făptură. Nervul care călăuzește pana se răsucește în jurul fiecărei fibre din ființa noastră, trece prin inimă și străbate ficatul. Deși centrul bolii ei părea să fie mîna stîngă, Orlando se simțea otrăvită toată și se văzu, în cele din urmă, nevoită să se împace cu cel mai disperat dintre leacuri, adică să cedeze întru totul și, supunîndu-se spiritului veacului, să-și găsească un soț.

Că o asemenea hotărîre se împotrivea pornirilor ei firești a fost destul de limpede arătat. Cînd zgomotul făcut de roțile caretei arhiducelui se stinsese, strigătul care-i izbucnise de pe buze fusese : „Viață ! Un iubit !“ nu „Viață ! Un soț !“ Și cu această țintă în față, plecase la oraș și cutreierase lumea, așa cum am arătat în capitolul trecut. Totuși atît de neînfrînt este, prin însăși natura lui, spiritul vremii, încît dacă pe cei care i se supun îi încovoaie doar, doboară însă pe oricine încearcă să i se împotrivească. Orlando se supusese în chip firesc spiritului elizabetan, spiritului Restaurației, spiritului celui de al optsprezecelea veac și, de aceea, abia dacă-și dăduse seama de schimbările petrecute de la un veac la altul. Dar spiritul veacului al nouăsprezecelea îi era peste măsură de antipatic, drept care, el o înșfăcă și o frînse, iar ea se simți, în mîinile lui, mai crunt învinsă decît se simțise vreodată. Căci se prea poate ca spiritul omenesc să-și aibă în timp locul hărăzit lui ; unii oameni sînt copii ai acestui veac, alții ai celuilalt ; și acum, că Orlando era femeie în toată firea și depășise cu un an sau doi vîrsta de treizeci de ani, trăsăturile caracterului ei erau statornicite, și a le frînge într-un sens greșit era de nesuportat.

Stătea prin urmare la fereastra salonului (așa botezase Bartholomew biblioteca), abătută și trasă în jos de greutatea crinolinei, cu care, pînă la urmă, se împăcase, din supunere. Crinolina era mai greoaie și mai urîtă decît orice îmbrăcăminte purtată vreodată de Orlando. Nici

una nu-i stînjenise vreodată în așa hal mișcările. Nu-i mai era îngăduit să umble voinicește prin grădină în tovărășia cîinilor sau să urce cu pași sprinteni colina și să se trîntească sub stejar. Frunzele umede și firele de paie i se lipeau de fuste. Pălăria cu pene se clătina după cum adia vîntul. Pantofii subțiri prindeau repede apă și se umpleau de clisă. Mușchii lui Orlando își pierduseră mlădierea. Era mereu neliniștită la gîndul hoților ascunși după lambriuri și, pentru prima oară în viață, îi era frică de fantomele, pe care ar fi putut să le întîlnească prin coridoare. Toate acestea o îndemnau, la fiecare pas, să se supună noii descoperiri, fie ea a reginei Victoria sau a altcuiva, descoperire după care fiecărui bărbat și fiecărei femei îi este hărăzit un tovarăș pe viață, pe care să-l ocrotească, de care să fie ocrotit, pînă cînd moartea îi va despărți. Simțea că ar fi o mîngîiere să se rezeme ; să se așeze ; da, chiar să se întindă și să nu se mai ridice niciodată, niciodată. Iată în ce măsură o înrîurea, cu toată trufia ei de odinioară, spiritul timpului ; și, pe măsură ce cobora lin scara emoțiilor pînă la acel adăpost umil și neobișnuit, freamătul și zvîcnetul, care i se păruseră atît de perfide și de tulburătoare, se prefăcură în cele mai dulci melodii, de ai fi zis că niște îngeri ciupeau cu degete albe strune de harpă, pînă cînd făptura ei întreagă fu cuprinsă de o serafică armonie.

Dar de cine să se sprijine ? Punea această întrebare vîntului sălbatic de toamnă. Fiindcă venise luna octombrie și vremea era umedă,

ca de obicei. Nu de arhiduce ; se însurase cu o doamnă de rang foarte înalt și, de mulți ani, vîna iepuri pe meleagurile lui ; nici de domnul M. ; acesta trecuse la catolicism ; nici de marchizul de C., care cosea saci în penitenciarul din Botany Bay ; nici pe lordul O. ; de mul se prefăcuse în hrană pentru pești. Într-un fel sau altul, toți vechii ei prieteni se duseseră, iar de femei ca Nell și Kit din Drury Lane, oricît le-ar fi îndrăgit, nu prea se cădea să se sprijine.

„De cine ?", întreba ea, aruncîndu-și privirile spre norii care se învolburau pe cer și îngenunchind cu mîinile împreunate, la marginea ferestrei, ca un simbol al feminității imploratoare. „De cine mă pot sprijini ?" Cuvintele se nășteau singure, mîinile i se împreunau fără voia ei, așa cum scrisese și pana nesilită de nimeni. Nu Orlando vorbea, ci spiritul timpului. Dar oricine-ar fi vorbit, de răspuns nu răspunse nimeni. Ciorile se năpusteau talmeș-balmeș în norii violeți ai toamnei. Ploaia se oprise, într-un tîrziu, și pe cer se vedeau irizații de curcubeu, care o ispiteau pe Orlando să-și pună pălăria cu pene și să-și încalțe ghetuțele cu șireturi, ca să facă o plimbare înainte de cină.

„Fiecare are o pereche în afară de mine", cugetă ea, în timp ce traversa nemîngîiată curtea tîrînd picioarele. De pildă, ciorile ; pe urmă chiar Canute și Pippin — măcar că legăturile lor sînt trecătoare — totuși, în astă-seară, păreau să aibă fiecare cîte o pereche. „În timp ce eu, care sînt stăpînă peste toate astea", gîndi

Orlando, aruncînd în trecere o privire spre nenumăratele ferestre cu blazoanele castelului, „eu trăiesc singură, fără pereche, părăsită".

Asemenea gînduri n-o bîntuiseră niciodată înainte. Acum însă o striveau fără putință de scăpare. În loc să deschidă poarta cu un brînci, ciocăni cu o mînă înmănușată ca să i-o deschidă portarul. Trebuie să te bizui pe cineva, își spuse ea, măcar și pe un portar ; și aproape că dori să rămînă lîngă el, ca să-l ajute să-și frigă costița pe o găleată cu jăratec, dar se sfia să-i ceară voie. Așa încît hoinări singură prin parc, cu șovăieli și teamă, ca nu cumva să se afle prin preajmă braconieri sau pădurari sau chiar și comisionari, care să se mire că o doamnă de neam umblă singură.

La fiecare pas arunca priviri neliniștite în jur, de frica vreunei ființe bărbătești ascunse după un tufiș de grozamă sau a unei vaci sălbatice care s-ar fi putut repezi la ea cu coarnele. Dar nu erau decît ciorile care fîlfîiau din aripi în văzduh. O pană albastră ca oțelul căzu de pe una din ele în mărăcini. Lui Orlando îi plăceau penele de păsări. Ca băiat le strîngea. Culese pana și și-o înfipse la pălărie. Parcă aerul îi pătrundea în spirit, înviorîndu-l. Și, în timp ce ciorile se zbenguiau și se roteau deasupra capului ei și penele cădeau una după alta sclipind în aerul purpuriu, ea le urma, străbătînd lande și urcînd dîmburi, cu pelerina lungă umflată de vînt în spate. De ani de zile nu mai mersese atît de departe. Culesese din iarbă șase pene, le strînsese între buricele degetelor și

le apăsase pe buze ca să le simtă netezimea și luciul, cînd văzu scînteind, pe coasta dealului, un iaz argintiu, misterios ca lacul în care sir Bedivere aruncase spada lui Arthur. O pană răzleață tremură în aer și căzu în mijlocul apei. Atunci, o vrajă stranie pogorî asupra lui Orlando. O fulgeră gîndul nebun de a urma păsările pînă la capătul lumii, de a se arunca în iarba îmbibată cu apă și de a sorbi uitare, în timp ce, deasupra ei, ciorile vor croncăni cu rîsul lor răgușit. Grăbi pasul ; începu să fugă ; se împiedică ; rădăcinile aspre ale mărăcinișului o trîntiră la pămînt. Își scrîntise glezna. Nu se putea ridica. Dar zăcea acolo mulțumită. Mireasma de mirt și de crețușcă îi pătrundea în nări. Rîsul răgușit al ciorilor îi răsună în urechi. „Mi-am găsit perechea, murmură ea. E landa. Sînt mireasa naturii", șopti, dăruindu-se îmbătată îmbrățișării reci a ierbii, în timp ce zăcea înfășurată în pelerină în șanțul de lîngă iaz. „Aici voi odihni. (O pană îi căzu pe frunte.) Am găsit o cunună mai verde decît laurul. Fruntea-mi va rămîne de-a pururi rece. Iată pene de păsări sălbatice — de cucuvea, de păpăludă. Voi visa vise furtunoase. Mîinile mele nu vor purta verighetă, urmă ea, scoțîndu-și-o din deget. În jurul lor, rădăcinile vor crește încolăcindu-le. Ah ! oftă ea, apăsîndu-și cu voluptate capul pe perna afînată. Am căutat fericirea cutreierînd multe vremuri și n-am aflat-o ; am căutat gloria și mi-a scăpat ; am căutat iubirea și n-am cunoscut-o ; viața — și iată, moartea e mai bună. Am cunoscut mulți bărbați și multe

femei, își spuse mai departe, pe nici unul dintre ei nu i-am înțeles. E mai bine să odihnesc în pace aici, doar cu cerul deasupră-mi — așa cum m-a învățat țiganul, cu ani în urmă. Asta se întîmpla în Turcia". Și privi drept spre minunata spumă aurie, în care se destrămaseră norii, iar în clipa următoare văzu, în spuma aceea, o cărare pe care se înșirau cămile ce străbăteau deșertul pietros printre nori de praf roșcat ; și, pe urmă, după ce cămilele trecură, rămaseră doar munți foarte înalți și prăpăstioși, cu piscuri stîncoase ; și i se mai năzări că aude tălăngile caprelor sunînd prin trecătoare și că vede la poale pajiști cu stînjenei și gențiane. Pe urmă, cerul se schimbă și privirile ei coborîră treptat tot mai jos, pînă cînd dădură de pămîntul înnegrit de ploi și zăriră cocoașa mare a dunelor dinspre sud, care se unduiau ca un singur val de-a lungul coastei ; prin despărțiturile dintre valurile de pămînt, se zărea marea, marea brăzdată de corăbii ; și i se păru că aude o detunătură, departe, în larg și, în prima clipă, se gîndi : „Asta-i Armada", dar îndată se corectă : „Nu, e Nelson" ; și, pe urmă, își aminti că se sfîrșise cu războaiele și vapoarele acelea erau vase comerciale active ; iar pînzele de pe fluviul șerpuit aparțineau unor ambarcațiuni de plăcere. Mai văzu turme răspîndite pe cîmpii întunecate, turme de oi și cirezi de vaci și mai văzu luminile aprinzîndu-se, ici și colo, în ferestrele fermelor și lanterne mișcîndu-se printre turme și cirezi, o dată cu păstorul și văcarul, care-și făceau runda ; apoi

luminile se stinseră și stelele răsăriră, învălmășindu-se pe cer. Adevărul este că Orlando era gata să adoarmă cu penele ude pe obraz și cu urechea lipită de pămînt, cînd auzi, răsunînd din adîncurile lui, o izbitură de ciocan pe nicovală sau poate niște bătăi de inimă. Tic-tac, tic-tac, așa suna sau bătea nicovala sau inima din măruntaiele pămîntului, pînă cînd, tot ciulind urechile, i se păru că sunetul se preface în tropotul unor copite de cal ; una, două, trei, patru, numără ea ; după aceea calul se opinti ; pe urmă, pe măsură ce zgomotul se apropia, putu să audă o cracă trosnind și plescăitul copitei în mlaștină. Calul aproape că dădu peste ea. Orlando se ridică în capul oaselor. Văzu, profilîndu-se întunecat, pe fondul cerului, vărgat cu galben al zorilor, un bărbat călare, înconjurat de fluierari, care se înălțau și coborau în zbor. El tresări. Calul se opri.

— Doamnă, strigă bărbatul, sărind din șa, sînteți rănită !

— Sînt moartă, domnule, răspunse ea.

După cîteva minute, erau logodiți.

În dimineața următoare, la micul dejun, el îi spuse cum îl cheamă. Domnia-sa domnul Marmaduke Bonthrop Shelmerdine.

„Știam !“ spuse ea, căci era în el ceva romantic și cavaleresc, pătimaș și melancolic, dar totuși hotărît, ceva potrivit acestui nume sălbatic, cu panaș negru — un nume care, în închipuirea ei, avea strălucirea albăstrie de oțel a aripilor de cioară, ceva care amintea de croncănitul lor asemănător cu un rîs răgușit, de

alunecarea şerpuită a penelor lor pe apele argintii ale unui iaz şi mii de alte lucruri, despre care vom vorbi îndată.

„Numele meu este Orlando“, spuse ea. El ghicise dinainte. Fiindcă atunci cînd vezi o corabie cu toate pînzele sus, care străbate Mediterana venind din Mările Sudului, pe dată spui „Orlando“, o lămuri el.

Adevărul e că, deşi se cunoşteau de aşa puţină vreme, fiecare ghicise despre celălalt în cel mult două secunde, după cum se întîmplă totdeauna între îndrăgostiţi, tot ce era de vreo însemnătate, astfel că acum nu le mai rămînea decît să mai adauge, pentru a umple nişte goluri, cîteva amănunte fără însemnătate, ca, de pildă, cum se numeau ; unde locuiau ; dacă erau cerşetori sau oameni cu stare. El avea un castel în Hebride, dar era o ruină, îi spuse. În sala de banchete petreceau pescăruşii. Fusese soldat şi marinar şi explorase Orientul. Acum era în drum spre Falmouth, unde-l aştepta bricul lui, dar vîntul se oprise şi numai cînd bătea dinspre sud-vest se putea ridica ancora. Orlando privi repede prin fereastra odăii unde luau micul dejun spre leopardul de pe morişca de vînt. Plin de îndurare leopardul stătea cu coada îndreptată spre est şi neclintit ca o stîncă. „Vai ! Shel, nu mă părăsi !“ strigă ea. „Sînt nebuneşte îndrăgostită de tine“ adăugă. De-abia se desprinseseră aceste cuvinte de pe buzele lui Orlando, cînd o bănuială cumplită se abătu în acelaşi timp peste minţile amîndurora.

„Ești femeie, Shel !“ strigă ea.
„Ești bărbat, Orlando !“ strigă el.

De cînd e lumea, nu s-a mai pomenit asemenea scenă de protest și demonstrație, ca aceea care avu loc acum. După ce se isprăvi și cei doi erau din nou așezați, ea îl întrebă ce era cu povestea asta despre vîntul de sud-vest ? Încotro trebuia s-o pornească.

„Spre Capul Horn“, răspunse el scurt și roși. (Fiindcă și un bărbat era silit să roșească la fel ca și o femeie, numai că în alte împrejurări.) Cu prețul unor mari stăruințe și folosindu-și din belșug intuiția, pricepu ea că el își închinase viața celor mai nesăbuite și minunate aventuri — și anume călătoriilor pe mare în jurul Capului Horn, în plină furtună. Catargele erau uneori rupte, pînzele sfîșiate (trebui să-i smulgă această mărturisire). Se întîmplase ca vasul să se scufunde, iar el să rămînă în chip de unic supraviețuitor cu un biscuit pe o plută.

„Asta-i cam tot ce poate face, în ziua de astăzi, un om“, spuse el încurcat, servindu-se cu două linguri mari pline cu gem de căpșuni. Cînd auzi toate astea, imaginea, pe care și-o făcu ea despre acest băiețaș (fiindcă mai mult decît atît nu era) sugînd bomboane de mentă, pentru care avea slăbiciune, în timp ce catargele trosneau și stelele se roteau nebunește, iar el urla comenzi scurte — tăiați parîmele și lăsați în voia valurilor, aruncați peste bord —, îi aduse lacrimi în ochi, lacrimi care, observă Orlando, erau mai dulci decît oricare dintre cele

pe care le vărsase vreodată. „Sînt femeie“, se gîndi „în sfîrșit femeie cu adevărat.“ Îi mulțumi din adîncul inimii lui Bonthrop, fiindcă-i prilejuise această desfătare rară și neașteptată. Dacă nu și-ar fi sucit piciorul stîng, n-ar fi stat niciodată pe genunchii lui.

„Shel, iubitule, începu ea din nou, spune-mi“... și așa sporovăiră timp de două ore sau mai mult, poate despre Capul Horn, poate nu despre asta, dar, într-adevăr, n-ar avea prea mult rost să așternem pe hîrtie ce-și spuneau, fiindcă se cunoșteau atît de bine, încît puteau să-și spună orice, ceea ce este egal cu a nu spune nimic sau cu a spune lucruri neroade și prozaice, ca, de pildă, cum se pregătește o omletă sau unde se pot găsi cele mai bune ghete la Londra, lucruri care-și pierd strălucirea cînd sînt scoase din context, dar sînt totuși de o uluitoare frumusețe cînd sînt lăsate în contextul lor. Deoarece se întîmplă, datorită unei înțelepte economii plăsmuite de natură, ca spiritul modern să se poată aproape lipsi de limbaj, cele mai obișnuite exprimări sînt bune de vreme ce treaba merge strună și fără nici o exprimare ; decurge de aici că cea mai banală flecăreală este adesea și cea mai poetică, iar cea mai poetică este tocmai aceea care nu poate fi așternută pe hîrtie. Pentru care motive lăsăm aici un spațiu alb, despre care trebuie să înțelegeți că e plin pînă la refuz.

După ce mai trecură cîteva zile de asemenea flecăreală.

„Orlando, scumpa mea", începu Shel, tocmai cînd se auzi afară un zgomot de pași și Basket, majordomul, intră aducînd știrea că jos se aflau doi jandarmi cu un mandat din partea reginei.

„Poftește-i sus", spuse scurt Shelmerdine, luînd din instinct poziție cu mîinile la spate în fața căminului, de parcă s-ar fi aflat pe duneta bricului său. Doi ofițeri în uniforme de culoare verde închisă pășiră în odaie și făcură drepți. După ce formalitățile se încheiară, îi înmînară personal lui Orlando, așa cum aveau ordin s-o facă, un document legal cu înfățișare impresionantă, judecînd după pecețile de ceară, panglicuțele, semnăturile și contrasemnăturile, toate de cea mai mare însemnătate.

Orlando îl străbătu în grabă cu privirile și, apoi, urmărind textul cu arătătorul de la mîna dreaptă, citi tare următoarele pasaje ca fiind cele mai grăitoare :

— Sentințele s-au pronunțat, citi ea cu glas tare... unele în favoarea mea ca, de pildă,... altele nu. Căsătoria din Turcia a fost anulată (am fost ambasador în Turcia, Shel, explică ea). Copiii au fost declarați nelegitimi (spuneau că am trei fii cu Pepita, o dansatoare spaniolă). Așa încît ei nu moștenesc nimic, ceea ce este spre binele nostru... Sexul ? A, da. Ce-i cu sexul ? Sexul meu, citi ea cu oarecare solemnitate, a fost declarat în mod indiscutabil și fără urmă de îndoială (ce-ți spuneam eu adineauri, Shel ?) a fi femeiesc. Moșiile, care sînt scoase acum pentru totdeauna de sub sechestru, vor

reveni în chip de avere și moștenire coborîtorilor bărbătești născuți din trupul meu, sau, în lipsa vreunei căsătorii — dar aici vorbăria legală o scoase din răbdări și Orlando spuse : dar nu va fi lipsă de căsătorie și nici de moștenitori, așa încît putem socoti că restul a fost citit. După care adăugă propria ei semnătură sub aceea a lordului Palmerston și, din clipa aceea, reintra în stăpînirea necontestată a titlurilor, a casei și a averii, care însă se micșorase mult, deoarece cheltuielile judecății fuseseră atît de uriașe, încît, deși acum Orlando era din nou peste măsură de nobilă, era și foarte săracă.

După ce se răspîndi vestea despre cum se încheiase judecata (și zvonul zbura mult mai iute decît telegraful, care l-a înlocuit în urmă) sărbătoarea cuprinse tot orașul.

[Se înhămau cai la trăsuri numai pentru a fi deshămați apoi. Docare și landouri goale se rostogoleau fără oprire în sus și în jos pe strada principală. La hanul *La Taur* se citeau discursuri. De la *Cerb* veneau răspunsurile. Orașul era luminat. Casete cu aur erau cu grijă sigilate și așezate în vitrine de sticlă. Monede erau, precum se cuvine, ascunse sub pietre. Se întemeiau spitale. Se inaugurau cluburi numite *Șobolanul* și *Vrabia*. În piață, duzini de turcoaice fură arse în efigie împreună cu țărănuși, cărora le atîrnau din gură bucăți de hîrtie pe care scria : „Sînt un josnic impostor". Căluții gălbui ai reginei fură curînd văzuți urcînd în trap aleea pentru a o pofti pe Orlando să

ia cina și să doarmă la castel, chiar în noaptea aceea. Cum se mai întîmplase și altădată, masa lui Orlando era acoperită cu invitații de la contesa de R., lady Q., lady Palmerston, marchiza de P., doamna W.E. Gladstone și altele, care o rugau din suflet să le dăruiască plăcerea prezenței sale, amintindu-i de vechi legături de rudenie dintre familiile lor etc.] — fapte care se cuvin toate a fi închise între paranteze drepte, așa cum am și procedat mai sus, pentru bunul motiv că ele însemnau într-adevăr o paranteză fără nici o însemnătate în viața lui Orlando. Ca atare ea le sări și noi putem merge mai departe cu textul. Căci, în timp ce flăcările focurilor sărbătorești luminau piața, Orlando se afla împreună cu Shelmerdine în pădurea întunecată. Vremea era atît de frumoasă, încît deasupra lor copacii întindeau crengi nemișcate, iar cînd cădea o frunză cu pete aurii și roșcate, cădea atît de încet, încît puteau s-o urmărească timp de o jumătate de oră cum flutură și se unduiește, pînă cînd, într-un tîrziu, ajungea să se oprească la piciorul lui Orlando.

— Povestește-mi, Mar, spunea ea (și aici trebuie să explicăm că, atunci cînd Orlando își numea iubitul cu prima silabă a primului său nume, ea se găsea într-o stare de visare drăgăstoasă și de supunere, într-o dispoziție casnică ușor languroasă, ca și cum s-ar fi aflat lîngă un foc de buturugi cu mirodenii, ar fi fost seara, dar încă nu momentul să se îmbrace, afară vremea ar fi fost nițeluș umedă,

destul pentru ca frunzele să sclipească, dar nu destul pentru a împiedica o privighetoare să cînte printre azalee, doi sau trei cîini ar fi lătrat la niște ferme îndepărtate, un cucurigu de cocoș ar fi răsunat — lucruri pe care cititorul ar trebui să și le închipuie toate judecînd după glasul ei). Povestește-mi, Mar, despre Capul Horn. Atunci Shelmerdine construia pe pămînt, cu ajutorul unor rămurele, a unor frunze uscate și a unei cochilii sau două de melc, o machetă micuță.

„Aici e nordul", spunea el. „Acolo-i sudul. Vîntul bate cam dinspre partea asta. Acum bricul a pornit cu pînzele ridicate în direcția vest ; tocmai am coborît catargul dinainte și, vezi — aici, unde-i firul ăsta de iarbă, vasul se angajează pe curentul pe care-l găsești însemnat — unde mi-e harta și busola ? A ! mulțumesc, e în ordine, aici unde se află căsuța melcului. Curentul îl prinde dinspre babord, așa încît trebuie să montăm vela de la provă, altfel sîntem tîrîți spre tribord, adică aici unde vezi frunza de fag, — fiindcă trebuie să înțelegi, draga mea..." și vorbea mai departe tot așa, iar ea îi sorbea fiecare cuvînt, tălmăcindu-l așa cum se cuvenea, pentru ca să vadă, fără ca el să pomenească măcar de așa ceva, licărul fosforescent al valurilor ; țurțurii care sunau atîrnați de pînze ; cum el se cățăra pînă-n vîrful catargului pe hulă ; cum acolo se apuca să cugete la soarta omului ; cum cobora iarăși ; trăgea o dușcă de whisky cu sifon ; cobora pe țărm ; se lăsa prins de vraja unei femei ne-

gre ; se căia ; dezbătea probleme ; îl citea pe Pascal ; se hotăra să scrie filozofie ; îşi cumpăra o maimuţă ; se întreba care este ţelul adevărat al vieţii ; răspundea în favoarea Capului Horn şi aşa mai departe. Ghicea toate astea şi mii de alte lucruri, aşa încît atunci cînd răspundea. „Da, negresele sînt seducătoare, nu-i aşa ?" după ce tocmai îi spusese că provizia de biscuiţi era aproape de sfîrşit, era mirat şi totodată încîntat să descopere cît de bine prinsese ea înţelesul spuselor lui.

„Eşti sigură că nu eşti bărbat ?" o întreba el îngrijorat, iar ea răspundea în chip de ecou : „E cu putinţă oare ca tu să nu fii femeie ?" şi atunci erau nevoiţi să facă dovada fără multă vorbă. Căci fiecare era atît de uimit de iuţeala cu care pricepea celălalt şi, pentru fiecare, faptul că o femeie poate fi la fel de îngăduitoare şi de slobodă la vorbă ca un bărbat, iar un bărbat la fel de straniu şi de subtil ca o femeie, reprezenta o asemenea descoperire, încît trebuiau mereu să facă numaidecît dovada.

Şi nu încetau să vorbească sau, mai bine zis, să tălmăcească, fiindcă, de fapt, asta înseamnă arta vorbirii într-o epocă, în care cuvintele devin pe zi ce trece tot mai sărace în comparaţie cu ideile, aşa încît „biscuiţii se apropiau de sfîrşit" înseamnă, după ce tocmai ai citit pentru a zecea oară filozofia episcopului Berkeley, că ai sărutat o negresă pe întuneric. (De unde urmează că numai cei mai mari meşteri în ale stilului sînt în stare să spună adevărul şi că, atunci cînd dai peste un scriitor

simplu, care folosește doar monosilabe, poți să tragi, fără să stai o clipă la-ndoială, concluzia că bietul om minte.)

Prin urmare vorbeau ; pe urmă, cînd frunzele pestrițe ale toamnei îi troieneau aproape picioarele, Orlando se ridica și o pornea singură spre inima pădurii, lăsîndu-l pe Bonthrop să facă machete ale Capului Horn, printre căsuțe de melci. „Bonthrop", îl vestea ea, „mă duc" și, cînd îi spunea pe cel de al doilea nume — Bonthrop —, cititorul trebuie să priceapă că Orlando avea chef de singurătate, că se vedea pe sine și pe el ca pe niște pete într-un pustiu, că nu dorea decît să întîmpine singură moartea. Căci oamenii mor în fiece zi, la cină sau, așa, în aer liber, în pădurile toamnei ; și, în ciuda focurilor sărbătorești care ardeau și a lui lady Palmerston sau Derby, care o pofteau în fiecare seară la cină, dorul de moarte o năpădea, așa încît spunînd „Bonthrop", spunea de fapt „am murit", și-și croia drum asemenea unei năluci printre fagii de o paloare fantomatică, înfundîndu-se în adîncul singurătății, acolo unde orice urmă de zgomot sau mișcare părea stinsă, iar ea era liberă să meargă pe drumul ei. Toate acestea cititorul trebuie să le deslușească în glasul ei, cînd rostește „Bonthrop" ; și, pentru a lămuri și mai bine cuvîntul, ar trebui să adăugăm că și pentru Bonthrop acest cuvînt avea un înțeles mistic de despărțire și însingurare și-l făcea să se vadă străbătînd eliberat de trup puntea bricului pe mări nepătrunse.

După cîteva ceasuri dăruite morții, o gaiță țipa deodată „Shelmerdine“ și, aplecîndu-se, Orlando culegea o brîndușă din acelea de toamnă — care pentru unii oameni nu înseamnă mai mult decît ceea ce spune cuvîntul — și o punea în sîn împreună cu pana gaiței, pană care căzuse rotindu-se albăstrie prin pădurea de fagi. Pe urmă striga și ea „Shelmerdine“ și cuvîntul pornea glonț în toate direcțiile prin pădure, pînă cînd îl izbea pe el, acolo unde ședea, construind machete în iarbă cu cochilii de melc. O vedea și o auzea venind spre el cu brîndușa și pana de gaiță în sîn și striga „Orlando“, ceea ce însemna (și să ne amintim că, atunci cînd culori țipătoare ca albastru și galben se amestecă în ochii noștri, o urmă din acest amestec ni se prinde și de gînduri) întîi că ferigile se îndoaie și se răsfiră, ca și cum ar pătrunde ceva printre ele ; ceva ce se dovedi a fi o corabie cu toate pînzele desfășurate, săltînd și clătinîndu-se cu mișcări ca de vis, de parcă ar fi avut înainte pentru călătoria în care pornise un an întreg alcătuit doar din zile de vară ; și corabia despică apele, legănîndu-se într-o parte și într-alta cu noblețe, cu nepăsare, cînd încălecînd creasta unui val, cînd cufundîndu-se în adîncitura celuilalt și, deodată, se înalță deasupra ta (care stai într-o barcă mare cît o coajă de nucă și privești în sus spre ea) cu pînzele înfiorate și, pe urmă, ce să vezi, toate pînzele cad grămadă pe punte — tocmai în clipa în care Orlando căzu în iarbă alături de el.

Petrecură opt sau nouă zile în felul acesta, dar într-a zecea, care cădea în 26 octombrie, Orlando stătea culcată printre ferigi, în timp ce Shelmerdine recita din Shelley (a cărui operă întreagă o știa pe de rost), cînd o frunză, care începuse să cadă destul de domol din vîrful unui copac, plesni cu o mișcare iute piciorul lui Orlando. Urmă a doua frunză și apoi a treia. Orlando se înfioră și se făcu palidă la față. Era vîntul. Shelmerdine — dar ar fi mai potrivit acum să-i spunem Bonthrop — sări în picioare — „Vîntul!" strigă el.

O luară împreună la goană prin pădure, acoperiți, în timp ce fugeau, de frunzele mînate de vînt ce se lipeau de ei ; fugeau către curtea cea mare, urmați apoi, în interiorul ei și al curților mici, de slugi speriate care-și lăsau măturile și tigăile, pînă cînd ajunseră la paraclis, unde fură aprinse, cît se putu de grabnic, cîteva lumînări ; cîte unul se împiedica de o bancă, altul atingea un fitil care fumega. Traseră clopotele. Poporul se adună. În cele din urmă, se arătă și domnul Dupper, care potrivea capetele cravatei lui albe, întrebînd unde e cartea de rugăciuni. Îi aruncară în mîini cartea de rugăciuni a reginei Mary, el începu să caute zorit, făcînd să foșnească paginile, apoi spuse : „Marmaduke Bonthrop Shelmerdine și lady Orlando, îngenuncheați" ; iar ei îngenuncheară și erau cînd luminați, cînd cufundați în întuneric, după cum se întîmpla să pătrundă lumina sau umbra prin vitralii ; și, în sunetul ușilor nenumărate care se trînteau și a unui zor-

năit ca de tingiri de aramă, izbucni orga, cu sunetul ei cînd puternic, cînd slab ; iar domnul Dupper, care îmbătrînise tare, încercă zadarnic să-și înalțe glasul deasupra vacarmului ; pe urmă, o clipă, totul amuți și niște cuvinte — poate „ghearele morții“ — răsunară limpede, în timp ce toți argații de pe moșie se înghesuiau ca să asculte, fără să fi lăsat greblele și bicele din mînă ; unii cîntau cu glas tare, alții se rugau, și, deodată, o pasăre se izbi de vitralii și pe urmă, tunetul bubui, așa încît nimeni n-auzi cînd se rosti cuvîntul „supunere“ și nici nu văzu, decît în chip de fulger auriu, inelul trecînd dintr-o mînă în cealaltă. Totul era mișcare și învălmășeală. Cei doi soți se ridicară în bubuitul orgii, în jocul fulgerelor și în răpăiala ploii ; iar lady Orlando, cu inelul în deget, ieși în curte, îmbrăcată în rochia ei subțire, și ținu scările șeii, care se bălăbăneau — căci calul stătea gata pregătit cu zăbală și căpăstru și avea coastele încă înspumate — pentru ca soțul ei să încalece, ceea ce el făcu dintr-o săritură, după care calul se repezi înainte și Orlando, care rămase pe loc, strigă tare „Marmaduke Bonthrop Shelmerdine !“ iar el răspunse „Orlando !“ Și cuvintele se năpustiră și se rotiră ca niște ulii printre turnuri și apoi se învîrtiră, tot mai sus și tot mai departe și tot mai repede, pînă cînd se sparseră și căzură fărîmate ca o ploaie pe pămînt ; și ea intră în casă.

CAPITOLUL VI

Orlando se duse înăuntru. Era linişte deplină. Domnea o mare tăcere. Călimara era acolo ; mai era şi manuscrisul poemului ei frînt la mijloc, ca de un tribut plătit veşniciei. Se pregătise tocmai să scrie, cînd Basket şi Bartholomew, intrînd cu vesela de ceai, îi întrerupseră gîndul că nimic nu se schimbă. Şi, pe urmă, într-un răstimp de trei secunde şi jumătate, totul se schimbase — îşi scrîntise glezna, se îndrăgostise, se măritase cu Shelmerdine.

Verigheta de pe deget era dovada. E drept că şi-o pusese chiar ea, încă înainte de a-l fi întîlnit pe Shelmerdine, dar şiretlicul se arătase a fi cu totul lipsit de folos. Acum, cu un respect superstiţios sucea şi răsucea inelul, avînd grijă ca nu cumva să alunece peste încheietura degetului.

„Verigheta trebuie pusă pe degetul al treilea de la mîna stîngă", spunea ca un copil care-şi repetă grijuliu lecţia, „dacă vrei să-ţi fie de vreun ajutor".

Aşa vorbi cu glas tare şi parcă mai emfatic decît îi stătea în obicei, de parc-ar fi dorit s-o

asculte cineva, la a cărui bună părere ţinea mult. Într-adevăr, acum că era, în sfîrşit, în stare să-şi adune gîndurile, nu-i dădea pace întrebarea despre răsunetul pe care purtarea ei ar fi putut să-l aibă asupra spiritului vremii. Dorea cu înfrigurare să afle dacă pasul pe care-l făcuse logodindu-se cu Shelmerdine şi luîndu-l de bărbat se bucura de aprobare. Desigur era mai la largul ei. Nu mai simţise nici o zvîcnire în deget, în orice caz nimic serios, din noaptea aceea petrecută în landă. Totuşi, n-ar fi putut tăgădui că o bîntuiau unele îndoieli. Era măritată, ce-i drept ; dar dacă bărbatul ţi-e tot timpul plecat pe mare, în jurul Capului Horn, mai înseamnă asta căsătorie ? Dacă-ţi mai plac şi alţi oameni, mai înseamnă asta căsătorie ? Şi, în sfîrşit, dacă tot mai doreşti, mai mult decît orice pe lume, să scrii poezii, înseamnă asta căsătorie ? Avea îndoieli.

Dar avea să încerce. Privi inelul. Privi călimara. Va cuteza oare ? Nu, nu cuteza. Totuşi trebuia. Nu, nu putea. Atunci ce-i rămînea de făcut ? Să leşine, dacă putea. Numai că, în viaţa ei, nu se simţise mai zdravănă ca acum.

„La naiba !“ strigă, regăsind ceva din spiritul ei de pe vremuri. „Să-i dăm drumul.“

Şi-şi muie tocul adînc în cerneală. Spre nemăsurata ei uimire nu se iscă nici o explozie. Scoase peniţa. Era udă, dar cerneala nu curgea de pe ea. Scrise. Cuvintele veneau cu oarecare încetineală, dar veneau totuşi. Vai ! dar aveau oare vreun înţeles ? se întreba, cuprinsă de

spaima ca nu cumva tocul să-i joace iar una din festele lui nedorite. Citi :

Şi-am ajuns într-o pajişte unde iarba-ncolţită
Era apăsată de cupele-ntunecate ale lalelelor,
Mohorîta şi şerpuitoarea floare cu-nfăţişare
străină,
Învăluită în purpură, îndoliată ca fetele din
Egipt.

Pe măsură ce scria simţea cum o forţă (amintiţi-vă că ne ocupăm de manifestările cele mai obscure ale spiritului omenesc) îi urmăreşte scrisul peste umăr şi cum, după ce fură aşternute pe hîrtie cuvintele „fetele din Egipt“, forţa îi porunci să se oprească. Cuvîntul „iarbă“, păru să-i spună forţa, mergînd îndărăt spre începutul poeziei, înarmată cu o linie dintre cele pe care le folosesc guvernantele, sună foarte bine ; „cupele-ntunecate ale lalelelor“ — minunat ; „floarea şerpuitoare“ — e o idee, poate, cam îndrăzneaţă din partea unei femei, dar, fără îndoială că Wordsworth i-ar da binecuvîntarea ; dar fetele ? Sînt oare necesare fetele ? Spui că ai un bărbat la Capul Horn ? Bine, atunci merge.

Şi spiritul îşi văzu de drum. Acum, în spiritul ei, Orlando făcea (fiindcă toate acestea se petreceau în spirit) o temenea adîncă în faţa spiritului vremii, aşa cum face în faţa vameşului — pentru a compara lucrurile mărețe cu cele mărunte — un călător, care ştie că a ascuns nişte havane în colţul valizei, după ce acesta a avut bunăvoinţa să mîzgălească cu cretă albă ca-

pacul. Fiindcă Orlando nu era de loc sigură, presupunînd că spiritul i-ar fi scotocit cu grijă prin minte, că el n-ar fi găsit acolo lucruri de mare contrabandă, pentru care ea ar fi fost silită să plătească vama întreagă. Tocmai scăpase ca prin urechile acului. De-abia izbutise, făcînd cu iscusință o plecăciune în fața spiritului vremii, punîndu-și un inel în deget și găsind un bărbat într-o landă, iubind natura și nefiind înclinată nici spre satiră, nici spre cinism, nici spre psihologie — căci oricare dintre aceste mărfuri ar fi fost pe dată descoperite — să treacă cu bine examenul. Scoase un oftat adînc de ușurare și, avea și de ce, dat fiind că a cădea la învoială cu spiritul vremii este o treabă cum nu se poate mai gingașă pentru un scriitor și că tot norocul operei lui atîrnă de o înțelegere favorabilă între cele două părți. Orlando orînduise lucrurile în așa fel, încît se afla într-o situație fericită ; nu trebuia nici să se lupte cu epoca ei, nici să i se supuie ; îi aparținea și totuși rămînea ea însăși. Prin urmare, acum putea să scrie și asta — și făcu. Scria. Scria. Scria.

Era în luna noiembrie. După noiembrie vine decembrie. Pe urmă ianuarie, februarie, martie și aprilie. După aprilie, vine mai. Urmează iunie, iulie, august. După aceea vine septembrie. Apoi octombrie și, iată-ne iarăși în noiembrie, cu un an încheiat în urma noastră.

Metoda aceasta de a scrie biografie, deşi nu lipsită de avantaje, e poate niţeluş cam searbădă şi, dacă mergem mai departe tot aşa, cititorul ar putea să se plîngă, spunînd că poate să facă şi singur pomelnicul lunilor din calendar, fără să mai scoată din buzunar suma, oricare ar fi ea, pe care editorul va socoti de cuviinţă să i-o ceară pentru această carte. Dar ce poate face biograful, cînd personajul lui l-a pus în încurcătura în care ne pune pe noi acum Orlando ? Viaţa, după cum încuviinţează toţi cei a căror părere are vreo greutate, este singurul subiect potrivit pentru un romancier sau un biograf ; viaţa, au hotărît aceleaşi autorităţi, n-are nici în clin nici în mînecă cu a şedea liniştit pe scaun şi a cugeta. Cugetarea şi viaţa sînt ca doi poli opuşi. Prin urmare, deoarece Orlando nu face acum altceva decît să şadă pe scaun şi să cugete — nouă nu ne rămîne altceva de făcut decît să-nşirăm lunile calendarului, să numărăm mătănii, să ne suflăm nasul, să aţîţăm focul, să privim afară pe fereastră, pînă cînd va sfîrşi şi ea. Orlando şedea atît de nemişcată, încît ai fi putut să auzi un ac căzînd pe jos. Şi bine-ar fi fost, de-ar fi căzut un ac ! Ar fi fost şi ăsta un semn de viaţă. Sau dacă măcar un fluture ar fi intrat pe fereastră şi-ar fi poposit pe scaunul ei, am fi avut despre ce să scriem. Sau să presupunem că Orlando s-ar fi ridicat în picioare şi-ar fi omorît o viespe. Pe loc ne-am fi scos tocul şi ne-am fi pornit pe scris. Fiindcă atunci ar fi fost vărsare de sînge, fie şi sînge de viespe. Unde este sînge

este şi viaţă. Şi, dacă uciderea unei viespi este doar un fleac în comparaţie cu uciderea unui om, totuşi reprezintă un subiect mai nimerit pentru un romancier decît pur şi simplu depănatul lînii, sau felul acesta de a cugeta ; sau de a şedea pe scaun, cît este ziua de lungă, cu o ţigară, o foaie de hîrtie, un toc şi o călimară. Ei, dacă personajele astea, ne-am putea noi plînge (căci şi răbdarea noastră se apropie de margini), ar avea mai multă consideraţie pentru biografii lor ! Ce te poate scoate mai rău din sărite decît să-ţi vezi personajul, pentru care ai irosit atîta timp şi osteneală, scăpîndu-ţi de-a binelea printre degete şi îngăduindu-şi — dovadă, suspinele şi strigătele ei de uimire, felul cum roşeşte şi cum păleşte, ochii ei, cînd strălucitori ca farurile, cînd buimaci ca zorii dimineţii — ce poate fi într-adevăr mai umilitor decît vederea acestei desfăşurări mute de emoţie şi exaltare, cînd ştim că ceea ce se află la obîrşia tuturor acestora — adică gîndul şi imaginaţia — este lipsit de orice importanţă ?

Dar Orlando era femeie — lordul Palmerston tocmai făcuse dovada. Şi atunci cînd scrie despre viaţa unei femei, ne este îngăduit, se înţelege, să ne lipsim de acţiune şi să înlocuim acţiunea prin iubire. Iubirea, a spus poetul, reprezintă viaţa întreagă a unei femei. Şi, dacă ne uităm timp de o clipă la Orlando, care scrie la masa ei, trebuie să recunoaştem că încă n-a fost pe lume femeie mai făcută pentru această chemare. Desigur, de vreme ce este femeie, şi încă o femeie frumoasă, o femeie în floarea vîrstei,

se va lăsa curînd păgubaşă de moftul scrisului şi cugetatului ; sau se va gîndi cel puţin la un pădurar (şi atîta vreme cît o femeie se gîndeşte la un bărbat, nimenea n-are nimic împotrivă). Pe urmă îi va scrie un bileţel (şi atîta vreme cît scrie bileţele nimeni n-are nimic nici împotriva faptului că o femeie scrie) şi va hotărî o întîlnire pentru duminică în amurg şi amurgul zilei de duminică va sosi, iar pădurarul va fluiera sub fereastra ei — iată ce alcătuieşte însăşi substanţa vieţii şi singurul subiect posibil pentru un roman. Cu siguranţă că Orlando ar fi trebuit să facă măcar unul dintre lucrurile pomenite. Din păcate — şi e de o mie de ori păcat — Orlando n-a făcut nici unul dintre ele. Trebuie oare să recunoaştem atunci că Orlando era unul dintre acei monştri nelegiuiţi care nu sînt în stare de iubire ? Era blîndă cu cîinii, credincioasă prietenilor, mărinimia întruchipată faţă de o duzină de poeţi flămînzi, pasionată după poezie. Dar iubirea — aşa cum o definesc romancierii de sex bărbătesc şi cine, la urma urmelor, are mai multă căedere să vorbească despre ea ? — n-are nici un fel de legătură cu blîndeţea, credinţa, mărinimia sau poezia. Iubirea înseamnă să lepezi repede jupoanele şi... Dar ştim cu toţii ce este iubirea. Se îndeletnicea oare Orlando cu aşa ceva ? Adevărul ne sileşte să răspundem : nu, nu se îndeletnicea. Prin urmare, dacă personajul unei biografii n-are de gînd nici să iubească, nici să ucidă, ci doar să cugete şi să viseze, putem trage concluzia că el sau ea nu se deosebeşte de

un cadavru și, prin urmare, să-l lăsăm în plata Domnului.

Singurul lucru care ne mai rămîne de făcut este să privim afară pe fereastră. Iată niște vrăbii ; mai erau și sturzi ; cîțiva porumbei și o cioară sau două, fiecare pasăre văzîndu-și de treabă în felul ei. Una găsește un vierme, alta un melc. Una zboară fluturînd din aripi spre o ramură, alta face o mică plimbare pe gazon. Pe urmă trece curtea un argat, care poartă un șorț verde de postav. Pesemne că are o legătură amoroasă cu una din cămărășițe, dar cum, în curte, nu ne sare în ochi nici o dovadă, nu putem decît să nădăjduim că totul se va petrece cum nu se poate mai bine și să ne lăsăm păgubași de povestea asta. Trec nori, unii subțiri, alții deși, tulburînd culoarea ierbii de dedesubt. Cadranul solar înscrie orele, în felul lui obișnuit și misterios. În minte începe să ți se frămînte alene și fără rost cîte o întrebare, două, tocmai despre viața asta. Viață, cîntă spiritul sau, mai curînd, susură ca un ceainic pe plită. Viață, viață, ce ești oare ? Lumină sau întuneric, șorțul de postav al rîndașului sau umbra sturzului pe iarbă ?

Să cercetăm, prin urmare, mai departe această dimineață de vară, cînd totul pare în extaz în fața prunului în floare și a albinei. Bîiguind și căutînd cuvintele, hai să întrebăm sturzul (care este o pasăre mai prietenoasă decît ciocîrlia) la ce se gîndește, cînd stă pe marginea lăzii de gunoi și ciugulește, printre surcele, fire din părul jupînesei. Ce este viața ? întrebăm noi,

rezemaţi de poarta fermei ; viaţa, viaţa ! răspunde pasărea cu un ciripit, ca şi cum ne-ar fi auzit şi ar şti întocmai ce urmărim noi prin deprinderea asta nesuferită şi indiscretă de a întreba vrute şi nevrute, de a căuta şi a culege floricele, aşa cum obişnuiesc să facă scriitorii cînd nu ştiu ce să mai scrie. Şi atunci coboară în curte, spune pasărea, şi mă întreabă pe mine ce este viaţa ; viaţa, viaţa, viaţa !

Pe urmă, ne tîrîm pe poteca din landă spre creasta înaltă a dealului albăstrui şi purpuriu ca vinul şi, acolo, ne trîntim pe jos şi ne lăsăm în voia visului ; vedem un greier, care cară, pînă în scorbura lui, un pai. Şi el spune (dacă ţîrîitul lui poate fi numit cu un cuvînt atît de sfînt şi de gingaş) viaţa e muncă, sau cel puţin aşa tălmăcim noi ţîrîitul care iese din gîtlejul lui înecat de praf. Iar furnica şi albinele încuviinţează, dar dacă zăcem aici destul ca să avem timp să întrebăm şi fluturii de noapte, seara, cînd apar, printre clopoţeii palizi ai landei, ei ne vor şopti în urechi aiureli fără noimă, dintre cele care străbat firele de telegraf pe viscol : hi, hi, ho, ho. Rîsete, rîsete, spun fluturii de noapte.

Aşadar după ce am pus întrebarea omului, păsării şi gîzei, căci peştii — afirmă oamenii care au trăit în grote verzi, ani în şir de singurătate, ca să audă peştii vorbind — nu spun niciodată, niciodată şi poate nici nu ştiu ce este viaţa ; după ce am pus aşadar întrebarea tuturor acestora, fără să devenim mai înţelepţi, ci doar mai bătrîni şi mai îngheţaţi (căci n-am

visat noi cîndva să închidem într-o carte o taină aspră și atît de rară, încît să poți jura că ea reprezintă rostul vieții ?) trebuie să ne întoarcem înapoi și să-i spunem pe șleau cititorului, care așteaptă în vîrful picioarelor să audă ce este viața : vai, nu știm.

În clipa aceasta, tocmai la timp pentru a opri cartea să se stingă, Orlando împinse scaunul, își întinse brațele, scăpă tocul, se apropie de fereastră, și strigă : „Gata !"

Fu aproape doborîtă de priveliștea nemaipomenită care-i întîmpină privirile. Vedea grădina și cîteva păsări. Lumea trăia mai departe, ca de obicei. În tot timpul cît ea scrisese, lumea își desfășurase mersul.

„Și dac-aș muri, la fel s-ar întîmpla !" strigă ea.

Erau atît de zguduitoare aceste simțăminte, încît Orlando își închipui chiar că ființa i se destrămase și poate o și lovi o stare de slăbiciune. Timp de o clipă zăbovi, privind țintă cu ochi mari la priveliștea frumoasă și rece din fața ei. Într-un tîrziu, își veni în fire într-un chip ciudat. Manuscrisul, care se odihnea deasupra inimii ei, începu să se foiască și să zvîcnească, de parc-ar fi fost o vietate și, fapt încă și mai straniu, care arată ce legătură fină se țesuse între el și ea. Orlando putu să deslușească, plecîndu-și capul, ceea ce-i spunea manuscrisul. Voia să fie citit. Avea să moară în sînul ei, dacă n-avea să fie citit. Pentru prima

oară în viață, Orlando se răzvrăti cu înverșunare împotriva naturii. Ogari și boschete de trandafiri se aflau cu duiumul în jurul ei. Dar nici ogarii, nici boschetele de trandafiri nu știu să citească. Era, din partea providenței, o scăpare jalnică, de care Orlando încă nu fusese izbită pînă atunci. Doar făpturile omenești au darul cititului. Avea nevoie de făpturi omenești. Porunci trăsura, ca să plece numaidecît la Londra.

„Aveți tocmai bine timp să prindeți trenul de unsprezece patruzeci și cinci, m'lady", spuse Basket. Orlando încă nu-și dăduse seama că mașina cu aburi fusese inventată, dar într-atît participa la durerile unei ființe, care, deși deosebită de ea, era în întregime la cheremul ei, încît văzu pentru prima dată calea ferată, își ocupă locul într-un compartiment de tren și își lăsă genunchii înfășurați într-un pled, fără să dăruiască măcar un gînd „acelei uimitoare născociri care (spun istoricii) a schimbat cu desăvîrșire fața Europei în ultimii douăzeci de ani" (lucru care se întîmplă, de fapt, mult mai des decît își închipuie istoricii). Băgă doar de seamă că trenul e foarte murdar ; că uruie îngrozitor ; și că ferestrele sînt încleiate. Cufundată în gînduri, fu dusă pînă la Londra într-un vîrtej care dură mai puțin de o oră și poposi pe peronul din Charing Cross, neștiind încotro s-o apuce.

Vechea casă din Blackfriars, în care Orlando petrecuse atîtea zile plăcute în secolul al optsprezecelea, fusese vîndută, o parte Armatei Sal-

vării, altă parte unei fabrici de umbrele. Cumpărase altă casă în Mayfair, o casă sănătoasă, confortabilă, așezată în inima unui cartier select, dar oare Mayfair era locul unde poemul ei își putea vedea dorința împlinită ? Să dea Dumnezeu, gîndi ea — amintindu-și cum străluceau ochii doamnelor și cît de simetrice erau picioarele gentilomilor — să dea Dumnezeu ca patima cititului să nu fi pătruns pînă în cartierul acesta. Fiindcă ar fi de o mie de ori păcat. Pe urmă, mai era și lady R. Nici nu se îndoia că, în casa ei, se sporovăia la fel ca pe vremuri. S-ar prea putea ca guta generalului să se fi mutat de la piciorul stîng la dreptul. Poate că domnul T. a petrecut zece zile cu R., în loc să le petreacă cu T. Pe urmă avea să intre domnul Pope. Vai ! dar domnul Pope murise. Care or fi acum oamenii de spirit, se întrebă ea, dar asta nu era o întrebare, pe care puteai s-o pui unui hamal, așa încît Orlando porni mai departe. Auzul îi era tulburat de clinchetul a nenumărați zurgălăi atîrnați de capetele a nenumărați cai. Flote întregi de cutiuțe ciudate așezate pe roți trăgeau lîngă trotuare. Merse pînă în Strand. Acolo larma era mai cumplită. Vehicule de toate mărimile, trase de cai pur sînge sau de cai de tracțiune, transportînd cîte o văduvă singuratică sau încărcate cu bărbați cu favoriți și jobenuri, se învălmășeau de nu le mai puteai descurca. Caleștile, caretele și omnibuzele apăreau ochilor ei, de atîta vreme deprinși să privească o foaie netedă de caiet, într-o stare de îngrijorătoare dușmănie ; iar în

urechile ei, acordate pentru scîrţîitul peniţei, vuietul străzii suna asurzitor şi cumplit de cacofonic. Fiecare petec de caldarîm gemea de lume. Şuvoaie de oameni, care-şi croiau, cu o iuţeală de necrezut, drum încoace şi încolo printre trupurile semenilor lor şi în mijlocul circulaţiei încurcate şi greoaie, curgeau fără oprire spre est şi spre vest. De-a lungul trotuarelor stăteau bărbaţi care întindeau tăvi cu jucării şi urlau. La colţurile străzilor şedeau femei lîngă coşuri mari pline cu flori de primăvară şi urlau. Băieţi care ţineau în braţe teancuri de foi tipărite ţîşneau pe lîngă nările cailor, urlînd şi ei : Catastrofă ! Catastrofă ! La început, Orlando îşi închipui că picase la Londra tocmai într-un moment de criză naţională ; dar dacă momentul era fericit sau tragic n-ar fi putut spune. Se uită îngrijorată la feţele oamenilor. Dar asta o punea în şi mai mare încurcătură. Aici trecea un om prăbuşit de deznădejde, care-şi bodogănea ceva lui însuşi, de parc-ar fi aflat că i se înecaseră toate corăbiile. Mai încolo, îşi croia drum cu ajutorul ghionţilor un grăsan înfloritor la faţă, care împingea cu umerii, de parcă lumea întreagă ar fi fost în sărbătoare. Drept care, Orlando trase concluzia că toate astea n-aveau nici o legătură între ele şi că erau lipsite de noimă. Fiecare bărbat şi fiecare femeie nu-şi vedea decît de treburile lui. Dar ea încotro trebuia s-o apuce ?

Umblă mai departe fără ţintă, urcînd o stradă şi coborînd alta, trecînd prin faţa unor vitrine largi pline cu genţi, oglinzi, halate de

casă, flori, undițe și coșulețe pentru mîncare ; țesături de toate nuanțele și modelele, groase sau subțiri, se unduiau, se răsuceau, se învolburau dintr-un capăt într-altul. Străbătea alei cu case gospodărești, numerotate cuminte unu, doi, trei, și tot așa pînă la două sau trei sute, fiecare aidoma cu cealaltă, avînd doi stîlpi, șase trepte și niște perdele frumos trase într-o parte și într-alta, iar înăuntru masa pusă pentru toată familia, cîte un papagal care se uita pe o fereastră, cîte un fecior care privea prin cealaltă, pînă cînd Orlando ameți de atîta monotonie. Pe urmă, ajunse în piețe mari și largi, avînd în mijloc statui negre, strălucitoare, care reprezentau bărbați grași, încheiați la toți nasturii, sau cai războinici și nărăvași, sau coloane țepene, sau fîntîni țîșnitoare cu porumbei care fluturau din aripi. Umblă mult și bine de-a lungul trotuarelor, printre case, pînă cînd i se făcu foame, iar acel lucru care-i zvîcnea deasupra inimii o dojeni pentru că-l uitase de tot. Era manuscrisul ei, *Stejarul*.

Se simți rușinată de nepăsarea aceasta. Se opri ca fulgerată în locul unde se afla. Nu se vedea nici o trăsură. Strada, largă și frumoasă, era ciudat de pustie. Doar un domn mai bătrîior se apropia. În mersul lui, Orlando desluși ceva familiar parcă. Pe măsură ce omul se apropia, era tot mai încredințată că îl mai întîlnise cîndva. Dar unde ? Era oare cu putință ca domnul acesta, atît de îngrijit, atît de voinic, atît de prosper, care avea un baston în mînă și o floare la butonieră, cu fața lui roză, bucălată și

mustățile lui albe, bine pieptănate, era cu putință să fie — Doamne, e chiar el — vechiul, foarte vechiul ei prieten, Nick Greene ?

În aceeași clipă, o privi și el ; își aminti de ea ; o recunoscu. „Lady Orlando !" strigă, măturînd aproape praful cu jobenul lui.

„Sir Nicholas !" exclamă ea. Fiindcă, în chip intuitiv, își dădea seama, după nu știu ce anume în ținuta lui, că scriitorul calic și grosolan, care sub domnia Elizabetei o încondeiase în pamflete pe ea și pe mulți alții, se săltase acum în societate și se alesese, desigur, cu titlul de cavaler și cu multe alte onoruri pe deasupra.

Cu o nouă plecăciune, Greene recunoscu adevărul presupunerilor ei ; era cavaler ; era doctor în litere, era profesor, era autorul a vreo douăzeci de volume. Era, pe scurt, criticul cu cea mai mare greutate al erei victoriene.

O emoție răvășitoare o năpădi pe Orlando, cînd întîlni bărbatul care îi pricinuise odinioară atîta suferință. Asta să fie omul acela grozav și neastîmpărat, care-i găurise covoarele cu țigările și prăjise brînză în căminul italian, care-i povestea istorii atît de vesele despre Marlowe și despre ceilalți, încît, în două nopți din zece, văzuseră răsăritul soarelui ? Acum era îmbrăcat spilcuit într-un costum cenușiu de dimineață, avea o floare roz la butonieră și o pereche de mănuși din piele de căprioară asortate cu costumul. Dar chiar în timp ce ea se minuna, el se mai plecă încă o dată adînc și o întrebă dacă binevoiește să-i facă cinstea de a

lua masa cu el. Plecăciunea era poate nițeluș exagerată, dar era o lăudabilă imitație de bună creștere. Ea îl urmă surprinsă într-un restaurant luxos, numai pluș roșu, fețe de mese albe, tacîmuri de argint, un restaurant deosebit ca cerul de pămînt de taverna de odinioară sau de cafeneaua cu nisip pe jos, bănci de lemn, castroane cu punci și ciocolată, hîrtie înflorată pe mese, gazete și scuipători. Greene își așeză cu grijă mănușile alături pe masă. Ei tot îi mai venea greu să creadă că e același om. Avea unghiile — pe vremuri lungi de un inci — curate ; bărbia lui era rasă, acolo unde i se zbîrleau pe vremuri fire negre. Purta butoni de manșetă din aur ; pe vremuri rufăria lui zdrențuită obișnuia să intre în supă. Adevărul e că, pînă în clipa cînd el comandă vinul, ceea ce îndeplini cu o grijă, care îi aminti de pasiunea lui de pe vremuri pentru vinul grecesc, Orlando nu se lăsă convinsă că are de-a face cu același om. „Ah !“ exclamă el cu un oftat ușor, care era totuși de mulțumire, „ah, scumpa mea lady, zilele de aur ale literaturii s-au dus. Marlowe, Shakespeare, Ben Jonson — aceia au fost uriașii. Dryden, Pope, Addison — ăștia au fost eroii. Toți, toți au murit. Și pe cine ne-au lăsat ? Pe Tennyson, pe Browning, pe Carlyle !“ Își încărcă glasul cu un dispreț zdrobitor. „Adevărul este“, spuse, turnîndu-și vin în pahar, „că toți scriitorii noștri tineri sînt simbriașii librarilor. Aruncă pe piață orice gunoi, numai ca să-și plătească nota croitorului. E o epocă, spuse, servindu-se cu hors d'oeu-

vres, caracterizată prin pretiozităţi căutate şi experienţe smintite — pe care nici un moment elizabetanii nu le-ar fi tolerat".

„Nu, scumpă doamnă", urmă el, satisfăcut de calcanul la grătar, pe care chelnerul i-l prezentase spre aprobare, „zilele de splendoare au trecut. Trăim o epocă de decădere. Trebuie sa iubim trecutul; să-i cinstim pe acei scriitori — au mai rămas cîţiva — care iau antichitatea drept model şi scriu nu pentru bani ci pentru..." Aici Orlando aproape că strigă: „gluar!" Într-adevăr ar fi putut să jure că-l auzise spunînd acelaşi lucru cu trei sute de ani în urmă. Numele erau altele, fireşte, dar spiritul era acelaşi. Nick Greene nu se schimbase, în ciuda rangului de cavaler. Şi, totuşi, oarecare schimbare tot se petrecuse. Căci, în timp ce el turuia despre nevoia de a-l lua pe Addison drept model (odinioară modelul era Cicero, îşi aminti ea) şi despre felul cum petrecea el în pat cîte o dimineaţă întreagă (şi Orlando era mîndră la gîndul că pensia vărsată trimestrial de ea îi înlesnea acest lux) recitind cu glas tunător, cel puţin o oră pe zi, din cele mai bune opere ale celor mai de frunte scriitori, înainte de a pune tocul pe hîrtie, pentru ca să se spele de vulgaritatea vremurilor de astăzi şi să uite de starea jalnică a limbii noastre materne (trebuie să fi trăit multă vreme în America, i se păru ei), în timp ce el turuia cam la fel cum turuise Greene cel de acum trei sute de ani, Orlando avu răgaz să se întrebe cum se făcea totuşi că omul se schimbase. Se îngrăşase; dar era un bărbat

în pragul vîrstei de șaptezeci de ani. Arăta înfloritor ; literatura se dovedise, firește, o îndeletnicire mănoasă ; dar, nu știu cum, vioiciunea lui de odinioară, frămîntată și neliniștitoare, pierise. Poveștile lui, oricît ar fi fost de scînteietoare, parcă nu mai erau nici atît de slobode, nici atît de firești. E drept că, la fiecare două clipe, pomenea de „dragul meu prieten Pope“ sau de „ilustrul meu prieten Addison“, dar avea acum un aer respectabil, de-a dreptul întristător, și pare-se că prefera s-o lumineze pe Orlando cu privire la ce făceau și ce spuneau rudele ei de sînge decît să-i povestească, așa cum obișnuia pe vremuri, bîrfeli despre poeți.

Orlando fu peste măsură de dezamăgită. În toți anii aceștia, socotise literatura (și trebuie s-o scuzăm, gîndindu-ne la schivnicia, la rangul, la sexul ei) ceva sălbatic ca vîntul, fierbinte ca focul, iute ca fulgerul ; ceva aventuros, incalculabil, prăpăstios și, iată, literatura era un domn bătrîior îmbrăcat într-un costum cenușiu, care vorbea despre ducese. Atît fu de zguduitoare dezamăgirea ei, încît o copcă sau un nasture care-i închidea corsajul se rupse și pe masă căzu *Stejarul*.

„Un manuscris !“ exclamă sir Nicholas, punîndu-și pince-nez-ul cu ramă de aur pe nas. „Ce interesant, ce nemaipomenit de interesant“. Și, din nou, după un răstimp de vreo trei sute de ani, Nicholas Greene luă poemul lui Orlando și, așezîndu-l printre ceștile de cafea și păhărelele de lichior, începu să-l citească. Dar, de astă dată judecata lui nu mai semăna de fel

cu aceea de pe vremuri. Poemul îi reamintea, spuse în timp ce întorcea paginile, de *Cato* al lui Addison. Îl putea compara, în chip favorabil, şi cu *Anotimpurile* lui Thomson. Nu era nici urmă în el, putea s-o spună cu recunoştinţă, de spirit modern. Era plăsmuit cu respect pentru adevăr, pentru natură, pentru cerinţele inimii omeneşti, lucru într-adevăr rar pe vremurile astea de excentricitate fără scrupule. Fireşte că trebuie publicat numaidecît.

Orlando într-adevăr nu înţelegea ce voia să spună. Purtase tot timpul manuscrisul la ea, ţinîndu-l în pieptarul rochiei. Ideea asta îl amuza nespus pe sir Nicholas.

„Dar ce facem cu drepturile de autor ?"

Gîndul lui Orlando zbură spre Buckingham Palace [1] şi spre nişte dregători care sălăşluiau, acolo, în umbră.

Sir Nicholas se distra de minune. O lămuri că se referă la faptul că domnii... (aici pomeni numele unei binecunoscute firme editoriale) ar fi încîntaţi, dacă el le-ar trimite un rînd, rugîndu-i să înscrie cartea ei pe lista lor. Va fi probabil în stare să obţină drepturi în valoare de zece la sută pe exemplar, pînă la un tiraj de două mii ; după acest număr de exemplare, drepturile se ridică la cincisprezece la sută. Cît despre referenţi, va scrie el personal un cuvinţel

[1] În limba engleză drepturile de autor se numesc *royalties*. De aici asociaţia lui Orlando (n.t.).

domnului..., care era cel mai influent ; în afară de asta, va trimite un cuvînt de laudă, o mică reclamă a poemelor ei, soției editorului revistei... ceea ce nu putea să strice de loc. Va face o vizită și lui... Și turui tot așa mai departe. Orlando nu pricepu nimic din toate astea și, pe temeiul unei vechi experiențe, nu se încrezu prea mult în bunăvoința omului, dar nu-i rămînea altceva de făcut decît să se supună dorinței lui declarate și năzuinței celei mai fierbinți a poemului însuși. Așa încît sir Nicholas prefăcu teancul de foi pătate de sînge într-un pachet ordonat, îl turti, vîrîndu-l în buzunarul de la piept, ca nu cumva să-i strice eleganța vestonului ; și, cu nenumărate cuvinte de politețe rostite de ambele părți, se despărțiră.

Orlando urcă strada. Acum că poemul se dusese — și simțea un gol în sîn, acolo unde se obișnuise să-l poarte — n-avea nimic altceva de făcut decît să se gîndească la ce-i plăcea, chiar și la nemaipomenita întîmplare care domnește peste ursita omului. Se plimba pe St. James Street ; femeie măritată ; cu un inel în deget. În locul unde, pe vremuri, se afla o cafenea, se deschisese acum un restaurant ; era pe la orele trei și jumătate după-amiază ; soarele strălucea ; se vedeau trei porumbei ; o corcitură de terier ; două cabriolete și un landou. Prin urmare ce era viața ? Gîndul izbucni în mintea ei brusc și fără nici un rost (dacă nu cumva îl stîrnise bătrînul Greene). Și cititorul poate lua drept un semn rău — rău sau bun, după cum crede de cuviință — cît privește

relațiile lui Orlando cu soțul ei (care se afla la Capul Horn) faptul că, ori de cîte ori îi trecea prin cap un gînd neașteptat, ea se ducea glonț la cel mai apropiat oficiu telegrafic pentru a i-l transmite lui. Întîmplarea făcu să se afle un asemenea oficiu în apropiere.

„Doamne, Shel", scrise ea pe depeșă ; „viața literatura Greene lingușitor", apoi continuă într-un limbaj cifrat, pe care-l născociseră ei doi, în așa fel încît o întreagă stare sufletească de cea mai mare complexitate să poată fi transmisă într-un cuvînt sau două, fără ca funcționarul de la telegraf să priceapă o iotă ; adăugă deci cuvintele : „Rattigan Glumphoboo", care sintetizau această stare întocmai. Căci nu numai că întîmplările dimineții lăsaseră urme adînci în sufletul lui Orlando, dar nu se poate să fi scăpat atenției cititorului faptul că ea creștea — ceea ce nu înseamnă neapărat că progresa — iar „Rattigan Glumphoboo" desena o stare de spirit foarte complicată — pe care, dacă cititorul își va pune întreaga putere de înțelegere în slujba noastră, o va dibui și singur.

Răspunsul la telegrama ei nu putea sosi pînă în cîteva ore ; de fapt, se prea poate, gîndi ea, ridicînd ochii spre cer, unde norii cei mai de sus fugeau cu mare iuțeală, ca la Capul Horn să fie furtună, așa încît aproape sigur soțul ei se afla în vîrful catargului, sau pe cale de a rupe o prăjină, sau chiar singur cu un biscuit într-o barcă. De aceea, ieșind din oficiul poștal, Orlando se îndreptă, ca să se mai amăgească, spre cea mai apropiată prăvălie, o prăvălie

atît de obişnuită în zilele noastre, încît n-are nevoie de nici o descriere, totuşi nespus de stranie pentru ochii lui Orlando: o prăvălie unde se vindeau cărţi. Toată viaţa Orlando avusese de a face cu manuscrise; ţinuse în mînă foile aspre şi cafenii, pe care scrisese Spenser cu scrisul lui mărunt şi neciteţ; văzuse slova lui Shakespeare şi a lui Milton. Mai stăpînea, e drept, şi un număr frumuşel de tipărturi in-quarto şi in-folio, în care se afla adesea cîte un sonet scris în cinstea ei şi, uneori, o şuviţă de păr. Dar volumaşele astea nenumărate, lucioase, identice, trecătoare — căci păreau legate în carton şi tipărite pe hîrtie de mătase — o mirau peste măsură. Toată opera lui Shakespeare costa o jumătate de coroană şi putea fi băgată în buzunar. Abia dacă puteai citi cartea, atît era de mărunt tiparul, dar o minunăţie tot era. „Opere" — operele fiecărui scriitor, pe care ea îl cunoscuse sau de care auzise şi ale multor altora se întindeau de la un capăt la celălalt al rafturilor lungi. Pe mese şi scaune se înălţau în stive, care se rostogoleau, alte „opere" şi acestea, după cît îşi dădu ea seama frunzărind o pagină sau două, erau adesea opere scrise despre alte opere de către sir Nicholas şi de către mulţi alţii, pe care, în neştiinţa ei, Orlando îi credea de asemenea mari scriitori, de vreme ce erau tipăriţi şi apăreau în volume legate. Aşadar dădu ordin librarului, spre uluirea acestuia, să-i trimită acasă tot ce era de oarecare însemnătate în prăvălia lui şi plecă. Intră în Hyde Park, pe care-l cunoscuse

pe vremuri (își amintea că sub copacul acela scorburos se prăbușise ducele de Hamilton străpuns de sabia lordului Mohun) și buzele ei, care merită adesea dojană, începură să îngîne cuvintele telegramei, ca pe o melopee fără înțeles : viață literatură Greene lingușitor Rattigan Glumphoboo ; drept care, cîțiva dintre paznicii parcului o priviră cu bănuială și ajunseră la buna părere că Orlando este în toate mințile numai cînd văzură șiragul de perle de la gîtul ei. Luase cu ea un teanc de publicații și reviste de critică din librărie și, pînă la urmă, trîntită sub un copac și sprijinită în cot, desfășură foile în jurul ei și se căzni să pătrundă nobila artă a compoziției în proză, așa cum o practicau acești maeștri. Căci încrederea naivă de odinioară mai era încă vie în cugetul ei ; pînă și literele nedeslușite ale unei gazete săptămînale păstrau în ochii ei un soi de sfințenie. Și așa, rezemată într-un cot, citi un articol de sir Nicholas despre operele unui om — pe care ea îl cunoscuse cîndva — John Donne. Dar, fără să-și dea seama, își alesese locul nu departe de Serpentină. Lătratul a o mie de cîini o asurzeau. Roțile caleștilor goneau fără încetare în cerc. Deasupra ei frunzele suspinau. Din cînd în cînd, cîte o fustă cu panglicuțe și o pereche de pantaloni de un roșu aprins strînși pe picior traversau gazonul, la cîțiva pași depărtare de ea. La un moment dat, o minge uriașă de cauciuc sări peste gazeta ei. Raze violete, portocalii, roșii și albastre se strecurau printre frunze și scînteiau în smaragdul de pe degetul ei. Citea o

frază și ridica ochii spre cer ; se uita la cer și, pe urmă, cobora privirile pe gazetă. Viață ? Literatură ? Să prefaci una într-alta ? Dar ce cumplit de greu ! Fiindcă — iată trece o pereche de pantaloni roșii și înguști — cum ar fi așternut Addison asta pe hîrtie ? Și acum se apropie doi cîini care țopăie pe picioarele dinapoi. Cum ar fi descris Lamb asta ? Fiindcă, citindu-l pe sir Nicholas și pe prietenii săi (ceea ce făcea Orlando cînd nu se uita în jur) ți se părea parcă — aici se ridică în picioare și începu să umble — fiindcă ei te făceau să simți — și simțămîntul era nespus de stînjenitor — că niciodată, niciodată nu trebuie să spui ceea ce gîndești. (Stătea pe malurile Serpentinei. Rîul avea culoarea bronzului; bărcuțe zvelte ca niște păianjeni treceau de pe un mal pe celălalt.) Te făceau să simți, își urmă ea gîndul, că trebuie mereu, mereu să scrii ca altcineva. (Îi dădură lacrimile.) Fiindcă, zău, își spuse ea împingînd o bărcuță cu vîrful piciorului, nu cred că aș putea (și articolul lui sir Nicholas apăru în întregime în fața ei, așa cum obișnuiesc să apară, zece minute după ce le-ai citit, articolele împreună cu odaia de lucru a autorului, capul lui, pisoiul, masa de lucru și momentul zilei cînd articolul a fost scris), nu cred c-aș putea, își urmă ea gîndul, judecînd articolul din acest punct de vedere, să șed într-un birou, adică nu un birou, ci un fel de salon mucegăit, cît e ziua de lungă, palavrăgind cu tineri drăguți și spunîndu-le anecdote, pe care ei n-au voie să le spună mai departe, despre ceea ce a spus

Tupper despre Smiles ; și, afară de asta, urmă ea, plîngînd amar, oamenii ăștia sînt atît de bărbătoși ; și, unde mai pui că urăsc ducesele și că nu-mi place cozonacul ; și, măcar că știu și eu să port pică, n-aș putea să mă deprind niciodată să fiu chiar atît de răzbunătoare ca ei și atunci cum să ajung un critic și să scriu în cea mai bună proză engleză a epocii mele ? Să-i ia naiba pe toți ! exclamă ea, împingînd pe apă un vaporaș de un penny cu atîta putere, încît biata bărcuță aproape că se scufundă în valurile de culoarea bronzului. Adevărul este că, după ce ai avut draci (cum spun dădacele) — și ochii lui Orlando mai erau încă plini de lacrimi — lucrul la care te uiți nu mai este el însuși, ci devine altceva, ceva mult mai mare și mult mai însemnat, rămînînd totuși același. Dacă te uiți la Serpentină într-o asemenea stare sufletească, valurile ei cresc pînă cînd ajung de mărimea talazurilor Atlanticului, iar vaporașele copiilor nici nu mai pot fi deosebite de transatlantice. Așa încît Orlando luă vaporașul de copil drept bricul soțului ei ; iar valul, pe care-l stîrnise cu vîrful piciorului, drept un munte de apă înălțat în larg în dreptul Capului Horn ; și, urmărind cum urcă bărcuța pe încrețitura apei, i se păru că vede vasul lui Bonthrop urcînd pe un perete sticlos ; înainta tot mai sus, în timp ce o creastă albă, de pe care moartea îl pîndea de o mie de ori, se arcuia deasupra bricului. Bricul trecu prin poarta celor o mie de morți și pieri. „S-a scufundat !“ strigă ea cu groază — dar el reapăru

numaidecît, plutind nevătămat printre rațe, de cealaltă parte a Atlanticului.

„Extaz! strigă ea. Extaz! Unde o fi oficiul poștal?“ se întrebă. „Căci trebuie să-i telegrafiez numaidecît lui Shel și să-i spun.“ Și repetînd alternativ „Un vaporaș de copil pe Serpentină“ și „Extaz“, căci gîndurile acestea puteau fi schimbate între ele și aveau exact același înțeles, o porni în grabă spre Park Lane.

„Un vaporaș de jucărie, un vaporaș de copil, un vaporaș de copil“, repeta ea, căznindu-se să-și bage în cap că nici articolele lui Nick Greene despre John Donne, nici proiectele de lege despre ziua de opt ore și nici legislația fabricilor nu sînt importante; ci ceva fără folos, neașteptat, puternic; ceva care valorează cît o viață de om; roșu, albastru, purpuriu; o țîșnitură; un plescăit; ceva ca zambilele astea (tocmai trecea pe lîngă un strat frumos); ceva neîntinat, liber, neprihănit de atingerea omenească sau de egoism; ceva năvalnic, caraghios ca zambila mea, vreau să spun ca bărbatul meu, Bonthrop; asta contează: un vaporaș de joacă pe Serpentină, extazul — extazul este totul. Vorbea astfel cu glas tare, în timp ce aștepta să treacă trăsurile la Stanhope Gate, pentru că viața trăită departe de soțul tău te îndeamnă, cu excepția perioadelor cînd nu bate vîntul, să îndrugi prostii în gura mare în Park Lane. Fără îndoială, totul ar fi fost altfel, dacă ea ar fi trăit alături de el întreg anul, după cum o și sfătuise regina Victoria. Dar, așa cum stăteau lucrurile, gîndul la el o fulgera pe neașteptate.

Simțea o nevoie absolută să-i vorbească în clipa aceea. Nu-i păsa nici cît negru sub unghie că dorința aceasta ar fi putut să pară absurdă sau să zguduie într-un hal fără de hal povestirea noastră. Articolul lui Nick Greene o aruncase în adîncurile deznădejdii ; bărcuța o înălțase pe culmile bucuriei. Așa încît repeta : „Extaz ! extaz", în timp ce stătea pe loc, așteptînd să poată trece strada.

Dar, în după-amiaza aceea de primăvară, circulația era anevoioasă și o pironi locului, lăsînd-o să tot repete „extaz, extaz" sau „vaporaș de joacă pe Serpentină", în timp ce bogătașii și mărimile Angliei ședeau, ca sculptate, cu pălării și mantale, în trăsuri cu patru cai, calești descoperite și landouri. Era ca și cum, de la un capăt la altul al Park Lane-ului, un șuvoi auriu ar fi împietrit, prefăcîndu-se în blocuri de aur. Doamnele țineau portvizituri între degete ; domnii legănau bastonașe cu măciulii de aur între genunchi. Orlando stătea pe loc, holbîndu-se, minunîndu-se, cuprinsă de spaimă. Un singur gînd o tulbura, un gînd cu care sînt obișnuiți cei care privesc elefanții enormi sau balenele necrezut de mari, și anume cum se înmulțesc aceste dihănii uriașe, cărora, în mod vădit, încordarea, schimbarea și activitatea le fac silă ? Poate, se gîndi Orlando, privind la chipurile impunătoare și împietrite, pentru ei timpul reproducerii a trecut ; acesta este rodul ; aceasta este împlinirea. Ceea ce contempla ea acum era triumful unei epoci. Ședeau acolo corpolenți și splendizi. Dar, deo-

dată, polițistul coborî mîna ; șuvoiul redeveni lichid. Masa aceea greoaie de obiecte de lux se urni, se împrăștie și se topi înspre Piccadilly.

Așa încît Orlando traversă Park Lane și se duse spre casa ei, de pe Curzon Street, unde, odată, pe vremuri, își aminti ea, cînd pe acolo adiau miresme de crețușcă și se auzea țipătul pescărușului, văzuse un om foarte bătrîn cu o pușcă.

I se părea că-și mai amintește, în clipa cînd păși peste pragul casei ei, cum lordul Chesterfield spusese — dar aici memoria fu silită să se oprească. Vestibulul discret, în stilul secolului al optsprezecelea, unde-l vedea parcă pe lordul Chesterfield depunîndu-și pălăria ici și mantaua dincolo, cu o eleganță în mișcări, pe care era o plăcere s-o urmărești, era acum plin cu pachete așezate claie peste grămadă. În timp ce ea zăbovise în Hyde Park, librarul îi livrase comanda și în casă era îngrămădită — pachetele alunecau pînă și pe scări — întreaga literatură victoriană, învelită în hîrtie cenușie și frumos legată cu sfoară. Cără cît putu mai multe din aceste pachete în odaia ei, porunci valeților să le aducă și pe celelalte și, tăind în grabă nenumărate sfori, se trezi curînd înconjurată de nenumărate volume.

Obișnuită cu micile literaturi ale veacurilor al șaisprezecelea, al șaptesprezecelea și al optsprezecelea, Orlando se îngrozi, văzînd urmările comenzii ei. Fiindcă, bineînțeles, chiar pen-

tru victorieni, literatura nu însemna doar patru nume mari, izolate și distincte, ci patru nume mari înecate și încrustate într-o masă de nume ca Alexander Smith, Dixon, Black, Milman, Buckle, Taine, Payne, Tupper, Jameson — toate sunătoare, țipătoare, de frunte și pretinzînd aceeași atenție. Stima lui Orlando pentru slova tipărită o făcuse să ia asupră-și o sarcină grea ; totuși, trăgîndu-și scaunul lîngă fereastră, ca să se bucure de puțina lumină care se strecura printre casele înalte din Mayfair, încercă s-o ducă pînă la capăt.

Dar e limpede că nu există decît două căi pentru a o scoate la capăt cu literatura victoriană — una este să tratezi subiectul în șaizeci de volume format in-octavo, cealaltă s-o înghesui în șase rînduri de lungimea acestuia. Dintre cele două căi, economia ne îndeamnă, dat fiind că n-avem destul timp, s-o alegem pe cea de a doua ; și așa și facem. Orlando ajunse, prin urmare, la concluzia (după ce deschise cam o jumătate de duzină de volume) că lipsa oricărei dedicații adresate vreunui nobil în paginile lor este un lucru foarte straniu ; pe urmă (poticnindu-se de un teanc mare de memorii) că unii dintre scriitorii aceștia aveau arbori genealogici pe jumătate atît de înalți cît al ei ; pe urmă, că ar fi o lipsă îngrozitoare de tact să înfășori cleștele de zahăr într-o hîrtie de zece lire, cînd o poftești pe domnișoara Christina Rosetti la ceai ; pe urmă primise peste o jumătate de duzină de invitații la dineuri date în cinstea unor centenari), că, de vreme ce lite-

ratura înghite atîtea dineuri, trebuie să fie foarte pîntecoasă ; pe urmă (fusese invitată la vreo douăzeci de conferințe despre influența cutărui fapt asupra celuilalt ; despre renașterea clasică ; despre supraviețuirea romantismului și alte titluri la fel de ispititoare) că, de vreme ce urmărește toate conferințele astea, literatura trebuie să fie pe cale de a seca ; pe urmă (după ce luă parte la o recepție dată de soția unui lord) că, de vreme ce purta atîtea cape de blană, literatura e pe cale să devină foarte respectabilă ; pe urmă (vizitînd camera capitonată din Chelsea a lui Carlyle) că geniul, de vreme ce are nevoie de atîta cocoloșeală, devenise foarte firav ; și, în sfîrșit, ajunse la ultima concluzie, care era de cea mai mare însemnătate, dar la care, dat fiind că am depășit de mult cele șase rînduri, trebuie să renunțăm.

Ajungînd la această concluzie, Orlando rămase mult timp la fereastră, privind afară. Fiindcă, atunci cînd cineva ajunge la o concluzie, e ca și cum ar fi aruncat o minge peste plasă, fiind silit să aștepte ca un adversar nevăzut să i-o trimită înapoi. Se întreba ce avea să-i mai trimită, în clipa următoare, cerul spălăcit de peste Chesterfield House. Și, cu mîinile împreunate, rămase în picioare, urmărită de întrebarea aceasta timp destul de îndelungat. Deodată tresări — și aici tot ce ne-am putea dori ar fi ca, așa cum s-a mai întîmplat, într-o împrejurare trecută, Puritatea, Castitatea și Modestia să întredeschidă ușa și să ne ofere măcar un răgaz, ca să ne putem gîndi în ce cuvinte

să învăluim ceea ce trebuie spus acum cu gingășie, așa cum se cade să facă un biograf. Dar nu ! După ce acoperiseră goliciunea lui Orlando cu veșmîntul lor alb, dîndu-și seama că e cu cîțiva centimetri prea scurt, pomenitele doamne rupseseră orice legătură cu ea, în toți acești ani ; și acum aveau alte treburi. Oare în astă palidă dimineață de martie nu se va întîmpla nimic care să îndulcească, să tăinuiască, să acopere, să ascundă, să învăluie evenimentul de netăgăduit, oricare ar fi el ? Căci, după amintita trezire bruscă și neașteptată, Orlando — dar cerul fie lăudat, chiar în clipa aceea, afară izbucni una din flașnetele acelea hodorogite, rahitice, pițigăiate, hurducate și demodate, care. mînuite de flașnetari italieni, mai răsună uneori prin străzile dosnice. Să primim această intervenție, oricît ar fi ea de umilă, așa cum am primi muzica sferelor și să-i îngăduim, cu toate sughițurile și gemetele ei, să umple pagina de față pînă cînd se va produce evenimentul netăgăduit, pe care l-au văzut apropiindu-se valetul și camerista ; pe care va trebui să-l vadă și cititorul ; căci e limpede că nici Orlando ea însăși nu-l mai poate ascunde. Să răsune deci flașneta și să ne lase duși de gînd, care se preface într-o bărcuță scuturată de valuri, atunci cînd răsună muzica ; duși de gîndul care, dintre toți cărăușii este cel mai nepriceput, cel mai hoinar, duși peste vîrfurile acoperișurilor și peste grădinile din spatele caselor unde stau agățate rufe la uscat pînă la — dar unde am ajuns ? Recunoașteți pajiștea și, în mijlocul ei,

clopotnița și porțile cu cîte un leu culcat de fiecare parte ? A da, este Kew ! Bine, fie și Kew ! Prin urmare ne aflăm acum la Kew, iar eu vă voi arăta astăzi (în 2 martie) sub prun, o zambilă ca un ciorchine și o brîndușă și chiar și în migdal un mugure ; așa încît să te plimbi pe aici înseamnă să te gîndești la bulbii păroși și roșcați îngropați în pămînt încă din octombrie, bulbi care acum dau flori ; și să visezi la mai multe lucruri decît pot fi împărtășite, așa cum s-ar cuveni să fie ; și să scoți din tabacheră o țigară sau chiar un trabuc și să întinzi o pelerină sub o tulpină de stejar — (așa cum cere rima) și să te așezi acolo, așteptînd pescărușul care, se spune, a fost văzut odată zburînd pe-nserat de pe un mal pe celălalt.

Așteaptă ! Așteaptă ! Vine pescărușul ; nu vine pescărușul !

Între timp, privește la coșurile fabricilor și la fumul lor ; uită-te la trepădușii din City, care trec ca fulgerul în bărcile lor. Privește la doamna aceea bătrînă, care-și scoate cățelul la plimbare și la slujnicuța, care și-a pus pentru prima oară pălăria nouă, dar și-a pus-o strîmb. Privește-i pe toți. Deși, în îndurarea lui, Cerul a decretat că tainele tuturor inimilor sînt ascunse, așa încît sîntem veșnic ademeniți să bănuim ceea ce poate nici nu există, totuși prin vălătucii de fum ai țigării vedem cum izbucnesc, spre minunata lor împlinire, și întîmpinăm cu bucurie dorințele firești ale acestor trecători după o pălărie, o barcă, un șobolan din șanț ; așa cum odinioară am văzut izbuc-

nind — ce neroade sînt țopăielile și săriturile pe care le face mintea, atunci cînd se revarsă și o ia razna în sunetele flașnetei ! — am văzut izbucnind o pălălaie de flăcări într-un cîmp, pe fondul unor minarete, lîngă Constantinopol.

Fiți binevenite, dorințe firești ! Fii binevenită, fericire ! Fericire dumnezeiască ! Și plăceri de tot soiul, flori și vin, măcar că florile se ofilesc și vinul te îmbată ; și voi bilete de o jumătate de coroană cu care părăsești duminicile Londra ; și voi imnuri despre moarte cîntate în capele întunecate și orice, orice întrerupe și curmă țăcăneala mașinilor de scris și clasarea scrisorilor și făurirea verigilor și lanțurilor ce asigură coeziunea imperiului. Binevenite sînt și buzele fetelor din prăvălii, violent arcuite cu un roșu crud (ca și cum Cupidon și-ar fi muiat neîndemînatec degetul gros în cerneală roșie și le-ar fi pecetluit cu o mîzgălitură în trecere). Fii binevenită, fericire ! Pescărușul care zboară ca un fulger de pe un mal spre celălalt și împlinirea oricărei dorințe firești, fie ea așa cum o înțelege romancierul de sex bărbătesc ; fie ea rugăciune ; fie jertfă. Binevenită fericirea, sub orice înfățișare s-ar arăta și arată-se sub înfățișări cît mai multe și mai ciudate. Căci șuvoiul curge întunecat — bine-ar fi să fie adevărat, cum zice versul, că-i întunecat ca-n vis — dar soarta noastră, îndeobște, e mult mai posomorîtă și mai hainâ decît el ; e fără vise, dar e viață, viață tihnită, curgătoare, obișnuită, trăită sub copaci, în a căror umbră

măslinie se îneacă albastrul de pe aripa păsării, ce piere cînd izbucneşte dintr-o dată ca o săgeată de pe un mal spre celălalt.

Fii dar binevenită, fericire, şi, după fericire, fiţi binevenite, vise, dar nu dintr-acelea care moaie o imagine aspră, aşa cum îţi răsfrîng chipul oglinzile pătate din salonul unui han de ţară ; vise care despică întregul şi ne sfîşie şi ne rănesc şi ne rup în bucăţi noaptea cînd am vrea să dormim ; să dormim un somn atît de adînc, încît, în timpul lui, toate formele să fie măcinate pînă cînd ajung o pulbere fără seamăn de fină, o apă tulbure de nescrutat şi, în acele străfunduri, înfăşuraţi, învăluiţi, ca o mumie, ca un fluture de noapte, să zăcem cu faţa în jos pe nisipul adîncurilor şi să dormim.

Dar aşteptaţi ! aşteptaţi ! De data aceasta, nu ne vom abate pe tărîmurile întunecoase. Albastru, ca flacăra unui chibrit care ar scăpăra chiar înăuntrul globului ocular, pescăruşul zboară, arde, rupe pecetea somnului ; aşa încît, acum, şuvoiul roşu şi gros al vieţii se întoarce înapoi ; ca apele refluxului ; înspumat, gîlgîind ; ne trezim şi cînd privim (ce bine e să ai o rimă la-ndemînă, ca să faci lesnicioasă tranziţia neplăcută de la moarte la viaţă), ochii ne cad pe — (flaşneta se opri brusc).

„Straşnic băiat, m'lady“, spuse doamna Banting, moaşa, punîndu-i-l în braţe lui Orlando pe primul ei născut. Cu alte cuvinte, Orlando a născut cu bine un băiat, în ziua de joi, 20 martie, la orele trei dimineaţa.

Şi, iarăşi, Orlando stătea la fereastră, dar cititorul nu trebuie să se sperie ; nimic de felul celor de mai sus nu se va întîmpla astăzi, care de altfel nici nu este aceeaşi zi. Nu — fiindcă dacă privim pe fereastră, aşa cum privea acum Orlando, vom vedea că pînă şi Park Lane s-a schimbat simţitor. Într-adevăr poţi să stai să te uiţi, timp de zece minute şi mai bine, cum stătea acum Orlando, fără să vezi măcar un singur landou. „Ia te uită!“ exclamă ea, cîteva zile mai tîrziu, cînd o trăsură trunchiată şi fără nici un cal începu să alunece singură încoace şi încolo. Trăsură fără cai, asta-i bună! Tocmai rostea cuvintele acestea, cînd fu chemată în casă, dar se reîntoarse după un timp şi mai aruncă o privire pe fereastră. Sucită mai e vremea, în zilele noastre. Pînă şi cerul, nu se putu ea împiedica să gîndească, s-a schimbat. Nu mai era atît de îmbîcsit, atît de îmbibat cu apă şi irizat de curcubeie, acum că regele Eduard — iată-l acolo, tocmai coboară din cupeul lui cochet, ca să facă o vizită unei anumite doamne care locuieşte peste drum — a urmat la domnie reginei Victoria. Norii se subţiaseră, devenind un abur transparent ; cerul părea de metal şi, pe arşiţă, se acoperea cu pete de cocleală arămii sau portocalii, aşa cum prinde metalul pe vreme de ceaţă. Această subţiere a norilor era niţeluş îngrijorătoare. Totul parcă se micşorase. Trecînd aseară prin faţa lui Buckingham Palace, nu mai găsi nici urmă din construcţia aceea măreaţă, pe care o credea nepieritoare ; jobenele, zăbranicile de văduvă,

trompetele, telescoapele, ghirlandele — totul se topise fără să lase o urmă, măcar o baltă mică pe caldarîmul străzii. Dar mai ales acum — se înapoiase iarăși după altă absență la locul ei favorit de la fereastră — acum, seara, schimbarea era mai izbitoare. Ia te uită la lămpile din case! O simplă atingere și o încăpere întreagă se lumina; sute de odăi se luminau, și erau aidoma unele cu altele. Puteai să vezi totul în cutiuțele acelea pătrate; nu exista intimitate; nici urmă din umbrele acelea întîrziate, nici urmă din colțurile acelea ciudate de pe vremuri; dispăruseră femeile cu șorțuri, care duceau lămpi cu lumini tremurate și le așezau cu grijă pe masa asta sau pe cealaltă. O simplă atingere și toată odaia era scăldată în lumină. Cerul rămînea și el luminos cît era noaptea de lungă; străluceau și caldarîmurile; totul era strălucitor. Către amiază, Orlando se reîntoarse la postul ei. Cum se subțiaseră femeile în ultimul timp! Semănau cu niște spice de grîu, drepte, strălucitoare, identice. Cît despre fețele bărbaților, erau netede ca palma. Peste tot uscăciunea aerului scotea în evidență culoarea și părea să întărească mușchii obrajilor. Acum era mai greu să plîngi. Apa era fierbinte în două secunde. Iedera pierise sau fusese smulsă de pe case. Nu mai era atîta belșug de vegetație; familiile erau mult mai mici. Perdelele și cuverturile fuseseră strînse sul și pereții erau goi, pentru ca tablouri noi, în culori vii, reprezentînd lucruri adevărate, precum străzi, umbrele, mere să fie atîrnate în cadrele lor sau pictate pe

lemn. Epoca avea ceva categoric și distinct, care-i amintea lui Orlando de secolul al optsprezecelea, cu excepția unei nebunii, unei disperări — în timp ce cugeta la toate astea, tunelul nesfîrșit de lung, prin care i se părea a fi călătorit sute de ani în șir, se lărgi ; lumina se revărsă înăuntru ; gîndurile lui Orlando se crispară în chip tainic, se încordară, ca și cum un acordor de piane și-ar fi înfipt cheia în spinarea ei și i-ar fi întins nervii cu toată puterea ; în același timp, auzul i se ascuți ; putea să prindă fiecare șoaptă și fiecare scîrțîit din odaie, în așa fel încît ticăitul ceasornicului de pe tăblia căminului semăna cu bătăile unui ciocan. Și astfel, timp de cîteva clipe, lumina deveni tot mai strălucitoare, fiecare lucru se vedea din ce în ce mai deslușit, iar ceasornicul ticăia din ce în ce mai puternic, pînă cînd o explozie cumplită răsună chiar în urechea lui Orlando. Sări de parc-ar fi pălit-o cineva în cap. Simți zece izbituri. Într-adevăr era ora zece dimineața. Era unsprezece octombrie. Era 1928. Era momentul de față.

Nimeni nu trebuie să se mire că Orlando a tresărit, și-a dus mîna la inimă și s-a făcut palidă la față. Căci există oare descoperire mai înspăimîntătoare decît aceea că ne aflăm în momentul de față ? Putem supraviețui loviturii, numai pentru că trecutul ne apără dintr-o parte și viitorul din cealaltă. Dar acum n-avem timp de cugetare : Orlando era în mare întîrziere. Coborî scările, sări în mașina ei, apăsă pe accelerator și porni. Grupuri masive de clădiri

albăstrii se înălţau în aer ; apărătoarele roşii ale coşurilor aruncau pete neregulate pe cer, drumul strălucea ca un şir de piroane cu capete de argint ; omnibuzele conduse de şoferi cu feţe albe, sculpturale, se năpusteau spre Orlando ; în goana automobilului zări bureţi, colivii de păsări, suluri de americă verde. Dar, în timp ce trecea peste puntea îngustă a prezentului, nu îngădui acestor curiozităţi să-i pătrundă în conştiinţă nici măcar cu o fracţiune de inci, pentru ca nu cumva să se prăbuşească în puhoiul năprasnic de dedesubt. „De ce nu te uiţi încotro mergi ?... De ce nu întinzi mîna ?" — asta-i tot ce spunea cu glas stropşit, ca şi cum ar fi azvîrlit cuvintele afară. Căci străzile gemeau de lume ; oamenii traversau, fără să se uite încotro o apucau. Oamenii bîzîiau şi zumzăiau ca albinele, îşi spunea Orlando, în jurul vitrinelor cu geamuri plumbuite, în spatele cărora se vedeau aprinzîndu-se străluciri roşii, vîlvătăi galbene — dar gîndul că erau albine fu brusc retezat şi, recîştigîndu-şi într-o clipită perspectiva, Orlando văzu că sînt trupuri omeneşti. „De ce nu te uiţi unde mergi ?" şuieră ea.

Totuşi, pînă la urmă, opri la Marshall & Snelgrove şi intră în magazin. Nuanţele şi miresmele o învăluiră. Lumina urca şi cobora tremurînd ca o ţesătură subţire umflată de o adiere. Scoase o listă din geantă şi se porni să citească, la început cu un glas ciudat de aspru, de parc-ar fi ţinut cuvintele — ghete de băiat, săruri de baie, sardele — sub o cişmea, din care curgea o apă multicoloră. Le urmărea cum se

schimbă în şuvoiul acesta de lumină. Cuvinte ca „baie“ şi „ghete“ deveneau cioturoase, boante ; cuvîntul „sardele“ se dinţa ca un ferăstrău. Zăbovi astfel în raionul de la parter al magazinului domnilor Marshall & Snelgrove ; se uită în dreapta şi în stînga ; aspiră cînd un miros, cînd altul, irosind astfel cîteva secunde. Pe urmă, intră în lift, pentru simplul motiv că uşa liftului stătea dechisă şi, cu o mişcare lină, fu proiectată în sus. Însăşi ţesătura vieţii, gîndi ea, în timp ce urca, ţine de vrajă în zilele noastre. În secolul al optsprezecelea, ştiam despre fiecare lucru cum este făcut ; dar iată-mă înălţîndu-mă prin aer ; ascult glasuri din America ; văd oameni zburînd — dar cum se întîmplă toate astea, nu pot nici măcar să-mi închipui. Aşa încît îmi recapăt credinţa în vrăji. În clipa aceea, liftul se zgîlţîi un pic, oprindu-se la etajul întîi ; iar Orlando văzu desfăşurîndu-se o imensitate de ţesături colorate, care se unduiau într-o boare de miresme caracteristice şi stranii ; şi, de fiecare dată cînd liftul se oprea şi uşile lui se azvîrleau în lături, altă felie de lume se desfăşura, împrăştiind miresmele proprii ei. În mintea lui Orlando, se redeştepta imaginea fluviului, dincolo de Wapping, în timpul Elizabetei, acolo unde corăbiile cu comori şi vasele comerciale obişnuiau să stea ancorate. Ce mirosuri bogate şi ciudate răspîndeau ! Ce bine-şi amintea de senzaţia pe care i-o dădeau rubinele nelucrate cînd îi alunecau printre degete, în timp ce scormonea prin sacii cu nestemate. Şi cînd stătea întinsă cu

Sukey — sau cine mai ştie cum o chema — şi lanterna lui Cumberland îşi aruncase lumina asupra lor! Familia Cumberland avea acum o casă în Portland Place şi deunăzi dejunase cu ei, ba chiar se încumetase să-i facă bătrînului o mică glumă în legătură cu azilurile de pe Sheen Road. El îi făcuse un semn cu ochiul. Dar aici, dat fiind că liftul nu urcă mai sus, Orlando trebui să-l părăsească pentru a intra — Dumnezeu ştie în ce „raion", cum i se spune. Se opri ca să arunce o privire asupra listei de tîrguieli, dar nici gînd să vadă în jur ceea ce pretindea lista, adică săruri de baie sau ghete de băiat. Drept care, se pregătea să coboare, fără să cumpere nimic, dar fu scutită de această ruşine, pentru că citi în mod automat cu glas tare ultimul articol de pe listă, care din întîmplare era „cearceafuri pentru un pat dublu".

„Cearceafuri pentru un pat dublu", spuse ea către un bărbat din spatele unei tejghele şi, pronie cerească, omul de la acea tejghea se întîmplă să vîndă tocmai cearceafuri. Pentru că Grimsditch, nu, Grimsditch murise; pentru că Bartholomew, nu, se prăpădise şi Bartholomew; atunci pentru că Louise — Louise i se înfăţişase deunăzi, foarte tulburată, fiindcă descoperise o gaură la un capăt al cearceafului de pe patul regal. Mulţi regi şi multe regine dormiseră acolo: Elizabeta; Iacob; Carol; George; Victoria; Eduard; nu e de mirare că cearceaful avea o gaură. Dar Louise era sigură că ştia cine o făcuse. O făcuse prinţul consort.

„Neamț afurisit!“ spusese (fiindcă mai avusese loc un alt război; de data asta cu nemții).

„Cearceafuri pentru un pat dublu“, repetă Orlando ca în vis, pentru un pat dublu cu polog argintiu dintr-o odaie decorată într-un stil, care ar fi fost poate socotit în ziua de astăzi cam vulgar — adică toată în argint; dar Orlando o mobilase într-o vreme cînd avea slăbiciune pentru metalul acesta. În timp ce omul se depărtă ca să caute cearceafuri pentru un pat dublu, ea scoase o oglinjoară și un puf de pudră. Femeile nu mai erau nici pe departe atît de discrete în purtările lor, se gîndi ea, pudrîndu-se cu cea mai mare nepăsare, cum erau pe vremea cînd devenise ea mai întîi femeie și stătea întinsă pe puntea corăbiei *Enamoured Lady*. Pe-ndelete potrivi nuanța pentru nas. Niciodată nu-și pudra obrajii. Cinstit vorbind, deși împlinise treizeci și șase de ani, aproape că nu părea nici cu o zi mai în vîrstă. Avea aceeași expresie bosumflată, puțin țîfnoasă, aceeași față frumoasă și trandafirie (ca un pom de Crăciun cu un milion de lumînărele, spusese Sașa) ca în ziua aceea, cînd Tamisa era înghețată, și ei doi porniseră patinînd...

„Pînză irlandeză de cea mai bună calitate“, spuse vînzătorul, întinzînd cearceafurile pe tejghea, — și întîlniseră o băbuță care aduna vreascuri. Și, acum, în timp ce pipăia distrată pînza cu degetele, una din ușile mari dintre raioane se deschise, lăsînd să intre, poate dinspre raionul de fanteziuri, o boare de parfum, parfum de ceară, care amintea de lumînărele

roz, iar parfumul se rotunji ca o scoică în jurul unei siluete — să fi fost de băiat, să fi fost de fată ? — tînără, mlădioasă, cuceritoare — o fată, Dumnezeule ! îmblănită, împodobită cu mărgele, îmbrăcată în pantaloni rusești ; dar trădătoare, trădătoare !

„Trădătoare !" strigă Orlando (vînzătorul plecase) și magazinul întreg păru că tremură și se clatină pe ape gălbui ; undeva, în depărtare, se zăreau catargele corăbiei rusești îndreptate spre larg, și pe urmă, ca într-o minune, (poate că ușa se deschise din nou) scoica născută din parfum se prefăcu într-o estradă, o scenă, de pe care coborî o femeie grasă și îmblănită, foarte bine conservată, seducătoare, împodobită cu o diademă, o țiitoare de mare duce ; aceea care, aplecată pe malul Volgăi, urmărea, mîncînd sandvișuri, cum se îneacă oameni ; și care acum traversa magazinul, îndreptîndu-se spre Orlando.

„O, Sașa !" strigă Orlando. Era într-adevăr scandalizată că Sașa ajunsese în halul ăsta ; se îngrășase ; se moleșise. Orlando lăsă capul în jos deasupra pînzei, pentru ca arătarea cu femeia căruntă și îmblănită și fata în pantaloni rusești, împreună cu toate miresmele de lumînări de ceară, flori albe, corăbii vechi, ce le însoțeau, să poată trece nevăzută prin spatele ei.

„Șervete, prosoape, cîrpe de praf, nu vă interesează astăzi, doamnă ?" stărui vînzătorul. Faptul că fu în stare să răspundă, ca și cum ar fi fost deplin stăpînă pe sine, că nu mai do-

rește decît un singur lucru pe lumea asta și anume săruri de baie, ce se găseau în alt raion, se datorește listei de tîrguieli, pe care Orlando o consulta acum.

Dar, în timp ce cobora din nou cu liftul — într-atît este de vicleană o scenă care ți se redeșteaptă în minte — se scufundă iarăși adînc sub clipa prezentă ; iar cînd liftul bufni atingînd pămîntul, i se păru că aude zgomotul făcut de o cană care se sparge de malul unei ape. Cu aerul că încearcă să descopere raionul pe care-l căuta, oricare ar fi fost el, Orlando se oprise absorbită în mijlocul genților, surdă la sugestiile tuturor vînzătorilor politicoși, îmbrăcați în negru, bine pieptănați și serviabili, care ridicîndu-se la fel ca și ea — și unii poate cu aceeași mîndrie — tot din adîncurile trecutului, se încăpățînau să lase coborîte perdelele de nepătruns ale prezentului, așa încît, astăzi, îi apăreau lui Orlando doar ca niște simpli vînzători ai magazinului Marshall & Snelgrove. Ea rămînea șovăind pe loc. Prin ușile mari de sticlă putea să urmărească circulația de pe Oxford Street. Un omnibuz părea că se suie peste altul, pentru a se smuci apoi în lături. Așa se năpusteau și se clătinau, în ziua aceea, și blocurile de gheață pe Tamisa. Un nobil bătrîn încălțat în papuci îmblăniți stătea călare pe unul din ele. Se lăsa dus așa — parcă-l vedea și acum — și-i blestema, în gura mare, pe răzvrătiții irlandezi. Se scufundase chiar în locul unde stătea mașina ei acum.

„Timpul a trecut peste mine“, cugetă, încercînd să-şi adune gîndurile ; „şi uite că se apropie vîrsta maturităţii. Ce ciudat ! Nimic nu mai este un singur lucru. Pun mîna pe geantă şi mă gîndesc la o precupeaţă bătrînă încremenită în gheaţă. Cineva aprinde o lumînare roz şi eu văd o fată îmbrăcată în pantaloni ruseşti. Cînd ies pe uşă — cum fac acum“, şi păşi pe trotuarul de pe Oxford Street, „ce gust simt ? Gust de ierburi. Aud tălăngi de capre. Văd munţi. Turcia ? India ? Persia ?“ Ochii i se umplură cu lacrimi.

Faptul că Orlando se depărtase cam prea mult de clipa prezentă îl va mira poate pe cititor, care o vede acum gata să intre în maşină, cu ochii plini de lacrimi şi de năluciri ai munţilor persani. Nu putea tăgădui — acesta-i adevărul — că cei mai iscusiţi practicieni ai artei de a trăi, în treacăt fie spus adesea nişte necunoscuţi, izbutesc, cine ştie cum, să sincronizeze cele şaizeci sau şaptezeci de măsuri deosebite, care bat în acelaşi timp, în orice organism omenesc normal, aşa încît, cînd sună de ora unsprezece, restul bătăilor se aud la unison, drept care prezentul nu înseamnă pentru ei o ruptură violentă şi nici nu se pierde în trecut. Despre aceştia putem spune, pe bună dreptate, că trăiesc exact cei şaizeci şi opt sau şaptezeci şi doi de ani, cîţi le sînt hărăziţi pe lespedea de mormînt. În ceea ce-i priveşte pe ceilalţi, despre unii ştim că sînt morţi — deşi umblă printre noi ; alţii nici nu s-au născut încă, măcar că trec prin toate formele vieţii ; alţii

sînt bătrîni de sute de ani, deși spun că au doar treizeci și șase. Adevărata lungime a unei vieti de om, orice-ar spune *Dicționarul național al biografiilor*, e totdeauna o chestiune ce se poate dezbate. Fiindcă, a ține socoteala timpului este o treabă anevoioasă și nimic n-o încurcă mai repede decît atingerea cu oricare dintre arte; și poate că dragostea de poezie e de vină că Orlando și-a pierdut lista de tîrguieli și a plecat spre casă fără sardele, săruri de baie sau ghete. Acum că Orlando stătea cu mîna pe portiera automobilului, prezentul o izbi cu putere în cap. De unsprezece ori fu astfel zguduită.

„La naiba cu totul !“ strigă ea, deoarece pentru sistemul nervos o bătaie de orologiu reprezintă o zguduire atît de puternică, încît, în clipa de față, nu putem spune nimic altceva despre Orlando decît că se încruntă ușor, mînui cu minunată pricepere schimbătorul de viteză și strigă, așa cum făcuse și înainte : „Uită-te unde mergi ! Ce-ai de gînd ? De ce n-ai spus așa ?“ în timp ce mașina zbura, cotea, se strecura și aluneca — căci Orlando conducea bine — coborînd pe Regent Street, pe Haymarket, pe bulevardul Northumberland, trecînd peste podul Westminster, luînd-o la stînga, pe urmă drept înainte, la dreapta, iarăși drept înainte...

Era mare îmbulzeală pe vechiul Kent Road în ziua de joi, 11 octombrie 1928. Oamenii se revărsau peste marginea trotuarelor. Umblau femei cu sacoșe de tîrguieli. Copiii alergau. În prăvăliile pînzarilor se găseau solduri. Străzile

se lărgeau și se îngustau. Perspective adînci se micșorau. Aici era un tîrg. Dincolo o înmormîntare. Mai încolo, o manifestație cu steaguri pe care scria *Ra — Un*, și încă ce? Carnea era foarte roșie. Măcelarii stăteau în ușă. Femeile aproape că-și retezaseră tocurile pantofilor. *Amor Vin* — era scris deasupra unei porți. O femeie privea pe fereastra unui dormitor, adîncită în gînduri și nemișcată. *Applejohn și Applebed, pompe fu...* Nu puteai să vezi sau să citești nimic de la un capăt la altul. Ceea ce vedeai că începe — de pildă doi prieteni care traversau șoseaua ca să se întîlnească — nu vedeai niciodată cum se sfîrșește. După douăzeci de minute, trupul și mintea îți erau aidoma cu niște bucățele de hîrtie ruptă revărsate dintr-un sac și, într-adevăr, acțiunea de a părăsi Londra în goana automobilului seamănă atît de bine cu acea fărîmare a identității dinaintea cufundării în inconștient sau poate chiar dinaintea morții, încît întrebarea dacă Orlando a trăit cu adevărat momentul de față rămîne deschisă. De fapt, am fi și renunțat la o făptură atît de dezagregată, dacă nu s-ar fi întîmplat ca, tocmai în clipa aceasta, să se întindă în sfîrșit dinspre partea dreaptă un paravan verde, pe fondul căruia bucățelele de hîrtie începură să cadă mai domol ; pe urmă un altul i se oferi din partea stîngă, așa încît acum puteai să vezi fiecare bucățică distinctă cum se învîrtește cu de la sine putere prin aer ; pe urmă, paravane verzi i se întindeau fără încetare dintr-o parte și din alta, așa încît mintea lui Or-

lando recîştigă iluzia că poate cuprinde lucrurile şi, curînd, văzu o căsuţă, o fermă şi patru vaci, toate de mărime naturală.

Cînd ajunse aici, Orlando scoase un oftat de uşurare, îşi aprinse o ţigară şi pufăi timp de un minut sau două în tăcere. Pe urmă, strigă cu şovăială în glas, ca şi cum s-ar fi putut ca persoana dorită să nu fie acolo : „Orlando ?“ Căci dacă există (să zicem, la întîmplare) şaptezeci şi şase de ceasornice deosebite care ticăie, în acelaşi timp, în minte, cîte fiinţe deosebite nu sălăşluiesc — cu ajutorul lui Dumnezeu — împreună, într-un moment sau altul, în cugetul omenesc ? Unii spun că două mii cincizeci şi doi. Aşa încît este lucrul cel mai obişnuit de pe lume ca, de îndată ce rămîne singură, o fiinţă să strige „Orlando ?“ (dacă aşa o cheamă), înţelegînd prin aceasta : „Hai, vino ! M-am săturat de eul din clipa asta. Vreau altul“. De aici schimbările uimitoare, pe care le vedem la prietenii noştri. Dar, lucrurile nu merg chiar ca pe roate, pentru că, deşi ne este îngăduit să spunem cum a spus Orlando (aflîndu-se în cîmp deschis şi avînd, pesemne, nevoie de un alt eu) „Orlando ?“ totuşi tocmai acel Orlando, de care are ea nevoie, s-ar putea să nu vină ; căci aceste individualităţi, din care sîntem noi alcătuiţi şi care stau una peste alta, asemenea unui teanc de farfurii în mîna unui chelner, au şi alte ataşamente şi simpatii, au mici constituţii şi drepturi ale lor, pe care le poţi numi cum vrei (fiindcă pentru multe din aceste lucruri nici nu există nume), aşa încît una dintre

ele se poate ivi cînd plouă, alta într-o odaie cu perdele verzi, alta numai cînd doamna Jones nu e de față, alta dacă-i făgăduiești un pahar cu vin — și așa mai departe ; și fiecare poate, pe temeiul propriei lui experiențe, înmulți clauzele înțelegerii dintre diferitele lui individualități și el însuși, iar unele dintre aceste clauze sînt din cale-afară de caraghioase pentru a fi amintite prin mijlocirea tiparului.

Prin urmare, cînd coti în dreptul șopronului, Orlando strigă „Orlando ?“ cu o notă întrebătoare în glas și așteptă. Orlando nu veni.

„Prea bine“, spuse Orlando, cu voioșia folosită în asemenea împrejurări ; și încercă alt eu. Căci avea o mare varietate de euri, pe care putea să le cheme, mult mai multe decît acelea pentru care am găsit noi loc, dat fiind că o biografie este socotită completă, atunci cînd dă seama pentru șase sau șapte individualități, în timp ce un om poate foarte bine să aibă tot atîtea mii. Alegînd, prin urmare, numai acele individualități cărora noi le-am făcut loc, Orlando ar fi putut acum să-l cheme pe băiatul care retezase sfoara cu capul de negru ; sau pe băiatul care o înnodase la loc ; pe băiatul care șezuse pe deal ; pe băiatul care-l văzuse pe poet ; pe băiatul care întinsese reginei vasul cu apă de trandafiri ; sau ar fi putut să-l cheme pe tînărul care se îndrăgostise de Sașa ; sau pe curtean ; sau pe ambasador ; sau pe oștean ; sau pe călător ; sau ar fi putut s-o vrea în preajma ei pe femeie ; pe țigancă ; pe doamna de rang ; pe schivnică ; pe fata îndrăgostită de

viață ; pe protectoarea literaturii ; pe femeia care strigă Mar (cînd se gîndește la o baie fierbinte și la un foc aprins seara) sau Shelmerdine (cînd se gîndește la brîndușele din pădurile toamnei) sau Bonthrop (cînd se gîndește la moartea de care murim în fiecare zi) sau toate trei numele — ceea ce însemna mai multe lucruri decît avem noi loc să înșirăm aici. Fiecare eu era altfel și ea l-ar fi putut chema pe oricare dintre ele.

Poate ; dar ceea ce părea sigur (căci ne aflăm acum pe meleagurile lui „poate" și „părea") este că tocmai acela de care avea ea cea mai mare nevoie rămînea departe ; fiindcă, auzind-o vorbind, înțelegeai că Orlando își schimbă eurile cu aceeași iuțeală cu care conducea automobilul ; la fiecare colț, apărea unul nou — așa cum se întîmplă atunci cînd, dintr-un motiv nelămurit, eul conștient, care se află cel mai la suprafață și e înzestrat cu puterea de a dori, nu dorește să fie altceva decît el însuși. Este ceea ce oamenii numesc adevăratul eu și, spun ei, acesta este alcătuit din toate eurile ce sălășluiesc în noi, comandate și ținute închise de eul căpitan, de eul cheie, care le combină și le strunește pe toate. Cu siguranță că Orlando căuta tocmai acest eu, după cum își poate închipui cititorul, care a ascultat cuvintele rostite de ea, în timp ce conducea automobilul (și dacă o lua razna în timp ce vorbea, dacă spunea lucruri fără șir, banale și plicticoase, ba uneori chiar de neînțeles, e vina cititorului, care trage cu urechea cînd o doamnă vorbește

pentru sine ; noi nu facem decît să transcriem cuvintele, pe măsură ce ea le spune, adăugînd între paranteze care dintre euri a glăsuit, după părerea noastră, dar, în privința asta, s-ar putea prea bine să ne înșelăm).

„Atunci ce ? Atunci cine ?“ spuse ea. „Treizeci și șase de ani ; într-un automobil ; o femeie. Da, dar și un milion de alte lucruri deopotrivă. Sînt oare o snoabă ? Ordinul Jartierii din salon ? Leoparzii ? Strămoșii mei ? Mîndră de ei ? Da ! Lacomă, desfrînată, vicioasă ? Așa sînt oare (aici se ivi un nou eu). Nu-mi pasă nici cît negru sub unghie dacă sînt. Sinceră ? Cred că da. Mărinimoasă ? O, dar asta n-are nici o importanță (aici apăru un nou eu). Să stai lungită în pat, în așternut de olandă fină, ascultînd gunguritul porumbeilor ; tacîmuri de argint ; vin ; jupînese ; valeți. Răsfățată ? Poate. Dobîndesc prea multe fără să dau nimic în schimb. Din asta mi s-a tras pasiunea pentru cărți (aici pomeni cincizeci de titluri clasice, care, credem noi, reprezentau lucrările ei romantice de tinerețe, pe care le rupsese). Flecăreală ușurică, romanțioasă. De fapt (și aici își făcu intrarea alt eu) o impostoare nepricepută. Nici că se putea să fiu mai neîndemînatică. Și... și (aici șovăi căutînd un cuvînt și dacă noi propunem cuvîntul „iubire“, s-ar putea să greșim, dar sigur este că Orlando rîse, se îmbujoră la față și pe urmă strigă) o broască montată în smaragde ! Harry, arhiducele ! Muște albastre pe tavan (aici apăru alt eu) ! Dar Nell, Kit, Sașa (o năpădi melancolia ; îi dădură

chiar lacrimile și doar de atîta vreme încetase să mai plîngă). Copaci, spuse ea (și intră un alt eu). Iubesc copacii (tocmai trecea pe lîngă un pîlc) care cresc acolo de o mie de ani. Și șoproanele (trecea prin fața unui șopron dărăpănat de pe marginea drumului). Și cîinii ciobănești (un cîine ciobănesc trecea tocmai drumul. Ea îl ocoli cu grijă). Și noaptea. Și oamenii (aici se ivi alt eu). Oamenii ? (Repetă cuvîntul în chip de întrebare.) Nu știu. Palavragii, arțăgoși, puși pe minciuni. (Tocmai intra pe strada principală a orașului ei natal, stradă care gemea de lume, căci era zi de tîrg și vedeai fermieri și ciobani și femei bătrîne purtînd coșuri cu găini.) Îmi plac țăranii. Mă pricep la recolte. Dar (aici un alt eu se furișă la suprafața gîndului, asemenea razei trimisă de un far). Faima ! (Rîse.) Faima ! Șapte ediții. Un premiu. Fotografii în ziarele de seară (făcea aluzie la *Stejarul* și la premiul memorial *Burdett Coutts*, cîștigat de ea ; și trebuie să furăm puțin spațiu ca să subliniem cîtă amărăciune îi poate pricinui unui biograf faptul că s-a ales praful din acest punct culminant către care se înălța întreaga sa carte, din această perorație cu care trebuia să încheie cartea, din pricina unui hohot de rîs întîmplător ; dar adevărul este că, atunci cînd scriem despre o femeie, nimic — nici puncte culminante și nici perorații — nu-și găsește locul ; accentul nu cade niciodată acolo unde cade cînd este vorba de un bărbat). Faimă ! repetă ea. Un poet — un șarlatan ; amîndoi împreună, în fiecare dimineață, cu aceeași regu-

laritate cu care vine poştaşul. Mese, întîlniri ; întîlniri, mese ; faimă, faimă ! Aici fu nevoită să încetinească, pentru a putea străbate mulţimea de tîrgoveţi. Dar nimeni n-o luă în seamă. Un marsuin într-o pescărie avea parte de mult mai multă atenţie decît o doamnă care cîştigase un premiu şi ar fi putut, dacă ar fi avut chef, să poarte pe cap trei diademe nobiliare una peste alta. Conducînd foarte încet, îngîna acum ca pe un crîmpei de cîntec vechi, cuvintele : „Cu guineele mele am să-mi cumpăr pomi înfloriţi, pomi înfloriţi şi sub pomii mei înfloriţi, am să le spun fiilor mei ce este faima". În timp ce îngîna aşa, cuvintele începură deodată să cîntărească greu ca un colan barbar de boabe grele. „Să umblu sub pomii mei înfloriţi" cînta ea, accentuînd cu putere cuvintele, „să văd luna răsărind încet, căruţele înaintînd..." Aici se opri brusc, privind încordată şi gînditoare înaintea ei, spre botul maşinii.

„Şedea la masa lui Twitchett", visa ea, „şi purta un guler încreţit şi murdar... Să fi fost bătrînul domn Baker, care venea să măsoare cheresteaua ? Sau era Sh-p-re ? (fiindcă atunci cînd rostim nume pe care le cinstim cu toată fiinţa noastră, nu le rostim niciodată în întregime). Privi ţintă înaintea ei, lăsînd aproape automobilul să se oprească.

„Obsedată !" strigă, apăsînd deodată pe accelerator. „Obsedată ! fără încetare, de cînd eram copil. Uite, acolo zboară o gîscă sălbatică. Zboară prin faţa ferestrei spre mare. Am sărit

în sus (își încleștă mîna pe volan) și m-am întins după ea. Dar gîsca zboară prea repede. Am văzut-o — aici și acolo — în Anglia, în Persia, în Italia. Mereu zboară la fel de repede spre mare și eu mereu arunc în urma ei cuvinte ca niște năvoade (aici făcu un gest cu mîinile prin aer), cuvinte care se strîng, așa cum am văzut că se strîng și se trag pe punte năvoade, în care nu s-a prins decît iarbă de mare ; uneori mai găsești și un inci de argint — șase cuvinte în fundul năvodului. Dar niciodată peștele cel mare, care trăiește în pădurile de mărgean." Aici, pradă unor gînduri adînci, lăsă capul în jos.

Și chiar în clipa în care încetă să mai strige „Orlando", pentru a se cufunda adînc în alte gînduri, Orlando, aceea pe care-o chemase, veni de bună voie ; după cum dovedi schimbarea ce o cuprinse (trecuse tocmai prin poartă și intra în parc).

Întreaga ei ființă se întunecă și se domoli, așa cum se întîmplă atunci cînd un adaus desăvîrșește, prin însumare, relieful și soliditatea unei suprafețe ; și, atunci, ceea ce este superficial devine adînc, ceea ce este apropiat se depărtează, și totul își găsește locul, asemenea apei între ghizdurile unei fîntîni. Tot așa se întunecă și se potoli și Orlando, devenind, prin adausul amintitei Orlando, ceea ce se numește, cu îndreptățire sau greșit, un singur eu, un eu adevărat. Se cufundă în tăcere. Deoarece e probabil că atunci cînd oamenii vorbesc cu glas tare, eurile (care s-ar putea să se ridice la mai

bine de două mii) simţindu-se dezbinate, să încerce a restabili comunicaţia, pentru ca, de îndată ce comunicarea s-a înfiripat, să se adîncească în tăcere.

Cu mare pricepere şi în viteză, Orlando urcă aleea cotită, printre ulmi şi stejari, apoi peluza uşor povîrnită, a cărei pantă era atît de lină, încît, dac-ar fi fost făcută din apă, ar fi acoperit plaja ca o maree domoală şi verde. Plantaţi ici, colo, în pîlcuri solemne, apăreau fagii şi stejarii. Cerbii păşeau printre ei, unul alb ca zăpada, celălalt cu capul lăsat într-o parte, pentru că-şi prinsese coarnele într-o reţea de sîrmă. Toate acestea, copacii, cerbii, peluza, Orlando le privea cu o mulţumire deplină, de parcă mintea ei, prefăcută într-un fluid, s-ar fi scurs de jur împrejurul lucrurilor, cuprinzîndu-le pe toate. În clipa următoare, trase în curtea, în care, timp de atîtea sute de ani intrase călare sau într-o caleaşcă cu şase cai, cu feciori călărind în frunte sau în urma ei ; acolo unde fîlfîiseră pene, unde străluciseră facle şi unde aceiaşi pomi, care se dezgoleau acum de frunze, îşi scuturaseră florile. Astăzi era singură. Frunzele de toamnă cădeau. Portarul deschise poarta mare. „Neaţa James“, spuse ea, „am lăsat nişte lucruri în maşină. Vrei să le aduci înăuntru ?“ cuvinte, în sine, lipsite de orice frumuseţe, de interes sau de sens, dar trebuie să recunoaştem, în clipa aceasta, atît de doldora de înţelesuri, încît cădeau ca nucile coapte din pom, dovedind că, atunci cînd pielea zbîrcită a faptelor zilnice se umple cu înţelesuri, oferă o

desfătare uimitoare simțurilor noastre. Lucrul rămîne adevărat în cazul celor mai mărunte gesturi sau fapte, oricît de obișnuite ; așa încît s-o vezi pe Orlando schimbîndu-și fusta ca să îmbrace o pereche de pantaloni de catifea vărgată și o jachetă de piele, ceea ce făcu în mai puțin de trei minute, însemna să te lași vrăjit de frumusețea mișcării, de parcă ai fi văzut-o pe madame Lopokova desfășurînd cea mai înaltă măiestrie. Pe urmă, păși în sufragerie, acolo unde vechii ei prieteni Dryden, Pope, Swift, Addison, o priviseră la început cu stinghereală, de parc-ar fi spus : „Iată-l pe cîștigătorul premiului !" dar, după ce se gîndiseră că era vorba de două sute de guinee, dăduseră din cap a încuviințare. Două sute de guinee, păreau să spună ; două sute de guinee nu sînt de disprețuit. Orlando își tăie o felie de pîine și una de șuncă, le puse una peste alta și începu să mănînce mergînd cu pași mari dintr-un capăt în celălalt al încăperii și lepădîndu-se astfel într-o clipă, fără să-și dea seama, de bunele ei deprinderi de femeie de lume. După cinci sau șase asemenea tururi, dădu pe gît un pahar cu vin roșu de Spania și, după ce-și mai umplu unul, pe care-l luă în mînă, porni de-a lungul coridorului nesfîrșit și printr-o duzină de saloane, începînd astfel să cutreiere casa însoțită de acei dulăi și prepelicari care crezură de cuviință s-o urmeze.

Și asta făcea parte din deprinderile zilnice. Mai degrabă și-ar fi părăsit bunica fără o sărutare, decît să lase casa necutreierată. I se nă-

zărea că încăperile se luminau la intrarea ei; că fremătau, deschideau ochii, ca și cum în lipsa ei, ar fi moțăit. I se mai părea că, deși le văzuse de sute și de mii de ori, niciodată nu erau de două ori la fel, ca și cum o viață atît de lungă ca aceea ce le fusese hărăzită le lăsase în păstrare o puzderie de stări sufletești pe care le schimbau, după cum era iarnă sau vară, vreme luminoasă sau posomorîtă, după întîmplările sortite ei, lui Orlando, sau după firea oamenilor care poposeau acolo. Față de străini erau întotdeauna politicoase, dar o leacă obosite; față de ea, se deschideau și erau în largul lor. Și, la urma urmelor, de ce nu? Se împlineau acum aproape patru veacuri de cînd se cunoșteau reciproc. N-aveau nimic să-și ascundă. Ea le cunoștea durerile și bucuriile. Știa ce vîrstă avea fiecare ungher și cunoștea micile taine ale fiecărei odăi: un sertar secret, un dulap ascuns, sau poate unele cusururi ca, de pildă, un colț reparat sau adăugat mai tîrziu. Și ele o cunoșteau cu toate toanele ei și în toate înfățișările ei schimbătoare. Nu le ascunsese nimic; venise la ele, ca băiat sau ca femeie, plîngînd și dănțuind, gînditoare sau veselă. Sub fereastra aceasta, scrisese primele ei versuri, în paraclisul acela se căsătorise. Și tot aici va fi îngropată, cugetă ea, îngenunchind în fața ferestrei și sorbind din vinul de Spania. Deși cu greu își închipuia împrejurarea, știa că trupul leopardului de pe blazon va arunca pete galbene pe podea, în ziua cînd o vor coborî ca să odihnească în rînd cu strămoșii ei. Ea, care

nu credea în nici un fel în nemurire, nu se putea împiedica să simtă că sufletul ei va bîntui aceste locuri, apărînd și dispărînd o dată cu reflexele roșii de pe lambriuri și cu cele verzi de pe canapele. Căci încăperea aceasta — hoinăreala o adusese pe Orlando în dormitorul ambasadorului — strălucea ca o cochilie, care a zăcut veacuri de-a rîndul în fundul mării și pe care apa a încrustat-o și a pictat-o în milioane de nuanțe ; era roz și galbenă, verde și de culoarea nisipului. Era delicată ca o scoică și la fel de irizată și de goală. Nici un ambasador nu va mai dormi vreodată aici. Da, dar Orlando știa în ce loc mai bate încă inima casei. Deschizînd încetișor o ușă, se opri în prag, pentru ca (își închipuia ea) odaia să n-o poată vedea și, de acolo, urmări tapiseria, care se umfla și cădea la loc, mișcată de veșnica adiere, ce nu înceta niciodată să o înfioare. Vînătorul tot mai călărea, Dafne încă mai fugea de el. Inima încă mai bate, gîndi Orlando, oricît ar fi de slabă, oricît de ascunsă, inima delicată, dar neînfrîntă a uriașei clădiri.

Acum, strîngîndu-și haita de cîini, străbătea galeria, ale cărei dușumele erau făcute din stejari întregi tăiați în lungime cu ferăstrăul. Șiruri de jilțuri cu catifelele pălite se aliniau de-a lungul pereților, întinzîndu-și brațele, în așteptarea Elizabetei, a lui Iacob, a lui Shakespeare, poate, a lui Cecil, care n-a venit niciodată. Priveliștea o posomorî. Desprinse din cîrlig cordonul care îngrădea jilțurile. Se așeză pe scaunul reginei ; deschise un manuscris ce odihnea pe

masa lui lady Betty ; își cufundă degetele printre străvechi petale de trandafir ; își perie părul scurt cu periile de argint ale regelui Iacob ; se săltă în sus și în jos pe patul lui (dar nici un rege nu va mai dormi vreodată acolo, cu toate cearceafurile noi ale Louisei) și-și lipi obrazul de plapuma argintie și roasă. Peste tot erau punguțe cu levănțică împotriva moliilor și afișe tipărite „Vă rugăm nu atingeți obiectele" care, deși puse acolo chiar de ea, păreau să o respingă. Casa nu-i mai aparținea în întregime, oftă Orlando. Acum aparținea timpului, istoriei ; ieșise din mîinile și de sub puterea celor vii. Niciodată, gîndi ea, n-o să se mai verse bere aici (se afla în dormitorul în care dormise Nick Greene), și nici țigările n-or să mai ardă covoarele. Niciodată nu vor mai veni alergînd și certîndu-se pe coridoare două sute de servitori cu încălzitoare de pat și cu crengi mari pentru focurile din căminele mari. Niciodată berea și lumînările nu se vor mai fabrica, niciodată șeile nu se vor mai lucra, niciodată piatra nu se va mai ciopli în atelierele din preajma casei. Ciocanele și maiurile amuțiseră. Scaunele și paturile erau goale ; căni de argint și de aur erau ținute sub sticlă. Aripile mari ale tăcerii fluturau deasupra castelului pustiu.

Ședea la capătul galeriei, pe jilțul cel tare al reginei Elizabeta, înconjurată de cîinii lungiți pe jos. Galeria se întindea departe, pierzîndu-se într-un punct aproape întunecat. Era ca un tunel săpat adînc în trecut. Scrutîndu-l cu privirile pînă spre capăt, Orlando putu să

vadă de-a lungul lui oameni care rîdeau și flecăreau ; marii oameni pe care-i cunoscuse ea : Dryden, Swift și Pope ; bărbați de stat prinși în convorbiri particulare ; și îndrăgostiți hîrjonindu-se pe sub ferestre ; și oameni care mîncau și beau în jurul unor mese lungi ; și fumul focului de lemne învălătucindu-se în jurul capetelor lor și făcîndu-i să strănute și să tușească. Mai departe, în tunel, văzu grupuri de dansatori minunați, gata să înceapă cadrilul. O muzică dominată de sunetul flautului — delicată, dar totuși solemnă — începu să cînte. O orgă bubui. Un sicriu era dus spre capelă. Un alai de nuntă părăsea capela. Bărbați înarmați și cu coifuri pe cap plecau la război. Se întorceau de la Flodden și Poitiers cu steaguri, pe care le înfigeau în perete. Și astfel galeria cea lungă se umplu și, scrutînd și mai departe, lui Orlando i se păru că poate desluși, tocmai la capăt, dincolo de elizabetani și Tudori, un chip mai bătrîn, mai îndepărtat, mai întunecos, un chip monahal și aspru acoperit de o glugă, un călugăr, care înainta murmurînd cu mîinile împreunate deasupra unei cărți.

Ca un tunet, orologiul grajdului bătu de orele patru. Niciodată un oraș întreg n-a fost astfel năruit de un cutremur. Galeria și cei care o umpleau se prefăcură în pulbere. Fața lui Orlando, care rămăsese întunecată și închisă, în tot timpul acestui spectacol, se lumină ca de o explozie. În aceeași lumină, tot ce se afla în preajma ei apăru nespus de deslușit. Văzu două muște care zburau în cerc și o izbi luciul albas-

tru al trupurilor lor ; zări un nod în lemnul de care se sprijinea piciorul ei și văzu zvîcnind urechea cîinelui. În același timp, auzi o crenguță trosnind în grădină, o oaie behăind în parc și un țipăt scurt sub fereastră. Pînă și trupul lui Orlando tremură și se înfioră, de parcă, deodată, ar fi rămas gol sub mușcătura unui ger cumplit. Totuși, Orlando își păstră, așa cum nu izbutise să-și păstreze atunci cînd orologiul din Londra bătuse de orele zece, deplina stăpînire de sine (căci fiind acum o ființă unică și întreagă, se apăra, poate, cu o suprafață mai mare de atacurile timpului). Se ridică, dar fără grabă, își chemă cîinii și coborî scara cu pași siguri și mișcări foarte sprintene, pentru a ieși în grădină. Aici umbrele plantelor erau de o claritate minunată. Orlando deslușea fiecare grăunte de pămînt din straturile de flori, de parc-ar fi avut un microscop în ochi — vedea desișul rămurelelor din fiecare copac. Fiecare fir de iarbă îi apărea limpede, ca și nervurile frunzelor și ale petalelor. Îl văzu pe Stubbs, grădinarul, înaintînd pe potecă și fiecare nasture de pe ghetrele lui îi sărea în ochi ; îi văzu pe Betty și pe Prince, caii care trăgeau căruța și niciodată nu observase atît de bine steaua albă de pe fruntea lui Betty și cele trei fire lungi care depășeau restul firelor din coada lui Prince. În curtea interioară, zidurile bătrîne și cenușii aveau relieful aspru al unei fotografii recente ; auzi difuzorul revărsînd asupra terasei o melodie de dans, pe care oamenii o ascultau în sala căptușită cu catifea roșie a Operei din Viena. Încordată pînă

la crispare de momentul prezent, se simțea totuși cuprinsă de o ciudată teamă, de parcă. ori de cîte ori hăul timpului se deschidea, lăsînd să treacă o clipă, o primejdie necunoscută ar fi putut să răsară. Încordarea nu slăbea și era prea cumplită ca să poată fi îndurată multă vreme fără neplăcere. Orlando străbătu grădina în pas mai iute decît ar fi dorit, de parcă picioarele i s-ar fi mișcat singure ; ieși în parc. Aici se sili, făcînd un mare efort, să se oprească la atelierul dulgherului și să încremenească în picioare. urmărindu-l pe Joe Stubb cum făurește o roată de căruță. Stătea cu ochii ațintiți pe mîna lui, cînd bătu sfertul. Sunetul trecu vîjîind prin ea ca un meteor, atît de fierbinte încît n-ai fi putut să-l atingi cu degetul. Văzu cu o limpezime crudă că degetul cel gros de la mîna dreaptă a lui Joe era lipsit de unghie și că, acolo unde ar fi trebuit să fie unghia, se înălța o pernița de carne roz. Ceea ce văzu era atît de respingător, încît, timp de o clipă, o cuprinse ca un leșin, dar, chiar în momentul acela de întuneric, cînd pleoapele i se zbăteau, se simți eliberată de povara prezentului. Era ceva straniu în umbra aruncată de pleoapele ei, ceva care (după cum își poate oricine dovedi singur, privind chiar acum spre cer) nu se află niciodată în clipa prezentă — de unde și caracterul său înspăimîntător, de nedescris — era ceva de care te-ai înfiora la gîndul să-l străpungi cu acul, dîndu-i un nume, spunîndu-i frumusețe, căci n-are trup, ci e ca o umbră lipsită de substanță. fără însușire proprie și, totuși, are puterea de a schimba orice lucru

căruia i se adaugă. Și acum, în timp ce Orlando, cuprinsă de slăbiciune, clipea din ochi în atelierul dulgherului, această umbră se furișă afară, aninîndu-se de nenumăratele impresii ce o fulgeraseră pe Orlando și ordonîndu-le le făcu suportabile și de înțeles. Mintea ei începu să se frămînte ca apele mării. Da, gîndi ea, scoțînd un suspin adînc de ușurare, în timp ce lăsa în urmă atelierul dulgherului pentru a urca dealul, pot reîncepe să trăiesc. Mă aflu lîngă Serpentină și bărcuța trece prin arcada albă a mii de morți. Sînt pe cale să înțeleg...

Acestea au fost cuvintele rostite de ea deslușit ; dar nu putem ascunde faptul că, tocmai acum, Orlando era un martor foarte indiferent față de realitatea faptelor din preajma ei, un martor care ar fi putut lesne lua o oaie drept o vacă sau pe un bătrîn cu numele de Smith drept un altul numit Jones, care n-avea nici în clin nici în mînecă cu primul. Căci umbra acelei slăbiciuni, umbra pe care o aruncase degetul lipsit de unghie, se adîncise acum și proiecta în fundul creierului lui Orlando (în partea cea mai depărtată de vedere) o baltă, unde lucrurile stăteau cufundate într-o beznă atît de deasă, încît cu greu puteau fi recunoscute. Și acum Orlando privea în balta sau poate în marea asta, în care se oglindesc toate. Unii spun că patimile noastre cele mai puternice, că arta și religia ar fi doar imagini zărite de noi în hruba întunecoasă din fundul creierului, în răstimpurile cînd lumea văzută intră în umbră.

Într-acolo privea acum Orlando lung, adînc, sfredelitor și, de îndată ce cărarea cu ferigi care urca dealul și de-a lungul căreia înainta Orlando acum încetă să mai fie doar o cărare, pentru a deveni în parte Serpentina ; de îndată ce tufele de măceș deveniră în parte doamne și domni, care ședeau ținînd portvizite și bastonașe cu măciulii de aur în mîini ; iar oile deveniră în parte casele înalte din Mayfair ; de îndată ce totul deveni în parte altceva, ca și cum mintea lui Orlando s-ar fi prefăcut într-o pădure, ici, colo, presărată cu luminișuri, lucrurile începură să se apropie și să se depărteze, să se amestece și să se despartă, alcătuind cele mai ciudate îmbinări și îngemănări, asemenea unei table de șah făcută din umbre și lumini. Și, pînă în clipa în care Canute, dulăul, prinse un iepure, amintindu-i astfel lui Orlando că trebuie să fie aproape patru jumătate — de fapt era șase fără douăzeci și trei de minute — ea uită cu totul de timp.

Cărarea cu ferigi ducea, ocolit și șerpuit, tot mai sus, spre stejarul din vîrful dealului. Copacul se făcuse mai mare, mai puternic, mai noduros decît fusese în vremea cînd îl cunoscuse ea, adică prin anul 1588, dar tot mai era în plină tinerețe. Frunzele mici, scobite adînc, tot mai fremătau în desișul ramurilor. Cînd se trînti pe pămînt, Orlando simți rădăcinile copacului întinzîndu-se sub ea într-o parte și într-alta, ca niște coaste pornite dintr-o șiră a spinării. Îi plăcea gîndul că stă călare pe spinarea lumii. Îi plăcea să se lipească de ceva

aspru. În clipa în care se trînti pe jos, o cărticică pătrată, legată în pînză roşie, căzu din buzunarul de la piept al jachetei de piele — era poemul ei *Stejarul*. „Ar fi trebuit să iau cu mine o sapă", îşi spuse. Deasupra rădăcinilor, stratul de pămînt era atît de subţire, încît Orlando se îndoia că va putea îndeplini ceea ce-şi pusese în gînd, adică să îngroape cartea acolo. În afară de asta, or s-o dezgroape cîinii. Asemenea solemnităţi simbolice n-au niciodată parte de noroc, se gîndi ea. Poate că e mai bine să te lipseşti de ele. Un mic discurs, pe care plănuise să-l rostească la îngroparea cărţii, îi stătea pe limbă. (Era un exemplar al primei ediţii, semnat de autor şi de artist.) „Îngrop această carte în chip de tribut plătit pămîntului", avusese de gînd să spună, „căruia îi înapoiez ceea ce mi-a dăruit el mie". Dar, Doamne, ce neghioabe sună cuvintele, de îndată ce începi să le rosteşti în gura mare ! Îşi amintea de bătrînul Greene, care se suise deunăzi pe o estradă ca s-o compare pe ea cu Milton (atît doar că nu era oarbă) şi să-i înmîneze un cec de două sute de guinee. Orlando se gîndise atunci la stejarul de aici, de pe deal, şi se întrebase ce legătură avea solemnitatea aceea cu stejarul ? Ce legătură au laudele şi faima cu poezia ? Ce legătură este între şapte ediţii (cartea ajunsese la a şaptea ediţie) şi valoarea poemului ? Oare să scrii poezi. nu însemna o tainică înţelegere, un glas ce răspunde altui glas ? Aşa încît toată pălăvrăgeala asta făcută din laude şi calomnii, toate întîlnirile cu oameni care te admiră şi cu oameni care

nu te admiră n-aveau nici o legătură cu lucrul în sine : un glas care răspunde altui glas. Ce putea fi mai tainic, se gîndi ea, mai lent, mai asemănător cu legătura dintre doi îndrăgostiți, decît răspunsul bîiguit dat de ea, de-a lungul acestor ani, cîntecului vechi și șoptit al pădurii, al fermelor, al cailor murgi, care stăteau în poartă cu gîturile apropiate, cîntecului fierăriei, al bucătăriei și al cîmpului, pe care crește cu atîta trudă grîu, napi, iarbă, și al grădinii care face să înflorească stînjeneii și lalelele ?

Lăsă așadar cartea să zacă pe jos neîngropată și cu paginile în vînt și-și odihni ochii pe priveliștea — în astă-seară largă și schimbătoare ca fundul oceanului — cînd luminată de soare, cînd întunecată de umbră. Printre ulmi, se zărea un sat cu clopotnița bisericii ; într-un parc, un conac cenușiu cu acoperiș boltit ; scînteierea unei raze de soare în geamul unei sere ; o curte de fermă cu clăi galbene de grîu. Pe cîmpii se desenau pîlcuri negre de copaci și, dincolo de ogoare, se întindea ținutul nesfîrșit al pădurilor și, mai departe încă, se vedeau sclipirile unui rîu și pe urmă iarăși dealurile. Departe de tot, stîncile dințate ale Snowdon-ului răsăreau albe printre nori ; vedea gorganele îndepărtate ale Scoției și talazurile sălbatice, care se învolburează în jurul Hebridelor. Încerca să prindă cu urechea detunăturile de pe mare. Nu — doar vîntul sufla. Astăzi nu era război. Drake murise ; murise și Nelson. „Și aici", se gîndi, lăsîndu-și ochii, ce scrutaseră depărtările, să coboare iarăși pe pămîntul de sub ea, „aici a

fost odată moşia mea: castelul acela dintre dune a fost al meu; şi toată landa aceea, care coboară aproape pînă la mare, tot a mea a fost“. Aici priveliştea (pesemne din pricina unui joc al luminii care pălea) tremură, se strînse înălţîndu-se şi toată îngrămădeala aceea de case, castele şi păduri începu să alunece pe nesimţite de-a lungul marginilor ei ca de cort. În faţa lui Orlando se ridicau munţii pleşuvi ai Turciei. Era o amiază dogoritoare. Privi drept spre coasta pîrjolită de soare. Caprele păşteau prin tufele nisipoase de la picioarele lui Orlando. Un vultur se înălţa deasupra capului ei. Glasul răguşit al bătrînului Rustum, ţiganul, îi cîrîi în ureche: „Ce înseamnă neamul tău străvechi, obîrşia şi avuţiile tale faţă de toate acestea? La ce-ţi folosesc patru sute de dormitoare şi capace de argint pe toate tipsiile şi jupînese care să şteargă praful?“

În clipa aceea, dangătul unui clopot de biserică răsună în vale. Peisajul care semăna cu un cort se prăbuşi. Prezentul căzu iar în şiroaie peste capul lui Orlando, dar acum, că lumina pălea, era mai blînd decît înainte, oferind privirilor ei nu amănunte, nu mărunţişuri, ci doar cîmpii aburite, colibe în care ardeau lămpi, desişul pădurii adormite şi un evantai de lumină, care împingea întunericul înaintea lui, de-a lungul cîte unei poteci. Dacă bătuseră ceasurile nouă, zece sau unsprezece, Orlando n-ar fi putut să spună. Se lăsase noaptea — noaptea, pe care ea o iubea din totdeauna,

noaptea în toiul căreia răsfrîngerile în apele negre ale minţii sînt mai limpezi decît ziua. Acum nu mai era nevoie să se lase cuprinsă de slăbiciune, pentru ca să poată privi în bezna unde se plăsmuiesc lucrurile şi ca să vadă, în apele minţii, cînd pe Shakespeare, cînd o fată în pantaloni ruseşti, cînd o bărcuţă ce pluteşte pe Serpentină şi, în sfîrşit, chiar şi Atlanticul, unde furtuna stîrneşte talazuri uriaşe în preajma Capului Horn. Privea în întuneric. Vedea bricul soţului ei ridicîndu-se pe creasta unui val. Sus, tot mai sus se sălta. Înaintea lui se înălţa arcada albă a miilor de morţi. O bărbat nesăbuit şi caraghios, care pluteşti mereu, fără nici un rost, prin faţa Capului Horn, în vîltoarea furtunii ! Dar bricul trecuse prin arcadă şi ieşise pe partea cealaltă ; era, în sfîrşit, în siguranţă.

„Extaz !“ strigă ea, „extaz !“ Şi atunci vîntul se opri, iar apele se domoliră ; şi Orlando văzu valurile încreţindu-se lin în lumina lunii.

„Marmaduke Bonthrop Shelmerdine !“ strigă ea, în picioare lîngă stejar.

Numele frumos şi scînteietor căzu din cer ca o pană albăstrie de culoarea oţelului. O urmări cum cade, învîrtindu-se şi răsucindu-se ca o săgeată cu zborul încet, care despică frumos adîncurile văzduhului. Avea să vină, aşa cum venea totdeauna, în clipele cînd aerul încremenea ; cînd valurile se încreţeau lin şi în pădurile toamnei frunzele pătate cădeau încet la picioarele lui Orlando, cînd leopardul rămînea

nemişcat ; luna domnea peste ape şi nimic nu se clintea între cer şi mare. Atunci venea.

Totul era liniştit acum. Luna răsărea încet deasupra landei. Lumina ei ridica pe pămînt un castel fantomatic. Era casa cea mare cu toate ferestrele drapate în argint. Nici urmă de zid sau de materie. Totul era nălucire. Totul era neclintit. Totul era luminat ca pentru sosirea unei regine moarte. Privind în jos, Orlando văzu panaşuri întunecate fremătînd în curte, torţe pîlpîind şi umbre îngenunchind. Şi iarăşi coborî din caretă o regină.

„Casa e la porunca dumneavoastră, doamnă", strigă ea, făcînd o plecăciune adîncă. „Nimic nu s-a schimbat. Răposatul stăpîn, tatăl meu, vă va conduce înăuntru."

În timp ce vorbea, se auzi prima bătaie a miezului de noapte. Adierea răcoroasă a prezentului îi atinse faţa cu o uşoară suflare de teamă. Orlando privi cu îngrijorare spre cer. Era întunecat acum din pricina norilor. Vîntul îi urla în ureche. Dar în urletul vîntului desluşi bîzîitul unui avion, care se apropia neîncetat.

— Aici ! Shel ! Aici ! strigă ea, dezgolindu-şi pieptul spre lună (care acum ieşise strălucitoare de sub nori), pentru ca perlele ei să scînteie ca ouăle unui uriaş păianjen de noapte. Avionul năvăli dintre nori şi apăru chiar în dreptul capului ei. Plana deasupra lui Orlando. Perlele ei ardeau cu o flacără fosforescentă în întuneric. Şi în timp ce Shelmerdine, acum un

căpitan de marină chipeş, vînjos, cu culori proaspete în obraji şi mişcări sprintene, sări la pămînt, deasupra capului său îşi luă zborul o pasăre sălbatică, doar una.

— E gîsca! strigă Orlando. Gîsca sălbatică...

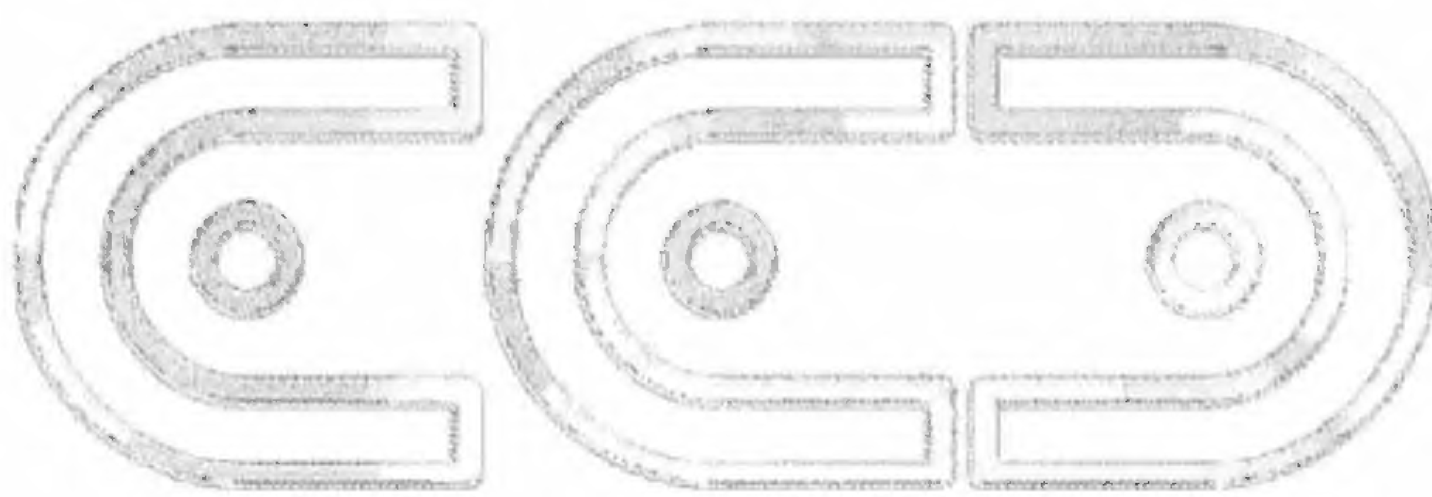
Şi a douăsprezecea bătaie a miezului de noapte răsună ; a douăsprezecea bătaie a miezului de noapte, joi, unsprezece octombrie, anul o mie nouă sute douăzeci şi opt.

Redactor: IRINA RUNCAN
Tehnoredactor: AURICA IONESCU

Dat la cules 14.03.1968. Bun de tipar 20.08.1968. Apărut 1968. Tiraj 50 165 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt B. de 63 g/m². Format 700×900/32. Coli ed 12,29. Coli tipar 10,25. A. nr. 01840/1968. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 82—94=59.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, Bucureşti, Republica Socialistă România.
Comanda nr. 1414.

Scanare și prelucrare digitală

de

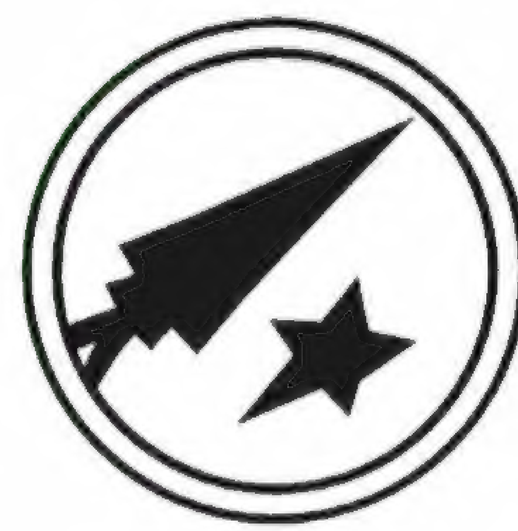
Anonim

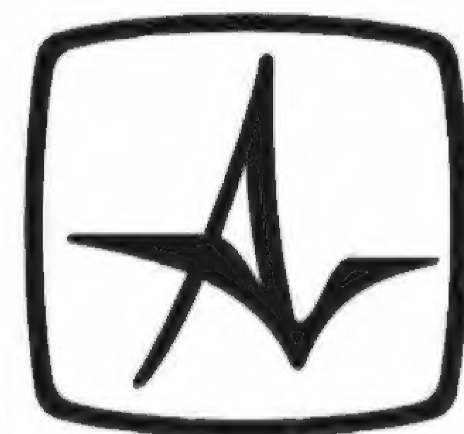
și

CAT Graur

Antwerpen

2023

